

การประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม
“ค่ายพุทธบุตร – พุทธธรรม”

พระศรชัย ว่างคำ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาเทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ปีการศึกษา 2553

การประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม
“ค่ายพุทธบุตร – พุทธธรรม”

พระศรชัย วังคำ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาเทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ปีการศึกษา 2553
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

**The Evaluation of Achievement of Virtue - Training Curriculum on
Buddhaputta -Buddhadhamma Camp.**

Phra Sonchai Wungcome

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirement for the
Degree of Master of Education Program, Technology in Curriculum
Research and Development, the Faculty of Technical Education,
Rajamangala University of Technology Thanyaburi
Academic Year 2010**

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม” The Evaluation of Achievement of Virtue - Training Curriculum on Buddhaputta -Buddhadhamma Camp.
โดย	พระสรชัย วังคำ
สาขาวิชา	เทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
คณะ	ครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาพร แพรวพนิต

คณะกรรมการ พิจารณางานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว มีมติเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นนทลี พรธาดาวิทย์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภาพร แพรวพนิต)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(ดร. วรรณดี สุทธิรินากร)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่ร้อยตรี ดร. สุทธิพร บุญส่ง)

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี อนุมัติวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

.....คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
(รองศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ)

วันที่ เดือน พ.ศ.

Thesis Title The Evaluation of Achievement of Virtue-Training Curriculum on
 Buddhaputta-Buddhadhamma camp

Name-Surname : Phra Sonchai Wungcome

Major Subject : Technology in Curriculum Research and Development, Faculty of
 Technical Education

Thesis Advisor : Assistant Professor Dr. Supaporn Praewpanit

THESIS COMMITTEE

.....Chairman

(Assistant Professor Dr. Nonthalee Prontadavit)

..... Advisor

(Assistant Professor Dr. Supaporn Praewpanit)

..... Committee

(Assistant Professor Acting Sub.lt. Dr.Sutthiporn Boonsong)

..... Committee

(Dr.Wandee Sutthinarakron)

Approved by the Faculty of Technical Education, Rajamangala University of Technology
Thanyaburi in Partial Fulfillment of the Requirements for the Master's Degree.

..... Dean of Technical Education

(Associate. Professor Dr. Prasert Pinpathomrat)

Date.....Month.....Year 2011

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม” The Evaluation of Achievement of Virtue - Training Curriculum on Buddhaputta -Buddhadhamma Camp.
ชื่อ - สกุล	พระสรชัย วั่งคำ
สาขาวิชา	เทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาพร แพร้วพนิต
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นนทลี พรธาดาวิทย์
ปีการศึกษา	2553

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินการ โครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรมของวัดปัญญานันทาราม ด้านความรู้ ความเข้าใจ ด้านทัศนคติ และความพึงพอใจต่อโครงการ การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการสืบสานพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่ธรรม เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามและแบบทดสอบวัดความรู้ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน Cross tabulation เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย โดยใช้ t - test ,One-way Analysis of variance และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า ความรู้ ความเข้าใจ พบว่า เพศชายและเพศหญิงมีความรู้ ความเข้าใจที่แตกต่างกัน โดยเพศหญิงมีความรู้ ความเข้าใจในระดับสูง ในขณะที่เพศชายเป็นกลุ่มที่มีความรู้ ความเข้าใจในระดับกลาง เยาวชนกลุ่มอายุ 17 ปีขึ้นไป เป็นกลุ่มที่มีความเข้าใจในระดับสูง แต่กลุ่มที่ไม่มีประสบการณ์การเข้าค่ายธรรมะ เป็นกลุ่มที่มีความรู้ ความเข้าใจในระดับสูง ความพึงพอใจต่อโครงการ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม ถัดไปเป็นความพึงพอใจในพระวิทยากรและหลักสูตร ทัศนคติ พบว่า นักเรียนมีสมาธิที่ดีขึ้นเป็นประโยชน์ต่อผลการเรียนรู้ การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นและการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันตามลำดับ การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน พบว่า นักเรียนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน การเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์และการเป็นศาสนิกที่ดีของศาสนา

Thesis Title : The Evaluation of Achievement of Virtue - Training Curriculum on Buddhaputta -Buddhadhamma Camp.

Name –Surname: PhraSonchai Wungcome

Major Subject : Technology in Curriculum Research and Development, Faculty of Technical Education

Thesis Advisor : Assistant Professor Dr. Suphapor Praewpanit

Thesis Co-Advisor : Assistant Professor Dr. Nonthalee Prontadavit

Academic Year : 2010

ABSTRACT

The objective of this research was to evaluate the achievement of virtue - training project on buddhaputta – buddhadharma camp of Panyanantharam temple, Khlonghok subdistrict, Khlongluang district, Pathumthanee province focusing on knowledge side, attitude, satisfaction, application in daily - life and Buddhism - continuing with dharma propagation. The instrument using in this research was questionnaires and knowledge test. Statistic for analyzing was frequencies, percentages, means, standard deviation, t - test, one-way analysis of variance and content analysis. The findings were as follows ;

With knowledge , it found different level of knowledge between male and female i.e. female group is a high knowledge level but male, middle level. The young of 17 years old and the upper is a high knowledge level but the camp - inexperienced group is a high level of knowledge. With project's satisfaction , the sampling group has a high level in both of place and environment, next to side of instructor and curriculum. With of attitude, it is a good concentration benefiting for learning result, living together with others and applying in daily - life accordingly. With application in daily-life , it is a friend's good friend, teacher's good disciple and religion's good follower. The buddhists should study the dharma, practice the dharma, merit making and propagate dharma by conducting of buddhist's duty as suggestioned.

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างสูงต่อ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาพร แพรวพนิต ที่ได้ชี้แนวทางในการทำวิจัย การเก็บข้อมูล อันเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย รวมทั้งได้กรุณาให้คำแนะนำตรวจแก้ไขงานวิจัยหลายครั้งจนเสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้รับความเมตตาจากอาจารย์ในฐานะที่เป็นอาจารย์ผู้สอนและเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ นอกจากนี้ขอขอบคุณ ดร.วรรณดี สุทธิธนกร ที่ได้กรุณารับเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในการสอบวิทยานิพนธ์และให้คำแนะนำประเด็นต่างๆในการศึกษาข้อมูล การค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติม อันเป็นประโยชน์ในการวิจัยเป็นอย่างมาก ขอขอบคุณคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ช่วยกรุณาตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ความสำเร็จของงานวิจัยนี้ เนื่องจากได้รับโอกาสจากพระเดชพระคุณหลวงพ่อบุญญานันท์มุนี เจ้าอาวาสวัดปัญญานันทาราม ซึ่งให้ความเมตตาอนุเคราะห์เปิดโอกาสทางการศึกษาแก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นนทลี พรธาดาวิทย์ ที่รับเป็นประธานกรรมการวิทยานิพนธ์และผู้ช่วยศาสตราจารย์ว่าที่ร้อยตรี ดร.สุทธิพร บุญส่ง ที่กรุณาเป็นกรรมการวิทยานิพนธ์

ท้ายสุดขอขอบคุณ วัดปัญญานันทาราม ต.คลองหก อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี ที่ให้โอกาสผู้วิจัยได้ทำการประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม”

พระสรชัย วั่งคำ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ฌ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
นิยามศัพท์	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการประเมินโครงการ	6
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา	25
ความหมายการฝึกอบรม	29
ความหมายของทัศนคติ	38
ความหมายของความพึงพอใจ	40
การพัฒนาเยาวชนค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม	45
จุดเริ่มต้นการเข้าค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม	46
โครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม	51
ตาราง โครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม	60
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	63
กรอบแนวคิดในการวิจัย	70

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 การดำเนินการวิจัย	71
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	71
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	72
การเก็บรวบรวมข้อมูล	75
การวิเคราะห์ข้อมูล	75
บทที่ 4 ผลการวิจัย	76
ข้อมูลทั่วไปของเยาวชน	76
ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรม	79
ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการ	90
ทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อโครงการ	104
การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	109
การสืบสานพระพุทธศาสนา เผยแพร่ธรรม	119
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	122
สรุปผลการวิจัย	123
อภิปรายผลการวิจัย	130
ข้อเสนอแนะ	138
บรรณานุกรม	140
ภาคผนวก	147
ภาคผนวก ก รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ	148
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	150
ภาคผนวก ค ค่าความเชื่อมั่น	163
ประวัติผู้วิจัย	169

สารบัญตาราง

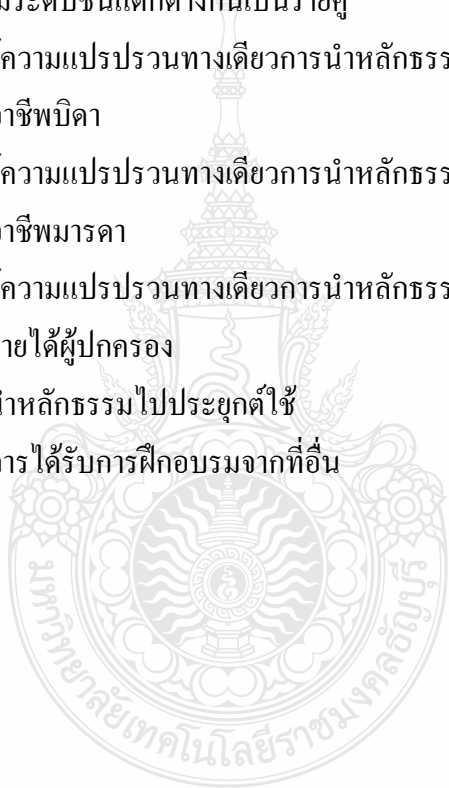
	หน้า	
ตารางที่ 1	แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างของนักเรียนที่ใช้ในการวิจัย	72
ตารางที่ 2	ข้อมูลทั่วไปของเยาวชนที่ผ่านโครงการอบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม	77
ตารางที่ 3	ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาหลักสูตร	80
ตารางที่ 4	ภาพรวมระดับความรู้ความเข้าใจของเยาวชนผู้ผ่านการอบรม	87
ตารางที่ 5	ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของเยาวชน จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล	88
ตารางที่ 6	ค่าเฉลี่ย ระดับความพึงพอใจต่อ โครงการฝึกอบรมในภาพรวม	91
ตารางที่ 7	ค่าเฉลี่ย ระดับความพึงพอใจต่อ โครงการฝึกอบรม ด้านเนื้อหาหลักสูตร	92
ตารางที่ 8	ค่าเฉลี่ย ระดับความพึงพอใจต่อ โครงการฝึกอบรม ด้านวิทยากร	94
ตารางที่ 9	ค่าเฉลี่ย ระดับความพึงพอใจต่อ โครงการฝึกอบรม ด้านสถานที่และสิ่งแวดลอม	96
ตารางที่ 10	ค่าเฉลี่ย ระดับความพึงพอใจต่อ โครงการฝึกอบรม ด้านบรรยากาศ	97
ตารางที่ 11	ค่าเฉลี่ย ระดับความพึงพอใจต่อ โครงการฝึกอบรม ด้านการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่	98
ตารางที่ 12	ค่าเฉลี่ย ระดับความพึงพอใจต่อ โครงการฝึกอบรม ด้านระยะเวลาพอเหมาะกับเนื้อหา	99
ตารางที่ 13	ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจ จำแนกตาม เพศ	100
ตารางที่ 14	การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความพึงพอใจ จำแนกตามอายุ	100
ตารางที่ 15	การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความพึงพอใจ จำแนกตามเกรดเฉลี่ย	100
ตารางที่ 16	การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความพึงพอใจ จำแนกตามระดับชั้น	101

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 17 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความพึงพอใจ จำแนกตามอาชีพบิดา	101
ตารางที่ 18 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความพึงพอใจ จำแนกตามอาชีพมารดา	102
ตารางที่ 19 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความพึงพอใจจำแนกตามรายได้ผู้ปกครอง	102
ตารางที่ 20 ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจ จำแนกตามการได้รับการฝึกอบรมที่อื่น	103
ตารางที่ 21 ค่าเฉลี่ยทัศนคติต่อ โครงการฝึกอบรมคุณธรรมในภาพรวม	104
ตารางที่ 22 ค่าเฉลี่ยทัศนคติ จำแนกตามเพศ	105
ตารางที่ 23 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวทัศนคติ จำแนกตามอายุ	105
ตารางที่ 24 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวทัศนคติ จำแนกตามเกรดเฉลี่ย	106
ตารางที่ 25 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวทัศนคติ จำแนกตามระดับชั้น	106
ตารางที่ 26 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวทัศนคติ จำแนกตามอาชีพบิดา	107
ตารางที่ 27 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวทัศนคติ จำแนกตามอาชีพมารดา	107
ตารางที่ 28 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวทัศนคติ จำแนกตาม รายได้ผู้ปกครอง	108
ตารางที่ 29 ค่าเฉลี่ยทัศนคติ จำแนกตามการได้รับการฝึกอบรมที่อื่น	108
ตารางที่ 30 ค่าเฉลี่ย ระดับการนำหลักธรรม ไปประยุกต์ใช้ในภาพรวม	109
ตารางที่ 31 ค่าเฉลี่ย ระดับการนำหลักธรรม ไปประยุกต์ใช้ ด้านการเป็นบุตรที่ดีต่อพ่อแม่	110
ตารางที่ 32 ค่าเฉลี่ย ระดับการนำหลักธรรม ไปประยุกต์ใช้ ด้านการเป็นศิษย์ที่ดีของครู-อาจารย์	110
ตารางที่ 33 ค่าเฉลี่ย ระดับการนำหลักธรรม ไปประยุกต์ใช้ ด้านการเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน	111
ตารางที่ 34 ค่าเฉลี่ย ระดับการนำหลักธรรม ไปประยุกต์ใช้ ด้านการเป็นเยาวชนที่ดีของชาติ	112
ตารางที่ 35 ค่าเฉลี่ย ระดับความพึงพอใจต่อ โครงการฝึกอบรม ด้านการเป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนา	113
ตารางที่ 36 ค่าเฉลี่ยการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ จำแนกตามเพศ	114
ตารางที่ 37 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ จำแนกตาม อายุ	114

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 38 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ จำแนกตามเกรดเฉลี่ย	115
ตารางที่ 39 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ จำแนกตามระดับชั้น	115
ตารางที่ 40 การเปรียบเทียบความแตกต่างของการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิต ประจำวัน ที่มีระดับชั้นแตกต่างกันเป็นรายคู่	116
ตารางที่ 41 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ จำแนกตามอาชีพบิดา	116
ตารางที่ 42 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ จำแนกตามอาชีพมารดา	117
ตารางที่ 43 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ จำแนกตามรายได้ผู้ปกครอง	117
ตารางที่ 44 ค่าเฉลี่ยการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ จำแนกตามการได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น	118

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินกับการตัดสินใจในแบบจำลอง (CIPP)	18
ภาพที่ 2 แนวคิดการประเมินผลสัมฤทธิ์โครงการเชิงระบบเปิด	24
ภาพที่ 3 ทฤษฎีลำดับความต้องการของมาสโลว์ (Maslow)	44
ภาพที่ 4 กรอบแนวคิดในการวิจัย	70

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศไทยในระยะที่ผ่านมา มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยใช้คนเป็นเครื่องมือหรือปัจจัยในการผลิต เพื่อสนองความต้องการพัฒนาเพื่อให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์น้อยลง และการพัฒนาศักยภาพของคนให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการประกอบอาชีพ และสามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แม้ว่าประเทศไทยจะประสบความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายด้านการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นอย่างดี แต่ผลของการพัฒนาได้ก่อให้เกิดปัญหาที่สำคัญหลายประการ เช่น ปัญหาการกระจายรายได้ ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด ปัญหาทางด้านศีลธรรมและปัญหาด้านความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยและการพัฒนาประเทศในระยะยาว การพัฒนาศักยภาพของคนที่ยังปรารถนา ต้องพัฒนาให้ทุกคนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพอย่างเต็มที่ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญาและทักษะฝีมือ เพื่อให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีสุขอนามัยที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดจนมีจิตสำนึก และมีบทบาทในการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่งดงามทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้พัฒนาประเทศมีความสมดุลยั่งยืนบนพื้นฐานความเป็นไทย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แสดงทัศนะถึงความเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ ที่ได้ก่อให้เกิดปัญหาสังคมโลกมากมายนั้น ท่านได้กล่าวว่า สังคมไทยปัจจุบันต้องเผชิญหน้ากับแนวความคิดใหม่ ๆ ทั้งที่มาจากตะวันตกและตะวันออกเอง และการพัฒนาที่มุ่งเน้นแต่ความเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ได้ก่อให้เกิดปัญหาทั้งทางด้านระบบนิเวศ สังคม วัฒนธรรม และสาธารณสุข ทำให้คนไทยอ่อนแอ ไม่สู้ปัญหาหวังพึ่งอำนาจจากภายนอก ในทางสังคมหวังพึ่งผู้ใหญ่ที่มีอำนาจ เกิดระบบการประจบสอพลอ ในทางจิตใจหวังพึ่งอำนาจลบล้างบาปของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอก และเป็นปัจจัยที่ทำให้คนหันเหออกจากหลักการพึ่งตนเองตามคำสอนในพุทธศาสนา การพัฒนาชาวพุทธและสังคมไทยจึงควรจะศึกษาและเข้าใจคำสอนในพุทธศาสนา

ให้ชัดเจนว่า พุทธศาสนานั้นตั้งอยู่บนหลักกรรมคือการพึ่งการกระทำของตนเอง ด้วยการพัฒนาตนตามหลักของไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) มิใช่การพึ่งอำนาจสถาบันศาลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอก หรือ ไสยศาสตร์ ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกทวีวัฒน์ (2546 : 102)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 -2554) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทย เพื่อมุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” (Green and Happiness Society) โดยแนวทางการพัฒนายึดแนวปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ควบคู่ไปกับการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่ “ยึดคนเป็นศูนย์กลางพัฒนา” อย่างจริงจัง กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนามุ่งสร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้างระบบต่าง ๆ ภายในประเทศให้มีศักยภาพแข่งขันได้ในกระแสโลกาภิวัตน์ สร้างฐานความรู้ให้เป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างรู้เท่าทัน ควบคู่ไปกับการกระจายการพัฒนาที่เป็นธรรมและเสริมสร้างความเท่าเทียมกันของกลุ่มคนในสังคม ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น พื้นฟู อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อมให้คงความสมบูรณ์เป็นรากฐานการพัฒนาที่มั่นคง ตลอดจนการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศทุกระดับของสังคมไทย และเป็นแผนที่เน้นการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการขับเคลื่อนการพัฒนากับภาคทุกระดับ เพื่อให้การพัฒนาประเทศเกิดความสมดุลเป็นธรรมและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549 : 8)

นอกจากนั้นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาโดยเฉพาะในมาตรา 6 มีความมุ่งหมายหลักการในการจัดการศึกษาไว้ ดังนี้ “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” ซึ่งเน้นความสำคัญ ทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการ ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะวัฒนธรรมและการกีฬา ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 ได้กำหนดให้มีการจัดค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข อนึ่งการฝึกอบรมคุณธรรมให้เกิดขึ้นกับเยาวชนนั้น เป็นเรื่องที่ต้องดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่อง ควบคู่ด้วยการให้ความรู้ทางวิชาการของกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและการฝึกอบรมคุณธรรมที่สามารถเริ่มต้นจัดทำเพื่อสร้างความเชื่อความศรัทธา ความ

ตระหนักและความมุ่งมั่นที่จะกระทำความดี แก่เยาวชนในวัยเรียน ได้ดี วิธีหนึ่ง คือการเรียนรู้จากการเข้าค่ายฝึกอบรมคุณธรรม “ ค่ายพุทธบุตร ” (สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา, 2547 : 3)

วัดปัญญานันทารามในฐานะเป็นองค์กรทางศาสนาได้มีส่วนในการพัฒนาสังคมให้มีความรู้คู่คุณธรรม โดยเฉพาะการปลูกฝังจริยธรรมให้กับเยาวชนผ่าน โครงการฝึกอบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร ให้กับสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งวัด ในช่วงระยะเวลา 14 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ พ.ศ.2539 จนกระทั่งถึงปัจจุบันโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ผ่านการอบรมรู้จักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสม ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ปฏิบัติตนบนทางแห่งความพอดีซึ่งหลักสูตรและกระบวนการดำเนินการฝึกอบรมเน้นการครองตนเรียบง่าย มีศรัทธาในพระศาสนา พัฒนาตนให้มีชีวิตที่ดีงาม ลด ละ เลิกอบายมุข มีคุณลักษณะที่ดีตามวิถีพุทธ คือ มีความอดทน ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญู มีความรัก มีความเสียสละ เอื้ออาทรต่อกัน สามารถนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมประเพณี การปฏิบัติศาสนกิจและการปฏิบัติตนในสถานภาพต่าง ๆ ได้แก่ เป็นบุตรที่ดีของพ่อ-แม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครู-อาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นสาวกที่ดีของศาสนา เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ หลักสูตรค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ของวัดปัญญานันทาราม ใช้เวลา 2 คืน 3 วัน

โครงการฝึกอบรมของวัดได้ใช้หลักแนวความคิดของหลวงปู่พุทธทาสและหลวงปู่ปัญญานันทภิกขุในการจัดหลักสูตร โดยทุกคนที่เข้ารับการฝึกอบรมต้องถือปฏิบัติตาม วัฒนธรรมทางศาสนา ยึดหลัก “ อยู่อย่างต่ำ ทำอย่างสูง ” ยึดหลัก 5 ดี เพื่อชีวิตของท่านปัญญานันทภิกขุ เพื่อการรู้จักตนเอง คือ คิดดีเป็น พูดดีเป็น คบคนดีเป็น และ ไปสู่สถานที่ดีเป็น กรอบของกิจกรรมยึดหลัก คือ เรียบง่าย ประโยชน์สูง ประหยัดสุด และถูกต้องตามธรรมวินัย ซึ่งเป็นภาคปฏิบัติตามแบบวิถีพุทธ คือต้องรักษาศีล 8 พระภิกษุเป็นผู้ให้การฝึกอบรมตามแนวพุทธวิธีการสอนตามหลักสูตรของวัด เป็นการให้ความรู้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อให้เกิดทักษะและมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวพุทธ เป็นการให้โอกาสแก่ชีวิตในการนำตนเองเข้าหาธรรมะ เพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนางานและพัฒนาลิขิตแวดล้อมอย่างเหมาะสมซึ่งเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาอย่างมากของโรงเรียนทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยจะเห็นได้จากจำนวนนักเรียนที่ผ่านการฝึกอบรมตั้งแต่ พ.ศ. 2539 -2551 มีจำนวนถึง 1,123 รุ่น จำนวน 200,923 คน เอกสารสรุปสถิติการจูงค่ายฝึกอบรมวัดปัญญานันทาราม (2551)

ดังนั้นตลอดระยะเวลา 14 ปี มีผู้เข้ารับการฝึกอบรม 1,123 รุ่น จึงควรมีการติดตามเพื่อประเมินโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ของวัดปัญญานันทาราม เพื่อศึกษาว่านักเรียนที่ผ่านโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม มีความเข้าใจในหลักธรรมที่ได้จากการอบรมและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้มากน้อยเพียงไร โดยประเมินจากผลสัมฤทธิ์ของ

โครงการที่ดำเนินการแล้วเสร็จในปีการศึกษา พ.ศ. 2551 ทั้งนี้เพื่อนำผลที่ได้ไปสู่การปรับปรุงในการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อประเมินผลผลิตของการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรมในประเด็นของ

1. ความรู้ ความเข้าใจของนักเรียนตามเนื้อหาสาระหลักสูตร โครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม วัดปัญญานันทาราม
2. ความพึงพอใจ ทศนคติที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม วัดปัญญานันทาราม
3. การนำความรู้ในหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
4. การสืบสานพระพุทธศาสนา เผยแพร่ธรรม

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยประเมินเฉพาะผลผลิตของการดำเนินโครงการฝึกอบรมในด้านความรู้ความเข้าใจต่อเนื้อหา ทศนคติ ความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรมและการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ขอบเขตของประชากร ทำการศึกษากับผู้ผ่านโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรมของวัดปัญญานันทาราม ตั้งแต่นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6)

ขอบเขตระยะเวลา ช่วงเวลาการเก็บข้อมูล คือ 1 มกราคม – 31 มีนาคม พ.ศ. 2552

นิยามศัพท์

การประเมินผล หมายถึง การวัดผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ ความเข้าใจต่อเนื้อหาหลักสูตร ทศนคติ ความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการสืบสานพระพุทธศาสนา เผยแพร่ธรรม เพื่อวินิจฉัยตัดสินคุณค่าของโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรมของวัดปัญญานันทาราม

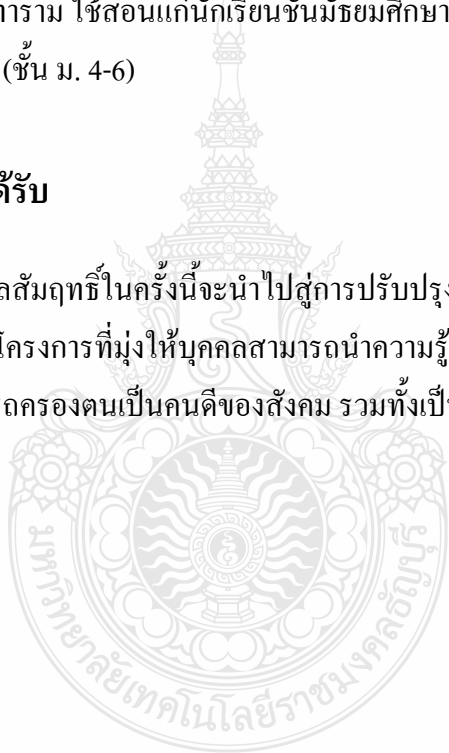
โครงการฝึกอบรมคุณธรรม หมายถึง กิจกรรมที่วัดปัญญาบันฑิตาราม จัดให้มีขึ้นเพื่อการถ่ายทอด ฝึกฝน อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับศีลธรรมและจริยธรรมแก่ผู้เข้าค่ายพุทธบุตรเป็นการปฏิบัติตามแนววิถีพุทธ คือการรักษาศีล 8 หรือเรียกว่ารักษาทรมจรธรรม ตามแบบอย่างของชาวพุทธ โดยผ่านกระบวนการฝึกอบรมตามหลักสูตรของวัด

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม หมายถึง โครงการฝึกอบรมคุณธรรมที่วัดจัดขึ้นเพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้รับการฝึกอบรมคุณธรรมตามระยะเวลาที่กำหนด โดยจัดให้แก่นักเรียนที่กำลังศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้น ม.1-3) และชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้น ม.4-6)

หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร -พุทธธรรม หมายถึง ขอบเขตของสาระทางด้านคุณธรรม ที่วัดปัญญาบันฑิตาราม ใช้สอนแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้น ม.1-3) และชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้น ม. 4-6)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ในครั้งนี้จะนำไปสู่การปรับปรุงโครงการฝึกอบรมให้มีคุณภาพและตรงกับเป้าหมายของโครงการที่มุ่งให้บุคคลสามารถนำความรู้ความเข้าใจไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน และสามารถครองตนเป็นคนดีของสังคม รวมทั้งเป็นกำลังคนที่มีคุณภาพในการพัฒนาประเทศให้มั่นคง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม“ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม”ของวัดปัญญานันทาราม ในการนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องต่างๆ และขอนำเสนอเพื่อแสดงถึงความชัดเจนในประเด็นของการวิจัย และนำไปสู่การวิจัยตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการประเมินโครงการ
2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา
3. ความหมายการฝึกอบรม
4. ความหมายของทัศนคติ
5. ความหมายของความพึงพอใจ
6. การพัฒนาเยาวชนค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม
7. จุดเริ่มต้นการเข้าค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม
8. โครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับโครงการและการประเมินโครงการ

ความหมายของโครงการ นักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของโครงการไว้ ดังนี้

สำราญ มีแจ้ง (2544 : 6) ให้ความหมายของ “โครงการ” ว่า หมายถึง กลุ่มของกิจกรรม แผนงานหรือส่วนหนึ่งของแผนงานที่ต้องใช้ทรัพยากรในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 80) ได้ให้คำจำกัดความของโครงการว่า หมายถึง แผนหรือเค้าโครงการตามที่กำหนดไว้

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2542 : 81) ได้ให้นิยามของโครงการไว้ว่าหมายถึงงานหรือส่วนหนึ่งของงานที่ต้องกระทำให้สำเร็จตามเป้าหมายภายในระยะเวลาและวงเงินงบประมาณที่กำหนด

รัตนะ บัวสนธ์ (2540 : 4) ได้สรุปความหมายของโครงการไว้ว่าหมายถึงส่วนย่อยหนึ่งของแผนงานซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมทรัพยากรในการดำเนินงาน และระยะเวลาดำเนินงานเพื่อการบรรลุเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของโครงการนั้น

นิตา ชูโต (2536 : 6) ได้ให้ความหมายของโครงการว่าหมายถึงกิจกรรมหนึ่งกิจกรรมใดที่อยู่ภายใต้โครงการ

สรุป โครงการ หมายถึงแผนงานหรือกิจกรรมที่ต้องใช้ทรัพยากรในการดำเนินการให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ภายในระยะเวลาและงบประมาณที่กำหนดไว้

ความหมายของการประเมิน ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายแนวคิด ดังนี้

สุวิมล ตีรกันันท์ (2543 : 17) ได้กล่าวถึงความหมายของการประเมิน คือกระบวนการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลเพื่อสร้างสารสนเทศประกอบการตัดสินใจ ส่วนสำราญ มีแจ้ง (2544 : 15-16) ได้สรุปว่าการประเมินจะเกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบคุณค่าและการตัดสินใจและได้รวบรวมความหมายของการประเมินไว้ ดังนี้

1. การประเมิน คือการพิจารณาตัดสินคุณภาพว่าคุ้มกับสิ่งที่ลงทุนไปหรือไม่ ในทางการศึกษา คือ การพิจารณาคุณค่าของการลงทุนทางการศึกษานั้นเอง
2. การประเมิน คือการประมาณคุณค่าของงานทางการศึกษา เช่น หลักสูตรวิชาต่าง ๆ หรือกระบวนการสอน ฯลฯ
3. การประเมิน = ผลตัดสินเปรียบเทียบ = ข้อมูลจากผลงานจริง ๆ
ข้อมูลจากผลงานที่พึงปรารถนา
4. การประเมิน คือกระบวนการที่ช่วยผู้ตัดสินใจ ได้แก่ การเลือกสาระบางอย่างการรวบรวมสาระ การวิเคราะห์สาระ แล้วรายงานสรุปผลให้ผู้มีหน้าที่ตัดสินใจเลือก
5. การประเมิน คือกระบวนการประมาณค่า ซึ่งเกี่ยวข้องกับการยอมรับคุณค่าเฉพาะบางอย่างและใช้เครื่องมือสังเกตหลายแบบเป็นพื้นฐานการตัดสินใจคุณค่า
6. การประเมิน คือการรวบรวมข้อมูลหรือหลักฐานสำหรับการตัดสินใจและตรวจสอบกับนโยบายและคุณค่าที่ใช้เป็นพื้นฐาน
7. การประเมิน คือขบวนการพิจารณาค่าหรือจำนวนของสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยใช้เกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้

สำหรับสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2524 : 1) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่าเป็นกระบวนการตัดสินคุณค่าของสิ่งของหรือการกระทำใด ๆ โดยเปรียบเทียบส่วนประกอบการกับเกณฑ์มาตรฐาน อีกนัยหนึ่งการประเมินเป็นกระบวนการให้ได้มาซึ่งสารสนเทศสำหรับตัดสิน

คุณค่าของโปรแกรมการศึกษา ผลิตผลกระบวนการ จุดมุ่งหมายของโครงการหรือโปรแกรมหรือทางเลือกรูปแบบที่ได้ออกแบบเพื่อนำไปปฏิบัติให้บรรลุจุดมุ่งหมาย จุดเน้นของการประเมิน คือการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้สารสนเทศเพื่อตัดสินใจคุณค่าของสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะผลการประเมินมีความเฉพาะสูงมากที่แตกต่างกับผลการวิจัยที่มีความเป็นสากลสูง

ข้อคิดนี้สอดคล้องกับ สมคิด พรหมจ้อย (2542 : 29) ให้ความหมายของการประเมินไว้ว่าเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศ เพื่อช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพสูงเป็นการตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการหรือแผนงานตลอดจนการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของโครงการหรือแผนงานนั้นๆ ว่ามีมากน้อยเพียงใด การประเมินผลเป็นกระบวนการบ่งชี้ถึงคุณค่าของโครงการ/แผนงาน กล่าวคือ แผนงาน/โครงการที่ดำเนินการไปแล้ว ได้ผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการและแผนงานหรือไม่เพียงใด สามารถทำได้ทั้งการประเมินก่อนเริ่มโครงการ การประเมินขณะที่แผนงาน/โครงการกำลังดำเนินการอยู่และการประเมินผลแผนงาน/โครงการหลังจากการดำเนินงานได้สิ้นสุดแล้ว

นอกจากนี้ เขียวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2542 : 6) ได้รวบรวมความหมายของคำว่าประเมินของนักประเมินไว้ ดังนี้

Shertzer ได้กล่าวไว้ว่าหมายถึง การมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การตัดสินใจเพียงพอของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

Mehrens Lehman ได้กล่าวว่า 2 ความหมาย คือ 1) การตัดสินใจสอดคล้องต้องกันระหว่างการปฏิบัติกับวัตถุประสงค์ และ 2) การตัดสินใจโดยผู้เชี่ยวชาญหรือกระบวนการที่คน ๆ หนึ่งตัดสินใจพึงพอใจหรือคุณค่าของบางสิ่งบางอย่าง

Brown ได้กล่าวไว้ว่าหมายถึงการตีความหมายในเชิงปฏิบัติการของบุคคลโดยตีค่าตีราคาในสิ่งนั้น เพื่อตอบสนองคำถามว่าดีแค่ไหน

Chase ได้กล่าวไว้ว่า หมายถึงการนำจำนวนที่ได้จากการวัดมาเทียบกับเกณฑ์เพื่อตัดสินใจคุณค่าของจำนวนที่สังเกตได้

Good ได้กล่าวว่า หมายถึงกระบวนการค้นหาหรือตัดสินใจคุณค่าหรือจำนวนของบางสิ่งบางอย่าง โดยใช้มาตรฐานของการประเมิน รวมทั้งการตัดสินใจโดยอาศัยเกณฑ์ภายใน/หรือเกณฑ์ภายนอก

Stufflebeam กล่าวไว้ว่า หมายถึงกระบวนการรวบรวมและเตรียมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ซึ่งจะช่วยให้ตัดสินใจที่สำหรับทางเลือกที่เป็นไปได้หลาย ๆ ทาง และได้ให้ความหมายของการประเมินเป็น 2 ความหมายคือ 1) การประเมินในความหมายของการวัดผล เป็นการประเมินที่ได้พัฒนาขึ้นตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ของการวัด โดยเน้นความเป็นปรนัย ความเที่ยงตรง ของการ

วัดความเป็นมาตรฐานของเครื่องมือการวัดและการตีความหมายจากคะแนนที่วัดได้ 2) การประเมินในความหมายของการวิจัย เป็นการประเมินที่ได้นำระเบียบวิธีวิจัยมาประยุกต์ใช้ เพื่อตัดสินใจและพัฒนาโครงการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมทั้งมีการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงที่เนื่องมาจากการนำนโยบาย แผนงานและโครงการไปปฏิบัติ

พิสนุ พงศ์ศรี (2549 : 4) ได้กล่าวว่า การประเมินหมายถึงกระบวนการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยนำสารสนเทศหรือผลจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

รัตนะ บัวสนธ์ (2540 : 8) ได้กล่าวไว้ว่า การประเมินหมายถึงกระบวนการรวบรวมข้อมูลของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปเทียบกับเกณฑ์แล้วตัดสินใจคุณค่าต่อข้อมูลของสิ่งนั้นๆ

สรุปความหมายของการประเมินคือการเปรียบเทียบคุณค่าและการตัดสินใจเป็นกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลในการตัดสินใจ โดยอาศัยเทคนิควิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์พิจารณาผลการดำเนินการว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายหรือเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่ รวมทั้งนำผลการวิเคราะห์ไปใช้ในการตัดสินใจในการดำเนินโครงการ

ความหมายของการประเมินโครงการ ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สุวิมล ตรีภานันท์ (2443 : 1-2) ได้รวบรวมความหมายของการประเมินโครงการที่นักวิชาการได้ให้ไว้ ดังต่อไปนี้

Suchman ให้ความหมายของการประเมินโครงการว่า หมายถึง การใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือการใช้เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์เพื่อหาข้อมูลที่เป็นจริงและเชื่อถือได้เกี่ยวกับโครงการ เพื่อการตัดสินใจว่าโครงการดังกล่าวดีหรือไม่ดีอย่างไร หรือเป็นการค้นหาว่าผลของกิจกรรมที่วางไว้ในโครงการ ประสบความสำเร็จตรงตามวัตถุประสงค์ หรือความมุ่งหมายของโครงการหรือไม่

Sufflebeam กล่าวถึงการประเมินโครงการว่า เป็นกระบวนการบรรยาย เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเป้าหมาย การวางแผน การดำเนินการและผลกระทบ เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการตัดสินใจ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ และเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ของโครงการ

Alkin ให้ความหมายว่า เป็นกระบวนการกำหนดขอบเขตการตัดสินใจ การเลือกข้อมูลที่เหมาะสม การเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนการเขียนรายงานสรุปเพื่อให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจได้ใช้เป็นแนวทางในการเลือกวิธีการปฏิบัติ

Sufflebeam, Shinkfiled ให้ความหมายว่า เป็นการกำหนดคุณค่าหรือข้อดีของบางอย่างอย่างเป็นระบบ

Cronbach ให้ความหมายของการประเมินโครงการว่า เป็นการรวบรวมข้อมูลและใช้ข้อมูลนั้น เพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ

Worthen, Sander ให้ความหมายของการประเมินโครงการว่า เป็นการพิจารณาคูณค่าของสิ่ง ๆ หนึ่ง ประกอบด้วยการจัดหาสารสนเทศเพื่อตัดสินใจคุณค่าของแผนงาน ผลผลิต กระบวนการ หรือการบรรลุวัตถุประสงค์ หรือการพิจารณาศักยภาพของทางเลือกต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

จากความหมายข้างต้น สุวิมล ติรกานันท์ (2543 : 2) ได้ให้ลักษณะที่สำคัญของการประเมินโครงการ ดังนี้

1. การจัดเก็บข้อมูลที่ใช้ในการดำเนินงานตามโครงการในทุกรูปแบบ และทุกขั้นตอน
2. มีการเก็บรวบรวมข้อมูลมาทำการวิเคราะห์
3. นำสารสนเทศที่ได้จากข้อมูลมาใช้ในการปรับปรุง แก้ไขการดำเนินงานให้มี

ประสิทธิภาพ

รัตนะ บัวสนธ์ (2540 : 9) กล่าวว่าไว้ว่า การประเมินโครงการหมายถึง กระบวนการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโครงการเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเทียบกับเกณฑ์ แล้วตัดสินใจให้คุณค่าต่อข้อมูลหรือโครงการ

พิสนุ พงศ์ศรี (2549 : 68) ได้สรุปความหมายของการประเมินโครงการไว้ว่า เป็นกระบวนการตัดสินใจคุณค่าของโครงการในระยะหนึ่งระยะใดหรือทุกระยะ โดยนำสารสนเทศจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อตัดสินใจจัดทำโครงการ ทดลองหรือนำร่องปรับเปลี่ยน ระวัง ปรับปรุง ขยายผล หรือยกเลิกโครงการ

ดังนั้นสรุปได้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึงกระบวนการรวบรวมข้อมูลที่เป็นจริงและเชื่อถือได้ มาใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจคุณค่าของโครงการหรือเป็นการค้นหาว่าการดำเนินการของโครงการประสบความสำเร็จตรงตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

จุดมุ่งหมายของการดำเนินโครงการ

จุดมุ่งหมายของการประเมินตามการจำแนกประเภทของการประเมิน สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. จำแนกโดยยึดจุดมุ่งหมาย และลักษณะการใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจเป็นเกณฑ์ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 ประเมินเพื่อปรับปรุงหรือการประเมินความก้าวหน้า เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบว่างาน กิจกรรมที่วางแผนไว้เป็นไปตามแผนหรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรบ้าง

1.2 การประเมินเพื่อสรุปผลหรือการประเมินรวมสรุป เป็นการประเมินที่มุ่งตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ของการเรียนและความสำเร็จของการใช้หลักสูตร

2. จำแนกโดยยึดช่วงเวลาที่ทำการประเมินเป็นเกณฑ์ จำแนกได้ 3 ประเภท คือ

2.1 การประเมินก่อนนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความจำเป็น ความเหมาะสมของตัวหลักสูตร ความสอดคล้อง ความเป็นไปได้ ความเหมาะสมของเอกสาร คู่มือครู และแนวทางการจัดการเรียนหลักสูตรอบรมครู เป็นต้น

2.2 การประเมินขณะนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการประเมินเพื่อศึกษาการดำเนินงานตามแผน จุดเด่น จุดอ่อน มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง ถ้าเกิดปัญหาจะได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขได้ทันที่

2.3 การประเมินหลังการใช้หลักสูตร เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตร ความรู้ความสามารถของผู้เรียน การติดตามผู้สำเร็จการศึกษาว่าสามารถนำความรู้ไปใช้ได้มากน้อยเพียงใด

3. จำแนกโดยยึดวัตถุประสงค์ในการประเมินเป็นเกณฑ์ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

3.1 การประเมินโดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก เป็นการประเมินที่เน้นการตรวจสอบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรว่าทำได้บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่

3.2 การประเมินที่อิสระไม่ยึดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นทั้งหมด โดยไม่เพียงแต่ตรวจสอบการบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร แต่เน้นการรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นในทุกแง่มุม

ตำราญ มีแจ้ง (2544 : 19-20) ได้ให้ความมุ่งหมายของการประเมินโครงการไว้ดังนี้

1. เพื่อวินิจฉัยหาส่วนบกพร่องของปัญหา หรือต้นเหตุของปัญหาที่จะนำไปสู่วิธีการ ขั้นตอนและรูปแบบที่ถูกต้องของการดำเนินงาน

2. เพื่อเสนอทางเลือกในการดำเนินงานว่าจะใช้วิธีใดจึงจะเหมาะสมที่สุด จะได้นำเสนอต่อผู้ที่สนใจหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับผลการประเมินนั้นเพื่อเป็นทางเลือกในการตัดสินใจ

3. เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ผลของการประเมิน จะส่งผลมายังผู้เกี่ยวข้องกับโครงการนั้นเพื่อนำมาปรับปรุงการดำเนินโครงการในครั้งต่อไปให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. เพื่อพิจารณาว่าการดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลหรือไม่ เป็นการตรวจสอบการดำเนินงานในกิจการนั้น ๆ มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานและผลงานที่ได้มีประสิทธิผลหรือไม่

5. เพื่อใช้ในการวิจัย การประเมินและการวิจัยเป็นการศึกษาแสวงหาความรู้ ความจริงที่ยังไม่ปรากฏหรือแสดงให้เห็นชัด ทั้งสองอย่างใช้เทคนิคการศึกษาค้นคว้าอย่างมีระบบเหมือนกัน การประเมินและการวิจัยมีความคล้ายคลึงกันมากในหลักการและกระบวนการแต่ต่างกันในด้านจุดมุ่งหมาย กล่าวคือ การวิจัยจะรายงานผลการศึกษาค้นคว้าเพื่อให้ทราบเท่านั้น แต่การประเมินจะตัดสินใจหรือสรุปคุณค่าว่าดีหรือไม่ดีและมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข จึงสามารถนำการประเมินไปใช้ในการวิจัยได้

6. เพื่อประเมินค่าเป็นการประเมินผล เพื่อพิจารณาผลของการศึกษาในส่วนรวมตลอดโครงการที่ได้ปฏิบัติไปแล้วว่าได้ผลตามมาตรฐานที่ต้องการหรือไม่

รัตนะ บัวสนธ์ (2540 : 21) ได้สรุปวัตถุประสงค์ของการประเมิน โครงการไว้ 3 ประการ กล่าวคือ

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของโครงการ เมื่อนำไปใช้ดำเนินการ หรือเพื่อการตัดสินใจก่อนใช้โครงการ
2. เพื่อรวบรวมข้อมูลช่วยในการตัดสินใจปรับปรุงส่วนต่าง ๆ ของโครงการ เมื่อมีการนำโครงการไปใช้หรืออยู่ในระหว่างการดำเนินโครงการ
3. เพื่อรวบรวมข้อมูลช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการขยายโครงการให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องต่อไป หรือล้มเลิกโครงการ

สรุป การประเมินโครงการมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ ก่อนดำเนินการเพื่อรวบรวมข้อมูลและศึกษาหาความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการ ความต้องการโครงการ ในระหว่างดำเนินการ เพื่อรับทราบความก้าวหน้าและติดตามกระบวนการดำเนินโครงการในระยะต่าง ๆ ผู้บริหารโครงการ เพื่อวัดสัมฤทธิ์ผลของโครงการ และพิจารณาว่าจะยุติหรือดำเนินโครงการต่อไป

รูปแบบการประเมินโครงการ

เมื่อพิจารณารูปแบบการประเมินที่ผู้ประเมินและนักวิชาการได้แบ่งประเภทไว้ มีรูปแบบการประเมินที่มักถูกกล่าวอ้างหรือนำไปใช้ในการประเมินโครงการ ดังต่อไปนี้

1. **รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Tyler) ไทเลอร์ (Tyler, 1986)** ได้ให้ความหมายของการประเมิน คือ การเปรียบเทียบพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้ โดยมีความเชื่อว่า จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ อย่างชัดเจนรัดกุม และจำเพาะเจาะจงแล้ว จะเป็นแนวทางช่วยในการประเมินได้เป็นอย่างดีในภายหลัง ไทเลอร์ได้นำเสนอกรอบความคิดของการประเมินโครงการ โดยแบ่งการประเมินออกเป็น 6 ส่วน คือ

- 1) การประเมินวัตถุประสงค์ (Appraising Objective)
- 2) การประเมินแผนการเรียนรู้ (Evaluating the Learning Plan)
- 3) การประเมินเพื่อแนะแนวในการพัฒนาโครงการ (Evaluation to Guild Program Development)
- 4) การประเมินเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ (Evaluating Program Implement)
- 5) การประเมินผลลัพธ์ของโครงการทางการศึกษา (Evaluating the Outcome of Educational Program)
- 6) การติดตาม (Follow up) การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation)

2. **รูปแบบการประเมินของอัลคิน (Alkin) อัลคิน (Alkin, 1972)** ได้เสนอรูปแบบการประเมินเรียกว่า CSE (Center For the Study of Evaluation Approach) จุดเน้นของการประเมินตามแนวความคิดของอัลคิน คือการประเมินเพื่อการตัดสินใจ อัลคินได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นกระบวนการกำหนดขอบเขตของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การเลือกข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสม การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปสู่การรายงานสรุปให้กับผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ ในการเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับการดำเนินงานของโครงการตามความคิดของอัลคินนั้น การประเมินจะต้องประกอบด้วยการจัดการและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อที่จะนำไปใช้ในการตัดสินใจ ในการประเมินจำเป็นที่ต้องประเมินในเรื่องต่าง ๆ 5 ด้าน คือ

- 1) การประเมินระบบ (System Assessment) เป็นการอธิบายหรือพรรณาสภาพของระบบ เพื่อเปรียบเทียบ สภาพที่แท้จริงและความคาดหวังที่จะให้เกิดขึ้น การประเมินระบบจะช่วยให้สามารถกำหนดขอบเขตและวัตถุประสงค์ที่เหมาะสม สิ่งที่จะต้องศึกษา ได้แก่ ความต้องการของประชาชน ชุมชนและสังคมที่มีต่อสภาพการณ์ปัจจุบัน

2) การประเมินการวางแผนโครงการ (Program Planing) เป็นการประเมินเพื่อที่จะหาข้อมูลข่าวสารมาใช้ในการตัดสินใจพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสมของโครงการ นักประเมิน ต้องหาข้อมูลที่แสดงความคาดหวังที่จะบรรลุเป้าหมาย พร้อมกับประเมินผลที่จะได้รับจากการใช้วิธีดำเนินการต่างๆ ด้วย

3) การประเมินการนำไปใช้หรือการดำเนินโครงการ (Program Implementation) เป็นการประเมินขณะที่โครงการกำลังดำเนินงาน เพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินของโครงการนั้นได้เป็นไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้วางแผนไว้หรือไม่ และผลที่เกิดมีความสอดคล้องกับสิ่งที่วางแผนไว้เพียงใด

4) การประเมินเพื่อการปรับปรุงโครงการ (Program Improvement) เป็นการประเมินเพื่อหาข้อมูลที่น่ามาใช้ในการดำเนินโครงการให้บรรลุจุดมุ่งหมาย และมีผลที่ไม่คาดคิดมาก่อนเกิดขึ้นบ้างหรือไม่

5) การประเมินเพื่อการยอมรับโครงการ (Program Certification) ขั้นตอนนี้ นักประเมิน ต้องหาข้อมูลข่าวสาร รายงานต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจ เพื่อใช้ข้อมูลในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของโครงการและศักยภาพในการสรุปอ้างอิง ไปสู่สถานการณ์อื่นๆ หรือนำไปใช้กับโครงการในสถานการณ์อื่นๆ ได้กว้างขวางเพียงใด ควรดำเนินโครงการในลักษณะใด

3. รูปแบบการประเมินของโพรวัส (Provus) โพรวัส (Provus) อ้างถึงใน สมคิด พรหมจรรย์ (2542 : 47-49) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติกับมาตรฐาน เพื่อเป็นการค้นหาความไม่สอดคล้องระหว่างความคาดหวังกับผลปฏิบัติของแผนงานเขาอธิบายว่ามีความไม่สอดคล้องกัน 5 ชนิด ที่สามารถศึกษาได้จากการใช้แผนงานคือความไม่สอดคล้องที่ไม่สัมพันธ์กับขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การออกแบบโครงการ คือ การกำหนดปัจจัยที่ทำให้เกิดการดำเนินงาน กำหนดกระบวนการดำเนินงานและกำหนดผลที่คาดหวังจะได้รับจากการดำเนินงาน

ขั้นที่ 2 การเตรียมพร้อม เป็นการนำปัจจัยที่ทำให้เกิดการดำเนินงานเข้าสู่กระบวนการ

ขั้นที่ 3 การดำเนินการตามแผน

ขั้นที่ 4 ผลผลิตที่เกิดจากโครงการ

ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและกำไร

ตามรูปแบบนี้ การประเมินต้องทำโดยผู้ประเมินคนหนึ่ง ที่ได้วางมาตรฐาน ตามความคาดหวังของโครงการไว้ ต่อจากนั้นการประเมินต้องดำเนินไปโดยการหาข้อมูลใหม่เป็นรูปแบบที่

จะช่วยให้ข้อมูลย้อนกลับในทุกขั้นตอนของการประเมินดังกล่าวข้างต้นและตลอดโครงการอย่างต่อเนื่อง

การประเมินในแต่ละขั้นตอนถ้าหากพบข้อบกพร่องก็แก้ไขปรับปรุงในขั้นตอนนี้ด้วยวิธีการแก้ปัญหา (Problem Solving) ซึ่งประกอบด้วยคำถามตัวเองให้ได้คำตอบว่าทำไมจึงเกิดข้อบกพร่องนั้น ๆ มีอะไรเป็นสาเหตุ และวิธีการใดสามารถแก้ไขข้อบกพร่องที่มาจากสาเหตุนั้น

เมื่อผู้ประเมินทำการประเมินถึงขั้นที่ 5 ถ้าจะดำเนินการหรือเริ่มวงจรใหม่ก็ต้องทำการออกแบบใหม่ โดยปรับให้สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์การลงทุน ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของปัจจัยเบื้องต้น

4. รูปแบบการประเมินของสคริฟเวน (Sciven) สคริฟเวน (Sciven) ได้ให้ความหมายของการประเมิน คือ การรวบรวมข้อมูลการตัดสินใจเลือกใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลและการกำหนดเกณฑ์ประกอบการประเมิน เป้าหมายสำคัญของการประเมิน คือ การตัดสินใจคุณค่าของโครงการ จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการประเมินมี 2 ประการ

1) การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เป็นการประเมินระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่โดยมีจุดหมายเพื่อปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น เพราะการประเมินช่วยให้ข้อมูลย้อนกลับที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนาโครงการ

2) การประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการมีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินใจในคุณค่าของโครงการ ตลอดจนค้นหาสิ่งที่ดีของโครงการเพื่อนำไปใช้กับสถานการณ์อื่นที่คล้ายคลึงกันต่อไป

5. รูปแบบการประเมินของสเตค (Stake) สเตคได้พัฒนารูปแบบการประเมินโดยใช้แนวคิดของ ครอนบาคและสคริฟเวนเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติ ในการประเมินของสเตค ถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งที่นักประเมินนำมาประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในการประเมินโครงการ การประเมินตามความเห็นของสเตค หมายถึงกระบวนการที่เกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจคุณค่าของโครงการ จุดมุ่งหมายของการประเมินคือ เพื่อต้องการได้ข้อมูลต่างๆ ที่นำมาใช้ในการตัดสินใจคุณค่าของโครงการ การประเมินตามแนวคิดของสเตค ผู้ประเมินจะต้องรวบรวมข้อมูลแท้จริงให้ได้ เนื่องจากแหล่งข้อมูลมีมากมาย และวิธีการเก็บข้อมูลมีหลายวิธี ข้อมูลที่ต้องการคือข้อมูลที่นำมาใช้เพื่อการอธิบาย และการตัดสินใจ ตามรูปแบบการประเมินนี้ ได้จำแนกสิ่งที่จะต้องพิจารณาในการประเมินออกเป็น 3 ส่วน คือ

- 1) สิ่งนำหรือปัจจัยเบื้องต้น (Antecedents) หมายถึงสภาพเงื่อนไขที่มีอยู่ก่อนแล้ว หรือปัจจัยต่าง ๆ ในการดำเนินโครงการ
- 2) การปฏิบัติ (Transaction) หมายถึง กิจกรรมดำเนินการ กิจกรรมที่ปฏิบัติ เช่นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับครูและนักเรียน พฤติกรรมระหว่างบุคคล ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน เป็นต้น
- 3) ผลลัพธ์หรือผลการดำเนินงาน (Outcomes) หมายถึงผลผลิตที่เกิดขึ้นจากโครงการ

6. รูปแบบการประเมินของเคริกแพตทริก (Kirkpatrick) เคริกแพตทริก

(Kirkpatrick, 1978) เห็นว่า การประเมินผลการอบรมจะทำให้ได้ความรู้อย่างน้อย 3 ประการ คือ

- 1) การฝึกอบรมนั้นได้ให้อะไร หรือเกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานลักษณะใดบ้าง
- 2) ควรยุติโครงการชั่วคราวก่อน หรือควรดำเนินการต่อไปเรื่อย ๆ
- 3) ควรปรับปรุงหรือพัฒนาโปรแกรม ซึ่งมีแนวทางการประเมินดังนี้
 - ประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง (Reaction Evaluation) เป็นการตรวจสอบความรู้สึกหรือความพอใจของผู้เข้ารับการอบรม
 - ประเมินการเรียนรู้ (Learning Evaluation) เป็นการตรวจสอบผลการเรียน โดยตรวจสอบให้ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) เจตคติ (Attitude)
 - ประเมินพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปหลังการอบรม (Behavior Evaluation) เป็นการตรวจสอบว่าผู้ผ่านการฝึกอบรมได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปตามความคาดหวังของโครงการหรือไม่
 - ประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์กร (Results Evaluation) เป็นการตรวจสอบว่าผลจากการอบรมได้เกิดผลดีต่อองค์กร หรือเกิดผลกระทบต่อองค์กรในลักษณะใดบ้าง คุณภาพขององค์กรดีขึ้น หรือมีคุณภาพขึ้นหรือไม่

7. รูปแบบการประเมินของแพตตัน (Patton) แพตตัน (Patton, 1968 อ้างถึงใน สมคิด พรหมจรรย์, 2542 : 63-64) ได้เสนอแนวคิดและแนวทางการประเมิน ดังนี้

- 1) หลักการในการประเมิน การประเมินโครงการ นักประเมินควรให้ความสำคัญกับผู้บริหาร หรือกลุ่มลูกค้าที่จะใช้ผลการประเมินนั้นๆ คำถามเพื่อการประเมินหรือตรวจสอบ ควรเกิดจากกลุ่มผู้เกี่ยวข้องเหล่านั้น หรือต้องเป็นความอยากรู้อยากเห็น หรืออยากใช้ข้อมูลผลการประเมินของผู้เกี่ยวข้อง ไม่ใช่ใช้ความอยากรู้อยากเห็นของนักประเมินเป็นกรอบในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน

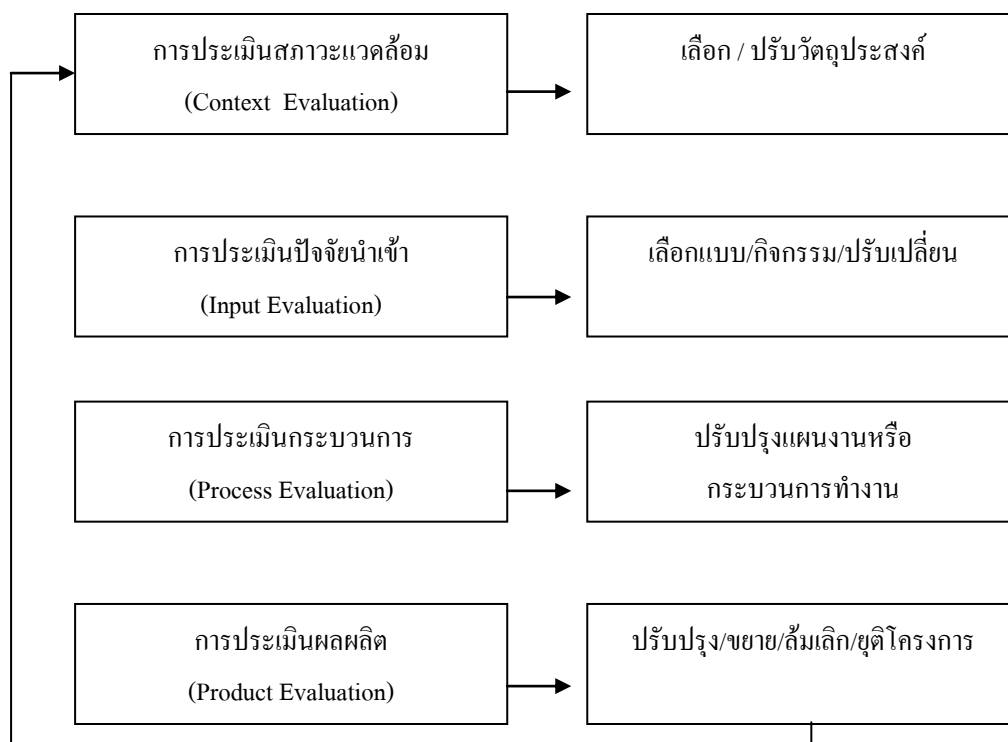
2) ขั้นตอนการดำเนินการประเมิน แพลตันได้เสนอแนวทางในการประเมินโดยเฉพาะการดำเนินการเพื่อให้ได้วัตถุประสงค์ของการประเมินโดยแบ่งกิจกรรมเป็น 3 ขั้นตอน

- จำแนกประเภทหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการ โดยพิจารณาว่ามีใครบ้าง ที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่จะประเมินหรือจำเป็นต้องการใช้ผลการประเมิน เช่น ผู้บริหาร ผู้รับผิดชอบโครงการ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการคนอื่น ๆ

- สัมภาษณ์ สอบถามผู้เกี่ยวข้องที่ได้จากข้อ 1 เพื่อรวบรวมความเห็นหรือความต้องการว่า กลุ่มบุคคลเหล่านั้นต้องการทราบผลการดำเนินงานโครงการลักษณะใดบ้าง ต้องการใช้อะไรในการประเมินในเรื่องใด หรืออยากรู้อะไร

- จัดหมวดหมู่คำถาม หรือความอยากรู้อะไรเห็น หรือความต้องการใช้อะไรของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการแล้วกำหนดเป็นรายการคำถามหลัก ๆ เพื่อการประเมิน เช่น การดำเนินงานโครงการทำได้ตามแผนเพียงใด เกิดปัญหาในลักษณะใดบ้าง ผลการดำเนินงานของโครงการทำได้บรรลุวัตถุประสงค์เพียงใด ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจการอบรมครั้งนี้หรือไม่ ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้เจตคติเพิ่มมากขึ้นเพียงใด หรือการดำเนินโครงการก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนมากน้อยเพียงใด เป็นต้น

8. รูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebaem) สตัฟเฟิลบีม (Stufflebaem, 1971) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการประเมิน เรียกว่า ชิปปี้โมเดล (CIPP Model) เป็นการประเมินที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง โดยมีจุดเน้นที่สำคัญคือใช้ควบคู่กับการตัดสินใจ คำว่า (CIPP) เป็นคำย่อมาจากคำว่า (Context, Input, Process, Product,) สตัฟเฟิลบีม ได้ให้ความหมายว่า การประเมินเป็นกระบวนการของการบรรยาย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ เลือกลงเลือกที่เหมาะสม ซึ่งการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศ ที่สำคัญ มุ่งประเมิน 4 ด้าน คือ การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) การประเมิน ผลผลิต (Product Evaluation) ประเภทของการประเมินและลักษณะการประเมินการตัดสินใจ ตามกรอบความคิดของรูปแบบการประเมินแบบ (CIPP) ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินกับการตัดสินใจในแบบจำลอง (CIPP)

การประเมินตามโมเดลนี้เป็นการให้ข้อมูลที่สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเลือกทางเลือกต่าง ๆ อย่างถูกต้อง การประเมินตามโมเดลนี้ประกอบด้วย การประเมิน 4 ประเภท คือ การประเมินบริบท การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลผลิต ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การประเมินบริบท (Context Evaluation) เป็นการประเมินความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ของโครงการ เกณฑ์การพิจารณาความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ของโครงการ คือ

1. วัตถุประสงค์จะต้องสมเหตุสมผล
2. วัตถุประสงค์ที่เหมาะสมจะต้องสอดคล้องกับแนวนโยบายของหน่วยงาน

การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุด ที่จะทำให้โครงการบรรลุเป้าหมายได้อย่างเต็มที่ภายใต้ปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น งบประมาณ วิทยากร ผู้เข้ารับการศึกษา การประเมินตามแนวทางนี้จะต้องกำหนดเกณฑ์ขึ้นแล้วเก็บข้อเท็จจริง วิเคราะห์เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นจะทราบความเหมาะสมของแต่ละแนวทาง

การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินความเหมาะสมของการนำโครงการฝึกอบรมไปปฏิบัติจริง เพื่อชี้จุดเด่นและจุดด้อยของโครงการอันจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงโครงการ และกิจกรรมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น กิจกรรมใดมีปัญหาอุปสรรค จะได้แก้ไขทันที

การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อบ่งชี้ผลสัมฤทธิ์ของโครงการฝึกอบรมว่ามีมากน้อยเพียงใด ช่วยพิจารณาตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการว่าได้บรรลุผลตามต้องการหรือไม่ ควรจะดำเนินการโครงการต่อไป หรือปรับปรุงแก้ไข หรือยุติการดำเนินการหรือพิจารณาทั่ว ๆ ในแง่ของผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดจากโครงการ หากต้องการทราบการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ต้องใช้ระยะเวลาในการติดตามผล (Stufflebaem 1971, pp.169 -179)

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2524 : 67) ได้ให้ความเห็นว่า การใช้แบบจำลองชิปปี้ได้อย่างเต็มรูปแบบจะทำให้ได้สารสนเทศแบบสะสม กล่าวคือ การตัดสินใจหลังจากการประเมินสถานะแวดล้อมแล้วจะเป็นแนวทางสำหรับการประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการและการประเมินผลผลิต ที่ได้ย้อนกลับไปสู่การตัดสินใจเลือกวัตถุประสงค์และการแนะนำแนวทางในการจัดโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์อีกด้วย ดังนั้น รูปแบบจำลองชิปปี้ นอกจากจะใช้เพื่อประเมินโครงการฝึกอบรมแล้ว ยังสามารถช่วยในการพัฒนาโครงการฝึกอบรมได้ด้วย

จากรูปแบบของการประเมินโครงการทั่วไปดังกล่าว มีลักษณะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และการดำเนินงานของโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ในกรณีที่จะประเมินโครงการ รูปแบบที่เหมาะสมจะใช้เป็นกรอบความคิดในการประเมินผลโครงการมากที่สุดคือ แบบจำลองชิปปี้ (CIPP Model) ของสตัฟเฟิลบีม เพราะเป็นรูปแบบเพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจอย่างถูกต้อง ต่อเนื่องตลอดเวลา และครอบคลุมทุกส่วนเนื้อหามากที่สุด

การประเมินแบบชิปปี้ที่ใช้ในการตัดสินใจประกอบไปด้วยการประเมิน 4 ด้านได้แก่ การประเมินบริบทหรือสถานะแวดล้อม (Context Evaluation) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การประเมินบริบท (Context Evaluation) หรือสถานะแวดล้อม เป็นการประเมินสภาพแวดล้อมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับโครงการเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องของวัตถุประสงค์ของโครงการกับนโยบายหลักของหน่วยงานหรือขององค์กร ความจำเป็นของโครงการและความเป็นไปได้ในการนำโครงการไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วนิยามศึกษาใน 6 ประเด็นหลักคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง ด้านการบริหาร ด้านเทคโนโลยีและด้านสิ่งแวดล้อม ทวีป ศิริรัศมี (2544 : 127) การประเมินบริบทหรือสถานะแวดล้อมมีลักษณะเด่น

ที่สำคัญมากมาย จัดเป็นการวิเคราะห์ขนาดใหญ่เป็นตัวกำหนดขอบเขตของการประเมินการ
 บรรยายและการวิเคราะห์บริบท หรือสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ยังช่วยให้ทราบถึงตัวแปรที่
 เกี่ยวข้องและมีความสำคัญสำหรับการบรรลุเป้าหมาย การประเมินบริบทหรือการประเมินสภาวะ
 แวดล้อมทำให้ได้มาซึ่งการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ โดยอาศัยการวินิจฉัย การจัดเรียงลำดับปัญหา
 ให้สอดคล้องกับความต้องการของที่ประชุมและสถานการณ์

สำหรับการประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม มี 2 วิธี ได้แก่ Contingency Model เป็น
 การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม เพื่อหาโอกาสและแรงผลักดันจากภายนอกระบบเพื่อให้ได้
 ข้อมูลมาช่วยพัฒนา ส่งเสริม โครงการให้ดีขึ้นในที่นี้คือประเมินความต้องการ โครงการของ
 ผู้เข้าร่วมโครงการและ Congruence เป็นวิธีการประเมินโครงการเปรียบเทียบระหว่างการปฏิบัติจริง
 กับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ การประเมินแบบนี้ทำให้เราทราบว่าวัตถุประสงค์ใดบ้างที่ไม่สามารถ
 บรรลุเป้าหมายได้ ซึ่งในการประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อมโดยทั่วไป ควรจะใช้การประเมิน
 ทั้งสองวิธีข้างต้น เพราะ Congruence เป็นการตรวจสอบความถูกต้องของวัตถุประสงค์ในขณะที่
 Contingency Model เป็นไปเพื่อการปรับปรุง สารสนเทศที่ได้จากการประเมินบริบท จะนำไปใช้
 เพื่อเลือกหรือปรับวัตถุประสงค์ของโครงการให้สอดคล้องกับนโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและ
 ความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย หรือสังคมตามบทบาทภารกิจที่องค์กรผู้ดำเนินโครงการ
 นั้นรับผิดชอบ ซึ่งเป็นการประเมินก่อนเริ่มโครงการ(Pre-Implementation Evaluation)

2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินความพร้อมทั้งในแง่ของ
 ความเหมาะสมและความพอเพียงของทรัพยากรต่าง ๆ ที่นำมาใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือ
 เป้าหมายของโครงการรวมทั้งแนวทางการจัดการหรือกิจกรรมที่กำหนดไว้ในการดำเนินโครงการ
 เป็นการจัดหาข้อมูลเพื่อให้ตัดสินใจความเหมาะสมของแผนงานต่าง ๆ ที่จัดขึ้น โดยดูว่าข้อมูลนั้น
 จะมีส่วนช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ ซึ่งจะประเมินในด้านต่าง ๆ อันได้แก่
 ความสามารถของหน่วยงานหรือตัวแทนในการจัดโครงการ ยุทธวิธีที่ใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์
 ของโครงการ และการได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้โครงการดำเนินไปได้ เช่น
 ความเพียงพอของบุคลากรของโครงการ คุณสมบัติของผู้เข้ารับการศึกษา ความเพียงพอในด้าน
 งบประมาณ ความเพียงพอของสวัสดิการ ความเหมาะสมของหลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรม
 ความพร้อมของสื่อการฝึกอบรม ความเหมาะสมของเอกสารการฝึกอบรม และความพร้อมของ
 สถานที่จัดโครงการ การประเมินปัจจัยนำเข้านี้ จะช่วยให้ข้อมูลที่ตัดสินใจได้ว่าการตั้ง
 วัตถุประสงค์เชิงปฏิบัติควรเป็นอย่างไร ใช้วิธีการกำลังเท่าใด วางแผนและดำเนินการอย่างไรซึ่ง
 แตกต่างจากการประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อมในส่วนที่ว่า การประเมินปัจจัยนำเข้าเป็นการ
 ทำเฉพาะกรณีนั้นๆ และวิเคราะห์ภายในโครงการเท่านั้น

รูปแบบของคำถามที่ใช้มีมากมาย เช่น วัตถุประสงค์จะกำหนดวิธีดำเนินการได้หรือไม่ และจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ วิธีการที่กำหนดนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ จะดำเนินการกับยุทธวิธีที่เลือกมาอย่างไร คำถามต่างๆ เหล่านี้จะแสดงถึงความสำคัญของการประเมินข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยนำเข้า เพื่อจะได้เป็นตัวกำหนดยุทธวิธี เพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยคำถามที่ใช้จะมีตั้งแต่ระดับกว้าง ๆ และคำถามเฉพาะสารสนเทศที่ได้จากการประเมินในส่วนนี้จะนำไปใช้เพื่อการเลือกหรือปรับเปลี่ยนปัจจัยนำเข้าทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ทั้งแนวทางหรือกิจกรรมการดำเนินโครงการที่เหมาะสม จะช่วยให้โครงการบรรลุจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่กำหนดไว้มากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการประเมินก่อนเริ่มโครงการ (Implementation Evaluation) เช่นเดียวกัน

ดังนั้น การประเมินปัจจัยนำเข้าของโครงการจึงเป็นการประเมิน ความเพียงพอของบุคลากรในโครงการ ความเหมาะสมเกี่ยวกับความรู้และประสบการณ์ของวิทยากร ความเพียงพอในด้านงบประมาณที่ได้รับ ความเหมาะสมของสวัสดิการ ความเหมาะสมของหลักสูตรการฝึกอบรม ความพร้อมของสื่อการฝึกอบรม ความเหมาะสมของสถานที่จัดโครงการ คุณสมบัติด้านอายุของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินการปฏิบัติงานตามนโยบาย แผนงาน หรือโครงการว่าเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคใดๆ หรือไม่อย่างไร มีความถูกต้อง เหมาะสมเพียงใด การประเมินกระบวนการได้รวมเอาสารสนเทศจากการกำกับติดตามหรือกำกับดูแล (Monitoring) มาใช้เพื่อการประเมินด้วย การกำกับดูแลจึงเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินกระบวนการซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานของโครงการที่พึงกระทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อตรวจสอบเป็นระยะๆ ว่ามีการปฏิบัติจริงหรือไม่ ปัจจัยนำเข้าสามารถที่จะนำไปใช้ได้ทันท่วงทีหรือไม่ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ การให้บริการตรงกับกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด และตรงตามตารางเวลาที่ได้วางไว้ในแผนงานหรือไม่ โดยการกำกับดูแลนั้นต้องให้ความสนใจต่อการแปรรูปปัจจัยนำเข้าให้เป็นผลลัพธ์ และสามารถแก้ปัญหาในขณะปฏิบัติงานได้ทันท่วงที

สำหรับยุทธวิธีในการประเมินกระบวนการมี 3 วิธีได้แก่ ประการแรก แสดงให้เห็นหรือกระตุ้นเตือนถึงศักยภาพของทรัพยากรที่ทำให้เกิดความล้มเหลวในโครงการ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่มบุคลากรและนักศึกษา วิธีการสื่อสาร การให้เหตุผล ความเข้าใจและเห็นพ้องต้องกันในวัตถุประสงค์ของแผนการโดยผู้เกี่ยวข้องในแผนการนั้น และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากแผนการ ความพอเพียงของทรัพยากร อุปกรณ์อำนวยความสะดวก บุคลากร ปฏิทินปฏิบัติการ เป็นต้น ประการที่สอง เกี่ยวกับการวางโครงการระหว่างดำเนินโครงการนั้น ประการสุดท้าย

ยุทธวิธีในการประเมินกระบวนการจะบอกลักษณะสำคัญใหญ่ ๆ ของโครงร่างโครงการ เป็นต้นว่า มโนทัศน์ของการสอนและประมาณของการอภิปรายที่จะมีในความหมายนี้บรรยายว่าเกิดอะไรขึ้น สารสนเทศนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการกำหนดว่า วัตถุประสงค์บรรลุผลสำเร็จหรือไม่ บรรลุผลสำเร็จ สำหรับส่วนประกอบที่เป็นหัวใจสำคัญของการประเมินกระบวนการมี 4 อย่าง ได้แก่การจัดหานักประเมินกระบวนการเพิ่มเวลา เครื่องมือที่เป็นสื่อในการบรรยายกระบวนการ การร่วมประชุมอย่างสม่ำเสมอระหว่างนักประเมินกระบวนการ และบุคลากรในโครงการ หรือแผนงาน และการปรับปรุงโครงร่างการประเมินอยู่เป็นประจำ

ดังนั้นการประเมินกระบวนการในที่นี้ จึงเป็นการประเมินความเหมาะสมของการวางแผน และการกำหนดกิจกรรมการฝึกอบรม ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ในหลักสูตรกับการปฏิบัติจริง ความเหมาะสมด้านความรู้และประสบการณ์ของวิทยากร ความเหมาะสมของการใช้เอกสารประกอบการบรรยายของวิทยากร ความเหมาะสมของการจัดสภาพแวดล้อมและการอำนวยความสะดวก ความเหมาะสมของเนื้อหาวิชาและการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร ความเหมาะสมของระยะเวลาในการจัดโครงการ

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินงานโครงการว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ และประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด รวมทั้งมีผลข้างเคียง (Side Effect) อะไรเกิดขึ้นบ้างหรือไม่อย่างไร โดยอาศัยสารสนเทศที่ได้จากการประเมินบริบท การประเมินปัจจัยนำเข้าและการประเมินกระบวนการ มาร่วมพิจารณาด้านสารสนเทศที่ได้จากการประเมินผลผลิตจะนำไปใช้เพื่อการตัดสินใจในการปรับปรุง ขยาย เล็ก หรือยุติโครงการ ซึ่งเป็นการประเมินหลังสิ้นสุดโครงการ (Summative/Post Evaluation) ทั้งนี้ที่กิจกรรมสุดท้ายของโครงการจบสิ้นลง ระเบียบวิธีโดยทั่วไปของการประเมินผลผลิตจะรวมถึงสิ่งต่อไปนี้ด้วย คือ การดูว่าการกำหนดวัตถุประสงค์นั้นนำไปใช้ได้หรือไม่ มีการบรรลุ วัตถุประสงค์ระดับใด เกณฑ์ในการวัดที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรมคืออะไร เปรียบเทียบผลที่วัดมาได้ด้วยกับเกณฑ์สมบูรณ์ (Absolute Criteria) หรือมาตรฐานสัมพันธ์ (Relative Criteria) ที่กำหนดไว้ก่อนและทำการแปลความหมายถึงเหตุของสิ่งที่เกิดขึ้น โดยอาศัยรายงานการประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม ปัจจัยนำเข้า และกระบวนการร่วมกัน

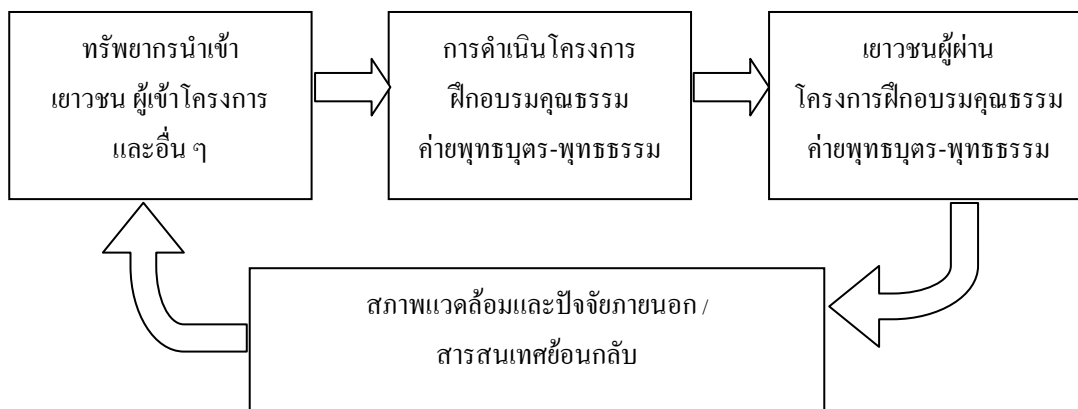
ดังนั้น การประเมินผลผลิต จึงเป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ การบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ การปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา ความภูมิใจในวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การมีวินัยในตนเอง การใฝ่ใจอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม และการห่างไกลจากยาเสพติด

9. การประเมินองค์การระบบเปิด (Open System Approach)

องค์การหรือหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวโดยไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น แต่ต้องอยู่ท่ามกลางการพึ่งพาและสัมพันธ์กับสิ่งรอบข้างตลอดเวลา และถ้าเรามองหน่วยงานในฐานะผู้ผลิต ตัวอย่าง เช่น โรงงานรองเท้าผลิตรองเท้า ปัจจัยแรกที่จะบอกว่าโรงงานนี้ผู้รอดคือ “ การขายรองเท้าได้ ” ซึ่งขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้บริโภคหรือผู้ซื้อรองเท้า (หรือเรียกลูกค้าภายนอก) โดยหลักการผู้ซื้อรองเท้าจะพึงพอใจด้วยเหตุผล 3 ประการ คือ 1) ราคาถูก 2) คุณภาพดี 3) ไปซื้อเมื่อไรก็ได้ ดังนั้นคำตอบแรกที่ควรจะต้องบอกว่าโรงงานรองเท้านี้ควรผลิตต่อหรือไม่ จึงอยู่ที่ผู้ซื้อมิใช่โรงงาน และเมื่อพบว่าความพึงพอใจและการยอมรับของผู้ใช้เปลี่ยนแปลง หน้าที่สำคัญของผู้บริหารจึงอยู่ที่การปรับปรุงกระบวนการทำงานภายในของหน่วยงานตนเองให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เริ่มตั้งแต่การปรับปรุงปรัชญาของหน่วยงาน เป้าหมายและวัตถุประสงค์ทรัพยากรนำเข้า กระบวนการจัดการ และส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผลผลิตของหน่วยงานเป็นที่ยอมรับและพึงพอใจผู้ใช้

โดยนัยของแนวคิดเดียวกัน โครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ของวัดปัญญานันทารามมีลักษณะของโครงการคล้ายดังที่กล่าวมาข้างต้น เพราะโครงการมีวัตถุประสงค์ปลายทางคือ การพัฒนาคนให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่า ทรัพยากรมนุษย์เป็นหัวใจหลักของหลาย ๆ องค์การ เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นทรัพยากรสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์การ ซึ่งทุกองค์การมุ่งที่จะให้ทรัพยากรมนุษย์ของตนมีความรู้ ทักษะ ความสามารถ ความเต็มใจปฏิบัติงานอยู่ตลอดเวลา และสำคัญที่สุดคือ มีความสุขกับการทำงาน เมื่อมีความสุขกับการทำงานทรัพยากรมนุษย์เหล่านั้น ก็สามารถแสดงศักยภาพของตนออกมาได้อย่างเต็มที่และทำให้องค์การได้ประโยชน์สูงสุด ทั้งหมดย่อมเกิดมาจากผลของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งมุ่งเน้นความสำคัญที่เกิดจากภายในที่เรียกว่าจิตใจ การพัฒนาจิตใจที่กล่าวถึง มีโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรมของวัดปัญญานันทาราม อันเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักของพระพุทธศาสนา ซึ่งเน้นความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นสำคัญ

กล่าวโดยสรุป แนวคิดการประเมินองค์การระบบเปิด (Open System Approach) ซึ่งใช้ในการวิเคราะห์และประเมินการยอมรับและความพึงพอใจของหน่วยงานและสิ่งแวดล้อมภายนอกองค์การ จึงเป็นสารสนเทศย้อนกลับ (Feed-Back) จากภายนอกหน่วยงาน ซึ่งเป็นดัชนีชี้วัดประสิทธิภาพของผลผลิตโครงการ ในขณะที่กระบวนการวิเคราะห์และประเมินภายในหน่วยงานจึงเป็นสารสนเทศย้อนกลับภายในหน่วยงานซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงและกำหนดนโยบายการดำเนินงานของโครงการฝึกอบรมเพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป แนวคิดดังกล่าวเขียนเป็นรูปได้ดังนี้

ภาพที่ 2 แนวคิดการประเมินผลสัมฤทธิ์โครงการเชิงระบบเปิด (Open System Approach)

ที่มา : เฉียบ ไทยยิ่ง. (2547 : 12)

จากหลักการและแนวคิดต่างๆ ผู้วิจัยได้นำมาในการพัฒนาเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรมของวัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี จึงได้สรุปหลักการและแนวคิดที่สอดคล้องงานวิจัยได้ดังนี้

1. วัดปัญญานันทาราม คือสถานที่ใช้ในการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร โดยถือกำเนิดตามแนวคิดและหลักการของท่านพุทธทาสภิกขุ และท่านปัญญานันทภิกขุ ผู้ปลุกฝังแนวคิดในการพัฒนาศีลธรรมและจริยธรรมกับเยาวชนมาโดยตลอด จึงเป็นสถานที่สืบทอดเจตนารมณ์ของท่านทั้งสองและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสร้างวัดที่ว่า สร้างพระ สร้างคน สร้างเยาวชนของชาติ สร้างศาสนทายาทให้มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างถูกต้อง ให้มีชีวิตเรียบร้อยตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจวัตถุนิยมมากเกินไป ซึ่งเป็นปณิธานและโอวาทของท่านปัญญานันทภิกขุในการสร้างวัดนี้ขึ้นมาเพื่อสืบอายุพระพุทธศาสนา โดยมีแนวทางการดำเนินงานมุ่งเน้น สร้างความสำนึก โดยยึดหลัก “อยู่อย่างต่ำ” คือเรียบง่าย กินข้าวจานแฉะ อาบน้ำในคู อยู่กุฎิ เล้าหมู ฟังยูงร้องเพลง และ “กระทำอย่างสูง” คือ ตรงต่อเวลา วาจาไพเราะ สงเคราะห์ช่วยเหลือ ทำความเชื่อให้ตรง ดำรงตนให้น่ารัก รู้จักละวางเพื่ออนาคต

2. หลักการและแนวคิดที่ยึดถือปฏิบัติในการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรจากแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ ได้ให้แนวทางปฏิบัติซึ่งถือเป็นอุดมคติของผู้เข้ารับฝึกอบรมคุณธรรมในสมัยนั้นชื่อว่า ค่ายธรรมบุตร คือบุตรผู้เกิดจากธรรม และต้องปฏิบัติตามธรรม เพื่อฝึก ลด ละ ความเห็นแก่ตัวให้น้อยที่สุด โดยมีเป้าหมายที่ว่า ต้องเป็นผู้ช่วยเหลือโลก ช่วยเหลือผู้อื่นต้องเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ต้องทำหน้าที่เพื่อธรรม ต้องเป็นผู้มีสัมมาทิฐิ ฟังถ้อยอุคมคติพระโพธิสัตว์จากแนวคิดดังกล่าวท่านปัญญานันทภิกขุ จึงได้ร่วมกันเผยแพร่และปฏิบัติและท่านจึงได้ใช้คำว่า

ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต่อมาว่า พุทธบุตร คือ การมาอยู่พักแรมแบบพระพุทธรเจ้า ซึ่งพระพุทธรเจ้าอยู่เพื่อผู้อื่น เพื่อฝึกตนเองให้เป็นคนรู้จัก คิดดีเป็น พูดดีเป็น ทำดีเป็น คบคนดีเป็น ไปสู่สถานที่ดีเป็น เมื่อทำได้ตามข้อดังกล่าวแล้วก็จะกลายเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นพลเมืองที่ดีของประชาชาติ เป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนา

3. พุทธวิธีการสอน เป็นแนวคิดที่พระพุทธรเจ้าได้ปฏิบัติเป็นแบบอย่างและสืบทอดให้กับสาวกทั้งหลายจนถึงทุกวันนี้ พระองค์ได้ชี้ให้เห็นถึงวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยการสอนให้เรียนรู้หลักการ ทำความเข้าใจ นำไปปฏิบัติ เพื่อฝึกหัดให้เป็นนิสัย เป็นการสร้างระบบวินัยให้กับตน โดยการแบ่งการเรียนรู้ให้เป็นขั้นตอน 3 ขั้นตอนหลักๆ คือ การเรียนรู้หลักการและหลักธรรม โดยคำนึงถึงองค์ประกอบในการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ และใช้เทคนิควิธีการได้อย่างแยบยล เพื่อให้ผู้เรียนได้ประสบผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายของผู้สอน

4. การประเมินผลงานฝึกอบรม เป็นกระบวนการขั้นตอนสุดท้ายในการวัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพประสิทธิผลของโครงการนั้นๆ ว่ามีประโยชน์ต่อองค์กรและสังคมอย่างไร และเพื่อประเมินผู้เข้ารับการฝึกอบรมในด้านการเรียนรู้ ความเข้าใจ ทักษะคิดต่อสิ่งที่ได้เรียนรู้ แล้วนำผลการเรียนนั้นไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ พร้อมทั้งสามารถถ่ายทอดความรู้ต่อบุคคลอื่น จึงถือได้ว่าสำเร็จประโยชน์ทั้งตนเองและสังคมโดยสมบูรณ์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา

ตามความเชื่อเดิมของชาวอินเดียโบราณมีว่า พระพรหมเป็นผู้สร้างโลกและจักรวาล โดยสร้างมนุษย์จากส่วนต่างๆ ของร่างกายพระพรหม ชีวิตของสรรพสัตว์ถูกกำหนด และเสกสรรปั้นแต่งโดยพระพรหม ชีวิตจะเป็นไปอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับพระพรหม มนุษย์ไม่สามารถกำหนดชะตาชีวิตของตนได้ ไม่สามารถพัฒนาสู่ความสมบูรณ์ด้วยตนเอง การกระทำทุกอย่างสำเร็จได้ด้วยดีด้วยการเช่นสรวงอ้อนวอนต่อพระพรหม (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, 2531 : 277)

พระพุทธรเจ้าทรงเชื่อมั่นว่ามนุษย์จะดีหรือชั่วไม่ใช่พรหมลิขิต หากแต่ขึ้นอยู่กับกรรมหรือการกระทำของตนเอง มนุษย์จะเศร้าหมองหรือบริสุทธิ์ก็เพราะการกระทำของเขา คนอื่นจะทำให้เขาเศร้าหมองหรือบริสุทธิ์ไม่ได้เลย มนุษย์สามารถฝึกฝนพัฒนาตนให้เป็นสัตว์ที่ประเสริฐได้และมนุษย์ผู้พิสูจน์ความจริงข้อนี้ให้ประจักษ์คือพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย พระองค์ทรงมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ เชื่อในพลังวิริยะอุตสาหะของมนุษย์ว่ามีชาตुरूหรือโพธิ์ ทำลายเปลือกที่ห่อหุ้มคืออวิชชาออกมาก่อนคนอื่น จึงทรงประกาศแก่ชาวโลกว่า ทรงเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลก เป็นผู้เจริญที่สุดในโลก จากนั้นได้ทรงทดสอบศักยภาพของมนุษย์กลุ่มแรกคือปัญจวัคคีย์ ผลปรากฏว่า

ปัญญาวิสัยสามารถบรรลุธรรมตามที่พระองค์ได้แนะนำ และได้เป็นกำลังช่วยประกาศ พระพุทธศาสนาและก็มีพระสาวกดำเนินรอยตามพระพุทธองค์ซึ่งนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีจำนวนมากมาย พระมหาประพันธ์ สุขพร (2544 : 77)

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมสำหรับฝึกฝนอบรมมนุษย์ ที่ถือว่าเป็นระบบมาตรฐานที่สุด เพราะว่าพระพุทธเจ้าทรงฝึกพระองค์เอง และฝึกพระสาวกด้วยระบบเดียวกันคือ ไตรสิกขา ได้แก่ อริสัจสี่สิกขา อริจิตตสิกขา อริปัญญาสิกขา โดยมีจุดมุ่งหมายคือเพื่อความหลุดพ้นจากกิเลสหรือการ บรรลุนิพพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดดังเช่นที่ตรัสกับภิกษุวัชชีบุตรผู้เกิดความเบื่อหน่ายท้อใจใน การรักษาพระวินัยว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอจงศึกษาในสิกขา 3 เกิด คือ ในอริสัจสี่สิกขา อริจิตตสิกขา อริปัญญาสิกขา เมื่อเธอศึกษาทั้งอริสัจสี่สิกขา อริจิตตสิกขา อริปัญญาสิกขาอยู่ ราคะ โทสะ และ โมหะก็จักถูกละได้ เพราะถ้าละ ราคะ โทสะ โมหะได้ เธอจักไม่ทำกรรมที่เป็นอกุศล จักไม่ประพฤติ สิ่งที่เลวทรามอีก” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539 : 10)

ไตรสิกขาเป็นคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมบ่อยมาก และมีกระบวนการฝึกอย่าง ต่อเนื่องดังพระพุทธพจน์ว่า “ศีล สมาธิ ปัญญา มีลักษณะอย่างนี้ สมาธิอันบุคคลอบรม โดยมีศีล เป็นฐาน ย่อมมีผลานิสงส์มาก ปัญญาอันบุคคลอบรม โดยมีสมาธิเป็นฐาน ย่อมมีผลานิสงส์มาก จิตอันบุคคลอบรม โดยมีปัญญาเป็นฐาน ย่อมหลุดพ้น โดยชอบจากกามาสาვეและอวิชชาสาვე” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539 : 147)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2530 : 46-47) ได้กล่าวถึงลักษณะของพระพุทธศาสนาว่า เป็นศาสนาที่ยกย่องผู้ที่พัฒนาตนว่าเป็นบุคคลสูงสุด ดังพุทธภาษิตที่พระพุทธองค์ตรัสที่ว่า “ทันโต เสฏโฐ มนุสเสสุ” หมายความว่าในหมู่มนุษย์คนที่ฝึกตนแล้ว เป็นผู้ประเสริฐที่สุด เมื่อยกย่องคนที่ พัฒนาตนแล้วก็ยังแสดงจุดเน้นอันเป็นสิ่งสำคัญว่า พระพุทธศาสนานี้ถือว่ามนุษย์ เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และต้องฝึก เพราะความดีหรือความประเสริฐของมนุษย์นี้อยู่ที่การฝึกฝนพัฒนาตนเท่านั้น ถ้าไม่ ฝึกฝนพัฒนาแล้วก็ไม่มีความค่าอะไร อาจเลวร้ายต่ำกว่าสัตว์เดรัจฉาน และการที่จะให้ได้ผลดี ในเรื่องการพัฒนาตน ทางด้านสังคมจะต้องช่วยกันเน้นหรือสร้างค่านิยมในการยกย่องบุคคลที่ พัฒนาตน เพราะค่านิยมเป็นเรื่องสำคัญมากในทางสังคม อาจเป็นเครื่องชี้ว่าสังคมนั้นจะพัฒนาไป ทางไหน ทางดีหรือทางร้าย ทางเจริญหรือทางเสื่อม ถ้าให้ความสำคัญกับคนที่พัฒนาตนดีงาม สังคมก็จะมีแต่คนดีหรือถ้าให้ความสำคัญกับคนเก่งแต่เอาเปรียบส่วนรวม สังคมก็จะมีแต่คนที่ เอาเปรียบเช่นกัน

การฝึกฝนและพัฒนาตนมนุษย์นั้นทางพุทธศาสนา จัดวางเป็นหลักเรียกว่าไตรสิกขา คือ อริสัจสี่สิกขา อริจิตตสิกขา อริปัญญาสิกขา ซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่าง

มีบูรณาการและให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีคุณภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)
(2530 : 32-34)

1. อธิศีลสิกขา เป็นเรื่องของการฝึกในด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมเคยชิน เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศีลก็คือวินัย เป็นจุดเริ่มต้นในกระบวนการศึกษาและการพัฒนามนุษย์ เพราะว่าวินัยเป็นตัวการจัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนาโดยจัดระเบียบความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เหมาะกับการพัฒนา และให้เอื้อโอกาสในการที่จะพัฒนาเมื่อฝึกได้ผลจนคนมีพฤติกรรมเคยชินที่ดีตามวินัยนั้นแล้วก็จะเกิดเป็นศีล

2. อธิจิตตสิกขา เป็นเรื่องของการฝึกในด้านจิต ได้แก่ การพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ของจิต ทั้งในด้านคุณธรรม เช่น มีเมตตา มีกรุณา มีมุทิตา มีศรัทธา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น ในด้านความสามารถของจิต เช่น มีความอดทน ความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ ความแน่วแน่มั่นคง ความระลึกรู้เท่าทัน เป็นต้น และในด้านความสุขของจิต เช่น ความอิ่มใจ ความร่าเริงเบิกบานใจ ความสดชื่นผ่องใส ความรู้สึกสบายใจ เป็นต้น

3. อธิปัญญาสิกขา เป็นการฝึกในด้านความรู้ ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ตรวจสอบ คิดสร้างสรรค์ เฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามที่เป็นจริง ตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันสภาวะของโลกและชีวิต ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระไม่ตกอยู่ในอำนาจครอบงำของกิเลส หลุดพ้นจากทุกข์ เข้าสู่อิสรภาพโดยสมบูรณ์

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2536 : 43-44) กล่าวว่า กระบวนการฝึกของไตรสิกขา จะทำงานประสานเป็นอันเดียวกันอย่างสมดุล แต่ในภาวนาจะแยกข้อศีลออกจากกัน เป็นด้าน กายภาพ และด้านความสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบ เป็นการวัดผลดูว่าการ พัฒนาชีวิตของคนนั้น ได้รับการพัฒนาครบถ้วนสมบูรณ์ทุกด้าน จึงแยกภาวนาออกเป็น 4 ด้าน คือ

1. ภาวนิตกาย มีกายที่พัฒนาแล้ว คือ มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในทางที่ เกื้อกูลและได้ผลดี เริ่มแต่รู้จักบริโภคนิเวศน์ 4 รู้จักใช้อินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในการเสพ หรือใช้สอยวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเทคโนโลยีทั้งหลาย ในทางที่เป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

2. ภาวนิตศีล มีศีลที่พัฒนาแล้ว คือ มีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้ว ไม่เบียดเบียน ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ดำรงตนอยู่ในวินัย และอาชีพะที่สุจริต มีความสัมพันธ์ทางสังคมใน ลักษณะที่เกื้อกูล สร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุข

3. ภาวนิตจิต มีจิตที่พัฒนาแล้ว คือ มีจิตใจที่ฝึกอบรมดีแล้ว สมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต ประกอบด้วยคุณธรรม เช่น ความเมตตา กรุณา ความเอื้ออารี มีมุทิตา ความเคารพอ่อนน้อม ความ กตัญญู กตเวทิตะ เป็นต้น สมบูรณ์ด้วย สมรรถภาพจิต คือ มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง มีความเพียรพยายาม

มีอุตสาหกรรม วิริยะ รับผิดชอบ มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น และสมบูรณ์ด้วยสุขภาพจิต คือ มีจิตใจที่ร่าเริง เบิกบาน สดชื่น เอิบอิ่ม ผ่องใส และสงบสุข

4. ภาวิตปัญญา มีปัญญาที่พัฒนาแล้ว คือรู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้แก้ปัญหาและ รู้จักจัดทำดำเนินการต่างๆ ด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ ซึ่งมองครุเข้าใจเหตุผล มองเห็นสิ่งทั้งหลายตาม เป็นจริง หรือตามที่ เป็น ปราศจากอคติ และแรงจูงใจเคลือบแฝง เป็นอิสระจากการครอบงำ ของ กิเลส เป็นอยู่ด้วยความรู้เท่าทันธรรมดาของโลกและชีวิต เข้าถึงอิสรภาพ ปลอดภัย ปราศจาก ปัญหา

พุทธทาสภิกขุ (2533 : 5-8) ได้พูดความสำคัญในการพัฒนาว่า ชีวิตเป็นสิ่งที่พัฒนาได้และ ต้องพัฒนา นั่นคือเมื่อพัฒนาปัจจัยแห่งชีวิตให้สูงขึ้น ชีวิตมันก็จะสูงขึ้นตามปัจจัยแห่งชีวิตที่ต้อง พัฒนา คือ กาย จิตใจ และวิญญาณ กายต้องพัฒนาให้มีสมรรถภาพสูงสุด มีอนามัยดี และมีความ เหมาะสมที่จะรับใช้จิต ด้านจิตใจจะต้องพัฒนาให้มีกำลังที่สูงขึ้น ทั้งสมรรถภาพจิต อนามัยจิต และสุขภาพของจิต ด้านวิญญาณต้องพัฒนาสติปัญญาให้รู้สิ่งที่ควรรู้ รู้ถูก รู้ตรง รู้จริง รู้จนได้ ประโยชน์กับทุกข้อได้สิ้นเชิง พัฒนาชีวิตที่มีประโยชน์ทั้งแก่ตัวเองและผู้อื่น

พระราชวรมณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2540 : 29-34) ได้พูดถึงการศึกษาว่า การศึกษาจะต้อง สร้างคนให้มีลักษณะ 3 อย่างคือ เป็นคนเก่ง เป็นคนดี มีความสุข ด้านสมรรถภาพ คือ คนเก่ง คนที่มีความรู้และทักษะความชำนาญรู้เท่าทันเกี่ยวกับหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ และรู้จักเชื่อมโยงระหว่างจุด ที่ตนอยู่กับจุดที่ตนคาดหวังไว้ ด้านคุณภาพ คือ คนดี ได้แก่ คนที่มีจิตใจดีงาม มีน้ำใจ เสียสละ เมตตา และรู้จักเชื่อมโยงตัวเองเข้ากับคนทั้งหลายได้ เอาใจเขามาใส่ใจเรา เพราะถ้าเป็นคนเก่งแต่ เห็นแก่ตัว ก็เป็นคนที่ไม่ต้องการ ไม่มีคุณค่าแก่สังคม ด้านสุขภาพ คือมีความสุข ได้แก่ คนที่ เบิกบาน ร่าเริง แจ่มใส รู้จักคิดเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ จนเห็นว่าสิ่งทั้งหลายเกิดดับตามเหตุปัจจัย รู้แล้ว ละ รู้แล้ววาง ดังนั้นการศึกษาจะต้องสามารถฝึกคนให้รู้จักคิดเชื่อมโยงระหว่างความเก่ง ดี มีความสุข ให้สมดุลกันได้ จึงเป็นการศึกษาที่สร้างคนให้สมบูรณ์อย่างแท้จริง

พระพุทธศาสนาจึงเชื่อว่ามีการบวนการพัฒนามนุษย์อย่างแท้จริง เนื่องจากมีความสมบูรณ์ มีความสืบเนื่อง เป็นเหตุผลแก่กันและกัน สามารถนำไตรสิกขาไปบูรณาการใช้กับวิธีการอื่นๆ เช่น การเลี้ยงดูเด็กก็ต้องพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือ ฝึกอบรมศีล 5 เพื่อควบคุมกายและวาจา นำไปสู่การพูดดี ทำดี ดำรงชีวิตดี สมาธิฝึกให้เป็นคนมีจิตใจแน่วแน่ นำไปสู่จิตใจที่ตั้งมั่น ด้านปัญญาฝึกให้ใช้ เหตุผลคิดวิเคราะห์ ให้เห็นตามความเป็นจริง นำไปสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สุขุม อมรวิวัฒน์ (2539 : 40-41)

หลักไตรสิกษาดังกล่าว สอดคล้องกับหลักธรรมที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา 3 อย่าง ได้แก่ การรักษาศีลเพื่อละเว้นจากความชั่ว การฝึกจิตเพื่อสร้างความดีงาม และการฝึกภาวนาเพื่อ

ทำให้จิตบริสุทธิ์ ใสสะอาด คุณธรรมเป็นพื้นฐานของจิตและจิตที่มีคุณธรรมเป็นจิตที่มีคุณภาพ การปลูกฝังคุณธรรมที่ดี เช่น ระเบียบวินัย สติสัมปชัญญะ ความกตัญญู เมตตา อุตุน ซื่อสัตย์ ประหยัด ขยันและความไม่เห็นแก่ตัว เป็นต้น จำต้องปลูกฝังตั้งแต่เด็กจึงจะได้ผลดีกว่าฝึกหัด ตอนโต ทิศนา แคมณี (2536 : 33)

พระพุทธศาสนามีความเชื่อที่ว่า มนุษย์นั้นมีความสามารถในตัวเอง สามารถฝึกฝนได้และ จำเป็นต้องฝึกด้วย พร้อมทั้งมีกระบวนการพัฒนามนุษย์ที่ครบสมบูรณ์อยู่ในหลักธรรม ที่ผ่านการ พิสูจน์ทดลองปฏิบัติจริงจากพระพุทธเจ้าและพระสาวก ซึ่งเป็นวิธีที่วิทยาศาสตร์พิสูจน์ความจริง เกี่ยวกับวัตถุเท่านั้น แต่วิธีของพระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาครบถ้วนทั้งทางวัตถุหรือกายและ จิตใจโดยผ่านระบบไตรสิกขา คืออริสยสิกขา อริจิตตสิกขาและอริปัญญาสิกขา ทำให้คน ที่ฝึก ตัวเองแล้ว เป็นคนประเสริฐคือเป็นทั้งคนเก่ง คนดี มีความสุข อีกทั้งยังสามารถนำไปบูรณาการ เข้ากับหลักการทั่วไปได้อย่างสมบูรณ์อีกด้วย

ความหมายของการฝึกอบรม

1. ความหมายของการฝึกอบรม กริช อัม โภชน (2550 : 7) ให้ความหมายว่า การฝึกอบรม เป็นกระบวนการ อันที่จะทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความรู้ความเข้าใจ มีทัศนคติอันเหมาะสม และเกิดความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจนกระทั่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ หรือการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม อันจะยังให้สามารถทำงานที่ได้รับ มอบหมายอย่างเต็มที่

เครือวัลย์ ลิ้มอภิชาติ (2531 : 3) ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่า การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการจัดกิจกรรมที่ตรงกับความเป็นจริงของปัญหา และจัดเพื่อพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ทั้งเปลี่ยนเจตคติของบุคลากร โดยนำประสบการณ์ทั้งหมด ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้ แก้ปัญหาที่ทำอยู่ให้บรรลุความสำเร็จตามความต้องการขององค์การ

เสน่ห์ จุ้ยโต (2544 : 7-9) ให้ความหมายของการฝึกอบรมจำแนกเป็น 2 กลุ่มแนวคิด คือ การฝึกอบรมทั่วไปกับการฝึกอบรมเชิงระบบ

1. การฝึกอบรมทั่วไป มองว่าการฝึกอบรมเป็นกิจกรรมหนึ่ง (Activity) ในองค์การ กล่าวคือกิจกรรมขององค์การมีอยู่หลายประการ ได้แก่ กิจกรรมด้านทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ กิจกรรมด้านทรัพยากรการเงินและกิจกรรมด้านทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งหมายถึง พนักงานและ ผู้บริหาร โดยเฉพาะกิจกรรมด้านทรัพยากรมนุษย์จะประกอบไปด้วยระบบการริเริ่มสร้างสรรค์ (Creating the System) ระบบการซำรงรักษา (Maintaining the System) และระบบการปรับปรุง (Improving the System) การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมย่อยของระบบการปรับปรุงซึ่งเน้นใน 3 ด้าน

ที่สำคัญคือ การพัฒนาบุคคล (Individual development) การพัฒนาองค์การ (Organization development) และการพัฒนาสายอาชีพ (Career development)

ดังนั้นในทฤษฎีของกลุ่มนี้นี้ จึงมองการฝึกอบรมว่าเป็นเพียงกิจกรรมหนึ่งที่สำคัญ เทียบเท่ากับกิจกรรมอื่น ๆ ในการบริหารงานบุคคล (Personnel administration) หรือการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human resource management) เท่านั้นและยังมองว่าการฝึกอบรมเป็นกิจกรรมหรือเครื่องมือสอดแทรก เพื่อแก้โรคพฤติกรรมบกพร่องของคนในองค์การ ลักษณะนี้จึงเป็นการมองในความหมายแคบ เพราะแท้จริงการฝึกอบรมในความหมายกว้าง หมายถึง การฝึกอบรมเชิงระบบ

2. การฝึกอบรมเชิงระบบ เป็นระบบหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human resource development) และถือว่าทรัพยากรมนุษย์ คือ หัวใจที่สำคัญของการบริหารองค์การ การบริหารองค์การที่ประสบความสำเร็จ จึงต้องเริ่มต้นที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ก่อน ถ้ามนุษย์มีคุณภาพ มีคุณค่า และมีคุณธรรม จะส่งผลให้องค์การมีคุณภาพ คุณค่า และคุณธรรมด้วยการฝึกอบรมจึงเป็นระบบพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญขององค์การ การมองการฝึกอบรมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพ ต้องมองอย่างเป็นระบบ (System approach) การมองอย่างเป็นระบบประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการเปลี่ยนแปลง (Conversion process) ผลลัพธ์ (Output) ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) และสภาพแวดล้อม (Environment)

การฝึกอบรมเชิงระบบ จึงหมายถึง ระบบการมองการฝึกอบรมแบบระบบเปิด (Open System) ที่ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การบริหารและเทคโนโลยี ในที่นี้จึงหมายถึง การเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารเชิงกลยุทธ์ขององค์การ

ซูซีย์ สมิตชีไกร (2548 : 5) ให้ความหมายของการฝึกอบรม คือ กระบวนการจัดการเรียนรู้ อย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างหรือเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความสามารถ (Ability) และเจตคติ (Attitude) ของบุคลากรอันจะช่วยปรับให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ดังนั้น การฝึกอบรม จึงเป็นโครงการที่ถูกจัดขึ้นมา เพื่อช่วยให้พนักงานมีคุณสมบัติในการทำงานสูงขึ้น เช่น เป็นหัวหน้างานที่สามารถบริหารงานและบริหารผู้ใต้บังคับบัญชาได้ดีขึ้นหรือเป็นช่างเทคนิคที่มีความสามารถในการซ่อมแซมเครื่องจักรได้ดีขึ้น

เฟรเดอริก เอ ฮาร์บิสัน (Frederick A. Harbison) และชาลส เอ เมเยอร์ (Charles A. - Myers, 1964 :3) ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่าหมายถึงกระบวนการที่จะเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ฝึกฝีมือในการทำงาน (Skill) และความสามารถ (Capacity) ของบุคคลทั้งหมด ในสังคมใดสังคมหนึ่ง

เอ็ดวิน บี ฟลิปโป (Edwin B. Flippo, 1966 :3) กล่าวว่า การฝึกอบรม คือ กระบวนการของการสร้างเสริมเพิ่มพูนความรู้และทักษะ หรือความชำนาญให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน หรือคนงาน แต่ละคนในขอบเขตของการปฏิบัติงานเฉพาะอย่าง

คิงส์เบอร์รี่ (Kingsbury, 1979 :58) อธิบายว่า การฝึกอบรมเป็นความพยายามขององค์กรที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมของพนักงานไปในทางที่พัฒนาขึ้น ทั้งด้านทักษะ ทักษะคิดในการทำงาน การพัฒนาความรู้ ความคิด รวมไปถึงการช่วยลดความกังวลใจ ความคับข้องใจ และปัญหาที่เกิดขึ้นในการทำงานให้หมดไป

สรุปการฝึกอบรมเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้ไปในทางที่ดีขึ้น เพื่อช่วยแก้ปัญหาในการทำงานของบุคลากรในองค์กรหรือหน่วยงานให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กร

2. ความสำคัญของการฝึกอบรม สมชาย นาคะพันธ์ (2536 : 3-4) กล่าวว่า ความสำคัญและความจำเป็นของการฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีหรือเทคนิควิทยาที่สำคัญสำหรับหน่วยงานที่จะบริหารงานด้านบุคลากรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อที่จะให้เห็นความจำเป็นของการฝึกอบรมให้ชัดเจน จะแยกอธิบายได้ดังนี้

- 1) การฝึกอบรมช่วยป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น โดยการสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ช่วยให้บุคคลเกิดความมั่นใจในการไปปฏิบัติงานในหน่วยงานมากยิ่งขึ้น
- 2) การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว โดยการสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหาและฝึกปฏิบัติการแก้ปัญหาเหล่านั้นให้ลุล่วงไปได้
- 3) การฝึกอบรมช่วยประหยัดรายจ่าย เนื่องจากการฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีที่จัดขึ้นในระยะเวลาสั้นภายในงบประมาณจำกัด และได้ผลคุ้มค่าตามวัตถุประสงค์ จึงไม่ต้องลงทุนมากมายและใหญ่โตเท่ากับการเรียนการสอนในโรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยแต่อย่างใด
- 4) การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีที่จะช่วยให้บุคลากรเกิดการเรียนรู้ เพิ่มเติมประสบการณ์ใหม่ ๆ โดยไม่ต้องเสียเวลาการทำงานปกติมาก่อนให้เกิดการท้งงาน หรือเสียนงานเนื่องจากการอบรมเป็นการจัดในช่วงเวลาที่สั้น จึงไม่มีการลงทุนด้วยเวลามากเหมือนการเรียน การสอนตามโรงเรียน
- 5) การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีที่ช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีความเชื่อมั่นในงานกล้าที่จะเผชิญปัญหาอุปสรรค และสามารถตัดสินใจได้คล่องแคล่วองไวยิ่งขึ้น

6) การฝึกอบรมเป็นวิธีการที่สนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต

7) การฝึกอบรม เป็นการเสริมสร้างวิชาการอันทันสมัยให้กับบุคลากรในแต่ละหน่วยงาน ปัจจุบันวิชาการเจริญก้าวหน้าไปมาก มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่ๆ บุคลากรที่ไม่เคยมีประสบการณ์จำเป็นจะต้องเรียนรู้ แต่ในขณะที่ทำงานไม่สามารถไปเรียนในโรงเรียนได้ การฝึกอบรมจึงมีบทบาทเข้ามาช่วยเหลือในด้านนี้ได้เป็นอย่างดี

8) การฝึกอบรม เป็นกรรมวิธีที่ก่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นระหว่างบุคลากรที่ทำงานในหน่วยงานเดียวกัน การฝึกอบรมเปิดโอกาสให้บุคลากร ได้แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน แก้ปัญหาร่วมกัน ก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีประโยชน์ในการทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

9) การฝึกอบรม เป็นกรรมวิธีช่วยให้บุคลากรหรือคนงาน ได้มีโอกาสพัฒนาท่าที และบุคลิกภาพของตนเอง ตลอดจนพัฒนาภาวะการเป็นผู้นำ ซึ่งเหมาะกับการปฏิบัติหน้าที่ ในบางตำแหน่ง ซึ่งต้องอาศัยคุณสมบัติด้านนี้

10) การฝึกอบรม เป็นกรรมวิธีที่ช่วยเหลือนักเรียนที่ลาออกกลางคัน เพราะอุปสรรคต่าง ๆ ไม่สามารถเรียนต่อไปได้ และจำเป็นจะต้องเข้ารับตำแหน่งหน้าที่ในงานอาชีพที่ตนยังไม่ค่อยมีความพร้อมและไม่มีความมั่นใจในความพร้อมและไม่มีความมั่นใจในการเข้าปฏิบัติงานยิ่งขึ้น

อาชัญญา รัตนอุบล (2540 : 8-9) กล่าวถึงความสำคัญของการฝึกอบรมไว้ว่ามีความสำคัญและจำเป็นในการพัฒนาประชากรและบุคลากรให้เกิด การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหลายประการพอสรุปได้ดังนี้

1) การฝึกอบรม ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การศึกษาตลอดชีวิต (Life Long Education) ของกลุ่มเป้าหมายให้มีโอกาสได้พัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา

2) การฝึกอบรม ช่วยพัฒนาบุคลากรในหน่วยงาน หรือองค์กรให้ก้าวหน้าทันกับความรู้ วิชาการและเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มปริมาณและคุณภาพของผลผลิตเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรให้ดียิ่งขึ้น

3) การฝึกอบรม ช่วยเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ ความสามัคคี ความสัมพันธ์อันดีในกลุ่มบุคลากรและความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะทำให้เกิดความเชื่อมั่นในความสามารถของตัว รู้จักการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะเกิดความคุ้นเคยในกลุ่มบุคลากร ซึ่งจะทำให้บุคลากรมีความสุขในการทำงานยิ่งขึ้น

4) การฝึกอบรม ช่วยให้บุคลากรใหม่ได้เข้าใจนโยบายและเป้าหมายขององค์กร ซึ่งจะช่วยให้บุคคลนั้น ๆ ได้รู้จักการเรียนรู้งานที่ตนรับผิดชอบ ลดเวลาในการเรียนรู้งาน และลดอัตราการเสี่ยงอันตรายในการทำงาน ลดความสิ้นเปลืองและป้องกันอุบัติเหตุในการทำงานด้วย

5) การฝึกอบรม ช่วยกระตุ้นให้บุคลากรที่ทำงานมาเป็นเวลานาน เกิดความกระตือรือร้น ไม่เฉื่อยชาและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

6) การฝึกอบรม เปิดโอกาสให้บุคลากรแต่ละคนได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง มีโอกาสก้าวหน้าได้เลื่อนตำแหน่งใหม่ที่สูงขึ้น

ดังนั้นความสำคัญของการฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีเสริมสร้างวิทยาการ หรือเทคนิคที่สำคัญสำหรับหน่วยงานจะนำไปบริหารงานด้านบุคลากรให้มีประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้นเพื่อให้บุคลากรเกิดการเรียนรู้ ประหยัดรายจ่าย สามารถเผชิญปัญหาและอุปสรรคตัดสินใจได้เร็วขึ้นและยังเป็นการสร้างความสามัคคีในหน่วยงานให้ทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม เริงลักษณ์ โรจนพันธ์ (2529 : 8-9) กล่าวถึงวัตถุประสงค์โดยรวม มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ

1) เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถและความชำนาญ ในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้มีประสิทธิภาพทั้งในปัจจุบันและอนาคต

2) เพื่อฝึกอบรมผู้ปฏิบัติงาน ให้สอดคล้องกับระบบบริหารด้านปฏิบัติการ ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการสร้างขึ้นมา อันจะทำให้สามารถลงมือปฏิบัติงานได้ทันทีเมื่อมีเครื่องมือพร้อม

3) เพื่อสนองต่อความยากของงานและการเปลี่ยนแปลงความต้องการของงาน

4) เพื่อให้ทราบนโยบาย หน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงาน ให้เข้าใจกฎข้อบังคับระเบียบวิธีการปฏิบัติงาน สายการบังคับบัญชา สิทธิและประโยชน์ที่แต่ละคนจะได้รับจากหน่วยงานนั้น ๆ

5) เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการใช้ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับจากการอบรมเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมให้กว้างขวางและทันเหตุการณ์

6) เพื่อให้มีทัศนคติและขวัญกำลังใจที่ดี เกิดความเชื่อมั่นในตนเองที่จะปฏิบัติงานให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพ มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเอง

พัฒนา สุขประเสริฐ (2541 : 5) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมไว้ว่า มีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) พัฒนาทักษะ (Skill) และเปลี่ยนเจตคติ (Attitude) เมื่อบุคคลได้รับการฝึกอบรมทางด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติแล้วอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างรวมกัน

เมื่อกลับไปปฏิบัติงานจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี หรือเกิดการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมหรือเจตคติในการปฏิบัติงาน ทำให้การปฏิบัติงานได้ผลดีขึ้น

ซูซีย์ สมิทธีกร (2548 : 5-6) กล่าวถึงการฝึกอบรมบุคลากรในองค์กร มีจุดประสงค์ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1) เพื่อปรับปรุงระดับความตระหนักรู้ในตนเอง (Self Awareness) ของแต่ละบุคคล ความตระหนักรู้ในตนเอง คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง อันได้แก่ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและความรับผิดชอบของตนเองในองค์กร การตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ตนเองปฏิบัติจริง และปรัชญาที่ยึดถือ การเข้าใจถึงทัศนคติที่ผู้อื่นมีต่อตนเอง และการเรียนรู้ว่า การกระทำของตนมีผลกระทบต่อผู้อื่นอย่างไร

2) เพื่อเพิ่มพูนทักษะการทำงาน (Job skills) ของแต่ละบุคคล โดยอาจเป็นทักษะด้านใด ด้านหนึ่งหรือหลายด้านก็ได้ เช่น การใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ การดูแลรักษาความปลอดภัยในการทำงาน หรือการปกครองบัญชาลูกน้อง เป็นต้น

3) เพื่อเพิ่มพูนแรงจูงใจ (Motivation) ของแต่ละบุคคล อันจะทำให้การปฏิบัติงานเกิดผลดี แม้ว่าบุคคลหนึ่ง ๆ จะมีความรู้และความสามารถในการปฏิบัติ แต่หากขาดแรงจูงใจในการทำงานแล้วบุคคลนั้นก็อาจจะมิได้ใช้ความรู้และความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ และผลงานก็ย่อมจะไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้นการสร้างแรงจูงใจในการทำงานจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จขององค์กร

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ทักษะการทำงาน เพิ่มแรงจูงใจในการทำงานให้เกิดขวัญกำลังใจที่ดีมีความเชื่อมั่นในตนเองที่จะปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้มีประสิทธิภาพทั้งในปัจจุบันและอนาคต

4. หลักการฝึกอบรม การฝึกอบรมต้องดำเนินการตามหลักการอย่างถูกต้อง จึงจะสามารถ ทำให้การฝึกอบรมบรรลุตามวัตถุประสงค์ตามต้องการได้ แวนเดอร์ซอล

(Vandersal, 1992 : 30 อ้างใน ไพบูลย์ เทพจินดา, 2550 : 54-56) ได้กล่าวถึงหลักการฝึกอบรมไว้ดังนี้

1) ผู้ที่จะเข้ารับการฝึกอบรม จะต้องมีความสนใจในการเรียนรู้เสียก่อนแล้วจึงยอมรับการ ฝึกอบรมด้วยดี คนเรามีความสนใจในเรื่องการศึกษาหาความรู้ด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน บางคนด้วย เหตุผลเพราะรักที่จะพัฒนาความรู้เพื่ออนาคตของตนเอง บางคนก็ด้วยเหตุผลเพราะกระหาย ที่จะ เรียนรู้อย่างไม่สิ้นสุด ดังนั้นการฝึกอบรมจะประสบความสำเร็จได้ ผู้ที่เข้ารับการอบรมจะต้องมี ทัศนคติที่เอื้อต่อการฝึกอบรมก่อน

2) การฝึกอบรม ต้องจัดให้สนองกับความต้องการของแต่ละบุคคลที่จะเข้าร่วมการฝึกอบรม

3) การฝึกอบรม ควรอยู่ในลักษณะที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแต่ละคน จะสามารถเรียนรู้ได้ ต้องกำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับความสามารถในการเรียนรู้หรือพื้นฐานเดิมของผู้เข้ารับการอบรม

4) บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีคำกล่าวที่ว่า “ การเรียนรู้จากหนังสือตำรา นั้นไม่อาจนำมาใช้แทนการเรียนรู้จากประสบการณ์ได้ ” เพราะประสบการณ์เป็นครูที่ดีที่สุดแต่ประสบการณ์อาจนำแนวทางปฏิบัติไปในทางที่ผิดพลาดได้ เพราะอาจเป็นประสบการณ์ที่ผิด ๆ เพราะฉะนั้นประสบการณ์ที่มีการแนะนำด้วยความรอบคอบอยู่ด้วย จึงนับว่าเป็นการเรียนรู้ที่รัดกุมที่สุด

5) การฝึกอบรมจะต้องมีการวางแผน การกำหนดตารางฝึก การดำเนินการฝึกและการวัดผลการฝึกอบรมอย่างมีระบบแบบแผน

ดังนั้นหลักการฝึกอบรมที่ดีจะต้องมีการวางแผนการฝึกอบรมให้ตรงตามหลักสูตร ความสามารถของผู้เรียนในการเรียนรู้ จะต้องเป็นที่สนใจของผู้เรียนและตรงกับความต้องการของผู้เรียน รวมทั้งมีการกำหนดตารางการฝึกอบรม และสุดท้ายต้องมีการวัดผลการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ

5. เทคนิคการฝึกอบรม การจัดการฝึกอบรมจะต้องเลือกเทคนิคการฝึกอบรมเพื่อความเหมาะสมในแต่ละหลักสูตรไว้แตกต่างกัน นนทวัฒน์ สุขผล (2544 : 7,16) กล่าวถึงเทคนิคการฝึกอบรมมีอยู่ 5 รูปแบบ ดังนี้

1) การบรรยาย (Lecher) รูปแบบนี้วิทยากรจะบรรยายตามหัวข้อที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งจะทำให้ได้เนื้อหาวิชาการตามหัวข้อที่ได้กำหนดไว้อย่างครบถ้วน การเสนอเนื้อหาเป็นไปตามลำดับ อาจใช้สื่อต่างๆ ร่วมด้วย ข้อดี คือ ได้เนื้อหาวิชาการตามหัวข้อตามที่กำหนดไว้อย่างครบถ้วน การเสนอเนื้อหาเป็นไปตามลำดับ ซึ่งผู้เข้ารับการอบรมได้มีโอกาสซักถามใช้กับการฝึกอบรมที่มีผู้เข้ารับการอบรมเป็นจำนวนมาก ข้อจำกัด คือ เป็นการสื่อสารทางเดียว ผู้ฟังอาจเบื่อหน่าย ซึ่งวิทยากรต้องมีความรู้เป็นอย่างดี และมีความสามารถในการบรรยายได้ดีด้วย

2) การระดมสมอง (Brainstorming) คือ การให้สมาชิกทุกคนในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา โดยไม่มีการอภิปรายว่าถูกผิด สุดท้ายจึงวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปในเรื่องหรือปัญหานั้น ๆ ข้อดี คือ ผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่ช่วยกันคิด ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์

ทำให้ได้แนวทางแก้ไขปัญหาหลากหลายในเวลาจำกัด แต่มีข้อจำกัด คือได้ความคิดหลากหลายมากแต่อาจมีคุณค่าน้อยเพราะมีคนมาก

3) การประชุมกลุ่มย่อย (Buzz Study) เป็นการแบ่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกเป็นกลุ่มย่อยจากกลุ่มใหญ่ เพื่อพิจารณาประเด็นปัญหาโดยมีวิทยากรคอยช่วยเหลือให้วิเคราะห์ ข้อดี คือเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน ข้อจำกัดคืออยู่ห้องเดียวกันอาจรบกวนกันและหัวหน้าที่เลือกอาจจะมีลักษณะเป็นผู้นำ

4) กรณีศึกษา (Case Study) เป็นการนำเอากรณีที่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงๆ เสนอในกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมเพื่อให้สมาชิกใช้หลักวิชาการและประสบการณ์มาช่วยกันวิเคราะห์ ข้อดีคือช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้วิเคราะห์สถานการณ์ สามารถนำไปใช้ในการทำงานได้ ข้อจำกัดคือผู้เข้ารับการฝึกอบรมอาจจะครอบงำความคิดของคนอื่นและหาเรื่องยาก

5) การอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เป็นการฝึกอบรมที่ส่งเสริมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติโดยมีการบรรยายให้ความรู้แล้วลงมือปฏิบัติ ข้อดี คือ เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคน มีความเป็นอิสระในการคิดและการปฏิบัติ ข้อจำกัด คือ จะต้องใช้เจ้าหน้าที่จำนวนมากต่อกลุ่ม ทำให้สิ้นเปลืองเวลามาก

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าการจัดการฝึกอบรมทุกครั้ง จะต้องเลือกเทคนิคการฝึกอบรมให้เหมาะสมกับแต่ละหลักสูตร เป้าหมาย จำนวนผู้เข้ารับการอบรม วัตถุประสงค์ เพราะเทคนิคการฝึกอบรมแต่ละรูปแบบ มีข้อดี ข้อเสีย ข้อจำกัด คนละอย่างแตกต่างกัน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รับความรู้สามารถนำไปปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6. ประโยชน์ของการฝึกอบรม การฝึกอบรม เป็นกระบวนการหนึ่งในการบริหารงานบุคคลขององค์กร หรือหน่วยงานที่มีความสำคัญและยังประโยชน์อย่างมากต่อองค์กรและบุคลากรการฝึกอบรมเป็นกระบวนการพัฒนาบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สมพงษ์ เกษมสิน (2526 : 201) กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้จากการฝึกอบรมไว้ว่าการฝึกอบรมช่วยทำให้ระบบวิธีการปฏิบัติงานมีสมรรถภาพสูงขึ้น มีการติดต่อประสานงานที่ดีขึ้น เพราะการฝึกอบรมจะช่วยกระตุ้นความสนใจในการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานให้มีจิตใจรักงานและทำงานได้ผลมากขึ้น ทั้งเมื่อได้รับความรู้จากการฝึกอบรมมากขึ้นแล้ว ก็สามารถนำเทคนิคและวิธีใหม่ๆ ไปใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะสามารถแก้ไขข้อบกพร่องและปรับปรุงการทำงาน ให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ การฝึกอบรมเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้เกิดการประหยัด ลดความสิ้นเปลืองของวัสดุที่ใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะมีผลต่อเนื่องกับการตั้งงบประมาณค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการปฏิบัติงานให้ลดน้อยลงไป เพราะเมื่อผู้ปฏิบัติงานได้รับการพัฒนาอย่างดีแล้วความผิดพลาดที่ก่อให้เกิดความสิ้นเปลืองเสียหาย

ย่อมจะลดน้อยลงไป การฝึกอบรมช่วยลดเวลาในการเรียนงานให้น้อยลงไป ปกติในทางปฏิบัติงาน นั้น เมื่อเริ่มปฏิบัติงานควรจะได้รับ การฝึกอบรมแนะนำก่อน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถปฏิบัติงาน ได้ผลดี การฝึกอบรมเป็นทางหนึ่งที่จะกระตุ้นเตือนผู้ปฏิบัติงาน ให้ปฏิบัติงานเพื่อความก้าวหน้าใน การงานของตน

ดังนั้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หรือการพัฒนาทรัพยากรบุคคล หมายถึงการจัดกิจกรรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถของบุคคลให้ทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยวิธีการ ฝึกอบรม ให้การศึกษา และการพัฒนาอย่างเป็นกระบวนการและต่อเนื่อง

เริงลักษณ์ โรจนพันธ์ (2529 : 10) กล่าวถึงประโยชน์ของการฝึกอบรมได้ดังนี้

1. การฝึกอบรม ทำให้วิธีปฏิบัติงานดีขึ้น
2. การฝึกอบรม ช่วยลดค่าใช้จ่าย แรงงาน และเวลาในการปฏิบัติงานให้น้อยลง
3. การฝึกอบรม ช่วยลดเวลาเรียนวิธีการปฏิบัติงานให้น้อยลง
4. การฝึกอบรม ช่วยแบ่งเบาภาระการปฏิบัติงานของผู้บังคับบัญชาได้มากขึ้น เพราะผู้ที่ ได้รับการฝึกอบรมแล้วย่อมจะรู้และเข้าใจถึงวิธีการปฏิบัติได้เป็นอย่างดีและถูกต้อง
5. การฝึกอบรมทำให้สายการบังคับบัญชา การควบคุม การบริหาร การติดต่อการ ประสานงานและความร่วมมือดีขึ้นทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน
6. การฝึกอบรมช่วยส่งเสริมจิตใจและศีลธรรมของผู้ปฏิบัติงานให้ดีขึ้น
7. การฝึกอบรมกระตุ้นเตือนผู้ปฏิบัติงาน เพื่อความก้าวหน้าในการงานของตน
8. การฝึกอบรมช่วยทำให้ระบบและวิธีการทำงานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น เพราะการฝึกอบรม ย่อมกระตุ้นความสนใจในการทำงานให้มีความตั้งใจทำงานมากขึ้น ความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรม ทำให้เห็นความผิดถูกในการปฏิบัติงานชัดเจน ย่อมมีการแก้ไขข้อบกพร่องของ การปฏิบัติงานอยู่ ตลอดเวลา

ฉะนั้นการฝึกอบรมมีประโยชน์ในการสร้างสมรรถนะและพัฒนาบุคลากรให้มี ประสิทธิภาพ เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการขยายผลการดำเนินงานให้ก้าวหน้า

ความหมายของทัศนคติ

ทัศนคติ (Attitude) มาจากคำว่า (Aptus) ในภาษาละติน ตรงกับคำว่าเหมาะสมหรือการปรุ้งแต่ง ทัศนคติเป็นพฤติกรรมที่เตรียมพร้อมทางสมองในการที่จะกระทำ บ่งบอกถึงหน้าที่ของสภาวะจิตใจก่อนที่คนเราจะตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งในการแก้ปัญหา โดยส่วนใหญ่แล้ว ขึ้นอยู่กับทัศนคติที่ทึ่งไว้ซึ่งสิ่งที่ตนมีประสบการณ์มา เพื่อรักษาทัศนคติที่ถูกต้องไว้จากประสบการณ์ที่ผ่านมา ความถูกต้องหรือไม่ถูกต้องเป็นอย่างไร ตามระดับความเชื่อถือหรือระดับความรู้สึกที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้ว่าทัศนคติเป็นนามธรรมที่เป็นพฤติกรรมภายในของคนเราได้มีผู้รู้ได้ให้ความหมายที่แตกต่างกันไป ดังนี้

ทัศนคติหมายถึง ความสลับซับซ้อนของความรู้สึก ความอยาก ความกลัว ความเชื่อมั่น ความลำเอียง หรือการมีอคติของบุคคลในการที่จะสร้างความพร้อมที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามประสบการณ์ที่บุคคลนั้นได้รับมา ศักดิ์ สุนทรเสณี (2531: 2)

ทัศนคติหมายถึง กิริยาท่าทีของบุคคลที่เกิดจากการ โน้มเอียงของจิตใจและแสดงออกต่อสิ่งเรานั้นหรือแสดงออกในทางที่ต่อต้าน คือมีความรู้สึกไม่เห็นดี ไม่เห็นชอบต่อสิ่งเรานั้น บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ (2531 : 66)

ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจึงจะแสดงออกให้เห็นได้จากคำพูดหรือพฤติกรรมของแต่ละคนที่มีทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากน้อยต่างกัน สุชาติ ประสิทธิ์-รัฐสินธุ์และคณะ (2525 : 70)

ทัศนคติ เป็นผลรวมทั้งหมดของมนุษย์ เกี่ยวกับความรู้สึก อคติ ความคิด ความกลัวต่อบางสิ่งบางอย่าง การแสดงออกทางด้านการพูด เป็นความคิด และความคิดนี้เป็นสัญลักษณ์ ของทัศนคติ ดังนั้นถ้าเราอยากจะวัดทัศนคติ เราก็สามารถทำได้โดยวัดความคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ (LiLi Thurstone, 1967 : 77 อ้างถึงใน ศิริพร หงส์พันธ์, 2537 : 8)

ทัศนคติ เป็นระบบที่ต่อเนื่องกัน รวมถึงการรับความรู้สึกของแนวโน้มที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของพฤติกรรม ส่วนการรับรู้จะประกอบไปด้วยความเชื่อความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งของหรือความคิดเห็นต่างๆ และความรู้สึกอาจเกี่ยวกับอารมณ์ซึ่งมีความสัมพันธ์กับความเชื่อและแนวโน้ม โสภา ชูพิกุลชัยและอรทัย ชื่นมณูย์ (2518 : 26)

ประเภทของทัศนคติ มี 2 ประเภท คือ

1. ทัศนคติทางบวก (Positive Attitude) คือความรู้สึกของบุคคลที่พร้อมเข้าหา เมื่อเกิดความรู้สึกชอบหรือพอใจสิ่งหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เช่นการคบเพื่อน ถ้าเราพอใจหรือชอบเพื่อนคนใดก็จะคบหาและสนิทสนมกับเพื่อนคนนั้น เป็นความรู้สึกชอบ ฟังพอใจ ส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเหลือ

2. ทัศนคติทางลบ (Negative Attitude) คือความรู้สึกของบุคคลที่พร้อมจะถอยหนีเมื่อเกิดความรู้สึกไม่ชอบหรือไม่พอใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เช่น นักเรียนไม่ชอบครูผู้สอน เพราะครูผู้สอนดุ นักเรียนผู้นั้นก็จะพยายามหลบหน้าหรือไม่เข้าไปหาครูหรืออาจารย์ท่านนั้น

สรุปทัศนคติ หมายถึง สภาวะทางจิตใจที่บุคคลตอบสนองต่อสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นบุคคล สิ่งของ หรือภาวะแวดล้อมต่างๆ โดยแสดงออกมาเป็นรูปแบบของความเชื่อ ความรู้สึกและแนวโน้มของพฤติกรรมต่อสิ่งๆ ที่บุคคลประสบ โดยจะมีการประเมินค่าต่อสิ่งนั้นๆ ทั้งด้านบวกจนถึงด้านลบ เช่นชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์ (2527 : 182)

องค์ประกอบของทัศนคติ (Attitude Components) มีอยู่ 3 ประเภท

1. องค์ประกอบด้านความรู้ (Cognitive Component) เป็นเรื่องของการรู้ของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจเป็นการรับรู้เกี่ยวกับวัตถุ สิ่งของ บุคคลหรือเหตุการณ์ต่างๆ ว่ารู้สิ่งต่างๆ นั้นได้อย่างไร รู้ในทางที่ดีหรือไม่ดี บวกหรือลบ ซึ่งจะก่อให้เกิดทัศนคติขึ้น ถ้ารู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางที่ดีเราก็จะมีทัศนคติดี ถ้ารู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางไม่ดี เราก็จะมีทัศนคติไม่ดีต่อสิ่งนั้นด้วย ถ้าไม่รู้จักสิ่งใดสิ่งหนึ่งเลยทัศนคติก็จะไม่เกิดขึ้น

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component or Feeling Component) เป็นองค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึกซึ่งถูกสร้างขึ้นจากการรู้นั้น เมื่อเกิดการรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วทำให้เกิดความรู้สึกในทางที่ดีหรือไม่ดี ถ้ารู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางที่ไม่ดี เราก็จะไม่ชอบหรือไม่พอใจในสิ่งนั้น ซึ่งความรู้สึกจะทำให้เกิดทัศนคติในทางใดทางหนึ่ง คือชอบหรือไม่ชอบความรู้สึกนี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะเปลี่ยนแปลงได้ยากมาก ไม่เหมือนกับความจริงต่างๆ ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงได้ยากกว่าถ้ามีเหตุผลเพียงพอ

3. องค์ประกอบในด้านแนวโน้มในเชิงพฤติกรรมหรือการกระทำ (Action Tendency Component or Behavioral Component) เป็นความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งนั้นๆ ในทางใดทางหนึ่ง คือ พร้อมที่จะสนับสนุน ส่งเสริมช่วยเหลือหรือมุ่งทำลายขัดขวาง ต่อสู้ เป็นต้น

ทัศนคติ จึงเป็นการรวบรวมเกี่ยวกับความคิดเห็น ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ความจริง ซึ่งเป็นการประเมินทั้งหมดที่เกี่ยวพันกันและบรรยายให้เห็นถึงจุดแกนกลางของวัตถุนั้น ความรู้ และความรู้สึกเหล่านี้มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดพฤติกรรมชนิดใดชนิดหนึ่งขึ้นไป สักดี สุทรเสถณี (2531 : 4-5)

ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ (Satisfaction) เป็นทัศนคติที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถมองเห็นเป็นรูปร่างได้ การที่เราจะทราบว่า บุคคลมีความพึงพอใจหรือไม่ สามารถสังเกตโดยการแสดงออก ที่ค่อนข้างสลับซับซ้อน จึงเป็นการยากที่จะวัดความพึงพอใจโดยตรง แต่สามารถวัดได้โดยทางอ้อม โดยการวัดความคิดเห็นของบุคคลเหล่านั้น และการแสดงความคิดเห็นนั้นจะต้องตรงกับความรู้สึกที่แท้จริง จึงสามารถวัดความพึงพอใจนั้นได้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2530 กล่าวไว้ว่า “พึง” เป็นคำกริยาอื่น หมายความว่า “ควร” เช่น พึงใจ หมายความว่า พอใจ ชอบใจ และคำว่า “พอ” หมายความว่า เท่าที่ต้องการ เต็มความต้องการ ถูก ชอบ เมื่อนำคำสองคำมาผสมกัน “พึงพอใจ” จะหมายถึง ชอบใจ ถูกใจ ตามที่ต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับ Wolman (1973 อ้างใน ภนิกา ชัยปัญญา, 2541 : 11) กล่าวถึง ความพึงพอใจว่าเป็นความรู้สึก ที่ได้รับความสำเร็จ ตามมุ่งหวังและต้องการ

ความพึงพอใจ(Satisfaction) หมายถึง ความรู้สึกที่ดีของบุคคลที่ได้รับการตอบสนอง เมื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในสิ่งที่ต้องการและคาดหวัง ความพึงพอใจเป็นความชอบของแต่ละบุคคล ซึ่งระดับความพึงพอใจของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกัน อาจจะเป็นเนื่องจากพื้นฐานการศึกษาโดยมีนักวิชาการที่ได้ให้ความหมายไว้หลายทัศนะ ดังนี้

มอร์ส (อ้างในสมปอง นพสิริ, 2538) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่าสิ่งใดก็ตามที่สามารถลดความตึงเครียดของมนุษย์ให้น้อยลง และความตึงเครียดนี้เป็นผลจากความต้องการของมนุษย์ เมื่อมนุษย์ต้องการมากจะเกิดปฏิกิริยาเรียกร้อง เมื่อใดความต้องการได้รับการตอบสนอง ความตึงเครียดก็จะน้อยลงหรือหมดไป ทำให้เกิดความพึงพอใจขึ้นได้

เดวิส (อ้างในสมปอง นพสิริ, 2538) ได้ให้ความคิดเห็นถึง พฤติกรรมความพึงพอใจของมนุษย์ว่าเป็นความพยายามที่จะจัดความตึงเครียด (Tension) หรือความกระวนกระวาย (Discomfort) หรือภาวะไม่ได้ดุลยภาพ (Unequilibrium) ในร่างกายเมื่อมนุษย์สามารถจัดสิ่งต่างๆ เหล่านี้ไปได้แล้ว มนุษย์ย่อมจะได้รับความพึงพอใจในสิ่งที่ตนเองต้องการ

จิตตินันท์ เฉชะคุปต์ (อ้างในสุชาติ อำมาตย์, 2543) ให้ความหมายความพึงพอใจ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Satisfaction ซึ่งมีความหมายโดยทั่วไปว่า ระดับความรู้สึกในทางบวกของบุคคล ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความหมายของความพึงพอใจในการบริการ จำแนกออกเป็น 2 ความหมาย

ในความหมายที่เกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้บริโภคหรือผู้รับบริการและความพึงพอใจในงานของผู้ให้บริการ

ซูซีฟ อ่อน โลกสูง (อ้างในทวีป ยอดเสริม, 2538) กล่าวว่า ความพึงพอใจ เป็นส่วนหนึ่งของเจตคติซึ่งหมายถึง ความรู้สึก นำใจที่คนเรามีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอาจเป็นเหตุการณ์ บุคคล วัตถุประสงค์ของหรือสถานที่ โดยตอบสนองในรูปพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจก็ได้ การที่บุคคลจะมีความพึงพอใจต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ต้องมีประสบการณ์ทางตรง หรือทางอ้อมต่อสิ่งนั้นมาก่อน

วิรุฬ พรรณเทวี (2542) ได้ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกภายในจิตใจของมนุษย์ที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าจะคาดหวังกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างไร ถ้าคาดหวังหรือมีความตั้งใจมากและได้รับการตอบสนองด้วยดี จะมีความพึงพอใจมาก แต่ในทางตรงกันข้าม อาจผิดหวังหรือไม่พอใจเป็นอย่างยิ่ง เมื่อไม่ได้รับการตอบสนองตามที่คาดหวังไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ตั้งใจไว้ว่าจะมีมากหรือน้อย

กาญจนา อรุณสอนศรี (2546) กล่าวว่า ความพึงพอใจของมนุษย์ เป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถมองเห็นเป็นรูปร่างได้ การที่เราจะทราบว่า บุคคลมีความพึงพอใจหรือไม่ สามารถสังเกตโดยการแสดงออกที่ค่อนข้างสลับซับซ้อนและต้องมีสิ่งเร้า ที่ตรงต่อความต้องการของบุคคล จึงจะทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจ ดังนั้นการสร้างสิ่งเร้า จึงเป็นแรงจูงใจของบุคคลนั้นให้เกิดความพึงพอใจในงานนั้น

สมพงษ์ เกษมสิน (2526) ได้กล่าวถึงแรงจูงใจของ Maslow ว่า A.H. Maslow ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับการจูงใจ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันแพร่หลายและได้ตั้งสมมุติฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ไว้ดังนี้

1. มนุษย์มีความต้องการ ความต้องการมีอยู่เสมอและไม่มีสิ้นสุด ความต้องการใดที่ได้รับการตอบสนองแล้วความต้องการอย่างอื่นจะเข้ามาแทนที่ ขบวนการนี้ไม่มีที่สิ้นสุดตั้งแต่เกิดจนตาย
2. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมอีกต่อไป ความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนองเท่านั้นที่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรม
3. ความต้องการของมนุษย์มีลำดับขั้น ตามความสำคัญ กล่าวคือเมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการในระดับสูงก็จะเรียกร้องให้มีการตอบสนอง

ความพึงพอใจ (Satisfaction) ตามพจนานุกรมทางด้านพฤติกรรมศาสตร์กล่าวว่าความพึงพอใจเป็นสภาพความรู้สึกของบุคคลที่มีความสุข ความอึดอ้อมใจ เมื่อความต้องการหรือแรงจูงใจของตนได้รับการตอบสนอง

ความพึงพอใจ ตามพจนานุกรมทางด้านจิตวิทยา ได้ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจ เป็นความรู้สึกในขั้นแรกเมื่อบรรลุวัตถุประสงค์ และความรู้สึกขั้นสุดท้าย เมื่อบรรลุถึงจุดหมายโดยมีแรงกระตุ้น

การวัดความพึงพอใจ

การวัดความพึงพอใจนั้น บุญเรียง ขจรศิลป์ (2529) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ทักษะคติหรือเจตคติเป็นนามธรรม เป็นการแสดงออกค่อนข้างซับซ้อน จึงเป็นการยากที่จะวัดทักษะคติได้โดยตรง แต่เราสามารถที่จะวัดทักษะคติได้โดยอ้อม โดยวัดความคิดเห็นของบุคคลเหล่านั้นแทน ฉะนั้น การวัดความพึงพอใจก็มีขอบเขตที่จำกัดด้วย อาจมีความคลาดเคลื่อนเกิดขึ้นถ้าบุคคลเหล่านั้นแสดงความคิดเห็นไม่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริง ซึ่งความคลาดเคลื่อนเหล่านี้ย่อมเกิดขึ้นได้เป็นธรรมดาของการวัดโดยทั่ว ๆ ไป

ภณิดา ชัยปัญญา (2541) กล่าวว่า การวัดความพึงพอใจนั้น สามารถทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้

1. การใช้แบบสอบถาม เพื่อต้องการทราบความคิดเห็น ซึ่งสามารถกระทำได้ในลักษณะกำหนดคำตอบให้เลือกหรือตอบคำถามอิสระ คำถามดังกล่าว อาจถามความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ
2. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจทางตรง ซึ่งต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ดีจะได้ข้อมูลที่เป็นจริง
3. การสังเกต เป็นวิธีวัดความพึงพอใจ โดยการสังเกตพฤติกรรมของบุคคลเป้าหมายไม่ว่าจะแสดงออกจากการพูดจา กริยา ท่าทาง วิธีนี้ต้องอาศัยการกระทำอย่างจริงจัง และสังเกตอย่างมีระเบียบแบบแผน

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า “ความพึงพอใจ” เป็นการแสดงความรู้สึกดีใจยินดีของเฉพาะบุคคลในการตอบสนองความต้องการในส่วนที่ขาดหายไป ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยปัจจัยเหล่านั้นสามารถสนองความต้องการของบุคคลทั้งทางร่างกายและจิตใจ ได้เหมาะสมและเป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมของบุคคลที่จะเลือกปฏิบัติในกิจกรรมนั้น

ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ผู้บริโภคจะมีความพึงพอใจมากน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับความต้องการของตนว่าได้รับการตอบสนองมากน้อยเพียงไร หากได้รับการตอบสนองมากก็จะก่อให้เกิดความจงรักภักดีและเกิดการสื่อสารแบบปากต่อปาก แต่ถ้าได้รับการตอบสนองน้อยก็จะรู้สึกในแง่ลบ

พฤติกรรมของมนุษย์เกิดขึ้นต้องมีสิ่งจูงใจ (Sotive) หรือแรงขับ (Drive) เป็นความต้องการที่กดดันจนมากพอที่จะจูงใจให้บุคคลเกิดพฤติกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งความต้องการของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ความต้องการบางอย่างเป็นความต้องการทางชีววิทยา (Biological) เกิดขึ้นจากสภาวะตึงเครียด เช่น ความหิวกระหาย หรือความลำบาก บางอย่างเป็นความต้องการทางจิตวิทยา (Psychologing) เกิดจากความต้องการการยอมรับ (Recognition) การยกย่อง (Esteem) หรือการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน (Belongion) ความต้องการส่วนใหญ่อาจจะไม่มากพอที่จะจูงใจให้บุคคลกระทำในช่วงเวลานั้น ความต้องการกลายเป็นสิ่งจูงใจ เมื่อได้รับการกระตุ้นอย่างเพียงพอจนเกิดเป็นความตึงเครียด (Kotler and Armstrong, 2002 : 49)

Shelly (อ้างใน วรรณรงค์ แคว้นน้อย, 2543) ความพึงพอใจ คือทฤษฎีว่าด้วยความรู้สึกสองแบบของมนุษย์ คือ ความรู้สึกทางบวก และความรู้สึกทางลบ ซึ่งความรู้สึกทุกชนิด ของมนุษย์จะติดอยู่สองแบบนี้ ความรู้สึกทางบวก คือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นแล้วจะทำให้มีความสุข ส่วนความรู้สึกทางลบ คือความรู้สึกที่เกิดขึ้นแล้วจะทำให้เกิดความไม่สบายใจ ความรู้สึกสองแบบนี้จะมีความสัมพันธ์กันอย่างสลับซับซ้อน ระบบความสัมพันธ์ของความรู้สึกทั้งสอง เรียกว่าระบบความพึงพอใจ ซึ่งความพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อความรู้สึกทางบวกมากกว่าทางลบ สิ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึก ความคิดเห็น หรือความพอใจของมนุษย์ ได้แก่ ทรัพยากร (Resource) หรือสิ่งเร้า (Stimuli)

พิทยา บวรวัฒนา (2541 : 80-91) กล่าวถึงทฤษฎีความพึงพอใจของนักทฤษฎีมนุษย-สัมพันธ์ไว้หลายท่าน ดังนี้

ฟรอยด์ (Freud) ตั้งสมมติฐานว่าบุคคลมักไม่รู้ตัวมากนักว่าพลังทางจิตวิทยามีส่วนช่วยสร้างให้เกิดพฤติกรรม ฟรอยด์พบว่าบุคคลเพิ่มและควบคุมสิ่งเร้าหลายอย่าง สิ่งเร้าเหล่านี้อยู่นอกเหนือการควบคุมอย่างสิ้นเชิง บุคคลจึงมีความฝัน พูดคำที่ไม่ตั้งใจพูด มีอารมณ์อยู่เหนือเหตุผล และมีพฤติกรรมหลอกหลอนหรือเกิดอาการวิตกกังวลอย่างมาก

มาสโลว์ (Maslow) กล่าวถึงทฤษฎีความพึงพอใจว่ามนุษย์มีความต้องการที่ไม่สิ้นสุด โดยความต้องการของมนุษย์นั้นมี 5 ชั้น หรือเรียกว่าลำดับขั้นของความต้องการ คือ

1. มนุษย์ทุกคนมีความต้องการหลายอย่างซึ่งจัดเป็นลำดับความสำคัญมาก่อนหลังได้ดังต่อไปนี้ คือ

1) ความต้องการทางกายภาพ เช่นความต้องการ การนอน การหายใจ และสิ่งอื่น ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่ได้ ถือว่าเป็นลำดับของความต้อการขั้นต่ำสุดและขั้นแรกของมนุษย์

2) ความต้องการทางด้านความปลอดภัย เมื่อความต้องการทางกายภาพของมนุษย์ได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์จะมีความต้องการลำดับขั้นต่อไป คือความต้องการด้านความปลอดภัย

และความมั่นคงในชีวิต เช่นมนุษย์ต้องการที่จะได้รับการคุ้มครองปลอดภัยจากภัยอันตรายและการข่มขู่ต่าง ๆ

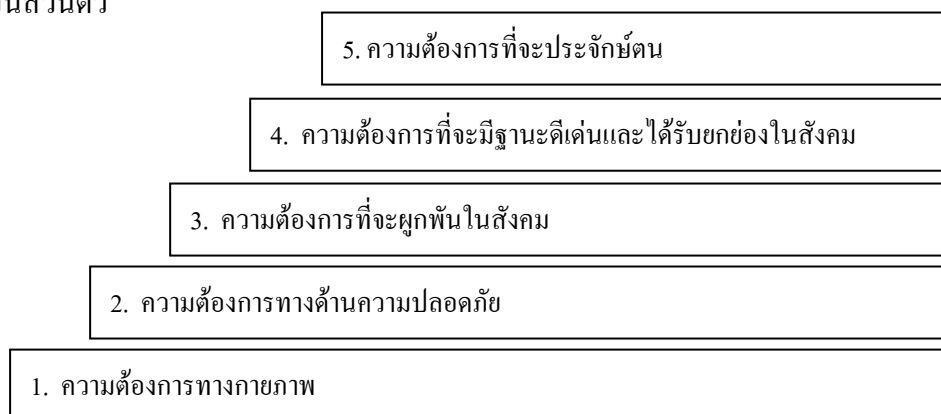
3) ความต้องการที่จะผูกพันในสังคม เป็นความต้องการลำดับขั้นสูงสุดขึ้นไปจากความต้องการด้านกายภาพและความปลอดภัย หลังจากที่มีความพอใจของมนุษย์ด้านกายภาพและความปลอดภัยได้รับการตอบสนองเป็นที่พอใจแล้ว มนุษย์จะเกิดความต้องการใหม่ขึ้นมา คือ ความต้องการที่จะผูกพันในสังคม ซึ่งหมายถึงการที่มนุษย์ต้องการที่จะมีความอบอุ่นทางใจ โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมต่าง ๆ เช่นครอบครัวเพื่อนฝูง

4) ความต้องการที่จะมีฐานะเด่นได้รับการยกย่องในสังคมนั้น คือความต้องการลำดับที่ 4 ของมนุษย์ ซึ่งหมายถึง ความต้องการของมนุษย์ที่จะประสบความสำเร็จ มีความรู้ ความสามารถ และความเชื่อมั่นในตัวเองสูง

5) ความต้องการที่จะประจักษ์ตน หรือ ตระหนักถึงความจริงในตนเองเป็นลำดับขั้นของความต้องการที่สูงสุด หมายถึงการที่มนุษย์สามารถใช้ความสามารถที่ตนมีอยู่ได้อย่างเต็มที่มากที่สุด ซึ่งเท่ากับเปิดโอกาสให้มนุษย์สามารถสนองความต้องการของตนเท่าที่ตนมีและสามารถกระทำได้

2. หลักทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการของมาสโลว์ (Maslow) มีอยู่ว่าถ้าความต้องการของมนุษย์ในลำดับขั้นหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์จะเกิดความต้องการในลำดับขั้นถัดขึ้นไปเมื่อเป็นเช่นนี้ การจูงใจให้มนุษย์ทำงานได้ดีนั้น หัวหน้าฝ่ายจัดการต้องเข้าใจว่าคนงานในโรงงานมีความต้องการอะไรบ้าง อยู่ในลำดับขั้นไหนของลำดับขั้นความต้องการ 5 ประการ

3. ความต้องการสูงสุด ได้แก่ ความต้องการประจักษ์ตนของมนุษย์ กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ องค์กรที่ดีที่สุด คือองค์กรที่สามารถสร้างคนงานให้เป็นบุคคลที่ประจักษ์ตนมีลักษณะเป็นคนที่มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เป็นคนที่ไม่ทำอะไรฝืนความรู้สึกและเป็นคนที่ต้องการความเป็นส่วนตัว

ภาพที่ 3 ทฤษฎีลำดับความต้องการของมาสโลว์ (Maslow)

บุคคลพยายามสร้างความพึงพอใจให้กับความต้องการที่สำคัญที่สุดเป็นอันดับแรกก่อน เมื่อความต้องการนั้นได้รับความพึงพอใจ ความต้องการนั้นก็จะหมดลงและเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลพยายามสร้างความพึงพอใจให้กับความต้องการที่สำคัญที่สุดลำดับต่อไป ตัวอย่างเช่น คนที่อดอยาก (ความต้องการทางกาย) จะไม่สนใจต่องานศิลปะชั้นล่าสุด (ความต้องการสูงสุด) หรือ ไม่ต้องการยกย่องจากผู้อื่น หรือ ไม่ต้องการแม้แต่อากาศที่บริสุทธิ์ (ความปลอดภัย) แต่เมื่อความต้องการแต่ละขั้นได้รับความพึงพอใจแล้วก็จะมีความต้องการในขั้นลำดับต่อไป

การพัฒนาเยาวชนค่ายพุทธบุตร - พุทธธรรม

พระธรรมปิฎก (2539 : 7-9) กล่าวว่า การที่เยาวชนจะมีคุณภาพนั้นสิ่งหนึ่งที่สำคัญก็คือ จะต้องมียุทธธรรมและจริยธรรม ซึ่งมาจากบ่อเกิดที่สำคัญคือหลักพระพุทธศาสนา เมื่อศาสนาเห็นความสำคัญของเยาวชน ก็จะมีการดำเนินการที่จะทำให้เยาวชนมีศาสนาและจริยธรรมมากขึ้น เพื่อที่จะพัฒนาชีวิตให้เจริญเติบโตขึ้นในท่ามกลางบรรยากาศที่พร้อมไปด้วยศาสนาและจริยธรรมด้วยกัน ในการพิจารณาเรื่องนี้อาจจะมองได้หลายประเด็น คือมองว่าสังคมจะต้องทำประการใดในแง่ที่เกี่ยวกับเยาวชน ในการที่จะทำให้เยาวชนมีศาสนาและจริยธรรม มีขอบเขตอะไรที่จะเข้าไปเกี่ยวข้อง เป็นการเริ่มต้นคิดว่าต้องมองดูที่ตัวเยาวชน คือพิจารณาเยาวชนโดยสัมพันธ์กับตัวของเยาวชนเอง จากนั้นก็พิจารณาตัวเยาวชน โดยสัมพันธ์กับชุมชนและสังคมประเทศไทย ทั้งหมดแล้วก็พิจารณาเยาวชน โดยสัมพันธ์กับทั้งโลก ซึ่งก็จะมองเห็นประเด็นต่าง ๆ ที่ศาสนาและจริยธรรมจะเข้าไปเกี่ยวข้อง กล่าวคือ

1) เยาวชนกับตัวเยาวชนเอง ศาสนาจะมีอะไรให้แก่เยาวชน สังคมจะพัฒนาเยาวชนขึ้นมาให้เป็นคนอย่างไร ให้เป็นคนที่มีบุคลิกภาพอย่างไร ใช้ชีวิตอย่างไร ทำอย่างไรจะให้เยาวชนมีชีวิตที่มีความสุข เป็นต้น เป็นเรื่องในแง่ของเยาวชนกับตัวของเยาวชนเอง จะต้องสนใจพิจารณาว่าศาสนาและจริยธรรมมีอะไรให้เยาวชน และจะช่วยหล่อเลี้ยงพัฒนาชีวิตของเยาวชนอย่างไร

2) ตัวเยาวชนกับสังคมไทย ขณะนี้หมายถึงในประเทศไทย ซึ่งแบ่งเป็น 2 ระดับ คือในระดับต้น คือ เยาวชน โดยสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่นของเยาวชนเองและในวงกว้างออกไปเหนือขึ้นไปได้แก่ เยาวชนนั้น โดยสัมพันธ์กับสังคมไทยทั้งหมดหมายความว่า ศาสนาจะให้เยาวชนเป็นคนที่น่าพึงพอใจประโยชน์หรือมีคุณค่าต่อสังคมไทยอย่างไร มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนหรือสังคมของเขายังไร รวมทั้งการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในทางสังคมที่มีอยู่

3) ตัวเยาวชนนั้น โดยสัมพันธ์กับโลกทั้งหมด ในแง่สังคมไทยคือมองในแง่ที่ว่าสร้างพลเมืองที่ดี หรือสมาชิกของสังคมไทยที่ดี เยาวชนนั้นนอกจากเป็นพลเมืองก็เป็นพลโลกด้วย ต้องมองดูเยาวชนในฐานะที่เป็นพลโลก จะต้องสร้างเยาวชนให้เป็นคนอย่างไรให้เติบโตขึ้น

เป็นคนที่มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของโลกมนุษย์ ของอารยธรรมของมนุษย์ มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์พัฒนาอารยธรรมของมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง

จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเยาวชน คือการเริ่มมองศาสนาและจริยธรรมที่เยาวชนโดยสัมพันธ์กับตัวเยาวชนเป็นจุดเริ่มแรก การที่จะมองเยาวชนโดยสัมพันธ์กับสังคมไทย หรือสังคมโลกก็ตาม โดยสัมพันธ์กับกาลสมัยใดก็ตาม จุดแรก ต้องเริ่มที่ตัวเยาวชนเองว่า จะทำอย่างไรกับเยาวชนศาสนา และจริยธรรมมีคุณค่าอะไรที่จะให้แก่เยาวชน จะสร้างเยาวชนให้มีบุคลิกภาพอย่างไรให้เยาวชนใช้ชีวิตอย่างไร ทำอย่างไรจึงจะทำให้มีความสุข ไม่เป็นปัญหาแก่ตัวของเขาเอง ซึ่งจะส่งผลต่อไปยังสังคม สิ่งนี้เป็นเรื่องของตัวเยาวชนเองซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐาน คือหน้าที่หรือบทบาทขั้นแรกขั้นต้นของศาสนาและจริยธรรม ที่จะต้องสร้างเยาวชนให้เป็นคนมีคุณภาพ เป็นคนซึ่งพร้อมที่จะอยู่ได้อย่างดีในทุกยุคทุกสมัย และเป็นที่ต้องการของสังคมทุกยุคทุกสมัย ในเวลาที่กล่าวถึงตัวเยาวชน การมองจะสัมพันธ์กับกาลเวลาด้วย ในแง่ที่ว่า ไม่ต้องขึ้นกับกาลเวลาในยุคสมัยใด เพราะเยาวชนที่มีคุณภาพที่คืออย่างแท้จริงนั้น ถ้าสังคมผลิตขึ้นมาได้ ก็เป็นเยาวชนที่อยู่ในยุคสมัยใดก็ได้ (พระธรรมปิฎก, 2539 : 39-41)

จุดเริ่มต้นการเข้าค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

1. แนวคิดการเข้าค่ายพุทธบุตรในทรรศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ แนวความคิดในการเข้าค่ายพุทธบุตร เริ่มแรกท่านพุทธทาสภิกขุ ได้บรรยายอบรมลูกเสือและผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ณ ค่ายธรรมบุตร อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2509 โดยท่านพุทธทาสได้กล่าวว่า

“อาตมาเคยพูดเสมอว่า ธรรมบุตรนั้น เป็นคำที่มีความหมายอย่างเดียวกับคำว่าลูกเสือหรือลูกเสือนั้นก็มีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า “ธรรมบุตร” มาตั้งแต่แรก พอมีค่ายลูกเสือที่นี้เข้าก็นึกถึงสิ่งนี้มากขึ้น จนกระทั่งแนะนำว่าควรจะใช้คำนี้เป็นชื่อของค่ายลูกเสือนั้นเอง ลูกก็คือบุตรอยู่แล้ว ที่นี้เสือนั้นต้องประกอบด้วยธรรมะจึงจะเป็นเสือ ไม่ใช่เสืออันธพาล คำว่าเสือนั้นต้องประกอบด้วยคุณธรรม คือความกล้าหาญ ความมีความสามารถ และความหวังดีต่อความดี ความจริง ความถูกต้อง ความยุติธรรมอะไรเหล่านี้ เป็นต้น จึงจะเรียกว่า เสือ ตามความหมายที่แท้จริง ถ้าเสือคือ คำว่า “ธรรมะ” คำว่า “ลูก” คือคำว่า “บุตร” คำว่า “ธรรมบุตร” จึงความหมายอย่างนี้และได้ใช้เป็นชื่อของค่ายนี้ขึ้น”

นอกจากนี้ท่านพุทธทาสภิกขุได้จัดให้มีสถานที่ฝึกอบรมแก่บุคคลทั่วไปซึ่งส่วนใหญ่จะมาอบรมแบบค้างคืน ณ ค่ายธรรมบุตร อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี แต่ท่านพุทธทาสภิกขุไม่ได้

เรียกชื่อผู้มาค้างแรมในการฝึกอบรมธรรมะว่า “ค่ายพุทธบุตร” แต่ใช้ศัพท์ เรียกว่า “ค่ายธรรมบุตร” ค่ายธรรมบุตรนี้ ใช้เป็นสถานที่ฝึกฝนอบรมให้คนมีธรรมะ ความหมายของธรรมะคือ

1. ธรรมชาติทุกสิ่งที่เป็นธรรมชาติ ทุกสิ่งเรียกว่าธรรมะ ถ้ามีรูปร่างก็เรียกว่า รูปธรรม ถ้าไม่มีรูปร่างเรียกว่า อรูปธรรม ซึ่งเป็นความรู้สึกลึกซึ้งนึกคิด ฉะนั้นธรรมชาติทุกสิ่งเรียกว่า ธรรมะ
2. กฎของธรรมชาติก็เป็นธรรมะ เช่น สิ่งนี้ต้องเป็นอย่างนี้ สิ่งนั้นต้องเป็นอย่างนั้นเมื่อผสมเข้าต้องเป็นอย่างนี้ หรือจะต้องเป็นเองตามกฎของมันเรียกว่า “ธรรมชาติ” และเรียกว่า ธรรมะ
3. หน้าที่ของมนุษย์จะต้องประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาตินี้เรียกว่า ธรรมะ เช่น เกิดมาต้องกินอาหาร จะต้องบำรุงร่างกาย จะต้องหากิน จะต้องประกอบกิจหน้าที่ต่าง ๆ เพื่อตนเองเพื่อผู้อื่น หน้าที่ทางร่างกาย ทางจิตใจทั้งหมดก็ล้วนแต่เรียกว่าธรรมะ มนุษย์มีหน้าที่จะทำอย่างหนึ่ง เพื่อความดีงาม
4. ผลของการปฏิบัติตามธรรมชาติจนกระทั่งบรรลุมรรคผลนิพพาน เรียกว่าธรรมะ มนุษย์มีหน้าที่จะทำอย่างหนึ่ง เพื่อความดีงาม

คำว่า “บุตร” ไม่ได้หมายถึงว่าจะต้องออกจากท้องของใครโดยตรงจึงจะเรียกว่าบุตร แต่หมายถึง เพราะว่าคนเรามีการเกิดหลายอย่าง ทางร่างกายก็เกิดได้ ทางจิตใจก็เกิดได้ การเกิดทางกายคือเกิดจากท้องของแม่ ท้องพ่อรวมกันจึงจะเกิดร่างกาย คำว่า เกิดทางใจนี้ เกิดได้หลายอย่างหลายหน เช่น ไปบวชในพระพุทธศาสนาก็เรียกว่า เกิด โดยอริยชาติ ถ้าปฏิบัติธรรมบรรลุมรรคผลเรียกว่า เกิด โดยอริยชาติ

ผู้ที่เกิดจากธรรม คือ ผู้ที่ได้อุบัติเปลี่ยนจิตเปลี่ยนใจ ความรู้สึกนึกคิด ความปรารถนาเดิม ๆ หมดแล้วก็มาสู่ความรู้สึกนึกคิดการกระทำความต้องการตามปรารถนาที่เป็น ไปตามธรรม ฉะนั้น เขามีจิตใจอันใหม่ก็เรียกว่า เกิด หรือ บุตร ดังนั้น ธรรมบุตร แปลว่าเกิดจากธรรม

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงอุดมคติของบุคคลที่เข้าค่ายธรรมบุตรไว้ว่า บุคคลที่เข้าค่ายธรรมบุตร ต้องมีอุดมคติ คือ

1. ต้องเป็นผู้ช่วยเหลือโลก ช่วยเหลือผู้อื่น ในการที่จะช่วยเหลือผู้อื่นต้องฝึกตัวเองให้มีความฉลาด ความว่องไว ให้มีสมรรถภาพดีทุกอย่างแล้วจึงเอาไปช่วยเหลือโลก ต้องเห็นแก่ผู้อื่น ก่อนที่จะเห็นแก่ตัวเอง
2. ต้องเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว สิ่งที่ต้องเสียสละนั้นคือกิเลสเพราะกิเลสทำให้คนเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวนี้เป็นอุปสรรค เป็นปรัปักษ์ของอุดมคติของธรรมบุตร ถ้าธรรมบุตรคนใด มีความเห็นแก่ตัว คนนั้นก็หมดความเป็นธรรมบุตร หากเป็นก็เป็นแต่ปาก เป็นแต่เครื่องแต่งตัวเป็นเพียงแต่พิธีไม่ได้เป็นธรรมบุตรอย่างแท้จริง ดังนั้นต้องฝึกอบรมให้อดทนให้เฉลียวฉลาด เพื่อให้ช่วยเหลือผู้อื่น

3. ธรรมบุตรต้องทำหน้าที่เพื่อธรรม ธรรมบุตรให้ทำหน้าที่ทำความดีด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ ควบนึกถึงประโยชน์อันสูง อันกว้าง อันใหญ่ คือประโยชน์ผู้อื่นทั้งหมด ยิ่งไปกว่าประโยชน์ของคนเดียว

4. ธรรมบุตรต้องเป็นผู้มีสัมมาทิฐิ คือควรให้ธรรมบุตรรู้จักเหตุผลโดยให้ธรรมบุตรทุกคนรู้จักถูกต้องทุกสิ่งตามความเป็นจริง ให้รู้ว่าธรรมะหรือศาสนานั้นคืออะไร ธรรมบุตร คืออะไร มนุษย์รอดได้เพราะอะไร ดังนั้นธรรมบุตรพึงพยายามอบรมให้เกิดความเข้าใจอันถูกต้องที่เป็นหลักใหญ่ คือ เห็นแก่ผู้อื่น ถ้าทุกคนเห็นแก่ผู้อื่นแล้วเว้นจากการเบียดเบียนกัน โลกก็จะผาสุก

5. ธรรมบุตรพึงถืออุดมคติพระโพธิสัตว์ ธรรมบุตรต้องไม่เห็นแก่ตัว แต่เห็นแก่ผู้อื่นอยู่เสมอ นึกถึงผู้อื่นไปเรื่อย คำสั่งเป็นประโยชน์แก่ ชาติ ศาสนา หรือ โลก เพราะพระโพธิสัตว์ คือผู้อยู่เพื่อผู้อื่น ธรรมบุตรก็ต้องอยู่เพื่อผู้อื่นเช่นกัน

เพราะฉะนั้นท่านพุทธทาสภิกขุ จึงได้ทำการอบรมผู้เข้ามาอยู่พักแรมในการมาอบรมธรรม ว่า "ธรรมบุตร" คำว่า "ธรรมะบุตร" จะใช้กับบุคคลทั่วไปที่เข้ามาพักแรม จะมีความแตกต่างจาก คำว่า "พุทธบุตร" คำว่า "พุทธบุตร" นั้นได้แนวความคิดมาจาก คำว่า "ธรรมบุตร" แต่ใช้เรียกเฉพาะนักเรียนที่มาเข้าค่ายพุทธบุตร มีพระภิกษุหลายรูปที่จัดทำค่ายพุทธบุตร เช่น พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กลฺยาโณ) วัดสวนแก้ว พระปัญญาธานมุนี (สง่า สุภโร) วัดปัญญาบันฑิตาราม พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ วัดอุโมงค์ เป็นต้น ที่ทำการอบรมนักเรียนซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุเห็นว่าผู้มาฝึกอบรมต้องประพฤติธรรมโดยไม่เห็นแก่ตัว ทุกคนประพฤติปฏิบัติให้ตัวเองมีสมรรถภาพสูงสุดแล้วพึงให้ไปเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น คือประเทศชาติหรือแก่โลก

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึง จุดประสงค์ในการเข้าค่ายธรรมบุตรของเยาวชนท่านได้มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับวัยรุ่นนานปีการ ท่านจึงได้มองเห็นว่า ควรใช้ธรรมะในการแก้ปัญหาให้กับเยาวชน ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเยาวชนที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้ให้ทรรศนะไว้ ดังนี้

1. วัยรุ่นกำลังเป็นปัญหาทั่วโลก เดียวนี้ตามที่สังเกตเห็นทั่วไปก็คือว่า มีคำพูดเป็นที่น่าเสียดายแก่เยาวชนวัยรุ่น อยู่คำหนึ่งที่เขาเรียกว่าปัญหาเกี่ยวกับคนวัยรุ่น ซึ่งหมายความว่า เมื่อก่อนนี้ คนวัยรุ่นไม่ค่อยมีปัญหา เดียวนี้กลายเป็นว่าคนวัยรุ่นมีปัญหา วัยรุ่นกำลังเป็นปัญหาทั่วโลกทำความยุ่งยากลำบากขึ้นหลายประการ นับตั้งแต่ว่าเป็นอันธพาลชกต่อยตีกันแม้ในโรงเรียน แม้ในมหาวิทยาลัย ซึ่งก่อนหน้านี้หาดูไม่ได้ เดียวนี้กลับมีมากขึ้นและที่มากไปกว่านั้นก็คืออาละวาดบนรถประจำทาง บนยานพาหนะ กระทั่งทำสิ่งที่เป็นอาชญากรรมหนักๆ เช่นเรื่องฉีกรันฟันแทงเรื่องชู้สาว

2. ค่านิยมของวัยรุ่นที่ผิด ๆ คือพวกวัยรุ่นชอบนิยมชกต่อยกัน มีการแต่งกายไม่ถูกต้องเสพ
 ยาเสพติดว่าเป็นของโก้

3. วัยรุ่นเห็นผิดเป็นชอบ การที่วัยรุ่นเห็นผิดเป็นชอบ คือต้นเหตุของความล้มเหลว เช่น
 เห็นกงจักรเป็นดอกบัว วัยรุ่นมองเห็นว่าการเล่าเรียนไม่ดี ไม่มีบิดามารดา ไม่มีบุญ ไม่มีบาป
 เป็นต้น

4. วัยรุ่นทำอะไรตามใจชอบ ซึ่งการที่วัยรุ่นทำอย่างนี้ คือชอบพูดว่าผมไม่มีศาสนาซึ่งพูด
 ตามใจชอบและก็ชอบบอกชอบใจว่าพูดอย่างนั้นถูกต้องและเก่งด้วยมีเกียรติด้วยเมื่อวัยรุ่น ทำอะไร
 ตามใจชอบก็ทำลายวัฒนธรรม ศิลธรรม เมื่อปัญหาของวัยรุ่นเกิดขึ้นในลักษณะอย่างนี้

ท่านพุทธทาสภิกขุจึงได้วางวิธีการแก้ปัญหาให้กับเยาวชนในการเข้ามาอบรมธรรมะ ดังนี้

1. วัยรุ่นไทยต้องเป็นอิสระ คือ ต้องเป็นอิสระแบบไทยๆ อย่าไปเป็นทาสพวกฝรั่งที่
 ประพฤติไม่ดี อย่าลอกเลียนแบบวัฒนธรรมของฝรั่ง

2. วัยรุ่นต้องเดินตามผู้ใหญ่ เคารพศาสนา บิดามารดา ครูอาจารย์ บรรพบุรุษ ซึ่งหากวัยรุ่น
 เคารพศาสนา นับถือศาสนา เคารพบิดามารดา นับถือครูอาจารย์ก็จะไม่ทำสิ่งที่เป็นปัญหาของสังคม
 ขอให้วัยรุ่นเดินตามหลังผู้ใหญ่ เดินตามกฎระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด

3. วัยรุ่นอย่าเหยียบย่ำประเพณีอันดีงามของไทย คือ วัยรุ่นอย่าเหยียบย่ำระเบียบ
 ขนบธรรมเนียมประเพณี วินัย เป็นอันขาดอย่าเป็นอันธพาลคือด้าน คือคิง ไม่ยอมประพฤติตาม
 กฎระเบียบ

4. วัยรุ่นต้องทำหน้าที่ให้ถูกต้อง คือ วัยรุ่นต้องไม่ประพฤติทำสิ่งที่ไม่ดีเรื่อง ทำสิ่งที่เป็น
 หน้าที่โดยตรง คือ ศึกษาเล่าเรียนให้ดีที่สุด

5. วัยรุ่นต้องอดทนทำความดี คือวัยรุ่นอดทนให้มันดีไปทางดีควรมี หิริ โอตตูปะ
 อดทนอดกลั้น เพื่อคุณงามความดีอย่าปล่อยตัว ปล่อยใจไปในสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ

6. วัยรุ่นต้องบังคับตัวเองให้ได้ คือ วัยรุ่นต้องเป็นคนที่ตั้งตนดี บังคับตัวเองให้ทำหน้าที่
 ให้ดี คือ บังคับตัวเองให้เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็น
 พลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และเป็นสาวกที่ดีของศาสนา

2. แนวความคิดการเข้าค่ายพุทธบุตรในทรศนะของท่านปัญญานันทภิกขุ ท่านปัญญา-
 นันทภิกขุ ได้มีความสนใจเกี่ยวกับชีวิตของเยาวชนมาเป็นเวลานานตั้งแต่อยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่
 ซึ่งท่านได้ปาฐกถาเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้เป็นหนังสือเล่มใหญ่ คือ หนังสือรักลูกให้ถูกทาง ซึ่งท่าน
 ปัญญานันทภิกขุ จะเน้นการแก้ปัญหาเยาวชนที่ครอบครัว คือ พ่อแม่จะเลี้ยงลูกอย่างไรถึงจะได้ดี
 แต่อย่างไรก็ตาม ท่านปัญญานันทภิกขุ ก็ได้อบรมเยาวชนไปในตัวด้วย ในการอบรมเยาวชนท่าน

ปัญญานันทภิกขุ ได้มีโครงการเกี่ยวกับการฝึกอบรมเยาวชน เช่น เปิดโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน และเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ภายในวัด ช่วยกันอบรมเยาวชนแบบเช้าค่ำ

ท่านปัญญานันทภิกขุ ได้ให้ความหมายของคำว่า “ค่ายพุทธบุตร” ไว้ว่า คือ การมาอยู่พักแรมแบบพระพุทธรเจ้า ซึ่งพระพุทธรเจ้าอยู่เพื่อผู้อื่น อยู่เพื่อผู้อื่น คือ ไม่สร้างปัญหาให้ผู้อื่นมีปัญหาคความเดือดร้อนเพราะการกระทำของพวกเรา ขอให้พวกเราทุกคนที่เข้าค่ายพุทธบุตรถืออุดมคติว่า “อยู่อย่างต่ำ แต่กระทำอย่างสูง” ซึ่งหมายถึงการมาอยู่เข้าค่ายอยู่อย่างฝึกตนนอนกลดรับประทานอาหารเท่าที่จำเป็น ใส่เสื้อผ้าเท่าที่จำเป็น

ท่านปัญญานันทภิกขุ ได้วางจุดประสงค์ไว้ในการให้โอกาสแก่เยาวชนในการมาพักแรมฝึกอบรมคุณธรรมที่เรียกว่า ค่ายพุทธบุตร ดังนี้

1. ให้เยาวชนรักแผ่นดินไทย คือ พุทธบุตรทุกคน ให้พิจารณามองเห็นว่าแผ่นดินไทยเป็นมรดกที่มีค่า บรรพบุรุษของเรารักษาไว้ด้วยเลือดเนื้อ เราจะต้องช่วยกันรักษาไว้เพื่ออนาคตต่อไป
2. ให้เยาวชนรักความเป็นเอกราชของชาติ คือ ให้ภูมิใจในประวัติศาสตร์ของตนเองที่เป็นไทย อยู่ได้เพราะอำนาจของพระธรรม พระเจ้าแผ่นดินไทยเคร่งครัดในศาสนา รักษาประเทศชาติด้วยธรรมะ
3. ให้เยาวชนรักในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นมรดกทางใจที่รับมาจากประเทศอินเดีย เดี่ยวนี้เป็นของไทยไปแล้ว ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธศาสนา ธรรมะของพระพุทธรเจ้า ซึ่งเป็นมรดกที่สำคัญที่เราควรรักษาไว้
4. ให้เยาวชนรู้จักบังคับตัวเอง ประพฤติดี ประพฤติชอบ ต้องมีความรู้ความสามารถและมีธรรมเป็นหลักใจ
5. ให้เยาวชนมีความตื่นตัว ว่องไวก้าวหน้าในหน้าที่ของตนเอง ตื่นตัว คือ ตื่นจากความลุ่มหลงจากสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย ว่องไว คือ มีจิตใจที่ว่องไวในการศึกษาธรรมก้าวหน้า คือ มีความคิดค้นในเรื่องจิตใจและหน้าที่การงานการศึกษา ตามรอยบาทพระศาสดา รู้จักวิถีชีวิตพระพุทธรเจ้าแล้วนำมาเป็นแบบอย่างเพื่อปฏิบัติดำเนินรอยตามสืบอายุพระพุทธศาสนา เพื่อโลกาสงบเย็นทำหน้าที่อย่างถูกต้องโดยการทำดีด้วยตน ชักชวนผู้อื่นให้ทำดี และสนับสนุนคนดีให้ทำดียิ่งขึ้นไป

ท่านพุทธทาสภิกขุได้ให้หลักแห่งการปลูกฝังอบรม ดังนี้

- 1) เยาวชนจะต้องเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่
- 2) เยาวชนจะต้องเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์
- 3) เยาวชนจะต้องเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน
- 4) เยาวชนจะต้องเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ
- 5) เยาวชนจะต้องเป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนา

สำหรับพระสงฆ์ผู้ทำการปลูกฝังอบรมคุณธรรม ท่านปัญญานันทภิกขุ ได้มีหลักอันสำคัญไว้เช่นกัน เพราะถือว่าพระสงฆ์นี้เป็นเบ้าหลอมของเยาวชน นอกจากจะต้องมีความรู้ความสามารถแล้วยังต้องยึดมั่นในหลักการต่อไปนี้ คือ

- 1) จะต้องทำการปลูกฝังอบรมเยาวชนด้วยจิตเมตตา
- 2) จะทำการปลูกฝังอบรมด้วยความเสียสละ
- 3) จะนำเอาสิ่งที่ดีงามมาปลูกฝังเยาวชน
- 4) จะต้องทำการปลูกฝังด้วยการอุทิศกำลังกายกำลังใจ

ท่านปัญญานันทภิกขุ ได้ใช้สถานที่ คือวัดชลประทานรังสฤษฎ์ เป็นสถานที่ประกาศหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา และจัดให้มีการเข้าค่ายพุทธบุตร โดยได้ใช้วัดเป็นสถานพักแรมของเด็กนักเรียน และได้มอบหมายให้พระสงฆ์ภายในวัดรับผิดชอบอบรมเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป

โครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

หลักการและเหตุผล

พระปัญญานันทมุนี เจ้าอาวาสวัดปัญญานันทาราม เอกสารประกอบการเข้าค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม วัดปัญญานันทาราม (2549 : 1) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการจัดทำโครงการฝึกอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร” ว่า การจัดทำค่ายพุทธบุตรนั้น กล่าวได้ว่าเป็นการสืบสานความคิดจากโครงการค่ายธรรมบุตรของหลวงปู่พุทธทาสภิกขุ ที่ได้จัดทำขึ้นเพื่ออบรมเยาวชนผ่านการเข้าค่าย

คำว่า “บุตร” โดยความหมายการเกิดของคนนั้นมีหลายทาง คือทางร่างกายก็ได้ ทางจิตใจก็ได้ การเกิดทางกายคือเกิดจากท้องแม่ แต่คำว่าเกิดทางใจนี้เกิดได้หลายครั้งหลายเหตุการณ์

ธรรมบุตร คือ ผู้ที่เกิดจากธรรม คือผู้ที่ได้เปลี่ยนจิตเปลี่ยนใจ ความรู้สึกนึกคิด ความปรารถนาเดิม ๆ มาสู่ความรู้สึกนึกคิด การกระทำ ความต้องการตามปรารถนาที่เป็นไปตามธรรม เขาจึงมีจิตใจอันใหม่ที่เรียกว่า เกิดหรือผู้เกิด หรือบุตร จึงได้จัดให้มีการค้างแรมในวัดอันเป็นสถานที่ฝึกอบรมให้คนมีธรรมะ และด้วยการสานต่อแนวความคิดนี้ จึงเรียกโครงการนี้ว่า

“ค่ายพุทธบุตร” หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ เห็นว่าผู้ที่เข้าค่ายธรรมบุตรหรือผู้มีฝักอบรมต้องประพฤติธรรมต้องเสียสละคือ สละกิเลส เพราะกิเลสทำให้คนเห็นแก่ตัว กล่าวคือถ้าธรรมบุตร คนใดมีความเห็นแก่ตัว คนนั้นก็หมดความเป็นธรรมบุตร หากเป็นก็เป็นแต่ปาก เป็นแต่เครื่องแต่งกายเป็นแต่เพียงพิธีไม่ได้เป็นธรรมบุตรอย่างแท้จริง ดังนั้นต้องมีการฝักอบรมธรรมบุตรให้อดทนให้เฉลียวฉลาดเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว ต้องเห็นแก่ผู้อื่นเสมอ นึกถึงคนอื่น ต้องอยู่เพื่อคนอื่น และธรรมบุตรต้องเป็นผู้มีสัมมาทิฐิ คือรู้จักเหตุผล รู้จักทุกสิ่งถูกต้องตามความเป็นจริงให้รู้ว่าธรรมะหรือศาสนานั้นคืออะไร มนุษย์รอดพ้นได้เพราะอะไร

โครงการฝักอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม” จึงได้พยายามอบรมให้เกิดความเข้าใจอันถูกต้อง ที่เป็นหลักใหญ่คือเห็นแก่ผู้อื่น ถ้าเห็นแก่ผู้อื่นเว้นจากการเบียดเบียนกัน โลกก็จะผาสุก มองสิ่งที่ดีกว่า ด้วยการทำความดีคือ มีหิริโอตตปปะ ไม่ปล่อยตัวปล่อยใจไปตามสิ่งชั่วๆ

ดังนั้น วัยรุ่นต้องบังคับตัวเองให้ได้ เพื่อเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ และเป็นสาวกที่ดีของพระศาสนา ซึ่งหลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ ได้เพิ่มหลักใจที่ต้องประพฤติปฏิบัติ คือ “นะ อะนะริยัง กะริสสามิ” หมายถึงเราจักไม่กระทำสิ่งที่ต่ำทราม เราจักกระทำแต่สิ่งที่ดีงาม เราจักช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ นี่คือความสุขของพวกเราชาวพุทธบุตร นี่เป็นอุดมการณ์ในการอบรมเยาวชนค่ายพุทธบุตร

วัดปัญญานันทาราม ได้จัดโครงการฝักอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม” โดยยึดหลักความร่วมมือ คือ สร้างที่แม่ แก่ที่พ่อ ต่อที่ครู เชิดชูที่พระภิกษุ หรือ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) โดยมีโรงเรียนหรือครูอาจารย์ เป็นผู้ประสานงานกับทางวัด และขอความร่วมมือสนับสนุนให้ผู้ปกครองอนุญาตและในระหว่างการอบรมระยะเวลา 2 คืน 3 วัน ที่วัดปัญญานันทารามนั้น ตัวแทนครูอาจารย์ หรือผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมาอยู่ กิน นอน และทำกิจกรรมกับนักเรียนในสถานที่เดียวกันโดยถือคติว่า “นำทำ ไม่ใช่สั่งทำ” คือการ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้สัมผัส การเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียน จะเกิดความเอื้ออาทรต่อกัน ครูได้มองเห็นพฤติกรรมความเปลี่ยนแปลงของเด็กและอาจารย์ร่วมปรึกษาแก้ไขปัญหาวางอย่างร่วมกันกับพระวิทยากรตลอด ทั้งไม่ให้เด็กเกิดความรู้สึกแตกแยก ทั้งในระหว่างหรือหลังการฝักอบรม เพื่อให้ผู้รับการฝักอบรมรู้สึกว่าคุณครูเปรียบเป็น “พ่อแม่คนที่สอง” ในฐานะผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชา ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างและสานต่อด้วยความเข้าใจระหว่างกันและเป็นแนวทางช่วยให้เด็กได้เดินในทางที่ถูกต้อง คือ “ต้องมีความรู้ดี มีความสามารถดี และมีความประพฤติดี ประพฤติชอบ”

อุดมการณ์ของพุทธบุตร “ตื่นตัว ว่องไว ก้าวหน้า ตามรอยบาทพระศาสดา สืบอายุ พระพุทธศาสนา เพื่อโลกาสงบเย็น”

คุณธรรมของพุทธบุตร “ตรงต่อเวลา วาจาไพเราะ สงเคราะห์ช่วยเหลือ ทำความเชื่อให้ตรง ดำรงตนให้น่ารัก รู้จักละวางเพื่ออนาคต” (กายอ่อนนุ่ม วาจาอ่อนหวาน จิตใจอ่อนโยน)

ปณิธานของพุทธบุตร “นะ อะนะริยัง กริสสามิ “ หมายถึง เราจักไม่กระทำการที่ต่ำทราม เราจักกระทำแต่สิ่งที่ดีงาม เราจักช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ นี่คือการมีความสุขของพวกเขา ชาวพุทธบุตร

วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

- 1) เพื่อร่วมกันรับผิดชอบตามหลัก “บวร” สร้างประเทศโดยผ่านเยาวชน
- 2) เพื่ออบรมขัดเกลาเยาวชนให้เป็นผู้มีอุปนิสัยเป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่ ศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เพื่อนที่ดีของเพื่อน เยาวชนที่ดีของชาติ และศาสนิกที่ดีของศาสนา
- 3) เพื่อให้เยาวชนรู้จักการใช้สมาธิ และนำเอาธรรมะไปใช้แก้ทุกสิ่งทุกอย่างของตนเอง สังคม ประเทศชาติ
- 4) เพื่อให้ประโยชน์เยาวชนได้เข้าสู่ร่มเงาพระศาสนาโดยวิธีการที่ละเอียดอ่อน

กลุ่มเป้าหมาย

- 1) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ครั้งละไม่เกิน 320 คน
- 2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ครั้งละไม่เกิน 270 คน
- 3) นักศึกษาระดับ ปวช. ปวส. และระดับอุดมศึกษา ครั้งละไม่เกิน 250 คน

คุณสมบัติของกลุ่มเป้าหมาย

- 1) นักเรียนที่เข้าร่วม โครงการต้องอยู่พักแรม 2 คืน 3 วัน หรือ 4 คืน 5 วัน
- 2) สถานที่ฝึกอบรม ที่วัดปัญญาบันฑิตาราม โรงเรียน ศูนย์ฝึกอบรม
- 3) มีคณะกรรมการรับผิดชอบ ได้แก่ คณะพระภิกษุ คณะครูอาจารย์ หรือ ผู้รับผิดชอบจากหน่วยงานนั้น ๆ
- 4) ไม่จำกัดเพศ แต่กำหนดอายุ (เฉพาะแต่ละค่าย) จัดที่พักเป็นสัดส่วน เช่น หอพักชายหอพักหญิงหรือนอนกลดเป็นต้น
- 5) เนื้อหาหลักสูตรและกิจกรรมที่ใช้ปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมกับกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรม

รูปแบบการจัดอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร -พุทธธรรม

โครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม เป็นโครงการหนึ่งที่โดดเด่นและสร้างชื่อเสียงให้แก่วัดเป็นอย่างมาก โดยมีแนวคิดและปรัชญาการจัดการศึกษาจากบทสัมภาษณ์

เจ้าอาวาส พระปัญญาอันหมุณี กล่าวว่า แนวคิดการจัดการศึกษาของวัด เกิดจากเห็นว่าการจัดการศึกษาของโลกปัจจุบันเน้นแต่เรื่องให้คนรู้หนังสือ แต่ขาดความรู้ความเป็นคนที่สมบูรณ์ จึงมีปรัชญาในการจัดการอบรมคือการให้ความรู้คุณธรรมที่ว่า “การสร้างความดีเพื่อควบคุมคนเก่ง” และมั่นใจว่า “ทุกคนพัฒนาได้ ถ้าให้โอกาส” จึงได้จัดหลักสูตรตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ที่มุ่งพัฒนาหลักสูตรเพื่อการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม คุณธรรมหรือศีลธรรม

จากการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรม ของวัดปัญญานันทาราม ทำให้เห็นส่วนสำคัญของโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร 3 ส่วน คือ หลักสูตร การดำเนินการฝึกอบรมและการประเมินผล

1. หลักสูตรการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร -พุทธธรรม การจัดหลักสูตรการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ได้ยึดหลักธรรมเพื่อมุ่งเน้นการพัฒนา 3 ด้าน ได้แก่ ด้านวัฒนธรรม ด้านคุณธรรม และด้านการใช้กิจกรรมที่เหมาะสมเป็นเครื่องมือในการฝึกอบรม

1.1 ด้านวัฒนธรรม ในสังคมไทยมีวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกมาจากอิทธิพลของพระพุทธศาสนามาเป็นเวลานาน สังเกตได้ชัดเจนจากการแสดงออกของผู้คนจนเป็นเอกลักษณ์ที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก เช่น การยิ้มแย้มแจ่มใส การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญู การมีชีวิตที่สมถะเรียบง่าย ดังวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาววัดปัญญานันทารามที่ว่า “อยู่อย่างต่ำ กระทำอย่างสูง” คือ กินข้าวจานแฉก อาบน้ำในคู อยู่กุฏิเดี่ยว ฟังยุงร้องเพลง เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย สันโดษ รู้จักพอเพียงตามแนวคิดทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนการกระทำอย่างสูงมุ่งเน้นในเรื่องมารยาทที่ว่า “กายอ่อนน้อม วาจาอ่อนหวาน จิตใจอ่อนโยน” ซึ่งนำมาจากหลักธรรมคือ “ไตรสิกขา” นั่นเอง

1.2 ด้านคุณธรรม เนื่องจากการใช้ชีวิตอยู่กับการทำงานร่วมกับผู้อื่นอันนำมาซึ่งความเครียดสะสม จึงมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจหลักคุณธรรมในระดับศีลธรรม ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและใช้ชีวิตการทำงานได้จริง

เนื้อหาสาระของหลักสูตร โครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธ-พุทธธรรม จึงได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยคุณงามความดีทางด้านศีลธรรม คุณธรรมและศีลธรรม มีทั้งเนื้อหาภาคการศึกษาโดยการฟังธรรมบรรยาย อภิปราย หรือสนทนา และภาคปฏิบัติที่ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้มีโอกาสศึกษาและปฏิบัติได้สัมผัสธรรมะที่จะนำไปปฏิบัติในชีวิตได้จริงควบคู่กันไป โดยในหลักสูตรมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และวัตถุประสงค์นี้ได้ถูกนำไปใช้แนวทางในการสร้างหลักสูตร ดังที่โครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม มีวัตถุประสงค์ให้เยาวชน

หรือ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็น “ ลูกที่ดีของพ่อแม่ ศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เพื่อนที่ดีของเพื่อน
เยาวชนที่ดีของชาติ และศาสนิกชนที่ดีของพระศาสนา ” ซึ่งจัดเป็นหัวข้อธรรม ดังนี้

- 1) ครอบครัวยุวพุทธ
- 2) วิถีชีวิตชาวพุทธ ณ วัดปัญญานันทาราม
- 3) มารยาทชาวพุทธและศาสนพิธี
- 4) เพื่อนที่ดีของเพื่อน
- 5) ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา
- 6) เจริญภavana
- 7) ทางแห่งความดี
- 8) การเข้าถึงพระรัตนตรัย
- 9) ลูกที่ดีของพ่อแม่
- 10) ศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์
- 11) เยาวชนที่ดีของชาติ
- 12) พิธีสู่ความเป็นพุทธบุตร
- 13) ทางแห่งความสำเร็จ
- 14) พิธีอธิฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่
- 15) สัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและพัฒนา

นอกจากนี้ยังมีการประยุกต์และปรับเปลี่ยนเนื้อหาหลักสูตรหรือกิจกรรมบางอย่างตาม
ความเหมาะสมกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม เนื่องจากมีความหลากหลายตามระดับช่วงชั้นผู้เรียนของ
กลุ่มเป้าหมาย เช่น ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา เป็นต้น

1.3 ด้านกิจกรรม วัดได้ให้แนวทางในการดำรงชีวิตในขณะเข้าค่ายแก่ผู้เข้ารับ
การฝึกอบรมบนพื้นฐานแนวคิดการดำรงชีวิตที่ “เรียบง่าย ประโยชน์สูง ประหยัดสุด และถูกต้อง
ตามพระธรรมวินัย” เช่น ไม่มีข้อบังคับในการใช้เสื้อผ้าแต่ให้ถูกกาลเทศะ แต่ฝึกให้คนได้รู้จัก
การบำเพ็ญกุศล มีการให้ทาน รักษาศีล การเจริญภาวนา เป็นหลัก ให้ปฏิบัติตามแนววิถีชีวิต
ของพระพุทธเจ้าที่ทรงประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานกลางป่ากลางคืนให้มากที่สุด ซึ่งอาศัย
กระบวนการในการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน ด้วยกัน คือ

- 1) สุ คือการฟังเป็น โดยตลอดหลักสูตรจะมีกิจกรรมเกี่ยวกับการฟังประมาณ 60 -70%
เพราะในระยะเริ่มต้น ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะยังปรับตัวปรับใจไม่ทันโดยไม่ทราบว่าจะแสดงออก
ต่อพระอย่างไร จึงจำเป็นต้องฟังและปฏิบัติตามก่อน

2) จิ คือการคิดเป็น เป็นกิจกรรมในแต่ละช่วงแม้ขณะฟังธรรมบรรยาย หรือการสนทนาธรรมหรือกิจกรรมอื่นก็จะมีแนวคิดต่าง ๆ แทรกอยู่ เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เกิดการเรียนรู้และเกิดการคิดพิจารณาด้วยตนเอง

3) ปุ คือการรู้จักถาม โดยการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีโอกาสสอบถามและนำถามนำตอบด้วยตลอดเวลา ทำให้ผู้เข้าอบรมได้รู้จักการแสดงออกและขัดข้อสงสัยที่ไม่รู้ไม่แน่ใจ โดยเฉพาะเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม

4) ลิ คือการจดบันทึก เป็นกิจกรรมสร้างลักษณะนิสัยการจดบันทึกสิ่งที่ได้รับรู้ ที่ได้จากการฟังบรรยาย หรือแม้จากป้ายที่เขียนข้อความคติธรรมตามต้นไม้ภายในวัด

จะเห็นได้ว่า กิจกรรมดังกล่าวเป็นการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการคิดวิเคราะห์ การบริหารจัดการ การเผชิญหน้าสถานการณ์ จนกระทั่งการนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ไปประยุกต์เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ

2. การดำเนินการฝึกอบรม รูปแบบการดำเนินการฝึกอบรมมีลักษณะมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้สัมผัสกับศาสนวัตถุภายในวัดที่ถูกจัดขึ้นเพื่อให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งสร้างศาสนวัตถุที่แฝงด้วยคติธรรมหรือปริศนาธรรม สัมผัสกับศาสนบุคคลคือ พระสงฆ์หรือพระวิทยากรด้วยบรรยากาศที่เป็นกันเอง แต่เป็นแบบอย่างที่ดีแห่งการประพฤติปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้จนเข้าถึงสาระศาสนาตามหลักพุทธธรรมให้มากที่สุด

จากการสังเกตและสัมภาษณ์พระวิทยากรพบว่า การเรียนการสอนจะพยายามให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หลักธรรมจากธรรมชาติภายในวัด เช่น สิ่งก่อสร้าง อาคารสถานที่ พรรณไม้ต่าง ๆ และแม้บางขณะการดำเนินกิจกรรมที่ต้องใช้ห้องเรียนอาคาร ก็เปลี่ยนมาเป็นการเรียนได้ต้นไม้แทน ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้สัมผัสกับหลักธรรมจากธรรมชาติและบรรยากาศจนทำให้ประทับใจและจำเข้าใจในสิ่งที่พระวิทยากรถ่ายทอดได้ง่ายขึ้น

นอกจากนั้น วิธีการบรรยายก็จะใช้การแสดงธรรมสมัยใหม่แบบหลวงพ่อบุญญานันทภิกขุ คือเปลี่ยนจากการเทศน์แบบสมัยก่อน เป็นการยื่นพู่ตาสถาธรรมโดยไม่ต้องถือใบลาน แต่เป็นการพูดปากเปล่าต่อสาธารณชน พร้อมกับยกเหตุการณ์ร่วมสมัยทันต่อเหตุการณ์ที่เป็นปัจจุบันพร้อมอ้างอิงหลักธรรม

จะสังเกตได้ว่าการใช้วิธีการดังกล่าว เป็นการสะดวกต่อการเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ซักถามข้อสงสัยต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ จนบางครั้งจนดูเหมือนต่างฝ่ายต่างศึกษากัน ปัญหาศึกษาธรรมร่วมกันอย่างเป็นมิตร เป็นประโยชน์ และเกิดปัญญา

3. การประเมิน อาจกล่าวได้ว่าโดยปกติ พระวิทยากรจะมีการประเมินผลการเรียนการสอนอยู่ตลอดเวลา ทั้งที่เป็นการประเมินจากพฤติกรรมในห้องเรียน เช่น ผู้เข้ารับฝึกอบรม มีความเรียบร้อยและสำรวมมากขึ้น และการประเมินที่เป็นลายลักษณ์อักษร โดยใช้กิจกรรม เช่น ก่อนจบการฝึกอบรม ทุกคนจะต้องเขียนบทความประทับใจ เรื่องการเข้าค่าย ซึ่งบทความนี้ถือว่าการประเมินหลักสูตร โดยอ้อม เพราะผู้เข้ารับการฝึกอบรมมักจะแสดงความรู้ของตนต่อการเข้าค่ายนี้ว่าเขามีความชอบไม่ชอบ มีความประทับใจไม่ประทับใจอะไรบ้างขณะที่มาเข้ามาอยู่ที่วัด และได้รับการอบรมในระยะเวลาสั้น ๆ

นอกจากการประเมินผลระหว่างการอบรมและเมื่อสิ้นสุดการอบรมแล้ว ทางวัดสนับสนุนให้มีการวิจัยเพื่อสรุปและประเมินผลโครงการ ในภาพรวมด้วย

งบประมาณในการจัดโครงการในแต่ละครั้งจำเป็นต้องมีงบประมาณในการดำเนินการด้านต่าง ๆ เช่น ค่าอาหาร และอื่น ๆ ที่จำเป็น คือ

- 1) งบประมาณจากสถานศึกษา หรือหน่วยงานนั้น ๆ
- 2) งบประมาณที่ได้จากผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป ร่วมบริจาค

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) เยาวชนสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน รู้จักลด ละ เลิก สิ่งชั่วร้าย เพื่อ นำความสงบเย็นมาสู่ชีวิตของตนและสังคม
- 2) เยาวชนมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาด้วยความเข้าใจในสาระธรรม
- 3) เยาวชนมีชีวิตด้วยสติปัญญา มีความเข้าใจในชีวิตที่ถูกต้อง ไม่หลงมกมาย
- 4) เยาวชนสามารถปฏิบัติศาสนกิจเบื้องต้นได้อย่างถูกต้อง
- 5) เยาวชนมีการปรับเปลี่ยนลักษณะนิสัยไปสู่ความดี ความงาม มีความกตัญญูกตเวทิตา มีระเบียบวินัย และมีความประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน

วัดปัญญานันทารามมีจุดมุ่งหมายในทางปฏิบัติที่ชัดเจน คือตั้งขึ้นเพื่อเป็นสถานที่บำเพ็ญบุญและเพื่อเป็นศูนย์ฝึกอบรมผู้เฝ้าในการศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชนทั่วไป จุดมุ่งหมายดังกล่าวนี้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ที่ท่านกล่าวว่าการให้สถานที่นี้เป็นที่สำหรับ “สร้างพระ สร้างคน สร้างเยาวชนของชาติ สร้างศาสนา-ทายาทให้มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างถูกต้อง ให้มีชีวิตเรียบร้อยตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเพื่อไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจวัตถุนิยมมากเกินไป” ซึ่งจุดมุ่งหมายดังกล่าวนี้นำไปสู่การดำเนินงาน และการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ของวัดปัญญานันทาราม

ลักษณะหรือรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ยึดแนวความคิดของท่านพุทธทาสและหลวงพ่อปัญญาอันตทิกขุเป็นหลักโดยทุกคนที่เข้ารับการอบรมจะต้องถือหลักปฏิบัติ ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางศาสนา คือเมื่อเข้าวัดต้องประพฤติพรหมจรรย์ เช่น ถือศีล 8 และต้องปฏิบัติสมณกิจ เช่น สวดมนต์ทำวัตร และเจริญจิตภาวนา

2. ยึดหลัก “อยู่อย่างต่ำ กระทำอย่างสูง” ของท่านพุทธทาส ที่ท่านให้แนวทางการอยู่อย่างต่ำว่า “กินข้าวขามแมว อาบน้ำในคู อยู่กุฏิเล้าหมู ฟังขลุ่ยร้องเพลง” ส่วนกระทำอย่างสูง หมายถึง การดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย และมุ่งเน้นในเรื่องมารยาท กายอ่อนนุ่ม วาจาอ่อนหวาน จิตใจอ่อนโยน

3. ยึดหลัก 5 ดี เพื่อชีวิตของท่านปัญญาอันตทิกขุ เพื่อการรู้จักตนเอง คือ “ คิดดีเป็น พูดดีเป็น ทำดีเป็น คบคนดีเป็น และ ไปสู่สถานที่ดีเป็น”

4. กรอบของกิจกรรม ยึดหลัก “เรียบง่าย ประโยชน์สูง ประหยัดสุด และถูกต้องตามธรรมวินัย”

ลักษณะของหลักสูตร/โครงการฝึกอบรม ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเรียนรู้ อาจกล่าวได้ว่า เน้นการพัฒนาตนเอง โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

1. ระดับบุคคล ได้แก่ เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นเยาวชนที่ดีของประเทศชาติ และเป็นศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา

2. ระดับปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้แก่ การเข้าใจสังขารและคุณธรรมเพื่อการทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

3. ระดับสังคม ได้แก่ การเป็นคนดีของสังคม และการทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม เป็นต้น

ลักษณะการปกครองวัดได้เน้นการปกครองแบบสังฆะ เพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างแบ่งปัน โดยมีกองทุนพุทธทายาท และพุทธสหกรณ์ เป็นหน่วยงานกลาง

จากหลักการและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมสำหรับเยาวชน ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรมนั้น ได้เน้นที่การฝึกอบรมและพัฒนาเยาวชนให้มีคุณภาพ คือมีคุณธรรมและจริยธรรมมี 3 ด้าน คือ 1) การรู้จักตนเองทั้งในด้านคุณค่าและคุณธรรม 2) เป็นประโยชน์ต่อสังคมทั้งชุมชนและทั่วไป 3.มีส่วนในการสร้างอารยธรรมอันดีของมนุษยโลก การพัฒนาเยาวชนโดยการเริ่มมองที่ศาสนาเป็นจุดแรก โดยใช้แนวทางการสร้างเยาวชนผ่านการฝึกฝนอบรมให้เรียนรู้ถึงความสำคัญของศาสนาที่มีประโยชน์ทั้งตนเองและผู้อื่น โดยยึดหลักการและแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุและท่านปัญญาอันตทิกขุเป็นหลักในการฝึกอบรม จึงเกิดเป็น โครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ได้ถือกำเนิด จากแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ ด้วยการสร้างคนให้เป็นบุตรของ

พระธรรม ที่เรียกว่าธรรมบุตร คือ ผู้เกิดจากธรรม เป็นการสร้างคนให้เป็นบุตรของพระธรรม เรียกว่าธรรมบุตร คือ ผู้เกิดจากธรรม เป็นการสร้างคนให้เข้าใจธรรมโดยธรรมชาติที่เป็นจริงตาม ที่เห็น และแนวคิดของท่านปัญญานันทภิกขุ ผู้ให้ความหมายของคำว่า “พุทธบุตร” คือการมาอยู่ พักแรมแบบพระพุทธเจ้า ซึ่งพระพุทธเจ้าอยู่เพื่อผู้อื่น คือไม่สร้างปัญหาให้ผู้อื่น เป็นการอยู่อย่างต่ำ แต่เน้นประหยัด ฝึกหัดให้เป็นนิสัย เป็นหัวใจของพุทธบุตร ด้วยหลักการและแนวคิดดังกล่าว จึงได้ เกิดหลักสูตรการฝึกอบรมคุณธรรมค่าย “พุทธบุตร-พุทธธรรม” วัดปัญญานันทาราม ด้วยการเน้น คุณธรรมที่ว่า 5 ดีเพื่อชีวิตของท่านปัญญานันทภิกขุ คือ 1) คิดดีเป็น 2) พูดดีเป็น 3) ทำดีเป็น 4) คบคน ดีเป็น 5) ไปสู่สถานที่ดีเป็น และ 5 ดีเพื่อสังคม ของท่านพุทธทาสภิกขุ คือ 1) เยาวชนจะต้องเป็นลูก ที่ดีของพ่อแม่ 2) เยาวชนจะต้องเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ 3) เยาวชนจะต้องเป็นเพื่อนที่ดีของ เพื่อน 4) เยาวชนจะต้องเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ 5) เยาวชนจะต้องเป็นศาสนิกชนที่ดีของ ศาสนา

นับเป็นมรดกธรรมสำคัญในการจัดการเรียนรู้ด้วยการฝึกฝนอบรมคุณธรรมแก่เยาวชนที่จะ ปลูกฝังคุณลักษณะที่ดีงามให้เกิดขึ้น ตามหลักศาสนา ฝึก ลด ละ เลิก และเพิ่มพูนความดีทาง ศีลธรรมแก่ตนเองและสังคมด้วยการทำ 5 ดี เพื่อสังคม และ 5 ดีเพื่อชีวิต ผู้การปฏิบัติจริงซึ่งเป็น สิ่งสำคัญในการที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายให้เยาวชนมีความรู้ดี ความสามารถดี และประพฤติดี จึงถือว่าเป็นผู้ที่พร้อมด้วย “วิชาและจรณะ” นำสู่ความเป็นผู้ใหญ่ที่ดี และสังคม ซึ่งต้องอาศัย ความร่วมมือร่วมใจระหว่าง “บ้าน วัด โรงเรียน” เป็นสำคัญ

ตารางโครงการฝึกอบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร - พุทธธรรม ประจำปี

โรงเรียน.....ชั้น.....จำนวน.....คน

ระหว่างวันที่.....

ศูนย์พัฒนาจิตเฉลิมพระเกียรติ กระทรวงศึกษาธิการ ประจำจังหวัดปทุมธานี

วัดปัญญาบันฑิตาราม ต.คลองหก อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี

วันที่/เดือน/ปี	เวลา	รายการ/กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ
...../...../..... วันที่หนึ่ง	๐๕.๐๐ น. ๐๕.๒๐ น. ๑๑.๓๐ น. ๑๒.๐๐ น. ๑๓.๐๐ น. ๑๕.๔๐ น. ๑๖.๒๐ น. ๑๗.๑๕ น. ๑๘.๓๐ น. ๑๙.๔๕ น. ๒๐.๐๐ น. ๒๑.๓๐ น.	เดินทางถึงวัดปัญญาบันฑิตาราม-เข้าสู่ที่พัก กิจกรรมสู้อ้อมอกพระธรรม/บูชาพระรัตนตรัย ประธานกล่าวให้โอวาทและเปิดการอบรม ธรรมปฏิสันถาร “สู้อ้อมอกวีรชนชาวพุทธ” รับประทานอาหาร รื่นรมย์ใต้ร่มวัดปัญญาบันฑิตาราม (พัก) ศึกษาพระธรรมจากพระอาจารย์ ๓ ท่าน วิถีชีวิตชาวพุทธ ณ วัดปัญญาฯ มรรยาทและศาสนพิธีเบื้องต้น เจริญภาวนา วิถีแห่งสติ/เจริญภาวนา พักอาบน้ำ/ทำกิจส่วนตัว คัดน้ำปานะ ทำวัตร/เจริญภาวนา/สมาทานศีล ๘ พักเปลี่ยนอิริยาบถอย่างมีสติ ชมวีดิทัศน์ พักผ่อนอย่างมีสติ	คณะพระอาจารย์/ คณะครู คณะพระอาจารย์ ผอ.โรงเรียน พระอาจารย์ คณะพระอาจารย์ คณะครูอาจารย์ คณะพระอาจารย์ พระอาจารย์ พระอาจารย์ คณะพระอาจารย์ คณะครูอาจารย์ คณะพระอาจารย์ คณะครูอาจารย์ พระอาจารย์ คณะครูอาจารย์

วันที่/เดือน/ปี	เวลา	รายการ/กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ
...../...../..... วันที่สอง	๐๔.๐๐ น. ๐๔.๓๐ น. ๐๖.๐๐ น. ๐๖.๔๐ น. ๐๗.๑๕ น. ๐๘.๐๐ น. ๐๙.๐๐ น. ๑๐.๑๕ น. ๑๑.๐๐ น. ๑๒.๐๐ น. ๑๓.๐๐ น. ๑๕.๔๐ น. ๑๖.๒๐ น. ๑๗.๑๕ น. ๑๘.๓๐ น. ๑๙.๓๐ น. ๒๐.๐๐ น. ๒๑.๓๐ น.	ระฆังสัญญาณตื่น/ทำกิจส่วนตัว ทำวัตร/เจริญภาวนา/บริหารกาย-จิต สดชื่นยามเช้า ณ วัดปัญญาฯ (เดินจงกรม,บำเพ็ญประโยชน์) พักอาบน้ำ/ทำกิจส่วนตัว รับประทานอาหาร วัชรธรรมได้ร่วมปัญญานันทาราม(พัก) ธรรมบรรยาย “ทางแห่งความดี” สารธรรมกลาตอ “บูชา-วิไลชนา” รับประทานอาหาร วัชรธรรมได้ร่วมปัญญานันทาราม (พัก) ศึกษาธรรมจากพระอาจารย์ ๓ ฐาน การเข้าถึงพระรัตนตรัย ครู คือ ผู้ลิจิตชีวิต เกียรติของความเป็นมนุษย์ (๕คิเพื่อชีวิต) วิถีแห่งสติ/เจริญภาวนา พักอาบน้ำ/ทำกิจส่วนตัว ดื่มน้ำปานะ ทำวัตร/เจริญภาวนา/สมาทานศีล ๘ พักเปลี่ยนอิริยาบถอย่างมีสติ “พิธีสู่ความเป็นพุทธบุตร” พักผ่อนอย่างมีสติ	คณะครูอาจารย์ คณะพระอาจารย์ คณะครูอาจารย์ คณะครูอาจารย์ คณะพระอาจารย์ คณะครูอาจารย์ พระอาจารย์ คณะพระอาจารย์ คณะพระอาจารย์ คณะครูอาจารย์ คณะพระอาจารย์ พระอาจารย์ พระอาจารย์ พระอาจารย์ คณะครูอาจารย์ คณะพระอาจารย์ คณะพระอาจารย์ คณะครูอาจารย์ คณะพระอาจารย์

วันที่/เดือน/ปี	เวลา	รายการ/กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ
...../...../..... วันที่สาม	๐๔.๐๐ น. ๐๔.๓๐ น. ๐๖.๐๐ น. ๐๖.๔๐ น. ๐๗.๑๕ น. ๐๘.๐๐ น. ๐๙.๐๐ น. ๑๐.๑๕ น. ๑๑.๐๐ น. ๑๒.๐๐ น. ๑๒.๔๕ น. ๑๕.๐๐ น.	ระฆังสัญญาณตื่น/ทำกิจส่วนตัว ทำวัตร/เจริญภาวนา/บริหารกาย-จิต สวดชยันตมนต์เช้า ณ วัดปัญญาฯ (เดินจงกรม,บำเพ็ญประโยชน์) พักผ่อนน้ำ/ทำกิจส่วนตัว รับประทานอาหารเช้า บำเพ็ญบารมี “ทำความสะอาดที่พัก” ธรรมบรรยาย “ทางแห่งความสำเร็จ” เขียนบทความประทับใจ รับประทานอาหารเช้า รับมรดกธรรมปัญญาธรรม(พัก) พร้อมกันที่ห้องประชุม/สมาทานศีล ๕ พิธีกรรมก่อนจาก -แสดงความรู้สึกรักต่อการเข้าค่าย -พิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ	คณะครูอาจารย์ คณะพระอาจารย์ คณะครูอาจารย์ คณะพระอาจารย์ คณะครูอาจารย์ คณะพระอาจารย์ พระอาจารย์ คณะพระอาจารย์ คณะพระอาจารย์ คณะครูอาจารย์ พระอาจารย์ พระอาจารย์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้มีผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินการติดตามผลการฝึกอบรมไว้หลายท่าน โดยมีวัตถุประสงค์ของการประเมินการติดตามผลการฝึกอบรม คือ เพื่อติดตามผลการนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน รวมถึงข้อเสนอแนะแนวทางเพื่อปรับปรุงการฝึกอบรมในครั้งต่อ ๆ ไป เป็นต้น ผู้ศึกษาจึงได้รวบรวมผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาวิจัยไว้ ดังนี้

ธวัชชัย เกื้อเกตุ (2542) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการเข้าร่วมโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรของวัดปัญญาบันฑิตาราม” ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความคาดหวังว่า จะได้ทำหน้าที่ชาวพุทธที่ดี ได้เป็นคนดี ได้ปฏิบัติธรรม ได้มีระเบียบวินัย ได้ทำความดี ได้เข้าใจศาสนามากขึ้น และได้สัมผัสธรรมชาติและในส่วนของเนื้อหาทางด้านวิชาการ พบว่า มีความเหมาะสมกับการฝึกอบรมให้กับนักเรียน เป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ และเป็นสาวกที่ดีของศาสนา ด้านสถานที่ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า สถานที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรม มีความร่มรื่นเป็นธรรมชาติ มีส่วนช่วยให้การฝึกอบรมเป็นไปด้วยดี และด้านวิธีการ พบว่า เป็นวิธีการที่ดีสามารถฝึกอบรมให้นักเรียนเข้าใจในกิจกรรมและเนื้อหาสาระเป็นอย่างดี เช่น พิธีสู่ความเป็นพุทธบุตร ด้านวิทยากร พบว่าวิทยากรแต่ละท่านมีความรู้ความสามารถ มีการเตรียมข้อมูลมาเป็นอย่างดี สามารถถ่ายทอดและให้ความรู้ตามเนื้อหาสาระของหลักสูตร ได้เป็นอย่างดี มีเทคนิคในการฝึกอบรมทำให้ผู้รับการฝึกอบรมไม่เบื่อ ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร พบว่า เนื้อหาและกิจกรรมฝึกอบรมเน้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีความกตัญญู เนื้อหาทางวิชาการและกิจกรรมฝึกอบรม เน้นให้มีระเบียบวินัยและสามารถนำกิจกรรมและเนื้อหาทางวิชาการไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ด้านเวลา พบว่า ระยะเวลา 2 ถึง 3 วัน มีความเหมาะสมกับการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร ตารางการทำกิจกรรมมีความเหมาะสมกับการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรและตารางการทำกิจกรรมมีความเหมาะสม ด้านการบริการ พบว่า พระพี่เลี้ยงและพระสงฆ์รวมทั้งเจ้าหน้าที่ได้ดูแลเอาใจใส่นักเรียนเป็นอย่างดี

ประจวบ ตรีภักดิ์ (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การติดตามผลเยาวชนที่ผ่านโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ศึกษาเฉพาะกรณีของวัดปัญญาบันฑิตาราม ตำบลคลองหก อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ” โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อติดตามผลการนำ

ความรู้ที่ได้ จากการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของเยาวชนไปใช้เพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนาสังคม ผลการศึกษา พบว่า

1. กลุ่มตัวอย่างได้นำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ คือ ด้านการมีนิสัยที่ดีงามและการควบคุมตนเองได้ ด้านการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ด้านการได้เรียนรู้พระพุทธศาสนาและรู้จักใช้ชีวิตประจำวันในด้านการช่วยป้องกันปัญหาอันเกิดจากเยาวชน
2. กลุ่มตัวอย่างได้นำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ ดังนี้ คือ ด้านการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ในบ้าน โรงเรียน และชุมชน
3. เยาวชนมีปัญหา อุปสรรคในการนำความรู้ไปใช้ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลรอบข้าง เช่น บิดามารดา ครูที่โรงเรียน เพื่อนๆ แม้กระทั่งบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในชุมชนและสังคม เยาวชนขาดโอกาส ขาดการสนับสนุนและขาดความร่วมมือในการทำกิจกรรม เยาวชนยังต้องการให้บุคคลต่างๆ ที่กล่าวมารวมทั้งสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ได้ให้โอกาส สนับสนุนและเป็นแบบอย่างที่ดีด้วย

สุธี สุพร (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ต่อการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมศูนย์พัฒนาคุณธรรมมหาวชิราลง-กรณ วิทยาเขตวังน้อย ” ซึ่งผลการศึกษาพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 16 -18ปี กำลังเรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีคะแนนเฉลี่ยสะสมอยู่ในระดับ 2.51-3.50 สถานภาพของครอบครัวส่วนใหญ่อยู่ด้วยกัน มีอาชีพค้าขาย มีรายได้ตั้งแต่ 12,001 ปัจจุบันนักเรียนอาศัยอยู่กับบิดามารดา เคยเข้าร่วม โครงการอบรมคุณธรรมที่ศูนย์ 1 - 5 ครั้ง นอกจากนี้ส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมอบรมค่ายพุทธบุตร และที่เข้าร่วมโครงการในครั้งนี้เพราะเป็นนโยบายของโรงเรียนให้นักเรียนทุกคนเข้าร่วมโครงการฝึกอบรม ครู อาจารย์ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 41-60 ปี การศึกษาปริญญาตรี สมรสแล้ว มีประสบการณ์ด้านพุทธศาสนาโดยการติดตามข่าวจากสื่อต่าง ๆ และปัจจุบันทำหน้าที่ครู อาจารย์ ประจำชั้น

ความคิดเห็นต่อระดับการปฏิบัติของนักเรียนผลปรากฏว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อระดับการปฏิบัติคุณธรรมจริยธรรม หลังการฝึกอบรมแล้วขณะอยู่บ้านสูงกว่าขณะฝึกอบรมที่ศูนย์ และขณะอยู่โรงเรียน ผลการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อระดับการปฏิบัติของนักเรียนผลปรากฏว่า นักเรียนชายกับนักเรียนหญิงมีความคิดเห็นต่อระดับการปฏิบัติคุณธรรมจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งในขณะฝึกอบรมที่ศูนย์และหลังการฝึกอบรมแล้วขณะอยู่โรงเรียนและขณะอยู่ที่บ้าน ส่วนผลการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มอายุ 2 กลุ่มผลปรากฏว่าโดยภาพรวมนักเรียนทั้ง 2 กลุ่มมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติคุณธรรมจริยธรรมไม่แตกต่างกันทั้งในขณะฝึกอบรมที่ศูนย์และหลังจากผ่านการฝึกอบรมแล้ว

ความคิดเห็นต่อวิธีการฝึกอบรมผลปรากฏว่า นักเรียนและครูอาจารย์เห็นด้วยกับเนื้อหา ของหลักสูตรว่า มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน และส่งเสริมให้นักเรียนปรับปรุง เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นเป็นอันดับหนึ่ง ปัญหาอุปสรรคในการจัดการฝึกอบรม ผลปรากฏว่าใช้เวลาฝึกอบรมนานเกินไป ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย วิธีการ เทคนิคฝึกอบรมและ วิทยากร แนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรค ทั้งนักเรียนและครูเสนอแนะว่า ควรปรับปรุงในเรื่อง สถานที่ที่เป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาคือ วิธีการนำเสนอเนื้อหา ระยะเวลาในการฝึกอบรม วิธีการ เทคนิคการฝึกอบรมและวิธีการฝึกอบรมตามลำดับ

เทียนสิน ทบศิลป์ (2538) ศึกษาการประเมินผลโครงการพัฒนาคุณธรรมข้าราชการชีวิตดี มีคุณค่า ของ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการครูที่ ผ่านการอบรมได้นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการฝึกอบรมตามโครงการ พัฒนาคุณธรรม ข้าราชการ ชีวิตดีมีคุณค่าไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเองและพัฒนางานในระดับมากในการ พัฒนาตนเองมีการป้องกันตนเอง ให้พ้นภัยจากสิ่งเสียดสีและอบายมุข มีจิตสำนึกการเป็นผู้นำ คือ ผู้รับใช้ในการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม รักและศรัทธาในอาชีพครูมากขึ้น อบรม นักเรียนให้รู้โทษของสิ่งเสียดสีและเลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่า ส่วนข้าราชการครูผู้ผ่านการ อบรม มีความต้องการให้มีโครงการพัฒนาคุณธรรมข้าราชการ ชีวิตดีมีคุณค่า ในระดับมาก เพราะ ช่วยในการพัฒนาคุณธรรมข้าราชการ ชีวิตดีมีคุณค่าธรรมแก่บุคลากรนี้อย่างต่อเนื่องและให้มีการ ติดตามและประเมินผลภายหลังการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยเฉพาะการจัดสรร งบประมาณเพื่อใช้จ่ายในโครงการให้เพียงพอ

สุทรินทร์ จันทนา (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การติดตามผลที่ผ่านโครงการอบรม คุณธรรมค่ายพุทธบุตรของวัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเยาวชนที่ผ่านการอบรมในปี 2544 จำนวน 351 คน เป็นเพศหญิง ร้อยละ 50.4 อายุระหว่าง 15-18 ปี ร้อยละ 60.1 กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมปีที่ 5 ร้อยละ 47.7

ผลการศึกษาความรู้ในหลักธรรม พบว่า ส่วนมากมีความรู้ในหลักธรรม คือการเป็นลูกที่ดี ของพ่อแม่ การเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ การเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน การเป็นพลเมืองที่ดีของ ประเทศชาติ และการเป็นสาวกที่ดีของศาสนา ผลการศึกษา พบว่า การนำหลักธรรมไปปฏิบัติใน ชีวิตประจำวัน ส่วนใหญ่นำหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันบ่อยครั้ง ผลการศึกษาเจตคติของ เยาวชนต่อโครงการอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร” พบว่า มีเจตคติที่ดีต่อโครงการ

ปัญหาในการนำหลักธรรมไปปฏิบัติ พบว่า ปัญหาอันดับหนึ่งในการนำหลักธรรมไป ปฏิบัติที่บ้าน คือ ไม่มีผู้นำปฏิบัติ ปัญหาในการนำไปปฏิบัติที่โรงเรียนอันดับหนึ่งคือไม่กล้าปฏิบัติ เพราะอายเพื่อนและปัญหาในการนำไปปฏิบัติในสังคม ชุมชน อันดับหนึ่งคือไม่กล้าแสดงออก

ผลการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเพศชาย เพศหญิง พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันในการนำหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.5 และเจตคติ ของเยาวชนชาย หญิงต่อโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติระดับ 0.5

สุดาวดี คุณวัฒน์ (2541 : บทคัดย่อ) ซึ่งได้ทำการศึกษาทัศนคติของนักศึกษาระบบศาสนา ต่อพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา มีความเห็นว่าพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่สอนให้คนรับผิดชอบต่อหน้าที่ แสวงหาความจริง ความดี ทำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นไปปฏิบัติและสามารถจะนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ หากเราเข้าใจคำสอนอย่างถูกต้อง ตลอดจนเห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่มีคุณค่าอีกด้วย นักศึกษาส่วนใหญ่มีทัศนคติที่เห็นชอบด้วยกับพระสงฆ์ที่ประพฤติดี เกรงครัดในระเบียบวินัยทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและทำประโยชน์ให้แก่สังคม เช่นในการศึกษาให้ การพัฒนา เป็นต้น

เจริญ เหลาคำ (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ ความคาดหวังของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการอบรมคุณธรรม วัดปัญญาบันฑิตาราม จังหวัดปทุมธานี ” ผลการศึกษาความรู้หลักพุทธธรรมของประชาชน ผลปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจในระดับสูงรวมกันทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ด้านหลักอิทธิบาท ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความหมายและเห็นความสำคัญในการใช้ ความเพียรพยายามเพื่อให้ประสบผลสำเร็จในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเป็นหัวใจแห่งความสำเร็จในกิจการงาน ทุกชนิดทั้งในทางโลก ทางธรรม และระดับความรู้ด้านฆราวาสธรรมอยู่ในระดับน้อยกว่าทุกด้าน ผลการศึกษาความคาดหวังต่อการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังในระดับมากต่อการนำหลักธรรม (ไตรสิกขา อิทธิ-บาท สังกหัตถุ ฆราวาสธรรม) ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน กลุ่มตัวอย่าง มีความคาดหวังในระดับมากต่อการนำหลักธรรม (ไตรสิกขา อิทธิบาท สังกหัตถุ ฆราวาสธรรม) ไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน และกลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังในระดับมากต่อการเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตในประเด็นที่ว่า สามารถนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการทำงาน

พระมิ่งขวัญ บุญเยี่ยม (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ การประเมินโครงการค่ายพุทธบุตร วัดปัญญาบันฑิตาราม ต.คลองหก อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี ” ผลการวิจัย พบว่า ด้านปัจจัยป้อน ได้แก่ เนื้อหาและหลักสูตร สถานที่ฝึกอบรม ระยะเวลาในการอบรมพระวิทยากร สื่อการฝึกอบรม ทุกด้านมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี ด้านกระบวนการ ได้แก่กิจกรรมในการอบรม การบริการ ในการเข้าค่ายฝึกอบรม ทุกด้านมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี และด้านผลสัมฤทธิ์ ได้แก่ การนำ

หลักธรรมไปใช้ปฏิบัติ เจตคติต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรวัดปัญญานันทารามอยู่ในระดับดี ส่วนความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งได้ค่าคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 60.23

พระอินทร์แปลง จิตตส์วโร (2552) ศึกษาพฤติกรรมนักเรียนโครงการค่ายพุทธบุตรวัดปัญญานันทาราม จังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนหลังเข้ารับการฝึกอบรม ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำแนกตามการจัดกลุ่มอายุอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 16-18 ปี กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 4 และอยู่ในความดูแลของผู้ปกครอง ผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำธุรกิจส่วนตัว พฤติกรรมของนักเรียนหลังเข้ารับการฝึกอบรมโครงการค่ายพุทธบุตร วัดปัญญานันทาราม จำแนกออกเป็น 6 ด้าน คือ การตรงต่อเวลา วาจาไพเราะ สงเคราะห์ช่วยเหลือ ทำความเชื่อให้ตรง ดำรงตนให้น่ารัก และรู้จักละวางเพื่ออนาคต ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ปฏิบัติอยู่ในระดับดีคือ ด้านทำความเชื่อให้ตรง นักเรียนมีความคิดที่มีเหตุผลมากขึ้น โดยมีค่าเฉลี่ย 4.32 และรู้จักละวางเพื่ออนาคตไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด และหันมาพัฒนาตนศึกษาเล่าเรียนเพื่ออนาคต โดยมีค่าเฉลี่ย 4.27 ส่วนด้านปฏิบัติอยู่ในขั้นระดับดีคือ ด้านดำรงตนให้น่ารัก นักเรียนรู้จักวางตนให้เหมาะสม รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักกราบไหว้พระสงฆ์ รู้จักไหว้พ่อแม่ ครูอาจารย์ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 รองลงมา นักเรียนปฏิบัติได้อยู่ในระดับดีคือ นักเรียนเห็นคุณค่าของเวลา มาโรงเรียนทันเวลากลับบ้านตามเวลา รู้จักแบ่งเวลาเรียน แบ่งเวลาพักผ่อน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70 และด้านสงเคราะห์ช่วยเหลือนักเรียนรู้จักการแบ่งปันให้ความช่วยเหลือผู้อื่นตามกำลัง โดยมีค่าเฉลี่ยคือ 3.75 และด้านวาจาไพเราะ เวลาพูดกับเพื่อนยังพูดคำหยาบ พูดเรื่องไร้สาระ โดยมีค่าเฉลี่ย 3.67 เมื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพของกลุ่มประชากร ด้านเพศ อายุ ระดับชั้นเรียน และอาชีพของผู้ปกครองกับพฤติกรรมของนักเรียนพบว่า สถานภาพของกลุ่มประชากรด้านเพศ และระดับชั้นเรียน มีผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ส่วนด้านอายุ และอาชีพผู้ปกครอง ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน

ทิพย์ลาวัลย์ หลายไทย (2545) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนต่อผลการเข้าค่ายพัฒนาจริยธรรมของโรงเรียนอมาตย์พานิชนุกูล จังหวัดกระบี่ ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เข้าค่ายพัฒนาจริยธรรม ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ผลที่ได้รับทางด้านคุณธรรม จริยธรรมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านความกตัญญูกตเวที คือมีจิตสำนึกที่จะทำตัวเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เพื่อตอบแทนบุญคุณของผู้มีพระคุณ นอกจากนี้ ยังรู้จักสามัคคี ในหมู่พวก มีความเสียสละ อดทน อดกลั้น รู้จักคิดที่จะทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตนและเห็น

คุณค่าของการนั่งสมาธิ รู้จักนำหลักธรรมทางศาสนา มาพัฒนาจิตใจ ทำให้ เกิดปัญญา มีสติในการคิดแก้ไขปัญหา

ผกามาศ อ่อนบรรจง (2545) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาต่อการอบรมจริยธรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาต่อการอบรมจริยธรรม ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครและเปรียบเทียบความคิดเห็นดังกล่าว จำแนกตามเพศ อายุ ระดับชั้นเรียน และระดับผลการเรียนเฉลี่ย ผลการวิจัยพบว่าความคิดเห็น ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาต่อการอบรมจริยธรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นต่อการอบรมจริยธรรมในระดับความเห็นด้วยทั้ง 8 ด้าน คือ ด้านดำเนินการ ด้านกิจกรรมการอบรม ด้านวินัยความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความเมตตากรุณา ด้านการประหยัด ด้านความกตัญญู ล้วนเกิดจากการปฏิบัติกิจกรรม ส่วนการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับชั้นเรียน และระดับผลการเรียนเฉลี่ย ผลการวิจัยพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในเรื่องวินัยความรับผิดชอบ และที่ระดับ .01 ในด้านความกตัญญู

นรา ตรีชัยญา (2543 :บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำหลักธรรมวิชาพระพุทธศาสนา ไปประยุกต์ใช้ ในสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนหญิงมีการนำหลักธรรมวิชาพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน มีค่าเฉลี่ย 95.10 มากกว่านักเรียนชาย ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 92.24 นักเรียนมีการนำหลักธรรมวิชาพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวันในระดับมากมีจำนวนมากที่สุด คือร้อยละ 57.80 คะแนนเฉลี่ย 97.12 ส่วนนักเรียน ที่นำหลักธรรมวิชาพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวันในระดับปานกลาง มีจำนวนรองลงมา คือ ร้อยละ 42.20 คะแนนเฉลี่ย 88.02

จากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว สรุปได้ว่า การที่ผู้ผ่านการฝึกอบรมในโครงการจะสามารถนำความรู้ความเข้าใจที่ได้จากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเอง หรือพัฒนาสังคมได้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ที่เข้ามาสนับสนุนที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ โครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ที่วัดปัญญานันทาราม ได้จัดขึ้นเพื่อเยาวชนได้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อให้เยาวชนได้นำความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างถูกต้องและเพียงพอจนเกิดเป็นคุณธรรมประจำชีวิต ไม่ตกเป็นทาสของความชั่วร้ายทั้งปวง มีชีวิตอยู่อย่างปลอดภัยในสังคมปัจจุบันและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น

ทั้งในด้านการมีระเบียบวินัย ความอดทน ความขยัน ความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึง
ต้องการประเมินโครงการ เพื่อต้องการทราบว่าเยาวชนที่ผ่านโครงการฝึกอบรมคุณธรรม
“ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม” ไปแล้ว สามารถนำความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมไปประยุกต์ใช้
ในชีวิตประจำวัน และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ได้หรือไม่ และเพื่อเป็นแนวทาง ในการปรับปรุง
โครงการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บทที่ 3

การดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม “ ค่ายพุทธบุตร - พุทธธรรม ” ของวัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การประเมินผลโครงการในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่กลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่ผ่าน โครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ของวัดปัญญานันทาราม ปีการศึกษา พ.ศ. 2551 มีจำนวนนักเรียนที่ผ่านโครงการฝึกอบรม 9,455 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ 31 โรงเรียน จำนวน 368 คน โดยใช้ตารางการสุ่มของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างใช้เทคนิคการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยแบ่งตามระดับชั้น ดังนี้ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 54 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 52 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 59 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 29 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 64 คน และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 110 คน รายละเอียด (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างของนักเรียนที่ใช้ในการวิจัย

ระดับชั้น	จำนวนประชากร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1	1,499	54
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2	1,335	52
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3	1,103	59
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4	4,639	29
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5	373	64
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6	506	110
รวม	9,455	368

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ คือแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบ่งออกเป็น 6 ตอน

1. ข้อคำถามปลายปิด

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ เกรดเฉลี่ย ระดับชั้น อาชีพบิดามารดา รายได้ผู้ปกครอง

ตอนที่ 2 แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจต่อเนื้อหาหลักสูตรการฝึกอบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร - พุทธธรรม

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร - พุทธธรรม

ตอนที่ 4 ทศนคติของเยาวชนที่ผ่านการฝึกอบรม โครงการฝึกอบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร - พุทธธรรม

ตอนที่ 5 การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

2. ข้อคำถามปลายเปิด

ตอนที่ 6 การสืบสานพระพุทธศาสนา เผยแพร่ธรรม

เกณฑ์ในการให้คะแนนและการแปลผล

1. ข้อคำถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ใช้แบบทดสอบ วัดความรู้ ผู้วิจัยกำหนดจำนวนคำตอบ 2 ตัวเลือกคือใช่และไม่ใช่ 68 ข้อ หากข้อคำถามนั้นผู้ตอบ แบบสอบถามตอบได้ถูกต้องจะได้คะแนนเท่ากับ 1 หากตอบผิดจะได้คะแนนเท่ากับ 0

เกณฑ์ในการแปลผลเพื่อวัดระดับความรู้ความเข้าใจจากการให้คะแนนดังกล่าว โดยใช้วิธี วัดแบบอิงเกณฑ์ (Criterion Reference) บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, (2546 : 158) รวม 68 ข้อ แบ่งออกเป็นระดับดังนี้

- 1.1 มีความรู้ความเข้าใจในระดับต่ำ หมายถึง นักเรียนที่ทำข้อสอบได้น้อยกว่า ร้อยละ 50 หรือได้คะแนนตั้งแต่ 34 ข้อลงมา
- 1.2 มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลาง หมายถึง นักเรียนที่ทำข้อสอบได้ระหว่าง ร้อยละ 51-75 หรือได้คะแนนระหว่าง 35 -51 ข้อ
- 1.3 มีความรู้ความเข้าใจในระดับสูง หมายถึง นักเรียนที่ทำข้อสอบได้ร้อยละ 76 ขึ้นไปหรือได้คะแนนตั้งแต่ 52 ข้อขึ้นไป

2. ข้อคำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจ และการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ของผู้ผ่าน โครงการการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม วัดปัญญาบันฑิตาราม เป็นแบบสอบถาม มาตรฐานส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของ Likert Scale (ธานินทร์, 2548 : 77) ที่ให้ผู้ตอบ เลือกระดับความพึงพอใจ และการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ ซึ่งมีเกณฑ์ในการกำหนดค่าน้ำหนัก ของการประเมินเป็น 5 ระดับ ดังนี้

	คะแนนเฉลี่ย	แปลความหมาย
ระดับที่ 1	1.00 – 1.50	ความพึงพอใจน้อยที่สุด
ระดับที่ 2	1.51 – 2.50	ความพึงพอใจน้อย
ระดับที่ 3	2.51 – 3.50	ความพึงพอใจปานกลาง
ระดับที่ 4	3.51 – 4.50	ความพึงพอใจมาก
ระดับที่ 5	4.51 – 5.00	ความพึงพอใจมากที่สุด

ข้อคำถามเกี่ยวกับ ทักษะคติ ของผู้ผ่าน โครงการการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม วัดปัญญาบันฑิตาราม เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของ Likert Scale (ชานินทร์, 2548 : 77) ที่ให้ผู้ตอบเลือกระดับความพึงพอใจ และการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ ซึ่งมีเกณฑ์ในการกำหนดค่าน้ำหนักของการประเมินเป็น 5 ระดับ ดังนี้

	คะแนนเฉลี่ย	แปลความหมาย
ระดับที่ 1	1.00 – 1.50	ทัศนคติน้อยที่สุด
ระดับที่ 2	1.51 – 2.50	ทัศนคติน้อย
ระดับที่ 3	2.51 – 3.50	ทัศนคติปานกลาง
ระดับที่ 4	3.51 – 4.50	ทัศนคติดี
ระดับที่ 5	4.51 – 5.00	ทัศนคติดีที่สุด

การสร้างและตรวจสอบประสิทธิภาพของเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือสำหรับการประเมิน โครงการ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ทบทวนและศึกษาเอกสาร บทความ งานวิจัย รายงานการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ทั่วไป
2. สร้างแบบสอบถามที่ครอบคลุมประเด็นของการศึกษาและนำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)
3. นำแบบสอบถามไป Try Out กับนักเรียนที่ผ่านการฝึกอบรมในโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ของวัดปัญญาบันฑิตาราม ในปี 2552 จำนวน 30 คน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.953

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามถึงผู้ที่ผ่าน โครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ในปีการศึกษา 2551 ทางไปรษณีย์ จำนวน 368 คน
2. ผู้วิจัยประสานงานกับอาจารย์ผู้สอนเป็นผู้ดูแล และให้คำแนะนำการเขียนทุกตอนของแบบสอบถามแก่นักเรียนก่อนตอบแบบสอบถาม
3. นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับ ตรวจสอบความสมบูรณ์ พบว่าแบบสอบถามทุกฉบับมีความสมบูรณ์ แล้วจึงนำมาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ด้วยสถิติดังนี้

1. ใช้สถิติพื้นฐานได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ในข้อมูลเบื้องต้น ความรู้ความเข้าใจ
2. ใช้สถิติค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อประเมินทัศนคติ ความพึงพอใจ และการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
3. เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างข้อมูลส่วนบุคคลของเยาวชนกับความรู้ความเข้าใจ ในเนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรมใช้สถิติ (Cross tabulation)
4. เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างข้อมูลส่วนบุคคลของเยาวชนกับทัศนคติ ความพึงพอใจ และการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยใช้สถิติ (t-test) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สำหรับเปรียบเทียบ 2 ตัวแปร และวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of variance ANOVA) สำหรับเปรียบเทียบ 3 ตัวแปรขึ้นไป
5. วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะต่อการสืบสานพระพุทธศาสนา เผยแพร่ธรรม

บทที่ 4

ผลการวิจัย

- การนำเสนอผลการศึกษาเรื่องการประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม
“ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม” ของวัดปัญญานันทาราม โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 6 ตอน ดังนี้
- ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเยาวชนที่ผ่านโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม
 - ตอนที่ 2 ผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรม
 - ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม
 - ตอนที่ 4 ทักษะคติของเยาวชนที่ผ่านโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม
 - ตอนที่ 5 การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
 - ตอนที่ 6 การสืบสานพระพุทธศาสนา เผยแพร่ธรรม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเยาวชนที่ผ่านโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

ผลวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปพบว่า เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการอบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม มากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 67.66 ส่วนใหญ่เกือบครึ่งหนึ่ง มีอายุ 17 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 45.92 จำนวน 1 ใน 3 มีเกรดเฉลี่ยสะสมระหว่าง 2.51–3.00 คิดเป็นร้อยละ 30.43 เกือบครึ่งหนึ่งเคยเข้ารับการอบรมโครงการค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม มาแล้ว 159 คน คิดเป็นร้อยละ 43.21 เมื่อวิเคราะห์อาชีพของผู้ปกครอง พบว่าส่วนใหญ่ มากกว่า 1 ใน 4 ทั้งบิดาและมารดา ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 35.05 และ 27.45 มีรายได้ต่อเดือน 20,001 บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 36.14 (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของเยาวชนที่ผ่านโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

(n = 368)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	119	32.34
หญิง	249	67.66
อายุ		
13 - 14	141	38.32
15 - 16	58	15.76
17 ปีขึ้นไป	169	45.92
เกรดเฉลี่ยสะสม ปีการศึกษา 2551		
2.00 และต่ำกว่า	13	3.53
2.01 - 2.50	42	11.42
2.51 - 3.00	112	30.43
3.01 - 3.50	84	22.83
3.51 ขึ้นไป	117	31.79
ระดับชั้น		
มัธยมศึกษาปีที่ 1	54	14.67
มัธยมศึกษาปีที่ 2	52	14.13
มัธยมศึกษาปีที่ 3	59	16.02
มัธยมศึกษาปีที่ 4	29	7.88
มัธยมศึกษาปีที่ 5	64	17.40
มัธยมศึกษาปีที่ 5	64	17.40
มัธยมศึกษาปีที่ 6	110	29.90

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพของบิดา		
ค้าขาย	62	16.85
เกษตรกร	16	4.35
รับราชการ	41	11.14
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	25	6.80
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	66	17.93
รับจ้างทั่วไป	129	35.05
อื่น ๆ	29	7.88
อาชีพของมารดา		
ค้าขาย	89	24.18
เกษตรกร	11	2.99
รับราชการ	32	8.70
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	20	5.43
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	53	14.40
รับจ้างทั่วไป	101	27.45
อื่น ๆ	62	16.85
รายได้ต่อเดือนของผู้ปกครอง		
5,000 บาทและต่ำกว่า	33	8.97
5,001 -10,000 บาท	86	23.37
10,001 - 15,000 บาท	71	19.29
15,001 - 20,000 บาท	45	12.23
20,001 บาทขึ้นไป	133	36.14

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
การได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น		
เคย	159	43.21
ไม่เคย	209	56.79

ตอนที่ 2 ด้านความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรม

การประเมินผล ความรู้ความเข้าใจในหลักสูตร เพื่อต้องการทราบถึงความรู้ของผู้เข้าอบรม หลังจากได้เข้ารับการฝึกอบรมไปแล้วในระยะเวลา 1 ปี

ผลการศึกษาระดับความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาหลักสูตรการฝึกอบรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม วัดปัญญาบันทาราม พบว่าเยาวชนสามารถตอบแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ ได้ถูกต้องมากที่สุด เรื่องเพื่อนที่ดีของเพื่อน ประเด็นการรู้จักคบเพื่อนที่ดี ช่วยให้ส่งเสริมการเรียนรู้ได้ดีและสามารถอยู่ร่วมกันด้วยความสุขสวัสดิ์ ร้อยละ 98.64 รองลงมาคือ เรื่องครอบครัวชาวพุทธ ประเด็นครอบครัวชาวพุทธเป็นครอบครัวที่ปฏิบัติตนตามรอยบาทพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ร้อยละ 98.37 และเรื่องการเข้าถึงพระรัตนตรัย ประเด็นองค์ประกอบที่สำคัญของพระรัตนตรัยคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ ร้อยละ 97.83 เป็นที่น่าสังเกตว่าข้อที่เยาวชนตอบถูกน้อยที่สุดคือเรื่องเจริญภavana ประเด็นลักษณะที่จิตเป็นสมาธิคือจิตที่มีความเข้มแข็งและมีพลัง ตอบถูกเพียงร้อยละ 14.67 รองลงมาคือ เรื่องมรณชาตชาวพุทธและศาสนพิธี ประเด็น ฝ่ามือ 2 แขน 2 และหน้าผาก 1 เป็นวิธีการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ที่ถูกต้องร้อยละ 16.03 และเรื่องพิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ ประเด็นการตั้งเป้าหมายที่จะไปสู่ความฝันของตนเอง นับว่าเป็นการตั้งอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ ตอบถูกร้อยละ 20.38

(ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ เนื้อหาหลักสูตร

ความรู้ความเข้าใจของเยาวชน	(n = 368)	
	ตอบถูก	ตอบผิด
	n (ร้อยละ)	n (ร้อยละ)
ครอบครัวชาวพุทธ		
1. ครอบครัวชาวพุทธเป็นครอบครัวที่ปฏิบัติตนตามรอยบาทพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	362 (98.37)	6 (1.63)
2. เรามาวัดเพื่อแสวงหาความดีให้กับชีวิต ไม่ใช่มาเพื่อแสวงหาของดี	358 (97.28)	10 (2.72)
3. เยาวชนควรตั้งใจศึกษาเล่าเรียนให้สำเร็จก่อนเข้ามาศึกษาธรรมที่วัด ฉะนั้น ขณะที่ เรียนไม่ควรเข้าวัดเพราะจะเสียเวลาต่อการศึกษาเล่าเรียน	228 (61.96)	140 (38.04)
4. แนวคิด “อยู่อย่างต่ำ” ของครอบครัวชาวพุทธวัดปัญญาบันทาราม มีหลักปฏิบัติ 4 ประการคือ กล้าจน ทนเสียดสี หนีสระสม นิยมสร้างสรรค์	174 (47.28)	194 (52.72)
5. ตรงต่อเวลา วาจาไพเราะ สงเคราะห์ช่วยเหลือ ทำความเชื่อให้ตรง ดำรงตนให้น่ารัก รู้จักละวางเพื่ออนาคต เป็นหลักการ “กระทำอย่างสูง” สำหรับผู้มาสู่ครอบครัวชาวพุทธของ วัดปัญญา	353 (95.92)	15 (4.08)
วิถีชีวิตชาวพุทธ ณ วัดปัญญาบันทาราม		
6. องค์ประกอบของวัดที่จะขาดไม่ได้ ได้แก่ พระอุโบสถ และกุฏิ	242 (65.76)	126 (34.24)
7. พระสงฆ์ สามเณรและหลักธรรมคำสอน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของวัดหากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะขาดความเป็นวัด	129 (35.05)	239 (64.95)
8. วัดในพระพุทธศาสนามีอยู่ 4 ความหมาย ได้แก่ “วัด วัตร วัฒนธรรม และ วัฏฏ์”แต่ความหมายของคำว่า “วัด” หมายถึงวงกลมหรือ การ เวียนว่ายตายเกิด	155 (42.12)	213 (57.88)
9. ทำบุญตักบาตร ฟังสมาธิและการเจริญภาวนา เป็นวัฒนธรรมของพุทธ	354 (96.20)	14 (3.80)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ความรู้ความเข้าใจของเยาวชน	ตอบถูก	ตอบผิด
	n (ร้อยละ)	n (ร้อยละ)
10. เมื่อนำหลักพุทธศาสนสุภายิต คติธรรม มาเป็นข้อปฏิบัติหรือเป็นอุดมการณ์ของชีวิต ถือเป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธ	344 (93.48)	24 (6.52)
มรรยาทชาวพุทธและศาสนพิธี		
11. การแสดงความเคารพอย่างถูกวิธีคือการแสดงถึงมารยาทชาวพุทธที่ถูกต้อง	347 (94.29)	21 (5.71)
12. เมื่อพบปะผู้อื่น ควรแสดงความเคารพตามมารยาท แม้ว่าความรู้สึกรู้สึกส่วนตัวอาจจะไม่ชอบใจ	337 (91.58)	31 (8.42)
13. ฝ่ามือ 2 แขน 2 และหน้าผาก 1 เป็นวิธีการกราบแบบเบญจางค-ประดิษฐ์ที่ถูกต้อง	59 (16.03)	309 (83.97)
14. การอาราธนาเศิล คือการกล่าวคำขอร้องให้พระสงฆ์เจริญพระพุทธรมณต์	143 (38.86)	225 (61.14)
15. เมื่อพระสงฆ์เดินผ่านขณะที่นักเรียนนั่งอยู่ ควรลุกขึ้นแล้วนั่งลงกราบ	197 (53.57)	171 (46.47)
16. จุดธูปก่อนจุดเทียน โดยจุดทางขวามือของพระพุทธรูปไปทางซ้าย เป็นวิธีที่ถูกต้องในพิธีกรรม	174 (47.28)	194 (52.72)
17. การกรวดน้ำ นิยมกระทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วเท่านั้น	161 (43.75)	207 (56.25)
เพื่อนที่ดีของเพื่อน		
18. การชักชวนเพื่อนไปเที่ยวยามกลางคืนเพื่อความสนุกสนานช่วยให้ผ่อนคลาย เป็นกำลังใจและส่งผลดีต่อการเรียน	295 (80.16)	73 (19.84)
19. พุดสิ่งที่ดี เสริมกำลังใจ มีประโยชน์ต่อเพื่อน เป็นการแสดงถึงการพุดที่มีน้ำใจ ไพเราะอ่อนหวานต่อเพื่อนได้มากที่สุด	343 (93.21)	25 (6.79)
20. ให้เพื่อนลอกการบ้านเพื่อส่งครูอาจารย์เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนอย่างถูกต้อง	306 (83.15)	62 (16.85)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ความรู้ความเข้าใจของเยาวชน	ตอบถูก	ตอบผิด
	n (ร้อยละ)	n (ร้อยละ)
21. เมื่อเพื่อนทำผิดพลาด ต้องช่วยแก้ไขและให้อภัย ถือเป็นกรรู้จักให้อภัยมีน้ำใจต่อเพื่อน	355 (96.47)	13 (3.53)
22. การรู้จักคบเพื่อนที่ดี ช่วยให้ส่งเสริมการเรียนรู้ได้ดีและสามารถอยู่ร่วมกันด้วยความสุขสวัสดิ	363 (98.64)	5 (1.36)
23. การรู้จักวิธีเลือกคบเพื่อนที่ดีและไม่ดีควรพิจารณาถึงเพื่อนที่มีลักษณะเป็นที่พึ่งแก่ตนเองและเป็นผู้ร่วมสุขร่วมทุกข์ได้	301 (81.78)	67 (18.21)
ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา		
24. เห็นลูกสุนัขที่หลงทางผ่านมาทางบ้าน แล้วนำมาเลี้ยงรอนกว่าเจ้าของจะมารับคืน การประพฤตินี้ถือเป็นคนที่มีเมตตาต่อสัตว์	320 (87.96)	48 (13.04)
25. การประพฤติดนตามระเบียบของสังคมและไม่ทำให้พระสงฆ์เดือดร้อนถือเป็นการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อพระสงฆ์	83 (22.55)	285 (77.45)
26. การบำเพ็ญบุญกุศลตามวาระหรือโอกาสต่าง ๆ คือทำเมื่มีความพร้อมมีกำลังทรัพย์หรือกำลังใจที่พร้อมในโอกาสนั้น ๆ	324 (88.04)	44 (11.96)
27. การปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะประพฤติดนอยู่ในศีล 5 ถือเป็นกรปกป้องคุ้มครองรักษาพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง	295 (80.16)	73 (19.84)
28. การเป็นผู้สนใจในการศึกษาปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนอย่างเคร่งครัดจะช่วยให้รู้ในญาณพิเศษ และบรรลุพระอรหันต์ในที่สุด	159 (43.21)	209 (56.79)
เจริญภาวนา		
29. การไหว้พระสวดมนต์แปลและฝึกนั่งสมาธิทุกวันสามารถนำมาบริหารจิตและเจริญปัญญาในชีวิตประจำวันได้	346 (94.02)	22 (5.98)
30. ลักษณะที่จิตเป็นสมาธิคือจิตที่มีความเข้มแข็งและมีพลัง	54 (14.67)	314 (85.33)
31. การคิดอย่างรอบคอบโดยคิดถึงข้อดีและข้อเสีย ก่อให้เกิดแต่ประโยชน์ทำให้การทำกิจการงานบรรลุตามเป้าหมาย	350 (95.11)	18 (4.89)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ความรู้ความเข้าใจของเยาวชน	ตอบถูก	ตอบผิด
	n (ร้อยละ)	n (ร้อยละ)
32. การนั่งสมาธิและการเดินจงกรมถือเป็นความหมายของสมาธิอย่างถูกต้อง	104 (28.26)	264 (71.74)
33. การทำสมาธิช่วยสร้างเสริมสุขภาพและรักษาโรคได้เพราะจิตมีความเข้มแข็ง ไม่หวั่นไหว เมื่อจิตเข้มแข็งร่างกายจะแข็งแรง	326 (88.59)	42 (11.44)
ทางแห่งความดี		
34. ถ้าเยาวชนรู้จักหลีกเลี่ยงจากอบายมุข รู้ในแนวทางการปฏิบัติตามธรรมแล้วจะส่งผลให้เป็นผู้ที่สังคมยอมรับว่าเป็นคนดี	345 (93.75)	23 (6.25)
35. ดื่มน้ำเมา เทียวกลางคืน เทียวคูการละเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่ว เกียจคร้านการทำงาน หมายถึงอบายมุข (เหตุแห่งความเสื่อม)	345 (93.75)	23 (6.25)
36. นักเรียนชักชวนเพื่อนไปเที่ยว ดื่มเหล้า เสพยาบ้า และในที่สุดยกพวกชกต่อยกัน เป็นธรรมชาติของวัยรุ่นซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เหมาะสม	317 (86.14)	51 (13.86)
37. การปฏิบัติตามหลักธรรมกุศลกรรมบถ 10 เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่พุดบด เป็นต้น เรียกว่าทางแห่งความดี	348 (94.57)	20 (5.43)
การเข้าถึงพระรัตนตรัย		
38. องค์ประกอบที่สำคัญของพระรัตนตรัยคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้	360 (97.83)	8 (2.17)
39. การบูชาเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการพึ่งตนเอง ถือเป็น การเข้าถึงพระรัตนตรัยที่ถูกต้อง	218 (59.24)	150 (40.76)
40. พระสงฆ์หมายถึงผู้ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า	328 (89.13)	39 (10.60)
ลูกที่ดีของพ่อแม่		
41. คำว่า “พ่อแม่เลี้ยงดูเรามาแล้ว เราต้องเลี้ยงท่านตอบแทน” มีความหมายตรงกับ คำว่า “การสำนึกในพระคุณและรู้จักตอบแทนพระคุณพ่อแม่”	350 (95.11)	18 (4.89)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ความรู้ความเข้าใจของเยาวชน	ตอบถูก	ตอบผิด
	n (ร้อยละ)	n (ร้อยละ)
42. สมชายกวาดบ้านเฉพาะเวลาที่ว่าง ถือว่าเป็นลูกที่ดี ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านอย่างถูกต้อง	141 (38.32)	227 (61.68)
43. ลูกที่ทำความดีโดยประกาศให้สื่อรับรู้ถึงความดีที่ตนได้ปฏิบัติ ถือว่าเป็นการรักษาเกียรติยศและชื่อเสียงให้แก่วงศ์ตระกูล	194 (52.72)	174 (47.28)
44. ประโยคที่ว่า “เชื่อฟังคำสั่งสอน ประพฤติตนเป็นคนดี” หมายถึง การรับฟังสิ่งดี ๆ จากผู้ใหญ่แล้วเดินตามหลังผู้ใหญ่ด้วยการถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ	328 (89.13)	40 (10.87)
45. คำว่า “เอาใจใส่ดูแลพ่อแม่ยามที่ท่านไม่สบาย” หมายถึง การคอยดูแลเอาใจพ่อแม่เพื่อหวังรับมรดกจากท่าน	293 (79.62)	75 (20.38)
ศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์		
46. การเคารพและเชื่อฟังครูอาจารย์หมายความว่า การทำความเคารพ และให้เกียรติครูอาจารย์และปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่าน	348 (94.56)	20 (5.43)
47. การตั้งใจฟังครูอาจารย์ที่สอนด้วยความอดทนและตั้งใจ เพื่อคอยจับผิดและหาข้อบกพร่องของท่าน	304 (82.61)	64 (17.39)
48. การเสนอตัวเข้าไปช่วยงานครูอาจารย์ด้วยความเต็มใจ ถือเป็นการปรนนิบัติ ช่วยเหลือบริการงานของครูอาจารย์ได้มากที่สุด	351 (95.38)	17 (4.62)
49. เรียนอย่างตั้งใจเอาใจใส่และทบทวนค้นคว้าบทเรียนอยู่เสมอ เมื่อมีปัญหา ก็ถามครูอาจารย์ทุกครั้ง พฤติกรรมแบบนี้ถือว่าเรียนด้วยความเคารพ	328 (89.13)	40 (10.87)
เยาวชนที่ดีของชาติ		
50. เยาวชนที่ดีต้องใส่ใจเหตุผลทางกฎหมายมากกว่าทางศีลธรรม ประกอบการคิดอย่างมีเหตุผลก่อนคิดจะทำทุกสิ่งเสมอ	165 (44.83)	203 (55.16)
51. การมีสัจจะไม่พูดโกหกเพื่อหวังผลประโยชน์ผู้อื่น ถือเป็นแบบอย่างที่เป็นลักษณะของเยาวชนที่ดีที่ถูกต้อง	253 (68.75)	115 (31.25)
52. คนที่ทำตามอารมณ์มากกว่าเหตุผล ทำอะไรโดยไม่คิด จะมีแต่ความเดือดร้อนเกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่นเสมอ	333 (90.49)	35 (9.51)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ความรู้ความเข้าใจของเยาวชน	ตอบถูก	ตอบผิด
	n (ร้อยละ)	n (ร้อยละ)
53. รักชาติ เคารพพระศาสนา เทิดทูนพระมหากษัตริย์และขจัด อบายมุขเป็นหน้าที่สำคัญของเยาวชน	346 (94.02)	22 (5.058)
54. คนหนุ่ม คนสาว ที่พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรม เป็นความหมายของคำว่า “เยาวชน”	327 (88.86)	41 (11.14)
พิธีสู่ความเป็นพุทธบุตร		
55. พุทธบุตรจักไม่กระทำความชั่วทำกรรม พุทธบุตรจักกระทำแต่สิ่ง ที่ดีงาม พุทธบุตรจักช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ เป็นคำปฎิญาณตน ในพิธีสู่ความเป็นพุทธบุตร	332 (90.22)	36 (9.78)
56. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างในการแสวงหาความหลุดพ้น จากอาสวะ กิเลสเครื่องเศร้าหมอง ซึ่งเปรียบเสมือนผู้ออกจาก ความมืดแล้วพบแสงสว่าง	353 (95.92)	15 (4.08)
57. พุทธบุตร หมายถึงบุตรของพระภิกษุสงฆ์ที่นำหลักธรรม คำสั่งสอนให้กับพุทธศาสนิกชน	160 (43.48)	208 (56.52)
ทางแห่งความสำเร็จ		
58. การอ่อนวอนขอร้องจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ช่วยให้เป็นการกำลังใจ ต่อการทำงานและจะส่งผลสำเร็จในอนาคต	224 (60.87)	144 (39.13)
59. อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่สำคัญที่สุดสำหรับนักเรียนนักศึกษา เพราะเป็นหลักธรรมที่เป็นทางแห่งความสำเร็จ	342 (92.93)	26 (7.06)
60. การมีเงินมากและมีครอบครัว มีงานทำ ถือเป็นความสำเร็จสูงสุด สำหรับชีวิต	220 (59.78)	148 (40.22)
พิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่		
61. ผู้เข้าร่วมพิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ ทำให้เกิดจิตสำนึก ในพระคุณของพ่อแม่และครูอาจารย์ ช่วยให้ลูกรักและเคารพ พ่อแม่มากขึ้น	313 (85.05)	55 (14.94)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ความรู้ความเข้าใจของเยาวชน	ตอบถูก	ตอบผิด
	n (ร้อยละ)	n (ร้อยละ)
62. การเกิดจิตสำนึกในความผิดที่ตนเองได้กระทำแล้วปรับปรุงตัวเอง ชื่อว่าเป็นการอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่	329 (89.40)	39 (10.60)
63. การตั้งเป้าหมายที่จะไปสู่ความฝันของตนเอง นับว่าเป็นการ ตั้งอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่	75 (20.38)	293 (79.62)
สัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา		
64. สัมมนาหมายถึงการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็น เพื่อหาข้อสรุปในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง	335 (91.03)	33 (8.97)
65. การสัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ไขปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 เป็นกิจของสงฆ์ ชาวบ้านไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้อง	285 (77.44)	110 (29.89)
66. ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาคณะสงฆ์ทำหน้าที่ ปกครองคณะสงฆ์ต้องแสดงตนรับผิดชอบแก้ไขปัญหานั้น ๆ ไม่ควรให้เป็นภาระของสังคม	186 (50.54)	182 (49.46)
67. เมื่อการสัมมนาพุทธศาสนาสิ้นสุดลง ทำให้มีแนวทางในการ แก้ปัญหา โดยใช้หลักการแก้ปัญหาคือ อริยสัจ 4 ได้อย่างถูกต้อง	328 (89.13)	40 (10.87)
68. การสัมมนาพระพุทธศาสนาเพื่อแก้ไขปัญหา เป็นการประจาน ชาวพุทธเอง ที่ออกมาชี้ข้อบกพร่องให้คนอื่นรู้และทำให้ หมดศรัทธาในพระพุทธศาสนา	242 (65.76)	126 (34.24)

ผลการวิเคราะห์ระดับความรู้ความเข้าใจของเยาวชนผู้ผ่านการอบรมโดยภาพรวม พบว่า เยาวชนส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจในระดับปานกลาง จำนวน 192 คน (ร้อยละ 52.17) รองลงมา คือ ระดับสูง จำนวน 171 (ร้อยละ 46.47) (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ระดับความรู้ความเข้าใจของเยาวชนผู้ผ่านการฝึกอบรมในภาพรวม

(n = 368)

ระดับความรู้ความเข้าใจ	n	ร้อยละ
(คะแนนเต็ม = 68)		
สูง (> 51 คะแนน)	171	46.47
ปานกลาง (35-51 คะแนน)	192	52.17
ต่ำ (< 35 คะแนน)	5	1.36
รวม	368	100.0

ผลการวิจัยระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม วัดปัญญาบันทาราม จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า เพศหญิงส่วนใหญ่มีความรู้ระดับสูง (ร้อยละ 51.81) ในขณะที่เพศชายมีความรู้ในระดับกลาง (ร้อยละ 61.34) ผู้ที่มีอายุระหว่าง 13-14 ปี มีความรู้ระดับกลาง (ร้อยละ 60.28) อายุ 15-16 ปี มีความรู้ระดับกลาง (ร้อยละ 67.24) ในขณะที่เยาวชนที่มีอายุ 17 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่มีความรู้ระดับสูง (ร้อยละ 59.76) กลุ่มผู้ที่มีเกรดเฉลี่ยต่ำกว่า 2.00-3.00 เป็นกลุ่มที่มีความรู้ในระดับกลาง ในขณะที่กลุ่มที่มีเกรดเฉลี่ยสะสมตั้งแต่ 3.01-3.51 ขึ้นไป จะเป็นกลุ่มที่มีระดับความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาในระดับสูง (ร้อยละ 52.38,69.24)

เมื่อจำแนกระดับความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตามระดับชั้น พบว่า ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีที่ 3 และปีที่ 5 อยู่ในระดับกลาง (ร้อยละ 83.33,69.49 และ 70.31) ในขณะที่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีที่ 4 และปีที่ 6 อยู่ในระดับสูง (ร้อยละ 67.31,58.62 และ 70.91)

เยาวชนที่มีระดับความรู้ในระดับสูง บิดาประกอบอาชีพรับราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และอื่นๆ ในขณะที่มารดาประกอบอาชีพรับราชการและอื่นๆ รวมทั้งผู้ปกครองมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ตั้งแต่ 15,001 บาทขึ้นไปและพบว่าเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการแต่ไม่มีประสบการณ์มาก่อนมีความรู้ระดับสูง (ร้อยละ 55.51) แต่ผู้ที่มีประสบการณ์มีความรู้ระดับกลาง (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของเยาวชนที่ผ่าน

โครงการอบรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล

(n = 368)

ข้อมูลส่วนบุคคล	ระดับความรู้ความเข้าใจ						รวม	
	ระดับสูง		ระดับกลาง		ระดับต่ำ			
	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ
เพศ								
ชาย	42	35.30	73	61.34	4	3.36	119	100.00
หญิง	129	51.81	119	47.79	1	0.40	249	100.00
อายุ								
13-14 ปี	51	36.17	85	60.28	5	3.55	141	100.00
15-16 ปี	19	32.76	39	67.24	0	0.00	58	100.00
17 ปี ขึ้นไป	101	59.76	68	40.24	0	0.00	169	100.00
เกรดเฉลี่ย ปีการศึกษา 2551								
2.00 และต่ำกว่า	0	0.00	13	100.00	0	0.00	13	100.00
2.01 - 2.50	2	4.76	39	92.86	1	2.38	42	100.00
2.51 - 3.00	44	39.28	66	58.93	2	1.79	112	100.00
3.01 - 3.50	44	52.38	39	46.43	1	1.19	84	100.00
3.51 ขึ้นไป	81	69.24	35	29.91	1	0.85	117	100.00
ระดับชั้น								
มัธยมศึกษาปีที่ 1	4	7.41	45	83.33	5	9.26	54	100.00
มัธยมศึกษาปีที่ 2	35	67.31	17	32.69	0	0.00	52	100.00
มัธยมศึกษาปีที่ 3	18	30.51	41	69.49	0	0.00	59	100.00

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	ระดับความรู้ความเข้าใจ						รวม	
	ระดับสูง		ระดับกลาง		ระดับต่ำ			
ระดับชั้น	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ
มัธยมศึกษาปีที่ 4	17	58.62	12	41.38	0	0.00	29	100.00
มัธยมศึกษาปีที่ 5	19	29.69	45	70.31	0	0.00	64	100.00
มัธยมศึกษาปีที่ 6	78	70.91	32	29.09	0	0.00	110	100.00
อาชีพบิดา								
ค้าขาย	30	48.39	32	51.61	0	0.00	62	100.00
เกษตรกร	8	50.00	8	50.00	0	0.00	16	100.00
รับราชการ	22	53.66	19	46.34	0	0.00	41	100.00
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	13	52.00	11	44.00	1	4.00	25	100.00
ธุรกิจส่วนตัว	29	43.94	37	56.06	0	0.00	66	100.00
รับจ้างทั่วไป	52	40.31	73	56.69	4	3.00	129	100.00
อื่นๆ	17	58.62	12	41.38	0	0.00	29	100.00
อาชีพมารดา								
ค้าขาย	40	44.94	49	55.06	0	0.00	89	100.00
เกษตรกร	4	36.37	7	63.63	0	0.00	11	100.00
รับราชการ	19	59.38	13	40.63	0	0.00	32	100.00
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	9	45.00	11	55.00	0	0.00	20	100.00
ธุรกิจส่วนตัว	22	41.51	31	58.49	0	0.00	53	100.00
รับจ้างทั่วไป	41	40.59	56	55.44	4	4.00	101	100.00
อื่นๆ	36	58.06	25	40.32	1	1.61	62	100.00

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	ระดับความรู้ความเข้าใจ							
	ระดับสูง		ระดับกลาง		ระดับต่ำ		รวม	
	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ
รายได้ต่อเดือนของผู้ปกครอง								
5,000 บาทและต่ำกว่า	9	27.27	21	63.64	3	9.09	33	100.00
5,001 – 10,000 บาท	24	27.91	61	70.93	1	1.16	86	100.00
10,001 – 15,000 บาท	32	45.07	38	53.52	1	1.41	71	100.00
15,001 – 20,000 บาท	27	60.00	18	40.00	0	0.00	45	100.00
20,001 บาทขึ้นไป	79	59.40	54	40.60	0	0.00	133	100.00
เคยเข้าอบรมก่อนเข้าร่วมโครงการ								
เคย	55	34.59	104	65.41	0	0.00	159	100.00
ไม่เคย	116	55.51	88	42.10	5	2.39	209	100.00

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

การประเมินความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรนำเสนอ 6 ประเด็น คือ เนื้อหาหลักสูตร วิทยากร สถานที่และสิ่งแวดล้อม บรรยากาศ การอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่และระยะเวลาพอเหมาะกับเนื้อหา

ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม โดยภาพรวม พบว่า ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = .528) โดยเยาวชนมีความพึงพอใจด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = .533) รองลงมา มีความพึงพอใจด้านวิทยากร ($\bar{X} = 4.15$, S.D. = .482) (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

ในภาพรวม

(n = 368)

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
1. ด้านเนื้อหาหลักสูตร	4.06	.440	มาก
2. ด้านวิทยากร	4.15	.482	มาก
3. ด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม	4.17	.533	มาก
4. ด้านบรรยากาศ	4.02	.534	มาก
5. ด้านการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่	3.80	.578	มาก
6. ด้านระยะเวลาพอเหมาะกับเนื้อหา	3.93	.605	มาก
รวม	4.02	.528	มาก

เมื่อพิจารณาประเด็นความพึงพอใจด้านเนื้อหาหลักสูตร โดยภาพรวมพบว่า มีความพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$, S.D. = .440) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก เรื่องลูกที่ศิษย์ของพ่อแม่ รู้ในพระคุณของพ่อแม่ทำให้เกิดความซาบซึ้งและตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของบุตรที่ดี ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = .800) รองลงมาคือเรื่องมารยาทชาวพุทธและศาสนพิธี ทำให้รู้จักมารยาทชาวพุทธและวิธีการกราบไหว้ที่ถูกต้อง ($\bar{X} = 4.29$, S.D. = .710) และเรื่องศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ ทำให้รู้ในพระคุณครูเกิดความซาบซึ้งที่มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และคุณธรรมที่ศิษย์พึงมีส่วนซื่อที่มีค่าน้อยที่สุด คือเรื่องวิถีชีวิตชาวพุทธ ณ วัดปัญญาบันทาราม เข้าใจความหมายของคัมภีร์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของวัด ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = .690) (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม
ด้านเนื้อหาหลักสูตร

(n = 368)

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
1. รู้หลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และสามารถ นำไปแก้ปัญหาได้	4.09	.762	มาก
2. เข้าใจความ องค์กรประกอบพื้นฐานที่สำคัญของวัด	3.81	.690	มาก
3. รู้จักมารยาทชาวพุทธและวิธีการกราบไหว้ที่ถูกต้อง สามารถ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างชาวพุทธที่ดี	4.29	.710	มาก
4. รู้จักเลือกคบหาสมาคมกับบุคคลที่ส่งเสริมให้กระทำสิ่งดีงาม เป็นประโยชน์	4.09	.722	มาก
5. เข้าใจในหน้าที่ของศาสนิกชนที่ดี เป็นชาวพุทธที่ปฏิบัติ ตามหลักศีล 5 หรือหลักธรรมคำสอน	4.06	.774	มาก
6. รู้และเข้าใจขั้นตอนการเจริญภาวนาเห็นประโยชน์ที่จะฝึกฝน สติและสมาธิพบสิ่งประเสริฐสูงสุดในชีวิตคือความสงบเย็น	3.98	.805	มาก
7. รู้แนวทางการปฏิบัติตนเป็นคนดีไม่หลงผิด มีความเชื่อมั่น ในตนเองมีสติ ไม่ประมาท	4.09	.769	มาก
8. มีความรู้ความเข้าใจความหมายของพระรัตนตรัย สามารถ วิเคราะห์ได้ว่าสิ่งใดเป็นที่พึ่งอันประเสริฐ	3.85	.811	มาก
9. เกิดความซาบซึ้งในพระคุณของพ่อแม่ตระหนักถึงบทบาท หน้าที่ของบุตรที่ดี	4.38	.800	มาก
10. เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของคุณครูมีความเข้าใจในบทบาท หน้าที่และคุณธรรมที่ศิษย์พึงมี	4.26	.806	มาก
11. เข้าใจหน้าที่และปฏิบัติตนเป็นเยาวชนที่ดีของชาติ รู้จักทำตน ให้เป็นประโยชน์พัฒนาประเทศชาติ	4.05	.735	มาก

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
12. กิจกรรมจุดเทียนในพิธีสู่ความเป็นพุทธบุตรช่วยกระตุ้น ความกตัญญูทศเวทให้เกิดขึ้นแก่นักเรียน	4.19	.814	มาก
13. เกิดความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงการมีอิทธิบาทธรรม ที่จะ นำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม	3.93	.762	มาก
14. กิจกรรมปิดค่ายในพิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ ช่วยให้มี มีความความมั่นคงในการมุ่งมั่นทำความดีต่อไปอย่างต่อเนื่อง	3.93	.809	มาก
15. สามารถนำกระบวนการแก้ปัญหาตามแนวทางอริยสัจ 4 ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนและสังคม	3.90	.690	มาก
16. เนื้อหาสาระทั้งหมดที่ใช้ฝึกอบรมเรียนรู้และมีความเข้าใจง่าย	3.98	.723	มาก
17. เนื้อหาสาระทั้งหมดที่ใช้ฝึกอบรมมีความเหมาะสมกับวัย ของผู้เข้ารับการอบรม	4.05	.724	มาก
18. เนื้อหาสาระทั้งหมดที่ใช้ฝึกอบรมสอดคล้องกับ การดำเนินชีวิต	4.09	.720	มาก
19. เนื้อหาสาระทั้งหมดที่ใช้ฝึกอบรมสอดคล้องกับปัญหา ในสังคมปัจจุบัน	4.06	.721	มาก
รวม	4.06	.440	มาก

เมื่อพิจารณาประเด็นความพึงพอใจด้านวิทยากร โดยภาพรวมพบว่า มีความพึงพอใจต่อ
พระวิทยากรอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = .811) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อย พบว่านักเรียน
มีความพึงพอใจในระดับมาก คือพระวิทยากรสามารถสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนที่มี
ความเป็นกันเอง ง่ายต่อการเรียนรู้หลักธรรม ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = .819) รองลงมาในระดับมากคือ
พระวิทยากรมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดีในหัวข้อที่ทำการสอน ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = .769)
การถ่ายทอดของพระวิทยากร โดยภาพรวมพบว่า มีความพึงพอใจต่อพระวิทยากรอยู่ในระดับมาก
($\bar{X} = 4.16$, S.D. = .737) ส่วนในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดคือ
พระวิทยากรมีความตั้งใจ

และเอาใจใส่ในการฝึกอบรม ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = .656) รองลงมาคือพระอาจารย์สอนธรรมะด้วยการใช้ภาษาที่เหมาะสมร่วมสมัยทำให้เรียนรู้ได้ง่าย ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = .696) และการใช้ภาษาในการสอนที่ง่าย มีน้ำเสียงที่ดังชัด ช่วยให้การเรียนธรรมะเข้าใจได้ง่าย ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = .750) (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม
ด้านวิทยากร

(n = 368)

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
ความรู้ความสามารถ			
1. พระวิทยากรมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี ในหัวข้อ ที่ทำการสอน	4.20	.769	มาก
2. พระวิทยากรสามารถสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอน ที่มีความเป็นกันเอง ง่ายต่อการเรียนรู้หลักธรรม	4.21	.819	มาก
3. พระวิทยากรสามารถตอบปัญหาข้อข้องใจได้ชัดเจน	4.09	.771	มาก
4. พระวิทยากรมีเทคนิควิธีในการสอนที่ดีไม่ทำให้ เกิดความเบื่อหน่าย	4.05	.896	มาก
5. พระวิทยากรมีความสามารถในการบรรยายให้เข้าใจ ได้อย่างลึกซึ้ง	4.06	.780	มาก
รวม	4.12	.811	มาก
การถ่ายทอดความรู้			
1. พระวิทยากรมีเทคนิคการสอนและสร้างบรรยากาศ ในการสอนธรรมที่ไม่เคร่งเครียด	4.16	.766	มาก
2. พระวิทยากรมีเทคนิคการนำปฏิบัติที่เป็นรูปแบบ ปฏิบัติตามได้ง่าย	4.07	.751	มาก

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
3. การใช้ภาษาในการสอนที่ง่าย มีน้ำเสียงที่ดังชัดช่วยให้การเรียน ธรรมชาติเข้าใจได้ง่าย	4.23	.750	มาก
4. พระอาจารย์สอนธรรมชาติด้วยการใช้ภาษาที่เหมาะสมร่วมสมัย ทำให้เรียนรู้ได้ง่าย	4.24	.696	มาก
5. พระอาจารย์ฝึกให้ทำอะไรอย่างมีสติด้วยการกระทำอย่างช้า ๆ ทำให้เกิดประโยชน์มากที่สุด	4.06	.774	มาก
6. วิธีการสอนธรรมชาติของพระอาจารย์เป็นวิธีการสอนที่น่าสนใจ	4.10	.739	มาก
7. พระวิทยากรมีความตั้งใจและเอาใจใส่ในการฝึกอบรม	4.30	.656	มาก
8. พระวิทยากรเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ซักถามแสดง ความคิดเห็น	4.13	.723	มาก
รวม	4.16	.737	มาก
ค่าเฉลี่ย รวม	4.15	.482	มาก

เมื่อพิจารณาประเด็นความพึงพอใจด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมพบว่า มีความพึงพอใจต่อสถานที่สิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = .533) ส่วนในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจระดับมากที่สุด 3 อันดับแรกคือสถานที่ในการทำวัตรสวดมนต์ ฟังธรรม สันทนาธรรม มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = .779) สถานที่ฝึกอบรมมีความร่มรื่น มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการฝึกอบรม ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = .796) และการจัดสภาพแวดล้อมภายในวัดทำให้เกิดความประทับใจ ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = .727) (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม
ด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม

(n = 368)

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
1. ความร่มรื่นภายในวัดที่มีต้นไม้มากมาย มีส่วนทำให้นักเรียน มีความสุขกับการฝึกอบรม	4.39	.745	มาก
2. การแบ่งเขตของวัดระหว่างเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาสและ เขตภavanaที่เป็นสัดส่วน สร้างความประทับใจ	4.03	.793	มาก
3. การจัดสภาพแวดล้อมภายในวัดทำให้เกิดความประทับใจ	4.21	.727	มาก
4. สถานที่ฝึกอบรมมีความร่มรื่น มีบรรยากาศที่เอื้อ ต่อการฝึกอบรม	4.24	.796	มาก
5. สถานที่ในการทำวัตรสวดมนต์ ฟังธรรม สนทนาธรรม มีความ สะอาด สงบ ร่มรื่น	4.27	.779	มาก
6. มีสถานที่ที่เหมาะสมในการแบ่งฐานการเรียนรู้ในแต่ละฐาน	4.09	.788	มาก
7. สถานที่รับประทานอาหารและน้ำดื่ม มีความสะอาด	4.14	.781	มาก
8. ห้องน้ำและห้องส้วมมีความสะอาดถูกสุขลักษณะ	4.02	.778	มาก
รวม	4.17	.533	มาก

เมื่อพิจารณาประเด็นความพึงพอใจด้านบรรยากาศ โดยภาพรวมพบว่า มีความพึงพอใจต่อบรรยากาศอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = .534) ส่วนในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจระดับมาก 3 อันดับแรกคือ กิจกรรมการเดินทางในวิถีแห่งสติ ช่วยให้เกิดความสงบและมีสติมากขึ้น ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = .794) กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ยามเช้า ฝึกให้นักเรียนทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = .776) และกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ยามเช้า ฝึกให้นักเรียนได้รู้จักชีวิตอย่างมีคุณค่า ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = .792) (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม
ด้านบรรยากาศ

(n = 368)

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
1. พระภิกษุสามเณรภายในวัดปฏิบัติตนน่าเลื่อมใส	4.05	.768	มาก
2. การเรียนการสอนธรรมะในขณะที่อยู่ค่ายฝึกอบรมที่ผ่อนคลาย ไม่เครียดจนเกินไป	4.04	.752	มาก
3. การมีระเบียบปฏิบัติที่ไม่เคร่งครัดจนเกินไป	3.84	.790	มาก
4. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ยามเช้า ฝึกให้นักเรียนได้รู้จักชีวิต อย่างมีคุณค่า	4.07	.792	มาก
5. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ยามเช้า ฝึกให้นักเรียนทำงานร่วมกับ ผู้อื่นได้	4.11	.776	มาก
6. กิจกรรมเดินจงกรมในวิถีแห่งสติ ช่วยให้เกิดความสงบและ มีสติมากขึ้น	4.12	.794	มาก
7. กิจกรรมการสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น ช่วยให้เข้าใจในศาสนพิธี มากยิ่งขึ้น	3.92	.805	มาก
รวม	4.02	.534	มาก

เมื่อพิจารณาประเด็นความพึงพอใจด้านการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ โดยภาพรวมพบว่า มีความพึงพอใจต่อการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$, S.D. = .578) ส่วนในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจระดับมาก 3 อันดับแรก คือห้องน้ำ ห้องส้วม มีเพียงพอแก่คณะผู้เข้ารับการฝึกอบรม ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = .832) บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ภายในวัดคอยให้บริการและความสะดวก ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = .798) และหนังสือในห้องสมุด มีความเพียงพอ ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = .764) (ตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม
ด้านการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่

(n = 368)

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
1. บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ภายในวัดคอยให้บริการ และความสะดวก	3.87	.798	มาก
2. ห้องน้ำ ห้องส้วม มีเพียงพอแก่คณะผู้เข้ารับการอบรม	3.87	.832	มาก
3. อุปกรณ์การนอน หมอน เสื้อ ผ้าห่มมีความสะอาด	3.61	.844	มาก
4. หนังสือในห้องสมุด มีความเพียงพอ	3.82	.764	มาก
5. มีความสะดวกเมื่อเจ็บป่วย เพราะมีห้องปฐมพยาบาลเบื้องต้น	3.82	.761	มาก
รวม	3.80	.578	มาก

เมื่อพิจารณาประเด็นความพึงพอใจด้านระยะเวลาพอเหมาะกับเนื้อหา โดยภาพรวมพบว่า มีความพึงพอใจต่อระยะเวลาพอเหมาะกับเนื้อหาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.93$, S.D. = .605) ส่วนในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจระดับมาก 3 อันดับแรกคือจำนวนวันในการจัดการอบรม 2 คืน 3 วัน มีความเหมาะสม ($\bar{X} = 4.01$, S.D. = .851) การจัดการเวลาเข้าค่ายอบรมในแต่ละวัน ได้กำหนดเวลาได้อย่างเหมาะสม ($\bar{X} = 3.92$, S.D. = .807) และระยะเวลาในการฝึกอบรม กับเนื้อหาในการฝึกอบรมเหมาะสมกัน ($\bar{X} = 3.91$, S.D. = .790) (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

ด้านระยะเวลาพอเหมาะกับเนื้อหา

(n = 368)

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ	
1. ระยะเวลาในการฝึกอบรม กับเนื้อหาในการฝึกอบรม เหมาะสมกัน	3.91	.790	มาก	
2. จำนวนหัวข้อและเนื้อหาสาระเหมาะสมกับระยะเวลาที่ใช้ ในการฝึกอบรม	3.90	.767	มาก	
3. จำนวนวันในการจัดการอบรม 2 คืน 3 วัน มีความเหมาะสม	4.01	.851	มาก	
4. ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมในแต่ละกิจกรรม มีความ เหมาะสม	3.90	.746	มาก	
5. การจัดการเวลาเข้าค่ายอบรมในแต่ละวัน ได้กำหนดเวลาได้ อย่างเหมาะสม	3.92	.807	มาก	
	รวม	3.93	.605	มาก

การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างข้อมูลส่วนบุคคลของเยาวชนกับความ
พึงพอใจ

1. เพศกับความพึงพอใจ

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง เพศกับความพึงพอใจ พบว่า เยาวชน เพศหญิง
มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = .42) เพศชายมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในระดับ
มาก ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = .44) เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความพึงพอใจของเยาวชนระหว่างเพศชาย
และเพศหญิง พบว่า เยาวชนเพศชายและเพศหญิง มีความพึงพอใจต่อ โครงการฝึกอบรมคุณธรรม
ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 13)

ตารางที่ 13 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร

-พุทธธรรม ด้วยค่า t-test จำแนกตามเพศ

(n = 368)

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ชาย	119	3.98	.44	-1.411	.159
หญิง	229	4.04	.42		

2. อายุกับความพึงพอใจ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามอายุ พบว่า เยาวชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 14)

ตารางที่ 14 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม จำแนกตามอายุ

(n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.323	2	.162	.890	.412
ภายในกลุ่ม	66.256	365	.182		
รวม	66.579	367			

3. เกรดเฉลี่ยกับความพึงพอใจ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามเกรดเฉลี่ย พบว่า เยาวชนที่มีเกรดเฉลี่ยแตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 15)

ตารางที่ 15 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม จำแนกตามเกรดเฉลี่ย

(n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.896	4	.224	1.238	.295
ภายในกลุ่ม	65.683	363	.181		
รวม	66.579	367			

4. ระดับชั้นกับความพึงพอใจ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามระดับชั้น พบว่า เยาวชนที่ศึกษาในระดับชั้นปีที่แตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 16)

ตารางที่ 16 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม จำแนกตามระดับชั้น (n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	1.793	5	.359	2.003	.077
ภายในกลุ่ม	64.786	362	.179		
รวม	66.579	367			

5. อาชีพบิดากับความพึงพอใจ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามอาชีพบิดา พบว่า เยาวชนที่บิดามีอาชีพแตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อโครงการ ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 17)

ตารางที่ 17 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม จำแนกตามอาชีพบิดา (n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	1.213	6	.202	1.116	.352
ภายในกลุ่ม	65.366	361	.181		
รวม	66.579	367			

6. อาชีพมารดากับความพึงพอใจ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามอาชีพมารดา พบว่า เยาวชนที่มารดามีอาชีพแตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 18)

ตารางที่ 18 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจการฝึกอบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม จำแนกตามอาชีพมารดา (n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.596	6	.099	.543	.775
ภายในกลุ่ม	65.983	361	.183		
รวม	66.579	367			

7. รายได้ผู้ปกครองกับความพึงพอใจ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามรายได้ผู้ปกครอง พบว่า เยาวชนที่รายได้ผู้ปกครองแตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อโครงการ ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 19)

ตารางที่ 19 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม จำแนกตามรายได้ผู้ปกครอง (n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.676	4	.169	.930	.446
ภายในกลุ่ม	65.903	363	.182		
รวม	66.579	367			

8. การได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่นกับความพึงพอใจ

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง การได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่นกับความพึงพอใจ พบว่า เยาวชนที่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = .41) เยาวชนที่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = .44) เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความพึงพอใจของเยาวชนระหว่างเคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น และไม่เคยได้รับการฝึกอบรม พบว่า เยาวชนที่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่นกับไม่เคยได้รับการฝึกอบรม มีความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 20)

ตารางที่ 20 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร

-พุทธธรรม ด้วยค่า t-test จำแนกตามการได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น (n = 368)

ข้อมูลส่วนบุคคล	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
การได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น					
เคย	159	4.05	.41	1.103	.271
ไม่เคย	209	4.00	.44		

ตอนที่ 4 ทักษะคติของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

ผลการวิเคราะห์ทัศนคติต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ในภาพรวมพบว่าเยาวชนมีทัศนคติต่อการเข้าร่วมโครงการอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = .488) และเมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า เยาวชนมีทัศนคติในหัวข้อการมีสมาธิจะเป็นประโยชน์ต่อผลการเรียน ระดับดี ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = .700) รองลงมาคือหัวข้อช่วยให้รู้จักใช้ชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี ระดับดี ($\bar{X} = 4.22$, S.D. = .626) และหัวข้อสาระความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ระดับดี ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = .747) (ตารางที่ 21)

ตารางที่ 21 ทักษะคติของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

(n = 368)

ทัศนคติ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
1. การเข้าค่ายช่วยให้มีสมาธิและมีระเบียบดีขึ้น	4.17	.663	ดี
2. การมีสมาธิจะเป็นประโยชน์ต่อผลการเรียน	4.23	.700	ดี
3. การเรียนธรรมะช่วยขัดเกลาทำให้นิสัยดี	4.09	.726	ดี
4. ในการเข้าค่ายได้เรียนรู้ธรรมะ ได้ฝึกปฏิบัติสมาธิทำให้มีผลกับการแก้ปัญหาด้วยเหตุผล	4.12	.692	ดี
5. การฝึกปฏิบัติสมาธิ การเรียนธรรมะช่วยให้เป็นคนมีน้ำใจ	4.10	.684	ดี
6. การเข้าค่ายช่วยให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์	4.15	.706	ดี
7. สาระความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.18	.747	ดี
8. ช่วยให้อุทิศใช้ชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี	4.22	.626	ดี
9. ช่วยให้อุทิศใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม	4.18	.678	ดี
10. ช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรม	4.16	.703	ดี
รวม	4.17	.488	ดี

การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างข้อมูลส่วนบุคคลของเยาวชนกับทัศนคติ

1. เพศกับทัศนคติ

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง เพศกับทัศนคติ พบว่า เยาวชนเพศหญิง มีค่าเฉลี่ยทัศนคติในระดับดี ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = .49) เพศชายมีค่าเฉลี่ยทัศนคติในระดับดี ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = .49) เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทัศนคติของเยาวชนระหว่างเพศชายและเพศหญิง พบว่า เยาวชนเพศชายและเพศหญิง มีทัศนคติต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 22)

ตารางที่ 22 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทัศนคติ ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร

-พุทธธรรม ด้วยค่า t-test จำแนกตามเพศ (n = 368)

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ชาย	119	4.16	.49	.071	.943
หญิง	249	4.17	.49		

2. อายุกับทัศนคติ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ของทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามอายุพบว่า เยาวชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 23)

ตารางที่ 23 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวทัศนคติ ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร

-พุทธธรรม จำแนกตามอายุ (n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.494	2	.247	1.035	.356
ภายในกลุ่ม	87.037	365	.238		
รวม	87.531	367			

3. เกรดเฉลี่ยกับทัศนคติ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามเกรดเฉลี่ยพบว่า เยาวชนที่มีเกรดเฉลี่ยแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 24)

ตารางที่ 24 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวทัศนคติ ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร

-พุทธธรรม จำแนกตามเกรดเฉลี่ย

(n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	2.140	4363	.535	2.274	.061
ภายในกลุ่ม	85.391	367	.235		
รวม	87.531	367			

4. ระดับชั้นกับทัศนคติ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามระดับชั้นพบว่า เยาวชนที่ศึกษาในระดับชั้นปีที่แตกต่างกัน มีทัศนคติต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 25)

ตารางที่ 25 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวทัศนคติ ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร

-พุทธธรรม จำแนกตามระดับชั้น

(n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	2.084	5	.417	1.766	.119
ภายในกลุ่ม	85.447	362	.236		
รวม	87.531	367			

5. อาชีพบิดากับทัศนคติ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามอาชีพบิดาพบว่า เยาวชนที่บิดามีอาชีพแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 26)

ตารางที่ 26 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวทัศนคติ ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร
-พุทธธรรม จำแนกตามอาชีพบิดา (n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.378	6	.063	.261	.955
ภายในกลุ่ม	87.153	361	.241		
รวม	87.531	361			

6. อาชีพมารดาทัศนคติ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามอาชีพมารดาพบว่า เยาวชนที่มีมารดามีอาชีพแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 27)

ตารางที่ 27 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวทัศนคติ ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร
-พุทธธรรม จำแนกตามอาชีพมารดา (n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	1.240	6	.207	.865	.521
ภายในกลุ่ม	86.290	361	.239		
รวม	87.531	367			

7. รายได้ผู้ปกครองกับทัศนคติ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามรายได้ผู้ปกครอง พบว่า เยาวชนที่รายได้ผู้ปกครองแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 28)

ตารางที่ 28 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวทัศนคติ ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร

-พุทธธรรม จำแนกตามรายได้ผู้ปกครอง

(n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.507	4	.127	.528	.715
ภายในกลุ่ม	87.024	363	.240		
รวม	87.531	367			

8. การได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่นกับทัศนคติ

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง การได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่นกับทัศนคติ พบว่า เยาวชนที่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น มีค่าเฉลี่ยทัศนคติในระดับดี ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = .50) เยาวชนที่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น มีค่าเฉลี่ยทัศนคติ ในระดับดี ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = .48) เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทัศนคติของเยาวชน ระหว่างเคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่นและไม่เคยได้รับการฝึกอบรม พบว่า เยาวชนที่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่นกับไม่เคยได้รับการฝึกอบรม มีทัศนคติต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 29)

ตารางที่ 29 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทัศนคติ ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร

-พุทธธรรม ด้วยค่า t-test จำแนกตามการได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น

(n = 368)

ข้อมูลส่วนบุคคล	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
เคย	159	4.20	.50	1.079	.281
ไม่เคย	209	4.14	.48		

ตอนที่ 5 การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

การประเมินการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ นำเสนอเป็น 5 ประเด็น คือ เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นเยาวชนที่ดีของชาติและเป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนา

ผลการวิเคราะห์การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรมโดยภาพรวม พบว่า ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = .447) โดยเยาวชนมีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ ด้านการเป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่ ระดับมาก ($\bar{X} = .397$, S.D. = .533) รองลงมาด้านการเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = .507) และ ด้านการเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = .507) (ตารางที่ 30)

ตารางที่ 30 การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ของเยาวชน ในภาพรวม

การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	(n = 368)
			ระดับ
1. ด้านการเป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่	3.97	.533	มาก
2. ด้านการเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์	3.95	.507	มาก
3. ด้านการเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน	3.96	.507	มาก
4. ด้านการเป็นเยาวชนที่ดีของชาติ	3.46	.676	ปานกลาง
5. ด้านการเป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนา	3.80	.584	มาก
รวม	3.83	.447	มาก

เมื่อพิจารณาประเด็น การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ด้านเป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่ โดยภาพรวมพบว่า มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$, S.D. = .533) ส่วนในประเด็นย่อยพบว่านักเรียนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ระดับมาก 3 อันดับแรก คือเป็นกำลังใจให้กับพ่อแม่ยามที่ท่านมีความทุกข์ ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = .717) รองลงมาระดับมากคือเมื่อออกจากบ้านได้ขออนุญาตพ่อแม่

ทุกครั้ง ($\bar{X} = 4.11$, S.D = .842) และเมื่อพ่อแม่ไม่สบายทุกครั้งได้คอยดูแลช่วยเหลือ ($\bar{X} = 4.07$, S.D = .735) (ตารางที่ 31)

ตารางที่ 31 การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ของเยาวชน ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ด้านเป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่		(n = 368)		
การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ	
1. ได้เป็นกำลังใจให้กับพ่อแม่ยามที่ท่านมีความทุกข์	4.21	.717	มาก	
2. ได้ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านในวันหยุดหรือหลังเลิกเรียน	4.01	.756	มาก	
3. ได้เคยทำให้พ่อแม่หรือญาติพี่น้องผิดหวังในความประพฤติ ที่ไม่ดี	3.43	1.142	ปานกลาง	
4. เมื่อออกจากบ้านได้ขออนุญาตพ่อแม่ทุกครั้ง	4.11	.842	มาก	
5. เมื่อพ่อแม่ไม่สบายทุกครั้งได้คอยดูแลช่วยเหลือ	4.07	.735	มาก	
รวม	3.97	.533	มาก	

เมื่อพิจารณาประเด็น การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ด้านเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ โดยภาพรวมพบว่า มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในระดั้มาก ($\bar{X} = 3.95$, S.D = .507) ส่วนในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ระดั้มาก 3 อันดับแรกคือได้ตื่นนอนแต่เช้าและไปโรงเรียนได้ทันเวลา ($\bar{X} = 4.15$, S.D = .886) เมื่อครูมอบหมายงาน ถือเป็นหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ ($\bar{X} = 4.11$, S.D = .722) และได้แสดงความเคารพต่อครูอาจารย์เมื่อพบเจอ ($\bar{X} = 4.10$, S.D = .700) (ตารางที่ 32)

ตารางที่ 32 การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ของเยาวชน ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ด้านเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์		(n = 368)		
การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ	
1. ได้แสดงความเคารพต่อครูอาจารย์เมื่อพบเจอ	4.10	.700	มาก	
2. เมื่อมีปัญหาได้ปรึกษาขอรับฟังคำแนะนำจากครู	3.65	.938	มาก	

ตารางที่ 32 (ต่อ)

การนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
5. การเรียนถือเป็นหน้าที่หลักและได้ทุ่มเทให้กับการเรียน	4.03	.774	มาก
3. เวลาเรียนตั้งใจเรียนและสอบถามครูอาจารย์	3.74	.806	มาก
4. ได้ช่วยเหลือ ช่วยบริการงานของครูอาจารย์	3.79	.798	มาก
6. ได้มีส่วนดูแลทรัพย์สินของสถาบัน	3.89	.818	มาก
7. เมื่อครูมอบหมายงาน ถือเป็นหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ	4.11	.722	มาก
8. ได้แต่งกายสุภาพเรียบร้อยถูกต้องตามกฎระเบียบของโรงเรียน	4.09	.822	มาก
9. ได้ตื่นนอนแต่เช้าและไปโรงเรียนได้ทันเวลา	4.15	.886	มาก
รวม	3.95	.507	มาก

เมื่อพิจารณาประเด็น การนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ด้านเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน โดยภาพรวมพบว่า มีการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในระดั้มาก ($\bar{X}=3.96$, S.D = .507) ส่วนในประเด็นย่อยพบว่านักเรียนนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ระดั้มาก 3 อันดับแรกคือได้เอื้อเพื่อแบ่งปันสิ่งของให้กับเพื่อน ($\bar{X}=4.14$, S.D = .787) เพื่อนทำผิด ได้ให้กำลังใจและอภัยต่อเพื่อน ($\bar{X}=4.04$, S.D = .735) เก็บรักษาความลับระหว่างเพื่อนไว้ได้ ($\bar{X}=4.01$, S.D = .792) (ตารางที่ 33)

ตารางที่ 33 การนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ของเยาวชน ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ด้านเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน (n = 368)

การนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
1. เคยได้เอื้อเพื่อแบ่งปันสิ่งของให้กับเพื่อน	4.14	.787	มาก
2. เมื่อคุยกับเพื่อน พูดจามีน้ำใจไพเราะอ่อนหวานกับเพื่อน	3.65	.834	มาก
3. เคยช่วยเหลือหรือตักเตือนเพื่อนไม่ให้ทำผิด	3.92	.731	มาก
4. เพื่อนทำผิด ได้ให้กำลังใจและอภัยต่อเพื่อน	4.04	.735	มาก
5. เก็บรักษาความลับระหว่างเพื่อนไว้ได้	4.01	.792	มาก
6. ไม่โกหกแต่มีความซื่อสัตย์จริงใจต่อเพื่อน	4.00	.693	มาก
รวม	3.96	.507	มาก

เมื่อพิจารณาประเด็น การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ด้านเป็นเยาวชนที่ดีของชาติ โดยภาพรวมพบว่า มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.46$, S.D = .676) ส่วนในประเด็นย่อยพบว่านักเรียนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ระดับมาก 3 อันดับแรกคือชอบคิดอย่างมีเหตุผล ก่อนตัดสินใจทำทุกสิ่ง ($\bar{X} = 3.88$, S.D = .829) โดยปรกติมีความเสียสละและสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม ($\bar{X} = 3.79$, S.D = .787) และเชื่อว่าสามารถทำหน้าที่ในการเป็นผู้นำและผู้ตามได้ดี ($\bar{X} = 3.78$, S.D = .843) (ตารางที่ 34)

ตารางที่ 34 การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ของเยาวชน ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม

การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้	ค่าพุทธบุตร-พุทธธรรม ด้านเป็นเยาวชนที่ดีของชาติ (n = 368)		
	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
1. ชอบคิดอย่างมีเหตุผลก่อนตัดสินใจทำทุกสิ่ง	3.88	.829	มาก
2. เคยกล่าวร้ายหรือโกหกผู้อื่นจนทำให้เขาเสียหาย	2.89	1.265	ปานกลาง
3. เป็นคนชอบทำอะไรตามใจตนเองจนทำให้คนอื่นเดือดร้อน	2.96	1.212	ปานกลาง
4. เชื่อว่าสามารถทำหน้าที่ในการเป็นผู้นำและผู้ตามได้ดี	3.78	.843	มาก
5. โดยปรกติมีความเสียสละและสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม	3.79	.787	มาก
รวม	3.46	.676	ปานกลาง

เมื่อพิจารณาประเด็น การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ด้านเป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนา โดยภาพรวมพบว่า มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$, S.D = .584) ส่วนในประเด็นย่อยพบว่านักเรียนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ระดับมาก 3 อันดับแรกคือการปฏิบัติธรรมด้วยการตื่นเช้ามีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ($\bar{X} = 4.05$, S.D = .747) เมื่อมีโอกาสมักจะร่วมทำบุญตามสถานที่ต่าง ๆ ($\bar{X} = 4.01$, S.D = .807) และผลการฝึกอบรมสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ($\bar{X} = 4.01$, S.D = .797) (ตารางที่ 35)

ตารางที่ 35 การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ของเยาวชน ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ด้านเป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนา

(n = 368)

การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
1. ได้มีโอกาสไปศึกษาปฏิบัติธรรมตามสถานที่ต่าง ๆ	3.58	.956	มาก
2. โดยปรกติได้แสดงความเคารพและอุปัถม์บารุงพระภิกษุสงฆ์	3.65	.919	มาก
3. เมื่อมีโอกาสมักจะร่วมทำบุญตามสถานที่ต่าง ๆ	4.01	.807	มาก
4. ได้มีส่วนในการคุ้มครองปกป้องรักษาศาสนา	3.78	.820	มาก
5. เมื่อมีโอกาสได้ชักชวนให้เพื่อน ๆ ไปปฏิบัติธรรม	3.36	1.074	ปานกลาง
6. มีความสนใจศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนา	3.60	.896	มาก
7. ผลการฝึกอบรมสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.01	.797	มาก
8. ผลการฝึกอบรมทำให้รักบ้านมากขึ้น	3.97	.825	มาก
9. การปฏิบัติธรรมด้วยการตื่นเช้ามีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต	4.05	.747	มาก
10. จากการเข้ารับการฝึกอบรม ส่งผลให้มีกำลังใจในการศึกษา	3.99	.832	มาก
รวม	3.80	.584	มาก

การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างข้อมูลส่วนบุคคลของเยาวชนกับการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

1. เพศกับการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง เพศกับการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน พบว่า เยาวชนเพศชายมีค่าเฉลี่ยการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในระดับมาก ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = .47) เพศหญิงมีค่าเฉลี่ยการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = .43) เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ของเยาวชนระหว่างเพศชายและเพศหญิง พบว่า เยาวชนที่มีเพศแตกต่างกัน มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 36)

ตารางที่ 36 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชน

ด้วยค่า t-test จำแนกตามเพศ

(n = 368)

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ชาย	119	3.87	.47	1.188	.236
หญิง	249	3.81	.43		

2. อายุกับการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามอายุพบว่า เยาวชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 37)

ตารางที่ 37 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ของเยาวชน จำแนกตามอายุ

(n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.694	2	.347	1.746	.176
ภายในกลุ่ม	72.555	365	.199		
รวม	73.249	367			

3. เกรดเฉลี่ยกับการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามเกรดเฉลี่ยพบว่า เยาวชนที่มีเกรดเฉลี่ยแตกต่างกัน มีการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 38)

ตารางที่ 38 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ของเยาวชน จำแนกตามเกรดเฉลี่ย

(n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	1.373	4	.343	1.734	.142
ภายในกลุ่ม	71.876	363	.198		
รวม	73.249	367			

4. ระดับชั้นกับการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามระดับชั้นพบว่า เยาวชนที่ศึกษาในระดับชั้นปีที่แตกต่างกัน มีการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันแตกต่างกัน อย่างน้อย 1 คู่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 39)

ตารางที่ 39 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ของเยาวชน จำแนกตามระดับชั้น

(n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	2.992	5	.598	3.083	.010*
ภายในกลุ่ม	70.257	362	.149		
รวม	73.249	367			

*p < .05

ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างระดับชั้นกับการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ดังได้ทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการของ Sheffe พบว่า เยาวชนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ยการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันสูงกว่า เยาวชนที่ศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เท่ากับ .30 (ตารางที่ 40)

ตารางที่ 40 การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้

ในชีวิตประจำวันที่มีระดับชั้นแตกต่างกัน เป็นรายคู่ ด้วยวิธีการของ Sheffe (n = 368)

ระดับชั้น	\bar{X}	ม.1	ม.2	ม.3	ม.4	ม.5	ม.6
		4.02	3.72	3.80	3.88	3.85	3.77
ม.1	4.02		.30*	.22	.14	.17	.24
ม.2	3.72			-	-	-	-
ม.3	3.80				-	-	-
ม.4	3.88					-	-
ม.5	3.85						-
ม.6	3.77						

*p < .05

5. อาชีพบิดากับการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามอาชีพบิดาพบว่า เยาวชนที่บิดามีอาชีพแตกต่างกันมีการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 41)

ตารางที่ 41 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ของเยาวชน จำแนกตามอาชีพบิดา

(n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.663	6	.111	.550	.770
ภายในกลุ่ม	72.586	361	.201		
รวม	73.249	367			

6. อาชีพมารดากับการนำลักษณะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การนำลักษณะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามอาชีพมารดาพบว่า เยาวชนที่มารดามีอาชีพแตกต่างกัน มีการนำลักษณะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 42)

ตารางที่ 42 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวการนำลักษณะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ของเยาวชน จำแนกตามอาชีพมารดา (n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.949	6	.158	.790	.579
ภายในกลุ่ม	72.300	361	.200		
รวม	73.249	367			

7. รายได้ผู้ปกครองกับการนำลักษณะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การนำลักษณะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามรายได้ผู้ปกครอง พบว่า เยาวชนที่รายได้ผู้ปกครองแตกต่างกัน มีการนำลักษณะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 43)

ตารางที่ 43 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวการนำลักษณะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ของเยาวชน จำแนกตามรายได้ผู้ปกครอง (n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.420	4	.105	.523	.719
ภายในกลุ่ม	72.829	363	.201		
รวม	73.249	367			

8. การได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่นกับการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง การได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่นกับการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน พบว่า เยาวชนที่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น มีค่าเฉลี่ยการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = .45) เยาวชนที่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น มีค่าเฉลี่ยการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = .44) เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ของเยาวชนระหว่างเคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น และไม่เคยได้รับการฝึกอบรม พบว่า เยาวชนที่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่นกับไม่เคยได้รับการฝึกอบรม มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 44)

ตารางที่ 44 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชน

ด้วยค่า t-test จำแนกตามการได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น

(n = 368)

ข้อมูลส่วนบุคคล	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
การได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น					
เคย	159	3.84	.45	.525	.600
ไม่เคย	209	3.82	.44		

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการศึกษารื่องการประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม

“ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม” ของวัดปัญญานันทาราม โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 6 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเยาวชนที่ผ่านโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

ตอนที่ 2 ผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรม

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

ตอนที่ 4 ทักษะคติของเยาวชนที่ผ่านโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

ตอนที่ 5 การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ตอนที่ 6 การสืบสานพระพุทธศาสนา เผยแพร่ธรรม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเยาวชนที่ผ่านโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

ผลวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปพบว่า เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม มากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 67.66 ส่วนใหญ่เกือบครึ่งหนึ่ง มีอายุ 17 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 45.92 จำนวน 1 ใน 3 มีเกรดเฉลี่ยสะสมระหว่าง 2.51–3.00 คิดเป็นร้อยละ 30.43 เกือบครึ่งหนึ่งเคยเข้ารับการอบรมโครงการค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม มาแล้ว 159 คน คิดเป็นร้อยละ 43.21 เมื่อวิเคราะห์อาชีพของผู้ปกครอง พบว่าส่วนใหญ่ มากกว่า 1 ใน 4 ทั้งบิดาและมารดา ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 35.05 และ 27.45 มีรายได้ต่อเดือน 20,001 บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 36.14 (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของเยาวชนที่ผ่านโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

(n = 368)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	119	32.34
หญิง	249	67.66
อายุ		
13 - 14	141	38.32
15 - 16	58	15.76
17 ปีขึ้นไป	169	45.92
เกรดเฉลี่ยสะสม ปีการศึกษา 2551		
2.00 และต่ำกว่า	13	3.53
2.01 - 2.50	42	11.42
2.51 - 3.00	112	30.43
3.01 - 3.50	84	22.83
3.51 ขึ้นไป	117	31.79
ระดับชั้น		
มัธยมศึกษาปีที่ 1	54	14.67
มัธยมศึกษาปีที่ 2	52	14.13
มัธยมศึกษาปีที่ 3	59	16.02
มัธยมศึกษาปีที่ 4	29	7.88
มัธยมศึกษาปีที่ 5	64	17.40
มัธยมศึกษาปีที่ 5	64	17.40
มัธยมศึกษาปีที่ 6	110	29.90

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพของบิดา		
ค้าขาย	62	16.85
เกษตรกร	16	4.35
รับราชการ	41	11.14
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	25	6.80
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	66	17.93
รับจ้างทั่วไป	129	35.05
อื่น ๆ	29	7.88
อาชีพของมารดา		
ค้าขาย	89	24.18
เกษตรกร	11	2.99
รับราชการ	32	8.70
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	20	5.43
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	53	14.40
รับจ้างทั่วไป	101	27.45
อื่น ๆ	62	16.85
รายได้ต่อเดือนของผู้ปกครอง		
5,000 บาทและต่ำกว่า	33	8.97
5,001 -10,000 บาท	86	23.37
10,001 - 15,000 บาท	71	19.29
15,001 - 20,000 บาท	45	12.23
20,001 บาทขึ้นไป	133	36.14

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
การได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น		
เคย	159	43.21
ไม่เคย	209	56.79

ตอนที่ 2 ด้านความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรม

การประเมินผล ความรู้ความเข้าใจในหลักสูตร เพื่อต้องการทราบถึงความรู้ของผู้เข้าอบรม หลังจากได้เข้ารับการฝึกอบรมไปแล้วในระยะเวลา 1 ปี

ผลการศึกษาระดับความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาหลักสูตรการฝึกอบรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม วัดปัญญาบันทาราม พบว่าเยาวชนสามารถตอบแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ ได้ถูกต้องมากที่สุด เรื่องเพื่อนที่ดีของเพื่อน ประเด็นการรู้จักคบเพื่อนที่ดี ช่วยให้ส่งเสริมการเรียนรู้ได้ดีและสามารถอยู่ร่วมกันด้วยความสุขสวัสดิ์ ร้อยละ 98.64 รองลงมาคือ เรื่องครอบครัวชาวพุทธ ประเด็นครอบครัวชาวพุทธเป็นครอบครัวที่ปฏิบัติตนตามรอยบาทพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ร้อยละ 98.37 และเรื่องการเข้าถึงพระรัตนตรัย ประเด็นองค์ประกอบที่สำคัญของพระรัตนตรัยคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ ร้อยละ 97.83 เป็นที่น่าสังเกตว่าข้อที่เยาวชนตอบถูกน้อยที่สุดคือเรื่องเจริญภavana ประเด็นลักษณะที่จิตเป็นสมาธิคือจิตที่มีความเข้มแข็งและมีพลัง ตอบถูกเพียงร้อยละ 14.67 รองลงมาคือ เรื่องมรณชาตชาวพุทธและศาสนพิธี ประเด็น ฝ่ามือ 2 แขน 2 และหน้าผาก 1 เป็นวิธีการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ที่ถูกต้องร้อยละ 16.03 และเรื่องพิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ ประเด็นการตั้งเป้าหมายที่จะไปสู่ความฝันของตนเอง นับว่าเป็นการตั้งอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ ตอบถูกร้อยละ 20.38

(ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ เนื้อหาหลักสูตร

ความรู้ความเข้าใจของเยาวชน	(n = 368)	
	ตอบถูก	ตอบผิด
	n (ร้อยละ)	n (ร้อยละ)
ครอบครัวชาวพุทธ		
1. ครอบครัวชาวพุทธเป็นครอบครัวที่ปฏิบัติตนตามรอยบาทพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	362 (98.37)	6 (1.63)
2. เรามาวัดเพื่อแสวงหาความดีให้กับชีวิต ไม่ใช่มาเพื่อแสวงหาของดี	358 (97.28)	10 (2.72)
3. เยาวชนควรตั้งใจศึกษาเล่าเรียนให้สำเร็จก่อนเข้ามาศึกษาธรรมที่วัด ฉะนั้น ขณะที่ เรียนไม่ควรเข้าวัดเพราะจะเสียเวลาต่อการศึกษาเล่าเรียน	228 (61.96)	140 (38.04)
4. แนวคิด “อยู่อย่างต่ำ” ของครอบครัวชาวพุทธวัดปัญญาบันฑาราม มีหลักปฏิบัติ 4 ประการคือ กล้าจน ทนเสียดสี หนีสระสม นิยมสร้างสรรค์	174 (47.28)	194 (52.72)
5. ตรงต่อเวลา วาจาไพเราะ สงเคราะห์ช่วยเหลือ ทำความเชื่อให้ตรง ดำรงตนให้น่ารัก รู้จักละวางเพื่ออนาคต เป็นหลักการ “กระทำอย่างสูง” สำหรับผู้มาสู่ครอบครัวชาวพุทธของ วัดปัญญาฯ	353 (95.92)	15 (4.08)
วิถีชีวิตชาวพุทธ ณ วัดปัญญาบันฑาราม		
6. องค์ประกอบของวัดที่จะขาดไม่ได้ ได้แก่ พระอุโบสถ และกุฏิ	242 (65.76)	126 (34.24)
7. พระสงฆ์ สามเณรและหลักธรรมคำสอน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของวัดหากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะขาดความเป็นวัด	129 (35.05)	239 (64.95)
8. วัดในพระพุทธศาสนามีอยู่ 4 ความหมาย ได้แก่ “วัด วัตร วัฒนธรรม และ วัฏฏ์”แต่ความหมายของคำว่า “วัด” หมายถึงวงกลมหรือ การ เวียนว่ายตายเกิด	155 (42.12)	213 (57.88)
9. ทำบุญตักบาตร ฟังสมาธิและการเจริญภาวนา เป็นวัฒนธรรมของพุทธ	354 (96.20)	14 (3.80)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ความรู้ความเข้าใจของเยาวชน	ตอบถูก	ตอบผิด
	n (ร้อยละ)	n (ร้อยละ)
10. เมื่อนำหลักพุทธศาสนสุภายิต คติธรรม มาเป็นข้อปฏิบัติหรือเป็นอุดมการณ์ของชีวิต ถือเป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธ	344 (93.48)	24 (6.52)
มรรยาทชาวพุทธและศาสนพิธี		
11. การแสดงความเคารพอย่างถูกวิธีคือการแสดงถึงมารยาทชาวพุทธที่ถูกต้อง	347 (94.29)	21 (5.71)
12. เมื่อพบปะผู้อื่น ควรแสดงความเคารพตามมารยาท แม้ว่าความรู้สึกล้วนตัวอาจจะไม่พอใจ	337 (91.58)	31 (8.42)
13. ฝ่ามือ 2 แขน 2 และหน้าผาก 1 เป็นวิธีการกราบแบบเบญจางค-ประดิษฐ์ที่ถูกต้อง	59 (16.03)	309 (83.97)
14. การอาราธนาศีล คือการกล่าวคำขอร้องให้พระสงฆ์เจริญพระพุทธรมณต์	143 (38.86)	225 (61.14)
15. เมื่อพระสงฆ์เดินผ่านขณะที่นักเรียนนั่งอยู่ ควรลุกขึ้นแล้วนั่งลงกราบ	197 (53.57)	171 (46.47)
16. จุดธูปก่อนจุดเทียน โดยจุดทางขวามือของพระพุทธรูปไปทางซ้าย เป็นวิธีที่ถูกต้องในพิธีกรรม	174 (47.28)	194 (52.72)
17. การกรวดน้ำ นิยมกระทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วเท่านั้น	161 (43.75)	207 (56.25)
เพื่อนที่ดีของเพื่อน		
18. การชักชวนเพื่อนไปเที่ยวยามกลางคืนเพื่อความสนุกสนานช่วยให้ผ่อนคลาย เป็นกำลังใจและส่งผลดีต่อการเรียน	295 (80.16)	73 (19.84)
19. พูดสิ่งที่ดี เสริมกำลังใจ มีประโยชน์ต่อเพื่อน เป็นการแสดงถึงการพูดที่มีน้ำใจ ไพเราะอ่อนหวานต่อเพื่อนได้มากที่สุด	343 (93.21)	25 (6.79)
20. ให้เพื่อนลอกการบ้านเพื่อส่งครูอาจารย์เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนอย่างถูกต้อง	306 (83.15)	62 (16.85)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ความรู้ความเข้าใจของเยาวชน	ตอบถูก	ตอบผิด
	n (ร้อยละ)	n (ร้อยละ)
21. เมื่อเพื่อนทำผิดพลาด ต้องช่วยแก้ไขและให้อภัย ถือเป็นกรรู้จักให้อภัยมีน้ำใจต่อเพื่อน	355 (96.47)	13 (3.53)
22. การรู้จักคบเพื่อนที่ดี ช่วยให้ส่งเสริมการเรียนรู้ได้ดีและสามารถอยู่ร่วมกันด้วยความสุขสวัสดิ	363 (98.64)	5 (1.36)
23. การรู้จักวิธีเลือกคบเพื่อนที่ดีและไม่ดีควรพิจารณาถึงเพื่อนที่มีลักษณะเป็นที่พึ่งแก่ตนเองและเป็นผู้ร่วมสุขร่วมทุกข์ได้	301 (81.78)	67 (18.21)
ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา		
24. เห็นลูกสุนัขที่หลงทางผ่านมาทางบ้าน แล้วนำมาเลี้ยงรอนกว่าเจ้าของจะมารับคืน การประพฤตินี้ถือเป็นคนที่มีเมตตาต่อสัตว์	320 (87.96)	48 (13.04)
25. การประพฤติดนตามระเบียบของสังคมและไม่ทำให้พระสงฆ์เดือดร้อนถือเป็นการเอื้อเพื่อเกื้อกูลต่อพระสงฆ์	83 (22.55)	285 (77.45)
26. การบำเพ็ญบุญกุศลตามวาระหรือโอกาสต่าง ๆ คือทำเมื่มีความพร้อมมีกำลังทรัพย์หรือกำลังใจที่พร้อมในโอกาสนั้น ๆ	324 (88.04)	44 (11.96)
27. การปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะประพฤติดนอยู่ในศีล 5 ถือเป็นกรปกป้องคุ้มครองรักษาพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง	295 (80.16)	73 (19.84)
28. การเป็นผู้สนใจในการศึกษาปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนอย่างเคร่งครัดจะช่วยให้รู้ในญาณพิเศษ และบรรลุพระอรหัตต์ในที่สุด	159 (43.21)	209 (56.79)
เจริญภาวนา		
29. การไหว้พระสวดมนต์แปลและฝึกนั่งสมาธิทุกวันสามารถนำมาบริหารจิตและเจริญปัญญาในชีวิตประจำวันได้	346 (94.02)	22 (5.98)
30. ลักษณะที่จิตเป็นสมาธิคือจิตที่มีความเข้มแข็งและมีพลัง	54 (14.67)	314 (85.33)
31. การคิดอย่างรอบคอบโดยคิดถึงข้อดีและข้อเสีย ก่อให้เกิดแต่ประโยชน์ทำให้การทำกิจการงานบรรลุตามเป้าหมาย	350 (95.11)	18 (4.89)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ความรู้ความเข้าใจของเยาวชน	ตอบถูก	ตอบผิด
	n (ร้อยละ)	n (ร้อยละ)
32. การนั่งสมาธิและการเดินจงกรมถือเป็นความหมายของสมาธิ อย่างถูกต้อง	104 (28.26)	264 (71.74)
33. การทำสมาธิช่วยสร้างเสริมสุขภาพและรักษาโรคได้เพราะจิต มีความเข้มแข็ง ไม่หวั่นไหว เมื่อจิตเข้มแข็งร่างกายจะแข็งแรง	326 (88.59)	42 (11.44)
ทางแห่งความดี		
34. ถ้าเยาวชนรู้จักหลีกเลี่ยงจากอบายมุข รู้ในแนวทางการปฏิบัติ ตามธรรมแล้วจะส่งผลให้เป็นผู้ที่สังคมยอมรับว่าเป็นคนดี	345 (93.75)	23 (6.25)
35. ดื่มน้ำเมา เทียวกลางคืน เทียวคูการละเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่ว เกียจคร้านการทำงาน หมายถึงอบายมุข (เหตุแห่งความเสื่อม)	345 (93.75)	23 (6.25)
36. นักเรียนชักชวนเพื่อนไปเที่ยว ดื่มเหล้า เสพยาบ้า และในที่สุด ยกพวกชกต่อยกัน เป็นธรรมชาติของวัยรุ่นซึ่งเป็นพฤติกรรม ที่เหมาะสม	317 (86.14)	51 (13.86)
37. การปฏิบัติตามหลักธรรมกุศลกรรมบถ 10 เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่พุดบด เป็นต้น เรียกว่า ทางแห่งความดี	348 (94.57)	20 (5.43)
การเข้าถึงพระรัตนตรัย		
38. องค์ประกอบที่สำคัญของพระรัตนตรัยคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้	360 (97.83)	8 (2.17)
39. การบูชาเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการพึ่งตนเอง ถือเป็น การเข้าถึง พระรัตนตรัยที่ถูกต้อง	218 (59.24)	150 (40.76)
40. พระสงฆ์หมายถึงผู้ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของ พระพุทธเจ้า	328 (89.13)	39 (10.60)
ลูกที่ดีของพ่อแม่		
41. คำว่า “พ่อแม่เลี้ยงดูเรามาแล้ว เราต้องเลี้ยงท่านตอบแทน” มีความหมาย ตรงกับ คำว่า “การสำนึกในพระคุณและรู้จักตอบแทน พระคุณพ่อแม่”	350 (95.11)	18 (4.89)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ความรู้ความเข้าใจของเยาวชน	ตอบถูก	ตอบผิด
	n (ร้อยละ)	n (ร้อยละ)
42. สมชายกวาดบ้านเฉพาะเวลาที่ว่าง ถือว่าเป็นลูกที่ดี ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านอย่างถูกต้อง	141 (38.32)	227 (61.68)
43. ลูกที่ทำความดีโดยประกาศให้สื่อรับรู้ถึงความดีที่ตนได้ปฏิบัติ ถือว่าเป็นการรักษาเกียรติยศและชื่อเสียงให้แก่วงศ์ตระกูล	194 (52.72)	174 (47.28)
44. ประโยคที่ว่า “เชื่อฟังคำสั่งสอน ประพฤติตนเป็นคนดี” หมายถึง การรับฟังสิ่งดี ๆ จากผู้ใหญ่แล้วเดินตามหลังผู้ใหญ่ด้วยการถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ	328 (89.13)	40 (10.87)
45. คำว่า “เอาใจใส่ดูแลพ่อแม่ยามที่ท่านไม่สบาย” หมายถึง การคอยดูแลเอาใจพ่อแม่เพื่อหวังรับมรดกจากท่าน	293 (79.62)	75 (20.38)
ศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์		
46. การเคารพและเชื่อฟังครูอาจารย์หมายความว่า การทำความเคารพ และให้เกียรติครูอาจารย์และปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่าน	348 (94.56)	20 (5.43)
47. การตั้งใจฟังครูอาจารย์ที่สอนด้วยความอดทนและตั้งใจ เพื่อคอยจับผิดและหาข้อบกพร่องของท่าน	304 (82.61)	64 (17.39)
48. การเสนอตัวเข้าไปช่วยงานครูอาจารย์ด้วยความเต็มใจ ถือเป็นการปรนนิบัติ ช่วยเหลือบริการงานของครูอาจารย์ได้มากที่สุด	351 (95.38)	17 (4.62)
49. เรียนอย่างตั้งใจเอาใจใส่และทบทวนค้นคว้าบทเรียนอยู่เสมอ เมื่อมีปัญหา ก็ถามครูอาจารย์ทุกครั้ง พฤติกรรมแบบนี้ถือว่าเรียนด้วยความเคารพ	328 (89.13)	40 (10.87)
เยาวชนที่ดีของชาติ		
50. เยาวชนที่ดีต้องใส่ใจเหตุผลทางกฎหมายมากกว่าทางศีลธรรม ประกอบการคิดอย่างมีเหตุผลก่อนคิดจะทำทุกสิ่งเสมอ	165 (44.83)	203 (55.16)
51. การมีสัจจะไม่พูดโกหกเพื่อหวังผลประโยชน์ผู้อื่น ถือเป็นแบบอย่างที่เป็นลักษณะของเยาวชนที่ดีที่ถูกต้อง	253 (68.75)	115 (31.25)
52. คนที่ทำตามอารมณ์มากกว่าเหตุผล ทำอะไรโดยไม่คิด จะมีแต่ความเดือดร้อนเกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่นเสมอ	333 (90.49)	35 (9.51)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ความรู้ความเข้าใจของเยาวชน	ตอบถูก	ตอบผิด
	n (ร้อยละ)	n (ร้อยละ)
53. รักชาติ เคารพพระศาสนา เทิดทูนพระมหากษัตริย์และขจัด อบายมุขเป็นหน้าที่สำคัญของเยาวชน	346 (94.02)	22 (5.058)
54. คนหนุ่ม คนสาว ที่พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรม เป็นความหมายของคำว่า “เยาวชน”	327 (88.86)	41 (11.14)
พิธีสู่ความเป็นพุทธบุตร		
55. พุทธบุตรจักไม่กระทำความชั่วทำกรรม พุทธบุตรจักกระทำแต่สิ่ง ที่ดีงาม พุทธบุตรจักช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ เป็นคำปฎิญาณตน ในพิธีสู่ความเป็นพุทธบุตร	332 (90.22)	36 (9.78)
56. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างในการแสวงหาความหลุดพ้น จากอาสวะ กิเลสเครื่องเศร้าหมอง ซึ่งเปรียบเสมือนผู้ออกจาก ความมืดแล้วพบแสงสว่าง	353 (95.92)	15 (4.08)
57. พุทธบุตร หมายถึงบุตรของพระภิกษุสงฆ์ที่นำหลักธรรม คำสั่งสอนให้กับพุทธศาสนิกชน	160 (43.48)	208 (56.52)
ทางแห่งความสำเร็จ		
58. การอ่อนวอนขอร้องจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ช่วยให้เป็นการกำลังใจ ต่อการทำงานและจะส่งผลสำเร็จในอนาคต	224 (60.87)	144 (39.13)
59. อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่สำคัญที่สุดสำหรับนักเรียนนักศึกษา เพราะเป็นหลักธรรมที่เป็นทางแห่งความสำเร็จ	342 (92.93)	26 (7.06)
60. การมีเงินมากและมีครอบครัว มีงานทำ ถือเป็นความสำเร็จสูงสุด สำหรับชีวิต	220 (59.78)	148 (40.22)
พิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่		
61. ผู้เข้าร่วมพิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ ทำให้เกิดจิตสำนึก ในพระคุณของพ่อแม่และครูอาจารย์ ช่วยให้ลูกรักและเคารพ พ่อแม่มากขึ้น	313 (85.05)	55 (14.94)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ความรู้ความเข้าใจของเยาวชน	ตอบถูก	ตอบผิด
	n (ร้อยละ)	n (ร้อยละ)
62. การเกิดจิตสำนึกในความผิดที่ตนเองได้กระทำแล้วปรับปรุงตัวเอง ชื่อว่าเป็นการอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่	329 (89.40)	39 (10.60)
63. การตั้งเป้าหมายที่จะไปสู่ความฝันของตนเอง นับว่าเป็นการ ตั้งอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่	75 (20.38)	293 (79.62)
สัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา		
64. สัมมนาหมายถึงการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็น เพื่อหาข้อสรุปในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง	335 (91.03)	33 (8.97)
65. การสัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ไขปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 เป็นกิจของสงฆ์ ชาวบ้านไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้อง	285 (77.44)	110 (29.89)
66. ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาคณะสงฆ์ทำหน้าที่ ปกครองคณะสงฆ์ต้องแสดงตนรับผิดชอบแก้ไขปัญหานั้น ๆ ไม่ควรให้เป็นภาระของสังคม	186 (50.54)	182 (49.46)
67. เมื่อการสัมมนาพุทธศาสนาสิ้นสุดลง ทำให้มีแนวทางในการ แก้ปัญหา โดยใช้หลักการแก้ปัญหาคือ อริยสัจ 4 ได้อย่างถูกต้อง	328 (89.13)	40 (10.87)
68. การสัมมนาพระพุทธศาสนาเพื่อแก้ไขปัญหา เป็นการประจาน ชาวพุทธเอง ที่ออกมาชี้ข้อบกพร่องให้คนอื่นรู้และทำให้ หมดศรัทธาในพระพุทธศาสนา	242 (65.76)	126 (34.24)

ผลการวิเคราะห์ระดับความรู้ความเข้าใจของเยาวชนผู้ผ่านการอบรมโดยภาพรวม พบว่า เยาวชนส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจในระดับปานกลาง จำนวน 192 คน (ร้อยละ 52.17) รองลงมา คือ ระดับสูง จำนวน 171 (ร้อยละ 46.47) (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ระดับความรู้ความเข้าใจของเยาวชนผู้ผ่านการฝึกอบรมในภาพรวม

(n = 368)

ระดับความรู้ความเข้าใจ (คะแนนเต็ม = 68)	n	ร้อยละ
สูง (> 51 คะแนน)	171	46.47
ปานกลาง (35-51 คะแนน)	192	52.17
ต่ำ (< 35 คะแนน)	5	1.36
รวม	368	100.0

ผลการวิจัยระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม วัดปัญญาบันทาราม จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า เพศหญิงส่วนใหญ่มีความรู้ระดับสูง (ร้อยละ 51.81) ในขณะที่เพศชายมีความรู้ในระดับกลาง (ร้อยละ 61.34) ผู้ที่มีอายุระหว่าง 13-14 ปี มีความรู้ระดับกลาง (ร้อยละ 60.28) อายุ 15-16 ปี มีความรู้ระดับกลาง (ร้อยละ 67.24) ในขณะที่เยาวชนที่มีอายุ 17 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่มีความรู้ระดับสูง (ร้อยละ 59.76) กลุ่มผู้ที่มีเกรดเฉลี่ยต่ำกว่า 2.00-3.00 เป็นกลุ่มที่มีความรู้ในระดับกลาง ในขณะที่กลุ่มที่มีเกรดเฉลี่ยสะสมตั้งแต่ 3.01-3.51 ขึ้นไป จะเป็นกลุ่มที่มีระดับความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาในระดับสูง (ร้อยละ 52.38, 69.24)

เมื่อจำแนกระดับความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตามระดับชั้น พบว่า ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีที่ 3 และปีที่ 5 อยู่ในระดับกลาง (ร้อยละ 83.33, 69.49 และ 70.31) ในขณะที่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีที่ 4 และปีที่ 6 อยู่ในระดับสูง (ร้อยละ 67.31, 58.62 และ 70.91)

เยาวชนที่มีระดับความรู้ในระดับสูง บิดาประกอบอาชีพรับราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และอื่นๆ ในขณะที่มารดาประกอบอาชีพรับราชการและอื่นๆ รวมทั้งผู้ปกครองมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ตั้งแต่ 15,001 บาทขึ้นไปและพบว่าเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการแต่ไม่มีประสบการณ์มาก่อนมีความรู้ระดับสูง (ร้อยละ 55.51) แต่ผู้ที่มีประสบการณ์มีความรู้ระดับกลาง (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของเยาวชนที่ผ่าน

โครงการอบรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล

(n = 368)

ข้อมูลส่วนบุคคล	ระดับความรู้ความเข้าใจ						รวม	
	ระดับสูง		ระดับกลาง		ระดับต่ำ			
	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ
เพศ								
ชาย	42	35.30	73	61.34	4	3.36	119	100.00
หญิง	129	51.81	119	47.79	1	0.40	249	100.00
อายุ								
13-14 ปี	51	36.17	85	60.28	5	3.55	141	100.00
15-16 ปี	19	32.76	39	67.24	0	0.00	58	100.00
17 ปี ขึ้นไป	101	59.76	68	40.24	0	0.00	169	100.00
เกรดเฉลี่ย ปีการศึกษา 2551								
2.00 และต่ำกว่า	0	0.00	13	100.00	0	0.00	13	100.00
2.01 - 2.50	2	4.76	39	92.86	1	2.38	42	100.00
2.51 - 3.00	44	39.28	66	58.93	2	1.79	112	100.00
3.01 - 3.50	44	52.38	39	46.43	1	1.19	84	100.00
3.51 ขึ้นไป	81	69.24	35	29.91	1	0.85	117	100.00
ระดับชั้น								
มัธยมศึกษาปีที่ 1	4	7.41	45	83.33	5	9.26	54	100.00
มัธยมศึกษาปีที่ 2	35	67.31	17	32.69	0	0.00	52	100.00
มัธยมศึกษาปีที่ 3	18	30.51	41	69.49	0	0.00	59	100.00

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	ระดับความรู้ความเข้าใจ						รวม	
	ระดับสูง		ระดับกลาง		ระดับต่ำ			
ระดับชั้น	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ
มัธยมศึกษาปีที่ 4	17	58.62	12	41.38	0	0.00	29	100.00
มัธยมศึกษาปีที่ 5	19	29.69	45	70.31	0	0.00	64	100.00
มัธยมศึกษาปีที่ 6	78	70.91	32	29.09	0	0.00	110	100.00
อาชีพบิดา								
ค้าขาย	30	48.39	32	51.61	0	0.00	62	100.00
เกษตรกร	8	50.00	8	50.00	0	0.00	16	100.00
รับราชการ	22	53.66	19	46.34	0	0.00	41	100.00
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	13	52.00	11	44.00	1	4.00	25	100.00
ธุรกิจส่วนตัว	29	43.94	37	56.06	0	0.00	66	100.00
รับจ้างทั่วไป	52	40.31	73	56.69	4	3.00	129	100.00
อื่นๆ	17	58.62	12	41.38	0	0.00	29	100.00
อาชีพมารดา								
ค้าขาย	40	44.94	49	55.06	0	0.00	89	100.00
เกษตรกร	4	36.37	7	63.63	0	0.00	11	100.00
รับราชการ	19	59.38	13	40.63	0	0.00	32	100.00
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	9	45.00	11	55.00	0	0.00	20	100.00
ธุรกิจส่วนตัว	22	41.51	31	58.49	0	0.00	53	100.00
รับจ้างทั่วไป	41	40.59	56	55.44	4	4.00	101	100.00
อื่นๆ	36	58.06	25	40.32	1	1.61	62	100.00

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	ระดับความรู้ความเข้าใจ							
	ระดับสูง		ระดับกลาง		ระดับต่ำ		รวม	
	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ
รายได้ต่อเดือนของผู้ปกครอง								
5,000 บาทและต่ำกว่า	9	27.27	21	63.64	3	9.09	33	100.00
5,001 – 10,000 บาท	24	27.91	61	70.93	1	1.16	86	100.00
10,001 – 15,000 บาท	32	45.07	38	53.52	1	1.41	71	100.00
15,001 – 20,000 บาท	27	60.00	18	40.00	0	0.00	45	100.00
20,001 บาทขึ้นไป	79	59.40	54	40.60	0	0.00	133	100.00
เคยเข้าอบรมก่อนเข้าร่วมโครงการ								
เคย	55	34.59	104	65.41	0	0.00	159	100.00
ไม่เคย	116	55.51	88	42.10	5	2.39	209	100.00

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

การประเมินความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรนำเสนอ 6 ประเด็น คือ เนื้อหาหลักสูตร วิทยากร สถานที่และสิ่งแวดล้อม บรรยากาศ การอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่และระยะเวลาพอเหมาะกับเนื้อหา

ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม โดยภาพรวม พบว่า ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = .528) โดยเยาวชนมีความพึงพอใจด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = .533) รองลงมา มีความพึงพอใจด้านวิทยากร ($\bar{X} = 4.15$, S.D. = .482) (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

ในภาพรวม

(n = 368)

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
1. ด้านเนื้อหาหลักสูตร	4.06	.440	มาก
2. ด้านวิทยากร	4.15	.482	มาก
3. ด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม	4.17	.533	มาก
4. ด้านบรรยากาศ	4.02	.534	มาก
5. ด้านการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่	3.80	.578	มาก
6. ด้านระยะเวลาพอเหมาะกับเนื้อหา	3.93	.605	มาก
รวม	4.02	.528	มาก

เมื่อพิจารณาประเด็นความพึงพอใจด้านเนื้อหาหลักสูตร โดยภาพรวมพบว่า มีความพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$, S.D. = .440) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก เรื่องลูกที่ศิษย์ของพ่อแม่ รู้ในพระคุณของพ่อแม่ทำให้เกิดความซาบซึ้งและตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของบุตรที่ดี ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = .800) รองลงมาคือเรื่องมารยาทชาวพุทธและศาสนพิธี ทำให้รู้จักมารยาทชาวพุทธและวิธีการกราบไหว้ที่ถูกต้อง ($\bar{X} = 4.29$, S.D. = .710) และเรื่องศิษย์ที่ศิษย์ของครูอาจารย์ ทำให้รู้ในพระคุณครูเกิดความซาบซึ้งที่มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และคุณธรรมที่ศิษย์พึงมีส่วนซื่อที่มีค่าน้อยที่สุด คือเรื่องวิถีชีวิตชาวพุทธ ณ วัดปัญญาบันทาราม เข้าใจความหมายของคัมภีร์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของวัด ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = .690) (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม
ด้านเนื้อหาหลักสูตร

(n = 368)

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
1. รู้หลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และสามารถ นำไปแก้ปัญหาได้	4.09	.762	มาก
2. เข้าใจความ องค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของวัด	3.81	.690	มาก
3. รู้จักมารยาทชาวพุทธและวิธีการกราบไหว้ที่ถูกต้อง สามารถ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างชาวพุทธที่ดี	4.29	.710	มาก
4. รู้จักเลือกคบหาสมาคมกับบุคคลที่ส่งเสริมให้กระทำสิ่งดีงาม เป็นประโยชน์	4.09	.722	มาก
5. เข้าใจในหน้าที่ของศาสนิกชนที่ดี เป็นชาวพุทธที่ปฏิบัติ ตามหลักศีล 5 หรือหลักธรรมคำสอน	4.06	.774	มาก
6. รู้และเข้าใจขั้นตอนการเจริญภาวนาเห็นประโยชน์ที่จะฝึกฝน สติและสมาธิพบสิ่งประเสริฐสูงสุดในชีวิตคือความสงบเย็น	3.98	.805	มาก
7. รู้แนวทางการปฏิบัติตนเป็นคนดีไม่หลงผิด มีความเชื่อมั่น ในตนเองมีสติ ไม่ประมาท	4.09	.769	มาก
8. มีความรู้ความเข้าใจความหมายของพระรัตนตรัย สามารถ วิเคราะห์ได้ว่าสิ่งใดเป็นที่พึ่งอันประเสริฐ	3.85	.811	มาก
9. เกิดความซาบซึ้งในพระคุณของพ่อแม่ตระหนักถึงบทบาท หน้าที่ของบุตรที่ดี	4.38	.800	มาก
10. เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของคุณครูมีความเข้าใจในบทบาท หน้าที่และคุณธรรมที่ศิษย์พึงมี	4.26	.806	มาก
11. เข้าใจหน้าที่และปฏิบัติตนเป็นเยาวชนที่ดีของชาติ รู้จักทำตน ให้เป็นประโยชน์พัฒนาประเทศชาติ	4.05	.735	มาก

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
12. กิจกรรมจุดเทียนในพิธีสู่ความเป็นพุทธบุตรช่วยกระตุ้น ความกตัญญูทศเวทให้เกิดขึ้นแก่นักเรียน	4.19	.814	มาก
13. เกิดความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงการมีอิทธิบาทธรรม ที่จะ นำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม	3.93	.762	มาก
14. กิจกรรมปิดค่ายในพิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ ช่วยให้ มีความความมั่นคงในการมุ่งมั่นทำความดีต่อไปอย่างต่อเนื่อง	3.93	.809	มาก
15. สามารถนำกระบวนการแก้ปัญหาตามแนวทางอริยสัจ 4 ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนและสังคม	3.90	.690	มาก
16. เนื้อหาสาระทั้งหมดที่ใช้ฝึกอบรมเรียนรู้และมีความเข้าใจง่าย	3.98	.723	มาก
17. เนื้อหาสาระทั้งหมดที่ใช้ฝึกอบรมมีความเหมาะสมกับวัย ของผู้เข้ารับการอบรม	4.05	.724	มาก
18. เนื้อหาสาระทั้งหมดที่ใช้ฝึกอบรมสอดคล้องกับ การดำเนินชีวิต	4.09	.720	มาก
19. เนื้อหาสาระทั้งหมดที่ใช้ฝึกอบรมสอดคล้องกับปัญหา ในสังคมปัจจุบัน	4.06	.721	มาก
รวม	4.06	.440	มาก

เมื่อพิจารณาประเด็นความพึงพอใจด้านวิทยากร โดยภาพรวมพบว่า มีความพึงพอใจต่อ
พระวิทยากรอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = .811) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อย พบว่านักเรียน
มีความพึงพอใจในระดับมาก คือพระวิทยากรสามารถสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนที่มี
ความเป็นกันเอง ง่ายต่อการเรียนรู้หลักธรรม ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = .819) รองลงมาในระดับมากคือ
พระวิทยากรมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดีในหัวข้อที่ทำการสอน ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = .769)
การถ่ายทอดของพระวิทยากร โดยภาพรวมพบว่า มีความพึงพอใจต่อพระวิทยากรอยู่ในระดับมาก
($\bar{X} = 4.16$, S.D. = .737) ส่วนในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดคือ
พระวิทยากรมีความตั้งใจ

และเอาใจใส่ในการฝึกอบรม ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = .656) รองลงมาคือพระอาจารย์สอนธรรมะด้วยการใช้ภาษาที่เหมาะสมร่วมสมัยทำให้เรียนรู้ได้ง่าย ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = .696) และการใช้ภาษาในการสอนที่ง่าย มีน้ำเสียงที่ดังชัด ช่วยให้การเรียนธรรมะเข้าใจได้ง่าย ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = .750) (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม
ด้านวิทยากร

(n = 368)			
ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
ความรู้ความสามารถ			
1. พระวิทยากรมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี ในหัวข้อ ที่ทำการสอน	4.20	.769	มาก
2. พระวิทยากรสามารถสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอน ที่มีความเป็นกันเอง ง่ายต่อการเรียนรู้หลักธรรม	4.21	.819	มาก
3. พระวิทยากรสามารถตอบปัญหาข้อข้องใจได้ชัดเจน	4.09	.771	มาก
4. พระวิทยากรมีเทคนิควิธีในการสอนที่ดีไม่ทำให้ เกิดความเบื่อหน่าย	4.05	.896	มาก
5. พระวิทยากรมีความสามารถในการบรรยายให้เข้าใจ ได้อย่างลึกซึ้ง	4.06	.780	มาก
รวม	4.12	.811	มาก
การถ่ายทอดความรู้			
1. พระวิทยากรมีเทคนิคการสอนและสร้างบรรยากาศ ในการสอนธรรมที่ไม่เคร่งเครียด	4.16	.766	มาก
2. พระวิทยากรมีเทคนิคการนำปฏิบัติที่เป็นรูปแบบ ปฏิบัติตามได้ง่าย	4.07	.751	มาก

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
3. การใช้ภาษาในการสอนที่ง่าย มีน้ำเสียงที่ดังชัดช่วยให้การเรียน ธรรมชาติเข้าใจได้ง่าย	4.23	.750	มาก
4. พระอาจารย์สอนธรรมชาติด้วยการใช้ภาษาที่เหมาะสมร่วมสมัย ทำให้เรียนรู้ได้ง่าย	4.24	.696	มาก
5. พระอาจารย์ฝึกให้ทำอะไรอย่างมีสติด้วยการกระทำอย่างช้า ๆ ทำให้เกิดประโยชน์มากที่สุด	4.06	.774	มาก
6. วิธีการสอนธรรมชาติของพระอาจารย์เป็นวิธีการสอนที่น่าสนใจ	4.10	.739	มาก
7. พระวิทยากรมีความตั้งใจและเอาใจใส่ในการฝึกอบรม	4.30	.656	มาก
8. พระวิทยากรเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ซักถามแสดง ความคิดเห็น	4.13	.723	มาก
รวม	4.16	.737	มาก
ค่าเฉลี่ย รวม	4.15	.482	มาก

เมื่อพิจารณาประเด็นความพึงพอใจด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมพบว่า มีความพึงพอใจต่อสถานที่สิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = .533) ส่วนในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจระดับมากที่สุด 3 อันดับแรกคือสถานที่ในการทำวัตรสวดมนต์ ฟังธรรม สันทนาธรรม มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = .779) สถานที่ฝึกอบรมมีความร่มรื่น มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการฝึกอบรม ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = .796) และการจัดสภาพแวดล้อมภายในวัดทำให้เกิดความประทับใจ ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = .727) (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม
ด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม

(n = 368)

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
1. ความร่มรื่นภายในวัดที่มีต้นไม้มากมาย มีส่วนทำให้นักเรียน มีความสุขกับการฝึกอบรม	4.39	.745	มาก
2. การแบ่งเขตของวัดระหว่างเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาสและ เขตภavanaที่เป็นสัดส่วน สร้างความประทับใจ	4.03	.793	มาก
3. การจัดสภาพแวดล้อมภายในวัดทำให้เกิดความประทับใจ	4.21	.727	มาก
4. สถานที่ฝึกอบรมมีความร่มรื่น มีบรรยากาศที่เอื้อ ต่อการฝึกอบรม	4.24	.796	มาก
5. สถานที่ในการทำวัตรสวดมนต์ ฟังธรรม สนทนาธรรม มีความ สะอาด สงบ ร่มรื่น	4.27	.779	มาก
6. มีสถานที่ที่เหมาะสมในการแบ่งฐานการเรียนรู้ในแต่ละฐาน	4.09	.788	มาก
7. สถานที่รับประทานอาหารและน้ำดื่ม มีความสะอาด	4.14	.781	มาก
8. ห้องน้ำและห้องส้วมมีความสะอาดถูกสุขลักษณะ	4.02	.778	มาก
รวม	4.17	.533	มาก

เมื่อพิจารณาประเด็นความพึงพอใจด้านบรรยากาศ โดยภาพรวมพบว่า มีความพึงพอใจต่อบรรยากาศอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = .534) ส่วนในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจระดับมาก 3 อันดับแรกคือ กิจกรรมการเดินทางในวิถีแห่งสติ ช่วยให้เกิดความสงบและมีสติมากขึ้น ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = .794) กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ยามเช้า ฝึกให้นักเรียนทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = .776) และกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ยามเช้า ฝึกให้นักเรียนได้รู้จักชีวิตอย่างมีคุณค่า ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = .792) (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม
ด้านบรรยากาศ

(n = 368)

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
1. พระภิกษุสามเณรภายในวัดปฏิบัติตนน่าเลื่อมใส	4.05	.768	มาก
2. การเรียนการสอนธรรมะในขณะที่อยู่ค่ายฝึกอบรมที่ผ่อนคลาย ไม่เครียดจนเกินไป	4.04	.752	มาก
3. การมีระเบียบปฏิบัติที่ไม่เคร่งครัดจนเกินไป	3.84	.790	มาก
4. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ยามเช้า ฝึกให้นักเรียนได้รู้จักชีวิต อย่างมีคุณค่า	4.07	.792	มาก
5. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ยามเช้า ฝึกให้นักเรียนทำงานร่วมกับ ผู้อื่นได้	4.11	.776	มาก
6. กิจกรรมเดินจงกรมในวิถีแห่งสติ ช่วยให้เกิดความสงบและ มีสติมากขึ้น	4.12	.794	มาก
7. กิจกรรมการสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น ช่วยให้เข้าใจในศาสนพิธี มากยิ่งขึ้น	3.92	.805	มาก
รวม	4.02	.534	มาก

เมื่อพิจารณาประเด็นความพึงพอใจด้านการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ โดยภาพรวมพบว่า มีความพึงพอใจต่อการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$, S.D. = .578) ส่วนในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจระดับมาก 3 อันดับแรก คือห้องน้ำ ห้องส้วม มีเพียงพอแก่คณะผู้เข้ารับการฝึกอบรม ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = .832) บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ภายในวัดคอยให้บริการและความสะดวก ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = .798) และหนังสือในห้องสมุด มีความเพียงพอ ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = .764) (ตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม
ด้านการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่

(n = 368)

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
1. บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ภายในวัดคอยให้บริการ และความสะดวก	3.87	.798	มาก
2. ห้องน้ำ ห้องส้วม มีเพียงพอแก่คณะผู้เข้ารับการอบรม	3.87	.832	มาก
3. อุปกรณ์การนอน หมอน เสื้อ ผ้าห่มมีความสะอาด	3.61	.844	มาก
4. หนังสือในห้องสมุด มีความเพียงพอ	3.82	.764	มาก
5. มีความสะดวกเมื่อเจ็บป่วย เพราะมีห้องปฐมพยาบาลเบื้องต้น	3.82	.761	มาก
รวม	3.80	.578	มาก

เมื่อพิจารณาประเด็นความพึงพอใจด้านระยะเวลาพอเหมาะกับเนื้อหา โดยภาพรวมพบว่า มีความพึงพอใจต่อระยะเวลาพอเหมาะกับเนื้อหาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.93$, S.D. = .605) ส่วนในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจระดับมาก 3 อันดับแรกคือจำนวนวันในการจัดการอบรม 2 คืน 3 วัน มีความเหมาะสม ($\bar{X} = 4.01$, S.D. = .851) การจัดการเวลาเข้าค่ายอบรมในแต่ละวัน ได้กำหนดเวลาได้อย่างเหมาะสม ($\bar{X} = 3.92$, S.D. = .807) และระยะเวลาในการฝึกอบรม กับเนื้อหาในการฝึกอบรมเหมาะสมกัน ($\bar{X} = 3.91$, S.D. = .790) (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

ด้านระยะเวลาพอเหมาะกับเนื้อหา

(n = 368)

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ	
1. ระยะเวลาในการฝึกอบรม กับเนื้อหาในการฝึกอบรม เหมาะสมกัน	3.91	.790	มาก	
2. จำนวนหัวข้อและเนื้อหาสาระเหมาะสมกับระยะเวลาที่ใช้ ในการฝึกอบรม	3.90	.767	มาก	
3. จำนวนวันในการจัดการอบรม 2 คืน 3 วัน มีความเหมาะสม	4.01	.851	มาก	
4. ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมในแต่ละกิจกรรม มีความ เหมาะสม	3.90	.746	มาก	
5. การจัดการเวลาเข้าค่ายอบรมในแต่ละวัน ได้กำหนดเวลาได้ อย่างเหมาะสม	3.92	.807	มาก	
	รวม	3.93	.605	มาก

การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างข้อมูลส่วนบุคคลของเยาวชน
กับความพึงพอใจ

1. เพศกับความพึงพอใจ

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง เพศกับความพึงพอใจ พบว่า เยาวชน เพศหญิง
มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = .42) เพศชายมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในระดับ
มาก ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = .44) เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความพึงพอใจของเยาวชนระหว่างเพศชาย
และเพศหญิง พบว่า เยาวชนเพศชายและเพศหญิง มีความพึงพอใจต่อ โครงการฝึกอบรมคุณธรรม
ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 13)

ตารางที่ 13 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร

-พุทธธรรม ด้วยค่า t-test จำแนกตามเพศ (n = 368)

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ชาย	119	3.98	.44	-1.411	.159
หญิง	229	4.04	.42		

2. อายุกับความพึงพอใจ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามอายุ พบว่า เยาวชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 14)

ตารางที่ 14 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม จำแนกตามอายุ (n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.323	2	.162	.890	.412
ภายในกลุ่ม	66.256	365	.182		
รวม	66.579	367			

3. เกรดเฉลี่ยกับความพึงพอใจ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามเกรดเฉลี่ย พบว่า เยาวชนที่มีเกรดเฉลี่ยแตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 15)

ตารางที่ 15 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม จำแนกตามเกรดเฉลี่ย (n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.896	4	.224	1.238	.295
ภายในกลุ่ม	65.683	363	.181		
รวม	66.579	367			

4. ระดับชั้นกับความพึงพอใจ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามระดับชั้น พบว่า เยาวชนที่มีระดับชั้นแตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 16)

ตารางที่ 16 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม จำแนกตามระดับชั้น (n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	1.793	5	.359	2.003	.077
ภายในกลุ่ม	64.786	362	.179		
รวม	66.579	367			

5. อาชีพบิดากับความพึงพอใจ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามอาชีพบิดา พบว่า เยาวชนที่มีอาชีพบิดาแตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 17)

ตารางที่ 17 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม จำแนกตามอาชีพบิดา (n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	1.213	6	.202	1.116	.352
ภายในกลุ่ม	65.366	361	.181		
รวม	66.579	367			

6. อาชีพมารดากับความพึงพอใจ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามอาชีพมารดา พบว่า เยาวชนที่มีอาชีพมารดาแตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 18)

ตารางที่ 18 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจการฝึกอบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม จำแนกตามอาชีพมารดา (n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.596	6	.099	.543	.775
ภายในกลุ่ม	65.983	361	.183		
รวม	66.579	367			

7. รายได้ผู้ปกครองกับความพึงพอใจ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามรายได้ผู้ปกครอง พบว่า เยาวชนที่มีรายได้ผู้ปกครองแตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 19)

ตารางที่ 19 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม จำแนกตามรายได้ผู้ปกครอง (n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.676	4	.169	.930	.446
ภายในกลุ่ม	65.903	363	.182		
รวม	66.579	367			

8. การได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่นกับความพึงพอใจ

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง การได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่นกับความพึงพอใจ พบว่า เยาวชนที่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = .41) เยาวชนที่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = .44) เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความพึงพอใจของเยาวชนระหว่างเคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น และไม่เคยได้รับการฝึกอบรม พบว่า เยาวชนที่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่นกับไม่เคย มีความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 20)

ตารางที่ 20 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ด้วยค่า t-test จำแนกตามการได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น (n = 368)

ข้อมูลส่วนบุคคล	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
การได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น					
เคย	159	4.05	.41	1.103	.271
ไม่เคย	209	4.00	.44		

ตอนที่ 4 ทักษะของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

ผลการวิเคราะห์ทัศนคติต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ในภาพรวมพบว่าเยาวชนมีทัศนคติต่อการเข้าร่วมโครงการอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = .488) และเมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า เยาวชนมีทัศนคติในหัวข้อการมีสมาธิจะเป็นประโยชน์ต่อผลการเรียน ระดับดี ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = .700) รองลงมาคือหัวข้อช่วยให้รู้จักใช้ชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี ระดับดี ($\bar{X} = 4.22$, S.D. = .626) และหัวข้อสาระความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ระดับดี ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = .747) (ตารางที่ 21)

ตารางที่ 21 ทักษะของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

(n = 368)

ทัศนคติ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
1. การเข้าค่ายช่วยให้มีสมาธิและมีระเบียบดีขึ้น	4.17	.663	ดี
2. การมีสมาธิจะเป็นประโยชน์ต่อผลการเรียน	4.23	.700	ดี
3. การเรียนธรรมะช่วยขัดเกลาทำให้นิสัยดี	4.09	.726	ดี
4. ในการเข้าค่ายได้เรียนรู้ธรรมะ ได้ฝึกปฏิบัติสมาธิทำให้มีผลกับการแก้ปัญหาด้วยเหตุผล	4.12	.692	ดี
5. การฝึกปฏิบัติสมาธิ การเรียนธรรมะช่วยให้เป็นคนมีน้ำใจ	4.10	.684	ดี
6. การเข้าค่ายช่วยให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์	4.15	.706	ดี
7. สาระความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.18	.747	ดี
8. ช่วยให้อุทิศใช้ชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี	4.22	.626	ดี
9. ช่วยให้อุทิศใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม	4.18	.678	ดี
10. ช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรม	4.16	.703	ดี
รวม	4.17	.488	ดี

การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างข้อมูลส่วนบุคคลของเยาวชนกับทัศนคติ

1. เพศกับทัศนคติ

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง เพศกับทัศนคติ พบว่า เยาวชนเพศหญิง มีค่าเฉลี่ยทัศนคติในระดับดี ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = .49) เพศชายมีค่าเฉลี่ยทัศนคติในระดับดี ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = .49) เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทัศนคติของเยาวชนระหว่างเพศชายและเพศหญิง พบว่า เยาวชนเพศชายและเพศหญิง มีทัศนคติต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 22)

ตารางที่ 22 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทัศนคติ ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร

-พุทธธรรม ด้วยค่า t-test จำแนกตามเพศ (n = 368)

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ชาย	119	4.16	.49	.071	.943
หญิง	249	4.17	.49		

2. อายุกับทัศนคติ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามอายุ พบว่า เยาวชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 23)

ตารางที่ 23 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวทัศนคติ ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร

-พุทธธรรม จำแนกตามอายุ (n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.494	2	.247	1.035	.356
ภายในกลุ่ม	87.037	365	.238		
รวม	87.531	367			

3. เกรดเฉลี่ยกับทัศนคติ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามเกรดเฉลี่ยพบว่า เยาวชนที่มีเกรดเฉลี่ยแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 24)

ตารางที่ 24 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวทัศนคติ ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร -พุทธธรรม จำแนกตามเกรดเฉลี่ย (n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	2.140	4363	.535	2.274	.061
ภายในกลุ่ม	85.391	367	.235		
รวม	87.531	367			

4. ระดับชั้นกับทัศนคติ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามระดับชั้นพบว่า เยาวชนที่มีระดับชั้นแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 25)

ตารางที่ 25 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวทัศนคติ ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร -พุทธธรรม จำแนกตามระดับชั้น (n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	2.084	5	.417	1.766	.119
ภายในกลุ่ม	85.447	362	.236		
รวม	87.531	367			

5. อาชีพบิดากับทัศนคติ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามอาชีพบิดาพบว่า เยาวชนที่มีอาชีพบิดาแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 26)

ตารางที่ 26 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวที่สอดคล้องกับทัศนคติ ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร
-พุทธธรรม จำแนกตามอาชีพบิดา (n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.378	6	.063	.261	.955
ภายในกลุ่ม	87.153	361	.241		
รวม	87.531	361			

6. อาชีพมารดา กับทัศนคติ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามอาชีพมารดาพบว่า เยาวชนที่มีอาชีพมารดาแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 27)

ตารางที่ 27 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวที่สอดคล้องกับทัศนคติ ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร
-พุทธธรรม จำแนกตามอาชีพมารดา (n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	1.240	6	.207	.865	.521
ภายในกลุ่ม	86.290	361	.239		
รวม	87.531	367			

7. รายได้ผู้ปกครอง กับทัศนคติ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามรายได้ผู้ปกครองพบว่า เยาวชนที่มีรายได้ผู้ปกครองแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อโครงการไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 28)

ตารางที่ 28 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวทัศนคติ ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร

-พุทธธรรม จำแนกตามรายได้ผู้ปกครอง

(n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.507	4	.127	.528	.715
ภายในกลุ่ม	87.024	363	.240		
รวม	87.531	367			

8. การได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่นกับทัศนคติ

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง การได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่นกับทัศนคติ

พบว่า เยาวชนที่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น มีค่าเฉลี่ยทัศนคติในระดับดี ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = .50)

เยาวชนที่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น มีค่าเฉลี่ยทัศนคติ ในระดับดี ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = .48)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทัศนคติของเยาวชน ระหว่างเคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่นและไม่เคยได้รับการฝึกอบรม พบว่า เยาวชนที่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่นกับไม่เคย มีทัศนคติต่อ โครงการฝึกอบรมคุณธรรมไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 29)

ตารางที่ 29 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทัศนคติ ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร

-พุทธธรรม ด้วยค่า t-test จำแนกตามการได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น

(n = 368)

ข้อมูลส่วนบุคคล	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
เคย	159	4.20	.50	1.079	.281
ไม่เคย	209	4.14	.48		

ตอนที่ 5 การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

การประเมินการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ นำเสนอเป็น 5 ประเด็น คือ เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นเยาวชนที่ดีของชาติและเป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนา

ผลการวิเคราะห์การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรมโดยภาพรวม พบว่า ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = .447) โดยเยาวชนมีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ ด้านการเป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่ ระดับมาก ($\bar{X} = .397$, S.D. = .533) รองลงมาด้านการเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = .507) และ ด้านการเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = .507) (ตารางที่ 30)

ตารางที่ 30 การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ของเยาวชน ในภาพรวม

การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	(n = 368)
			ระดับ
1. ด้านการเป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่	3.97	.533	มาก
2. ด้านการเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์	3.95	.507	มาก
3. ด้านการเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน	3.96	.507	มาก
4. ด้านการเป็นเยาวชนที่ดีของชาติ	3.46	.676	ปานกลาง
5. ด้านการเป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนา	3.80	.584	มาก
รวม	3.83	.447	มาก

เมื่อพิจารณาประเด็น การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ด้านเป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่ โดยภาพรวมพบว่า มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$, S.D. = .533) ส่วนในประเด็นย่อยพบว่านักเรียนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ระดับมาก 3 อันดับแรก คือเป็นกำลังใจให้กับพ่อแม่ยามที่ท่านมีความทุกข์ ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = .717) รองลงมาระดับมากคือเมื่อออกจากบ้านได้ขออนุญาตพ่อแม่

ทุกครั้ง ($\bar{X} = 4.11$, S.D = .842) และเมื่อพ่อแม่ไม่สบายทุกครั้งได้คอยดูแลช่วยเหลือ ($\bar{X} = 4.07$, S.D = .735) (ตารางที่ 31)

ตารางที่ 31 การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ของเยาวชน ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ด้านเป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่		(n = 368)		
การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ	
1. ได้เป็นกำลังใจให้กับพ่อแม่ยามที่ท่านมีความทุกข์	4.21	.717	มาก	
2. ได้ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านในวันหยุดหรือหลังเลิกเรียน	4.01	.756	มาก	
3. ได้เคยทำให้พ่อแม่หรือญาติพี่น้องผิดหวังในความประพฤติ ที่ไม่ดี	3.43	1.142	ปานกลาง	
4. เมื่อออกจากบ้านได้ขออนุญาตพ่อแม่ทุกครั้ง	4.11	.842	มาก	
5. เมื่อพ่อแม่ไม่สบายทุกครั้งได้คอยดูแลช่วยเหลือ	4.07	.735	มาก	
รวม	3.97	.533	มาก	

เมื่อพิจารณาประเด็น การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ด้านเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ โดยภาพรวมพบว่า มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในระดั้มาก ($\bar{X} = 3.95$, S.D = .507) ส่วนในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ระดั้มาก 3 อันดับแรกคือได้ตื่นนอนแต่เช้าและไปโรงเรียนได้ทันเวลา ($\bar{X} = 4.15$, S.D = .886) เมื่อครูมอบหมายงาน ถือเป็นหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ ($\bar{X} = 4.11$, S.D = .722) และได้แสดงความเคารพต่อครูอาจารย์เมื่อพบเจอ ($\bar{X} = 4.10$, S.D = .700) (ตารางที่ 32)

ตารางที่ 32 การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ของเยาวชน ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ด้านเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์		(n = 368)		
การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ	
1. ได้แสดงความเคารพต่อครูอาจารย์เมื่อพบเจอ	4.10	.700	มาก	
2. เมื่อมีปัญหาได้ปรึกษาขอรับฟังคำแนะนำจากครู	3.65	.938	มาก	

ตารางที่ 32 (ต่อ)

การนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
5. การเรียนถือเป็นหน้าที่หลักและได้ทุ่มเทให้กับการเรียน	4.03	.774	มาก
3. เวลาเรียนตั้งใจเรียนและสอบถามครูอาจารย์	3.74	.806	มาก
4. ได้ช่วยเหลือ ช่วยบริการงานของครูอาจารย์	3.79	.798	มาก
6. ได้มีส่วนดูแลทรัพย์สินของสถาบัน	3.89	.818	มาก
7. เมื่อครูมอบหมายงาน ถือเป็นหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ	4.11	.722	มาก
8. ได้แต่งกายสุภาพเรียบร้อยถูกต้องตามกฎระเบียบของโรงเรียน	4.09	.822	มาก
9. ได้ตื่นนอนแต่เช้าและไปโรงเรียนได้ทันเวลา	4.15	.886	มาก
รวม	3.95	.507	มาก

เมื่อพิจารณาประเด็น การนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ด้านเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน โดยภาพรวมพบว่า มีการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในระดั้มาก ($\bar{X}=3.96$, S.D = .507) ส่วนในประเด็นย่อยพบว่านักเรียนนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ระดั้มาก 3 อันดับแรกคือได้เอื้อเพื่อแบ่งปันสิ่งของให้กับเพื่อน ($\bar{X}=4.14$, S.D = .787) เพื่อนทำผิด ได้ให้กำลังใจและอภัยต่อเพื่อน ($\bar{X}=4.04$, S.D = .735) เก็บรักษาความลับระหว่างเพื่อนไว้ได้ ($\bar{X}=4.01$, S.D = .792) (ตารางที่ 33)

ตารางที่ 33 การนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ของเยาวชน ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ด้านเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน (n = 368)

การนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
1. เคยได้เอื้อเพื่อแบ่งปันสิ่งของให้กับเพื่อน	4.14	.787	มาก
2. เมื่อคุยกับเพื่อน พูดจามีน้ำใจไพเราะอ่อนหวานกับเพื่อน	3.65	.834	มาก
3. เคยช่วยเหลือหรือตักเตือนเพื่อนไม่ให้ทำผิด	3.92	.731	มาก
4. เพื่อนทำผิด ได้ให้กำลังใจและอภัยต่อเพื่อน	4.04	.735	มาก
5. เก็บรักษาความลับระหว่างเพื่อนไว้ได้	4.01	.792	มาก
6. ไม่โกหกแต่มีความซื่อสัตย์จริงใจต่อเพื่อน	4.00	.693	มาก
รวม	3.96	.507	มาก

เมื่อพิจารณาประเด็น การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ด้านเป็นเยาวชนที่ดีของชาติ โดยภาพรวมพบว่า มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.46$, S.D = .676) ส่วนในประเด็นย่อยพบว่านักเรียนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ระดับมาก 3 อันดับแรกคือชอบคิดอย่างมีเหตุผล ก่อนตัดสินใจทำทุกสิ่ง ($\bar{X} = 3.88$, S.D = .829) โดยปรกติมีความเสียสละและสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม ($\bar{X} = 3.79$, S.D = .787) และเชื่อว่าสามารถทำหน้าที่ในการเป็นผู้นำและผู้ตามได้ดี ($\bar{X} = 3.78$, S.D = .843) (ตารางที่ 34)

ตารางที่ 34 การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ของเยาวชน ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม

การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้	ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ด้านเป็นเยาวชนที่ดีของชาติ (n = 368)		
	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
1. ชอบคิดอย่างมีเหตุผลก่อนตัดสินใจทำทุกสิ่ง	3.88	.829	มาก
2. เคยกล่าวร้ายหรือโกหกผู้อื่นจนทำให้เขาเสียหาย	2.89	1.265	ปานกลาง
3. เป็นคนชอบทำอะไรตามใจตนเองจนทำให้คนอื่นเดือดร้อน	2.96	1.212	ปานกลาง
4. เชื่อว่าสามารถทำหน้าที่ในการเป็นผู้นำและผู้ตามได้ดี	3.78	.843	มาก
5. โดยปรกติมีความเสียสละและสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม	3.79	.787	มาก
รวม	3.46	.676	ปานกลาง

เมื่อพิจารณาประเด็น การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ด้านเป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนา โดยภาพรวมพบว่า มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$, S.D = .584) ส่วนในประเด็นย่อยพบว่านักเรียนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ระดับมาก 3 อันดับแรกคือการปฏิบัติธรรมด้วยการตื่นเช้ามีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ($\bar{X} = 4.05$, S.D = .747) เมื่อมีโอกาสมักจะร่วมทำบุญตามสถานที่ต่าง ๆ ($\bar{X} = 4.01$, S.D = .807) และผลการฝึกอบรมสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ($\bar{X} = 4.01$, S.D = .797) (ตารางที่ 35)

ตารางที่ 35 การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ของเยาวชน ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ด้านเป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนา

(n = 368)

การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
1. ได้มีโอกาสไปศึกษาปฏิบัติธรรมตามสถานที่ต่าง ๆ	3.58	.956	มาก
2. โดยปรกติได้แสดงความเคารพและอุปัถม์ภักดิ์บำรุงพระภิกษุสงฆ์	3.65	.919	มาก
3. เมื่อมีโอกาสมักจะร่วมทำบุญตามสถานที่ต่าง ๆ	4.01	.807	มาก
4. ได้มีส่วนในการคุ้มครองปกป้องรักษาศาสนา	3.78	.820	มาก
5. เมื่อมีโอกาสได้ชักชวนให้เพื่อน ๆ ไปปฏิบัติธรรม	3.36	1.074	ปานกลาง
6. มีความสนใจศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนา	3.60	.896	มาก
7. ผลการฝึกอบรมสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.01	.797	มาก
8. ผลการฝึกอบรมทำให้รักบ้านมากขึ้น	3.97	.825	มาก
9. การปฏิบัติธรรมด้วยการตื่นเช้ามีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต	4.05	.747	มาก
10. จากการเข้ารับการฝึกอบรม ส่งผลให้มีกำลังใจในการศึกษา	3.99	.832	มาก
รวม	3.80	.584	มาก

การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างข้อมูลส่วนบุคคลของเยาวชนกับการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

1. เพศกับการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง เพศกับการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้

ในชีวิตประจำวัน พบว่า เยาวชนเพศชายมีค่าเฉลี่ยการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = .47) เพศหญิงมีค่าเฉลี่ยการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้

ในชีวิตประจำวัน ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = .43) เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการ

นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ของเยาวชนระหว่างเพศชายและเพศหญิง พบว่า เยาวชน

ที่มีเพศแตกต่างกัน มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 36)

ตารางที่ 36 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชน

ด้วยค่า t-test จำแนกตามเพศ

(n = 368)

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ชาย	119	3.87	.47	1.188	.236
หญิง	249	3.81	.43		

2. อายุกับการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามอายุพบว่า เยาวชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 37)

ตารางที่ 37 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ของเยาวชน จำแนกตามอายุ

(n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.694	2	.347	1.746	.176
ภายในกลุ่ม	72.555	365	.199		
รวม	73.249	367			

3. เกรดเฉลี่ยกับการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามเกรดเฉลี่ยพบว่า เยาวชนที่มีเกรดเฉลี่ยแตกต่างกัน มีการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 38)

ตารางที่ 38 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ของเยาวชน จำแนกตามเกรดเฉลี่ย

(n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	1.373	4	.343	1.734	.142
ภายในกลุ่ม	71.876	363	.198		
รวม	73.249	367			

4. ระดับชั้นกับการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามระดับชั้นพบว่า เยาวชนที่มีระดับชั้นแตกต่างกัน มีการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันแตกต่างกัน มีการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างน้อย 1 คู่ ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 (ตารางที่ 39)

ตารางที่ 39 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ของเยาวชน จำแนกตามระดับชั้น

(n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	2.992	5	.598	3.083	.010*
ภายในกลุ่ม	70.257	362	.149		
รวม	73.249	367			

*p < .05

ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างระดับชั้นกับการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ดังได้ทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการของ Sheffe พบว่า เยาวชนชั้น ม.1 มีการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้มากกว่า เยาวชนชั้น ม.2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 โดยเยาวชนชั้น ม.1 มีการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้มากกว่าเยาวชนชั้น ม.2 เท่ากับ .29 (ตารางที่ 40)

ตารางที่ 40 การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้

ในชีวิตประจำวันที่มีระดับชั้นแตกต่างกัน เป็นรายคู่ ด้วยวิธีการของ Sheffe (n = 368)

ระดับชั้น	\bar{X}	ม.1	ม.2	ม.3	ม.4	ม.5	ม.6
		4.02	3.72	3.80	3.88	3.85	3.77
ม.1	4.02		.29*	.22	.14	.17	.24
ม.2	3.72			-	-	-	-
ม.3	3.80				-	-	-
ม.4	3.88					-	-
ม.5	3.85						-
ม.6	3.77						

*p < .05

5. อาชีพบิดากับการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามอาชีพบิดาพบว่า เยาวชนที่มีอาชีพบิดาแตกต่างกัน มีการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 41)

ตารางที่ 41 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวการนำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ของเยาวชน จำแนกตามอาชีพบิดา

(n = 368)

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.663	6	.111	.550	.770
ภายในกลุ่ม	72.586	361	.201		
รวม	73.249	367			

6. อาชีพมารดากับการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามอาชีพมารดาพบว่า เยาวชนที่มีอาชีพมารดาแตกต่างกัน มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 42)

ตารางที่ 42 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ของเยาวชน จำแนกตามอาชีพมารดา (n = 368)					
แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.949	6	.158	.790	.579
ภายในกลุ่ม	72.300	361	.200		
รวม	73.249	367			

7. รายได้ผู้ปกครองกับการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชนที่มีต่อโครงการจำแนกตามรายได้ผู้ปกครอง พบว่า เยาวชนที่มีรายได้ผู้ปกครองแตกต่างกัน มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 43)

ตารางที่ 43 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ของเยาวชน จำแนกตามรายได้ผู้ปกครอง (n = 368)					
แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.420	4	.105	.523	.719
ภายในกลุ่ม	72.829	363	.201		
รวม	73.249	367			

8. การได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่นกับการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง การได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่นกับการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน พบว่า เยาวชนที่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น มีค่าเฉลี่ยการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = .45) เยาวชนที่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น มีค่าเฉลี่ยการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = .44) เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ของเยาวชนระหว่างเคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น และไม่เคยได้รับการฝึกอบรม พบว่า เยาวชนที่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่นกับไม่เคย มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 44)

ตารางที่ 44 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชน

ด้วยค่า t-test จำแนกตามการได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น

(n = 368)

ข้อมูลส่วนบุคคล	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
การได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น					
เคย	159	3.84	.45	.525	.600
ไม่เคย	209	3.82	.44		

ตอนที่ 6 การสืบสานพระพุทธศาสนา เผยแพร่ธรรม

จากคำถามปลายเปิด เยาวชน ได้ให้ข้อเสนอแนะด้านการสืบสานพระพุทธศาสนา เผยแพร่ธรรม แบ่งเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. การทำหน้าที่ในการสืบสานพระพุทธศาสนา เยาวชนผู้ผ่านการฝึกอบรม ได้ให้ความเห็นสรุปโดยภาพรวม เรื่องหน้าที่ของชาวพุทธ ดังนี้

- 1) ศรัทธา เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อคือเชื่อคำสอนพระพุทธเจ้า เชื่อการกระทำตนมีผล ทำดีได้ดี ทำไม่ดีได้ไม่ดี
- 2) รักษาศีล ระวังรักษา กาย วาจา ปกติ ไม่ให้มีโทษ ไม่ล่วงเกิน ชีวิต ทรัพย์สิน เสรีภาพ ของผู้อื่น
- 3) ไม่เชื่อนอกหลักคำสอนทางศาสนา เช่นความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ ให้ถือความดี ของตนได้ทำเป็นมงคล
- 4) ไม่ควรทำบุญนอกคำสอนของพระพุทธศาสนา
- 5) ให้ทำบุญตามที่พระพุทธเจ้าสอนไว้คือ ให้ทาน รักษาศีล ภาวนา
- 6) ศึกษาเรียนรู้ธรรมะ ชาวพุทธที่ดีควรให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนา และน้อมนำหลักธรรมที่ได้ศึกษาแล้วมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมแก่ฐานะของตน สิ่งที่ต้องเรียนรู้พื้นฐานคือ อริยสัจ 4 เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา กฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา รู้จักศีล 5 เป็นต้น
- 7) ปฏิบัติธรรม คือการเรียนรู้ธรรมะแล้วนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ หากไม่นำไปปฏิบัติ ธรรมะนั้นก็ไร้ค่า หาประโยชน์ไม่ได้
- 8) เผยแพร่ธรรมะ มีวิธีการเผยแพร่หลาย เช่นการแสดงธรรมโดยการพูด การเขียนธรรมะ
- 9) ปกป้องคุ้มครองพุทธศาสนา เมื่อเห็นใครทำให้สงฆ์แตกแยกกัน คิดล้มล้างพุทธศาสนา ชาวพุทธที่ดีย่อมต้องลุกขึ้นมาต่อสู้ ปกป้องอย่างเต็มที่

การสืบสานพระพุทธศาสนาถือเป็นหน้าที่พุทธบริษัทโดยตรง ที่ต้องทำหน้าที่ดูแลรักษา วัฒนธรรมอันดีงาม ให้พระศาสนามีความเจริญและมั่นคงทำให้ชีวิตมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นประโยชน์ กับผู้ที่ปฏิบัติตาม ให้ผู้ปฏิบัติตามมีความรับผิดชอบเป็นประโยชน์กับชีวิตและสังคม

2. การปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนา เมื่อเกิดภัยต่อพระพุทธศาสนา เยาวชนส่วนใหญ่ได้แสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย สรุปภาพรวม ดังนี้

- 1) สนใจศึกษาหลักธรรมคำสอนอยู่เสมอและนำไปปฏิบัติให้ถูกต้อง ทั้งการรักษาศีล การปฏิบัติธรรม และการเจริญสมาธิ
 - 2) ช่วยเผยแพร่หลักธรรมคำสอนอยู่เสมอและนำไปปฏิบัติให้ถูกต้องชัดเจนหรือเผยแพร่ในรูปแบบของเอกสารสิ่งพิมพ์หรือสื่อต่างๆ เท่าที่จะทำได้
 - 3) ไม่ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ทำกิจนอกเหนือพุทธบัญญัติ เช่น ทำไสยศาสตร์ ทำนาย โชคชะตาราศี ใ้หวย ทำเครื่องรางของขลัง หรือประกอบพุทธพาณิชย์อื่น ๆ
 - 4) ส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์ที่มีวัตรปฏิบัติดีมีศีลสมาธิ ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ หรือเคร่งครัดในพระธรรมวินัย ตามพุทธบัญญัติโดยจัดกิจกรรมเชิดชูทั้งในระดับท้องถิ่น จังหวัดหรือระดับประเทศ โดยความร่วมมือระหว่างวัด สถานศึกษา ภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน
 - 5) ทำนุบำรุงวัดและพุทธศาสนสถาน ไม่ทำลายศาสนสถานหรือศาสนสมบัติ เช่น โบสถ์ ภาพกิจกรรมฝาผนัง หรือสิ่งของเครื่องใช้ภายในวัดให้ชำรุดแตกหัก รวมทั้งมีส่วนร่วมอนุรักษ์พระพุทธศาสนา วัฒนธรรมต่างๆ ในสังคมไทย เช่น ประเพณีทอดผ้าป่า ทอดผ้ากฐิน ทำบุญตักบาตร
 - 6) สอดส่องดูแลมิให้เกิดการกระทำอันเป็นการดูหมิ่นเหยียดหยามลบหลู่ ทำลายหรือบิดเบือน
 - 7) พระพุทธศาสนาถือเป็นมรดกของชาติไทยที่บรรพบุรุษได้ปกป้องคุ้มครองมาด้วยชีวิต เมื่อวิกฤตการณ์เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา ชาวพุทธไม่ควรนิ่งเฉยและปล่อยให้เป็นที่ของพระสงฆ์เพียงฝ่ายเดียว ควรช่วยกันแก้ไขระงับเหตุการณ์มิให้ลุกลามใหญ่โต
- การปกป้องคุ้มครองศาสนาเป็นหลักสำคัญที่ต้องทำหน้าที่ดูแลรักษา เพราะศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ที่ช่วยให้ชีวิต บ้านเมือง สังคมอยู่อย่างสันติสุข สันติภาพมาโดยตลอด สมควรอย่างยิ่งที่ต้องดูแลรักษาไม่ให้ถูกทำลาย

3. การให้คำแนะนำชักชวนให้ผู้อื่นปฏิบัติตนให้สมกับความเป็นชาวพุทธ จากความคิดเห็นเยาวชน สรุปภาพรวมหน้าที่ของชาวพุทธ ดังนี้

- 1) ทำบุญบำเพ็ญกุศล เข้าร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในโอกาสต่าง ๆ
- 2) ศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนา
- 3) ให้โอกาสแก่ตนเอง ฟังธรรม และปฏิบัติธรรม ปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา
- 4) บำรุงพระพุทธศาสนา เช่น เข้าวัดทำบุญ ให้ทาน รักษาศีล เจริญกุศล

- 5) เคารพในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
- 6) แต่งกายให้เรียบร้อย เวลาเข้ามาวัด
- 7) ไม่ดื่มสุรา เล่นการพนันในวัด ต้องเว้นจากอบายมุขทั้งปวง
- 8) ศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอย่างมีปัญญา
- 9) ช่วยแนะนำเรื่องศาสนาแก่ผู้อื่นปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา

สรุปได้ว่า หน้าที่ของชาวพุทธ คือ เข้าวัด ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม บำเพ็ญบุญ และสนับสนุนงาน
พระศาสนา

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยผลสัมฤทธิ์หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม” วัดปัญญาบันฑิตาราม มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตรในด้านความรู้ความเข้าใจของเยาวชนที่เข้าร่วม โครงการตามเนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรม ด้านทัศนคติและความพึงพอใจต่อโครงการ การนำความรู้ในหลักธรรม ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การสืบสานพระพุทธศาสนาและเผยแพร่วัฒนธรรม โดยประเมินผลโครงการหลังจากที่เยาวชนได้เข้าร่วมโครงการแล้ว 1 ปี ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 31 โรงเรียน จำนวน 9,455 คน โดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างใช้เทคนิคการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 368 คน โดยแบ่งตามระดับชั้นดังนี้ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 54 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 52 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 59 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 29 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 64 คน และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 110 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือแบบสอบถามและแบบทดสอบวัดความรู้ โดยสร้างจากการศึกษาเอกสาร บทความ แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ต่อจากนั้นนำไปตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขและทดลอง (Try Out) กับเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.953 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน Cross tabulation เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยโดยใช้ t-test ,One-way Analysis of variance ANOVA ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สรุปผลการวิจัย

การประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม” วัดปัญญานันทาราม ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยเป็น 5 ด้านคือ ผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ ความเข้าใจต่อเนื้อหาหลักสูตร ด้านความพึงพอใจ ด้านทัศนคติต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ของเยาวชนที่ผ่านโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ด้านการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และด้านการสืบสานพระพุทธศาสนาเผยแผ่ธรรม ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของเยาวชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป พบว่า เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ส่วนมากเป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 17 ปี ขึ้นไป มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.51-3.00 ทั้งเคยเข้ารับการอบรมโครงการค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม มาจากที่อื่นแล้ว อาชีพของบิดาและมารดา ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป มีรายได้ต่อเดือน 20,001 บาทขึ้นไป

2. ผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรม

ผลการวิเคราะห์ความรู้ต่อเนื้อหาหลักสูตร โดยผู้วิจัยได้จำแนกกลุ่มความรู้ออกเป็น 15 ด้าน ด้วยกันคือ ด้านครอบครัวชาวพุทธ ด้านวิถีชีวิตชาวพุทธ ณ วัดปัญญานันทาราม มรรยาทชาวพุทธและศาสนพิธี เพื่อนที่ดีของเพื่อน ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา เจริญภาวนาทางแห่งความดี การเข้าถึงพระรัตนตรัย ลูกที่ดีของพ่อแม่ ศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เยาวชนที่ดีของชาติ พิธีสู่ความเป็นพุทธบุตร ทางแห่งความสำเร็จ พิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ และสัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ไขปัญหา

ผลการวิเคราะห์ระดับความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม วัดปัญญานันทาราม พบว่า เยาวชนสามารถตอบแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจได้ถูกต้องมากที่สุด เรื่องเพื่อนที่ดีของเพื่อน ประเด็นการรู้จักคบเพื่อนที่ดี ช่วยให้ส่งเสริมการเรียนได้ดีและสามารถอยู่ร่วมกันด้วยความสุขสวัสดิ ร่องลงมาคือ เรื่องครอบครัวชาวพุทธ ประเด็นครอบครัวชาวพุทธ เป็นครอบครัวที่ปฏิบัติตนตามรอยบาทพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเรื่องการเข้าถึงพระรัตนตรัย ประเด็นองค์ประกอบที่สำคัญของพระรัตนตรัยคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ จะขาดสิ่งใดสิ่ง

หนึ่ง ไม่ได้ เป็นที่น่าสังเกตว่าข้อที่เยาวชนตอบถูกน้อยที่สุดคือเรื่องเจริญภาวณา ประเด็นลักษณะที่จิตเป็นสมาธิคือจิตที่มีความเข้มแข็งและมีพลัง ร่องลงมา คือ เรื่องมารยาทชาวพุทธและศาสนพิธี ประเด็น ฝ่ามือ 2 แขน 2 และหน้าผาก 1 เป็นวิธีการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ที่ถูกต้องและเรื่องพิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ ประเด็นการตั้งเป้าหมายที่จะไปสู่ความฝันของตนเอง นับว่าเป็นการตั้งอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่

ผลการวิเคราะห์ระดับความรู้ความเข้าใจของเยาวชนผู้ผ่านการอบรมโดยภาพรวมพบว่าเยาวชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลาง ร้อยละ 52.17 ในขณะที่เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในระดับสูง ร้อยละ 46.47

ผลการวิเคราะห์ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรมวัดปัญญานันทาราม จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า เพศหญิงมีความรู้ระดับสูง ในขณะที่เพศชายมีความรู้ระดับปานกลาง ผู้ที่มีอายุระหว่าง 15 -16 ปี ส่วนใหญ่มีความรู้ระดับปานกลาง ในขณะที่เยาวชนที่มีอายุ 17 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่มีความรู้ระดับสูง กลุ่มผู้ที่มีเกรดเฉลี่ยต่ำกว่า 2.00 -3.00 เป็นกลุ่มที่มีความรู้ในระดับปานกลาง ในขณะที่กลุ่มที่มีเกรดเฉลี่ยสะสมตั้งแต่ 3.01-3.51 ขึ้นไป จะเป็นกลุ่มที่มีระดับความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาในระดับสูง เมื่อจำแนกระดับความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตามระดับชั้น พบว่าระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีที่ 3 และปีที่ 5 อยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีที่ 4 และปีที่ 6 อยู่ในระดับสูง พบว่า เยาวชนที่มีระดับความรู้ในระดับสูง บิดาประกอบอาชีพรับราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และอื่นๆ ในขณะที่มารดาประกอบอาชีพรับราชการและอื่นๆ รวมทั้งผู้ปกครองมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ตั้งแต่ 15,001 บาทขึ้นไปและพบว่าเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการแต่ไม่มีประสบการณ์มาก่อนมีความรู้ระดับสูง แต่ผู้ที่มีประสบการณ์มีความรู้ระดับปานกลาง

3. ด้านความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร

-พุทธธรรม

ผลการวิจัยในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดความพึงพอใจไว้ 6 ด้านคือ ด้านเนื้อหาหลักสูตร ด้านวิทยากร ด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม ด้านบรรยากาศ ด้านการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ และด้านระยะเวลาพอเหมาะกับเนื้อหา ดังนี้

ผลการวิเคราะห์โดยภาพรวม พบว่า เยาวชนมีความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรมในระดับมาก โดยมีความพึงพอใจด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อมในระดับมาก รองลงมาคือด้านวิทยากรและด้านเนื้อหาหลักสูตร

3.1 ด้านเนื้อหาหลักสูตร เมื่อพิจารณาประเด็นความพึงพอใจด้านเนื้อหาหลักสูตร โดยภาพรวม พบว่า มีความพอใจในระดับมาก และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก เรื่องลูกที่ติของพ่อแม่ รู้ในพระคุณของพ่อแม่ทำให้เกิดความซาบซึ้งและตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของบุตรที่ดี รองลงมาคือเรื่องมารยาทชาวพุทธและศาสนพิธี ทำให้รู้จักมารยาทชาวพุทธและวิธีการกราบไหว้ที่ถูกต้อง และเรื่องศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ ทำให้รู้ในพระคุณครู เกิดความซาบซึ้งที่มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และคุณธรรมที่ศิษย์พึงมี ส่วนข้อที่มีค่าน้อยที่สุด คือเรื่องวิถีชีวิตชาวพุทธ ณ วัดปัญญานันทาราม เข้าใจความหมายของคัมภีร์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของวัด

3.2 ด้านวิทยากร เมื่อพิจารณาประเด็นความพึงพอใจด้านวิทยากร โดยภาพรวม พบว่ามีความพึงพอใจต่อวิทยากรอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากคือพระวิทยากรสามารถสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนที่มีความเป็นกันเอง ง่ายต่อการเรียนรู้หลักธรรม รองลงมาในระดับมากคือพระวิทยากรมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดีในหัวข้อที่ทำการสอน การถ่ายทอดของพระวิทยากร โดยภาพรวมพบว่า มีความพึงพอใจ ต่อวิทยากรอยู่ในระดับมาก ส่วนในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจระดับมากคือพระวิทยากรมีความตั้งใจและเอาใจใส่ในการฝึกอบรม รองลงมาคือพระอาจารย์สอนธรรมะด้วยการใช้ภาษาที่เหมาะสมร่วมสมัยทำให้เรียนรู้ได้ง่าย และการใช้ภาษาในการสอนที่ง่าย มีน้ำเสียงที่ดังชัดเจน ช่วยให้การเรียนธรรมะเข้าใจได้ง่าย

3.3 ด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม เมื่อพิจารณาความพึงพอใจด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวม พบว่า มีความพึงพอใจต่อสถานที่สิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก ส่วนในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก 3 อันดับแรกคือสถานที่ในการทำวัตร สวดมนต์ ฟังธรรม สนทนาธรรม มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น สถานที่ฝึกอบรมมีความร่มรื่น มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการฝึกอบรม และการจัดสภาพแวดล้อมภายในวัดทำให้เกิดความประทับใจ

3.4 ด้านบรรยากาศ เมื่อพิจารณาประเด็นความพึงพอใจด้านบรรยากาศโดยภาพรวม พบว่า มีความพึงพอใจต่อบรรยากาศอยู่ในระดับมาก ส่วนในประเด็นย่อย พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจ ระดับมาก 3 อันดับแรกคือ กิจกรรมการเดินทางกรรมในวิถีแห่งสติ ช่วยให้เกิดความสงบ และมีสติมากขึ้น กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ยามเช้า ฝึกให้นักเรียนทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ยามเช้า ฝึกให้นักเรียนได้รู้จักชีวิตอย่างมีคุณค่า

3.5 ด้านการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ เมื่อพิจารณาประเด็นความพึงพอใจด้านการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ โดยภาพรวม พบว่า มีความพึงพอใจต่อการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่อยู่ในระดับมาก ส่วนในประเด็นย่อย พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจ ระดับมาก 3 อันดับแรกคือห้องน้ำ ห้องส้วม มีเพียงพอแก่คณะผู้เข้ารับการฝึกอบรม บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ภายในวัด คอยให้บริการและความสะดวก และหนังสือในห้องสมุดมีความเพียงพอ

3.6 ด้านระยะเวลาพอเหมาะกับเนื้อหา เมื่อพิจารณาประเด็นความพึงพอใจ ด้านระยะเวลาพอเหมาะกับเนื้อหา โดยภาพรวม พบว่า มีความพึงพอใจต่อระยะเวลาพอเหมาะกับเนื้อหาอยู่ในระดับมาก ส่วนในประเด็นย่อย พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจ ระดับมาก 3 อันดับแรก คือ จำนวนวันในการจัดการอบรม 2 คืน 3 วัน มีความเหมาะสม การจัดตารางเวลาเข้าค่ายอบรมในแต่ละวัน ได้กำหนดเวลาได้อย่างเหมาะสมและระยะเวลาในการฝึกอบรม กับเนื้อหาในการฝึกอบรมเหมาะสมกัน

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่าง ด้านความพึงพอใจ และข้อมูลส่วนบุคคลของเยาวชน พบว่า เยาวชนเพศชาย มีอายุระหว่าง 15-16 ปี มีเกรดเฉลี่ย 3.51 ขึ้นไป ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 บัณฑิตประกอบอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ มารดาประกอบอาชีพเกษตรกร ผู้ปกครองมีรายได้ระหว่าง 15,001-20,000 บาท และเยาวชนที่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจใน

ระดับมาก เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบความพึงพอใจของเยาวชนด้านปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อ โครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรมไม่แตกต่างกัน

4. ด้านทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

ผลการวิเคราะห์ทัศนคติต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ในภาพรวม พบว่าเยาวชนมีทัศนคติต่อการเข้าร่วมโครงการอยู่ในระดับดี และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า เยาวชนมีทัศนคติในหัวข้อการมีสมาธิจะเป็นประโยชน์ต่อผลการเรียนในระดับดี รองลงมา คือหัวข้อช่วยให้รู้จักใช้ชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี และหัวข้อสาระความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่าง ด้านทัศนคติ และข้อมูลส่วนบุคคลของเยาวชน พบว่า เยาวชนเพศหญิง มีอายุระหว่าง 15-16 ปี เกรดเฉลี่ย 3.51 ขึ้นไป ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 บิคาประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว มารดาประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว ผู้ปกครองมีรายได้ระหว่าง 15,001-20,000 บาท และเยาวชนที่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น มีค่าเฉลี่ยทัศนคติในระดับดี เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบทัศนคติของเยาวชนด้านปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรมไม่แตกต่างกัน

5. ด้านการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

การประเมินการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ นำเสนอเป็น 5 ประเด็น คือ เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นเยาวชนที่ดีของชาติและเป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนา

ผลการวิเคราะห์การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ ต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรมโดยภาพรวม พบว่า ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเยาวชนมีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ ด้านเป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่ อยู่ในระดับมาก รองลงมาการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ด้านเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน และด้านการเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์

5.1 ด้านการเป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่ เมื่อพิจารณาประเด็น การนำหลักธรรม

ไปประยุกต์ใช้ด้านเป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่ โดยภาพรวมพบว่า มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ อยู่ใน ระดับมาก ส่วนในประเด็นย่อย พบว่า นักเรียนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ระดับมาก 3 อันดับแรก คือเป็นกำลังใจให้กับพ่อแม่ยามที่ท่านมีความทุกข์ รองลงมา ระดับมากคือเมื่อออกจาก

บ้าน ได้ขออนุญาตพ่อแม่ทุกครั้ง และระดับน้อย คือเคยทำให้พ่อแม่หรือญาติพี่น้องผิดหวังในความประพฤติที่ไม่ดี

5.2 ด้านการเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เมื่อพิจารณาประเด็น การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ด้านเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ โดยภาพรวมพบว่า มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในระดั้มาก ส่วนในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ระดั้มาก 3 อันดับแรกคือได้ตื่นนอนแต่เช้าและไปโรงเรียนได้ทันเวลา เมื่อครูมอบหมายงาน ถือเป็นหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ และได้แสดงความเคารพต่อครูอาจารย์เมื่อพบเจอ

5.3 ด้านการเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เมื่อพิจารณาประเด็น การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ด้านเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน โดยภาพรวมพบว่า มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในระดั้มาก ส่วนในประเด็นย่อย พบว่า นักเรียนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ระดั้มาก 3 อันดับแรกคือได้เอื้อเฟื้อแบ่งปันสิ่งของให้กับเพื่อน เพื่อนทำผิดได้ให้กำลังใจและอภัยต่อเพื่อน และเก็บรักษาความลับระหว่างเพื่อนไว้ได้

5.4 ด้านการเป็นเยาวชนที่ดีของชาติ เมื่อพิจารณาประเด็น การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ด้านเป็นเยาวชนที่ดีของชาติ โดยภาพรวม พบว่า มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในระดั้มานกลาง ส่วนในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ระดั้มาก 3 อันดับแรกคือชอบคิดอย่างมีเหตุผลก่อนตัดสินใจทำทุกสิ่ง โดยปรกติมีความเสียสละและสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมและเชื่อว่าสามารถทำหน้าที่ในการเป็นผู้นำและผู้ตามได้ดี

5.5 ด้านการเป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนา เมื่อพิจารณาประเด็น การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ด้านเป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนา โดยภาพรวมพบว่า มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในระดั้มาก ส่วนในประเด็นย่อย พบว่านักเรียนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ระดั้มาก 3 อันดับแรกคือการปฏิบัติธรรมด้วยการตื่นเช้ามีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต เมื่อมีโอกาสมักจะร่วมทำบุญตามสถานที่ต่าง ๆ และผลการฝึกอบรมสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่าง ด้านการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และข้อมูลส่วนบุคคลของเยาวชน พบว่า เยาวชนเพศหญิง อายุระหว่าง 15 -16 ปี มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.01 -2.50 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 บิคาที่ประกอบอาชีพเกษตรกร มารดาประกอบ

อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ ผู้ปกครองมีรายได้รายระหว่าง 15,001-20,000 บาท และเยาวชนที่เคยได้รับการฝึกอบรมจากที่อื่น มีค่าเฉลี่ยการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน มากที่สุด เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชน ด้านปัจจัย-ส่วนบุคคล พบว่า เยาวชนที่ศึกษาในระดับชั้นปีที่แตกต่างกัน มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันแตกต่างกัน อย่างน้อย 1 คู่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังได้ทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการของ Sheffe พบว่า เยาวชนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ยการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน สูงกว่า เยาวชนที่ศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เท่ากับ .30

6. การสืบสานพระพุทธศาสนา เผยแพร่ธรรม

จากคำถามปลายเปิด เยาวชนได้ให้ข้อเสนอแนะด้านการสืบสานพระพุทธศาสนา เผยแพร่ธรรม แบ่งเป็น 3 ประเด็นดังนี้

1. การทำหน้าที่ในการสืบสานพระพุทธศาสนา เยาวชนได้ให้ความเห็นโดยภาพรวม พุทธศาสนิกชนควรมีศรัทธา เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อคือเชื่อคำสอนพระพุทธเจ้า เชื่อการกระทำตนมีผล ทำดีได้ดี รักษาศีล ระวังรักษา กาย วาจา ปกติ ไม่มีมีโทษ ไม่ล่วงเกิน ชีวิต ทรัพย์สินของผู้อื่น ไม่เชื่อนอกหลักคำสอนทางศาสนาเช่นความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ ให้ถือความดีของตนเป็นมงคล ชาวพุทธที่ดีควรให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และน้อมนำหลักธรรมที่ได้ศึกษาแล้วมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมแก่ฐานะของตน สิ่งทีควรเรียนรู้พื้นฐานคือ อริยสัจ 4 เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา

2. การปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนา เมื่อเกิดภัยต่อพระพุทธศาสนา เยาวชนได้ให้ความเห็นโดยภาพรวม ชาวพุทธที่ดีต้องช่วยเผยแพร่หลักธรรมคำสอนอยู่เสมอและนำไปปฏิบัติให้ถูกต้องชัดเจนหรือเผยแพร่ในรูปแบบของเอกสารสิ่งพิมพ์หรือสื่อต่างๆ เท่าที่จะทำได้ ไม่ส่งเสริมให้พระสงฆ์ทำกิจนอกเหนือพุทธบัญญัติ เช่น ทำไสยศาสตร์ ทำนายโชคชะตาราศี ใ้หวย ทำเครื่องรางของขลัง หรือประกอบพุทธพาณิชย์อื่น ๆ

3. การให้คำแนะนำชักชวนให้ผู้อื่นปฏิบัติตนให้สมกับความเป็นชาวพุทธ เยาวชนได้ให้ความเห็นโดยภาพรวม ชาวพุทธที่ดีควรทำบุญบำเพ็ญกุศล เข้าร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ในโอกาสต่าง ๆ ให้โอกาสแก่ตนเอง ในการฟังธรรม และปฏิบัติธรรม ปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา เคารพในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ไม่ดื่มสุรา เล่นการพนัน เว้นจากอบายมุขทั้งปวง

ศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอย่างมีปัญญา และช่วยแนะนำเรื่องศาสนาแก่ผู้อื่นให้ปฏิบัติ ตามหลัก คำสอนของศาสนาที่ถูกต้อง หน้าที่ของชาวพุทธโดยตรง คือ เข้าวัด ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม บำเพ็ญบุญ และสนับสนุนงานพระศาสนา

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยการประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรฝึกรวมคุณธรรม” ค่ายพุทธบุตร- พุทธธรรม ของวัดปัญญาภิรมย์ธรรม จังหวัดปทุมธานี สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาหลักสูตรฝึกรวม

ผลการวิเคราะห์ระดับความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาหลักสูตรฝึกรวมค่ายพุทธบุตร- พุทธธรรม วัดปัญญาภิรมย์ธรรม พบว่า เยาวชนสามารถตอบแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจได้ ถูกต้องมากที่สุด เรื่องเพื่อนที่ดีของเพื่อน เยาวชนส่วนใหญ่จะอยู่กับเพื่อนและเข้าเพื่อนมากกว่า พ่อแม่ โดยมีความคิดเห็นว่าการรู้จักคบเพื่อนที่ดี ช่วยให้ส่งเสริมการเรียน ได้ดีและสามารถ อยู่ร่วมกันด้วยความสุขสวัสดิ และเป็นที่น่าสังเกตว่า ข้อที่เยาวชนตอบถูกน้อยที่สุดคือเรื่องเจริญ ภาวนา ประเด็นลักษณะที่จิตเป็นสมาธิคือจิตที่มีความเข้มแข็งและมีพลัง ร่องลงมา คือ เรื่องมรยท ชาวพุทธและศาสนพิธี ประเด็น ฝ่ามือ 2 แขน 2 และหน้าผาก 1 เป็นวิธีการกราบแบบเบญจางค- -ประดิษฐ์ที่ถูกต้อง อาจจะเป็นเพราะสถานศึกษามีการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษาและวัฒนธรรม เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องสมาธิภาวนา มรยท การกราบไหว้ ค่อนข้างน้อย และอาจไม่มีบุคคลากรที่มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ดังนั้น สถานศึกษาควรนิมนต์พระวิทยากรที่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามาให้ความรู้ โดยตรง ผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาหลักสูตรฝึกรวม จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า เพศหญิงเป็นกลุ่มที่มีระดับความรู้ความเข้าใจในระดับสูง ในขณะที่เพศชายเป็นกลุ่ม ที่มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลาง เนื่องจากเยาวชนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษา เป็นเยาวชนที่อยู่ในช่วงกำลังเข้าสู่วัยรุ่น ซึ่งวัยเหล่านี้โดยเฉพาะเพศชายมักให้ความสนใจกับสิ่งเร้า อื่นๆที่เป็นไปตามสภาพแวดล้อมและสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย รวมทั้งเทคโนโลยี สมัยใหม่ เช่น เกมคอมพิวเตอร์ ซึ่งมักดึงดูดความสนใจของเยาวชนมากกว่าการศึกษาหลักสูตร ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า สำหรับเพศหญิงก็เช่นเดียวกันแต่อย่างไรก็ตามในสังคมไทย การเล็งดูลูกหลานมักเน้นย้ำการอบรมเฉพาะเพศหญิงให้อยู่ในกรอบวัฒนธรรม ทำให้เพศหญิง

ยังคงให้ความสนใจในหลักธรรมบ้างพอสมควร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธวัชชัย เกื้อเกตุ (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนต่อการเข้าร่วมโครงการการอบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร ด้านการเปรียบเทียบความแตกต่างความคิดเห็นของนักเรียน โดยใช้ค่า Anova และ T - Test กำหนดนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 พบว่า นักเรียนที่มีเพศแตกต่างกัน จะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องเนื้อหาหลักสูตร สถานที่ วิทยากร วิธีการฝึกอบรม ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้ารับการฝึกอบรม เวลา และการบริการ แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นรา ตรีธัญญา (2543 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำหลักธรรมวิชาพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในสถานการณที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนหญิงมีการนำหลักธรรมวิชาพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในสถานการณที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน มีค่าเฉลี่ย 95.10 มากกว่านักเรียนชาย ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 92.24 นักเรียนมีการนำหลักธรรมวิชาพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในสถานการณที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวันในระดับมากมีจำนวนมากที่สุด คือ ร้อยละ 57.80 คะแนนเฉลี่ย 97.12 ส่วนนักเรียน ที่นำหลักธรรมวิชาพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในสถานการณที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวันในระดับปานกลาง มีจำนวนรองลงมา คือ ร้อยละ 42.20 คะแนนเฉลี่ย 88.02

2. ด้านความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร -พุทธธรรม

ความพึงพอใจของเยาวชนต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม วัดปัญญานันทาราม จังหวัดปทุมธานี จากการประเมินพบว่า เยาวชนมีความพึงพอใจโดยภาพรวมมีความพึงพอใจในระดับมาก แสดงว่าโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรวัดปัญญานันทารามเป็นโครงการที่สามารถสร้างความเชื่อ ความศรัทธา และมุ่งมั่นที่จะกระทำความดีแก่เยาวชนในวัยเรียนได้ดี เมื่อพิจารณาโดยรวม พบว่า เยาวชนมีความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ในระดับมาก โดยมีความพึงพอใจด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อมมากที่สุด รองลงมาคือด้านวิทยากรและด้านเนื้อหาหลักสูตร

ด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม พบว่า เยาวชนมีความพึงพอใจในระดับมาก โดยเฉพาะความร่มรื่นภายในวัดที่มีต้นไม้มากมาย มีการจัดสภาพแวดล้อมภายในวัด เช่นสถานที่ฝึกอบรม สถานที่ทำวัตรสวดมนต์ ฟังธรรม สนทนาธรรม มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น มีสถานที่เหมาะสมในการแบ่งฐานการเรียนรู้ในแต่ละฐาน สถานที่รับประทานอาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขา

มีความสะอาดถูกสุขลักษณะ เยาวชนที่เข้ามาฝึกอบรม เมื่อเห็นบรรยากาศ ร่มรื่น เงียบสงบ สามารถทำให้เกิดความศรัทธา ฟังพอใจและพร้อมที่จะเข้ารับการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมด้วยใจบริสุทธิ์ ความพึงพอใจดังกล่าวเป็นความพึงพอใจที่เกิดขึ้นเมื่อมีความรู้สึกที่ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมิ่งขวัญ นุรุชเลียม (2549 : บทคัดย่อ) ศึกษาการประเมิน โครงการค่ายพุทธบุตร ด้านสถานที่ และสิ่งแวดล้อม พบว่า เยาวชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าสถานที่และสิ่งแวดล้อมที่มีความเหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรม มีความสงบร่มรื่นเป็นธรรมชาติ มีส่วนสนับสนุนให้การฝึกอบรมเป็นไปด้วยดี มีกำลังใจทำความดี ทำให้เข้าใจศาสนามากยิ่งขึ้น และได้สัมผัสธรรมชาติ

ด้านวิทยากร พบว่า เยาวชนมีความพึงพอใจโดยรวมในระดับมาก โดยมีความพึงพอใจในประเด็นความรู้ความสามารถของพระวิทยากร พระวิทยากรมีความตั้งใจและเอาใจใส่ในการอบรม สามารถสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนที่มีความเป็นกันเองง่ายต่อการเรียนรู้หลักธรรม ตอบปัญหาข้อข้องใจได้ชัดเจน มีเทคนิควิธีในการสอนที่ดีไม่ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย บรรยายให้เข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้เนื่องจากพระวิทยากรของวัดปัญญานันทารามมีการพัฒนาตนเอง อยู่เสมอ ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งรู้จริงและสามารถนำมาแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ ธวัชชัย เกื้อเกตุ (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน ต่อการเข้าร่วม โครงการการอบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร ด้านวิทยากร พบว่า วิทยากรแต่ละท่าน มีความรู้ความสามารถ มีการเตรียมข้อมูลมาเป็นอย่างดี สามารถถ่ายทอดและให้ความรู้ตามเนื้อหาสาระของหลักสูตรได้เป็นอย่างดี มีเทคนิคในการฝึกอบรม ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่เบื่อ

ด้านเนื้อหาหลักสูตร พบว่า เยาวชนมีความพึงพอใจในระดับมากรองลงมา เนื้อหาสาระ สอดคล้องกับการดำเนินในชีวิต เนื้อหาสาระมีความสอดคล้องกับปัญหาในสังคมปัจจุบันและ เนื้อหาสาระเหมาะสมกับวัยของผู้เข้าอบรม โดยส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ทางด้านวิชาการและเน้น ปลุกฝังผู้เรียนให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 6 กล่าวไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการ ดำรงชีวิต สามารถอยู่กับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และสามารถนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมเข้า ค่ายพุทธบุตร มาใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างแท้จริง

3. ด้านทัศนคติของเยาวชนที่ผ่านการอบรมโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร

-พุทธธรรม

ทัศนคติของเยาวชนต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรมวัดปัญญา-นันทาราม จังหวัดปทุมธานี จากการประเมิน พบว่า เยาวชนมีทัศนคติโดยภาพรวมมีทัศนคติในระดับดี โดยมีทัศนคติในประเด็นการมีสมาธิจะเป็นประโยชน์ต่อผลการเรียน ระดับดี รองลงมาคือประเด็นช่วยให้อ่านหนังสือได้และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดีและประเด็นสาระความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความคิดว่าการเข้าร่วมโครงการเนื้อหาของหลักสูตรสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติตนในชีวิตจริงได้ และเห็นคุณค่าของการเข้าฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมทางพระพุทธศาสนามากขึ้น ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ต้องการให้เยาวชนของชาตินั้นมีการพัฒนาตนโดยหาประสบการณ์ ความรู้ ความเสียสละ ความเอื้ออาทร และความรักความสามัคคีกันในสังคม ตามที่ท่านพุทธทาสภิกขุ (2533) ได้กล่าวว่าชีวิตเป็นสิ่งที่พัฒนาได้ ปัจจัยแห่งชีวิตที่ต้องพัฒนาคือ กาย จิตใจ และวิญญาน ใ้รู้สิ่งที่ควรรู้ รู้ถูก รู้ตรง รู้จริง พัฒนาชีวิตที่มีประโยชน์ทั้งแก่ตัวเองและผู้อื่น

4. ด้านการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชนต่อโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรมวัดปัญญานันทาราม จังหวัดปทุมธานี จากการประเมิน พบว่า เยาวชนให้ความคิดเห็นว่าการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้โดยภาพรวม มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในระดั้มาก โดยเฉพาะด้านเป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่ รองลงมาคือ ด้านการเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อนระดั้มาก และด้านการเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการเป็นกลุ่มวัยเรียน มีชีวิตส่วนใหญ่อยู่ออกกับครอบครัวและในโรงเรียน ดังนั้นการนำหลักธรรมไปใช้ จึงเกี่ยวข้องกับพ่อแม่ เพื่อนและครูอาจารย์ ซึ่งสอดคล้องกับ ทิพย์ลาวัลย์ หลานไทย (2545) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนต่อผลการเข้าค่ายพัฒนาจริยธรรมของโรงเรียนอามาศย์พานิชกุล จังหวัดกระบี่ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เข้าค่ายพัฒนาจริยธรรม ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ผลที่ได้รับทางด้านคุณธรรม จริยธรรม อยู่ในระดั้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านความกตัญญูต่เวทีกคือมีจิตสำนึกที่จะทำตัวเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เพื่อตอบแทนบุญคุณของผู้มีพระคุณ นอกจากนี้ ยังรู้จักสามัคคีในหมู่พวก มีความเสียสละ อดทน อดกลั้น รู้จักคิดที่จะทำประโยชน์

ให้แก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และเห็นคุณค่าของการนั่งสมาธิ รู้จักนำหลักธรรมทางศาสนา มาพัฒนาจิตใจ ทำให้เกิดปัญญา มีสติในการคิดแก้ไขปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เจริญ เหล่าคำ (2548) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความคาดหวังของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการฝึกอบรม คุณธรรมวัดปัญญานันทาราม จังหวัดปทุมธานี” พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังในระดับมาก ต่อความคาดหวังต่อการเป็นแบบอย่างในการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตแก่คนในครอบครัว การเป็นแบบอย่างที่ดี แก่ผู้ร่วมงาน ในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของการดำเนินโครงการอบรม ซึ่งสอดคล้อง กับงานวิจัยของ สุทธินันท์ จันทนา (2546) ได้ศึกษาเรื่อง “การติดตามผลของเยาวชนที่ผ่าน โครงการอบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตรของวัดปัญญานันทาราม” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อ ประเมินความรู้ในหลักธรรมของศาสนาที่ใช้ในโครงการอบรมที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต ของเยาวชนเพื่อประเมินการนำหลักธรรมของศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของเยาวชน ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีความรู้ในหลักธรรมพอสมควร ส่วนใหญ่นำหลักธรรม ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันบ่อยครั้ง และมีเจตคติที่ดีต่อโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชน ด้านปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน มีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังได้ทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการ ของ Sheffe พบว่า เยาวชนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ยการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ ในชีวิตประจำวันสูงกว่า เยาวชนที่ศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เท่ากับ .30 เนื่องจากเยาวชน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประสบการณ์และชำนาญในสถานศึกษามากกว่า เยาวชนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1 เป็นเด็กใหม่แรกเข้า มีประสบการณ์ยังน้อย จึงยังไม่กล้าแสดงออกเต็มที่ แต่เมื่อขึ้น ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งเป็นช่วงก้าวผ่านวัยมัธยมต้น จึงต้องเร่งปรับตัวใหม่เพิ่มขึ้น จึงเป็นผู้ใหญ่ พระอินทร์แปลง จิตตส่วโร (2552) ศึกษาพฤติกรรมนักเรียน โครงการค่ายพุทธบุตร วัดปัญญา- นันทาราม จังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนหลังเข้ารับการ ฝึกอบรม เมื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพของกลุ่มประชากร ด้านเพศ อายุ ระดับชั้นเรียน และอาชีพของผู้ปกครองกับพฤติกรรมของนักเรียนพบว่า สถานภาพของกลุ่ม ประชากรด้านเพศ และระดับชั้นเรียน มีผลต่อพฤติกรรม ของนักเรียนที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติ ที่ระดับ .05 ส่วนด้านอายุ และอาชีพผู้ปกครอง ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน และสอดคล้องกับ ผลามาศ อ่อนบรรจง (2545) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาต่อการอบรมจริยธรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาต่อการอบรมจริยธรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครและเปรียบเทียบความคิดเห็นดังกล่าว จำแนกตามเพศ อายุ ระดับชั้นเรียน และระดับผลการเรียนเฉลี่ย ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาต่อการอบรมจริยธรรมในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัด กรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นต่อการอบรมจริยธรรมในระดับความเห็นด้วยทั้ง 8 ด้าน คือ ด้าน ดำเนินการ ด้านกิจกรรมการอบรม ด้านวินัยความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความเมตตา กรุณา ด้านการประหยัด ด้านความกตัญญู ล้วนเกิดจากการปฏิบัติกิจกรรม ส่วนการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับชั้นเรียน และระดับผลการเรียนเฉลี่ย ผลการวิจัย พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในเรื่อง วินัยความรับผิดชอบ และที่ระดับ .01 ในด้านความกตัญญู

5. ด้านการสืบสานพระพุทธศาสนา เผยแพร่ธรรม

จากคำถามปลายเปิด เยาวชนได้ให้ข้อเสนอแนะด้านการสืบสานพระพุทธศาสนา เผยแพร่ธรรม แบ่งเป็น 3 ประเด็นดังนี้

1. การทำหน้าที่ในการสืบสานพระพุทธศาสนา เยาวชนได้ให้ความเห็นโดยภาพรวม พุทธศาสนิกชนควรมีศรัทธา เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อคือเชื่อคำสอนพระพุทธเจ้า เชื่อการกระทำตน เชื่อ การทำดีได้ดี รักษาศีล ระวังรักษา กาย วาจา ปกติ ไม่ให้มีโทษ ไม่ล่วงเกิน ชีวิต ทรัพย์สินของผู้อื่น ไม่เชื่อนอกหลักคำสอนทางศาสนาเช่นความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ ให้ถือความดีของคนที่ได้ทำ เป็นมงคล ชาวพุทธที่ดีควรให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และน้อมนำ หลักธรรมที่ได้ศึกษาแล้วมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมแก่ฐานะของตนสิ่งที่ควรเรียนรู้พื้นฐานคือ อริยสัจ 4 เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุควาดี คุณวัฒน์ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องทัศนคติของนักศึกษาระบบศาสนา ต่อพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดี ต่อพระพุทธศาสนา มีความเห็นว่าพระพุทธศาสนามีหลักธรรม ที่สอนให้คนรับผิดชอบต่อหน้าที่ แสวงหาความจริง ความดี ทำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้นำไปปฏิบัติ

และสามารถจะนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ หากเราเข้าใจคำสอนอย่างถูกต้อง ตลอดจนเห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่มีคุณค่าอีกด้วย นักศึกษาส่วนใหญ่ มีทัศนคติที่เห็นด้วยกับพระสงฆ์ที่ประพฤติดีเคร่งครัดในระเบียบวินัย ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและทำประโยชน์ให้แก่สังคม เช่นให้ความรู้ด้านหลักธรรมคำสอน ให้การศึกษา ให้การพัฒนา เป็นต้น

2. การปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนา เมื่อเกิดภัยต่อพระพุทธศาสนา เยาวชนได้ให้ความเห็นโดยภาพรวม ชาวพุทธที่ดีต้องช่วยเผยแผ่หลักธรรมคำสอนอยู่เสมอและนำไปปฏิบัติให้ถูกต้องชัดเจนหรือเผยแพร่นิรุกติของเอกสารสิ่งพิมพ์หรือสื่อต่างๆ เท่าที่จะทำได้ ไม่ส่งเสริมให้พระสงฆ์ทำกิจนอกเหนือพุทธบัญญัติ เช่นทำไสยศาสตร์ ทำนายโชคชะตาราศี ใ้หวย ทำเครื่องรางของขลัง หรือประกอบพุทธพาณิชย์อื่น ๆ ดังพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพล-อดุลยเดช รัชกาลที่ 9 (ม.ป.ป.) ได้มีพระราชดำรัสการป้องกันและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา “การป้องกันและทำนุบำรุงนี้ ในรายละเอียดย่อมต้องกระทำกันอย่างจริงจังมากมายหลายอย่าง โดยรอบทุกด้าน ตามที่ผู้ร่วมงานแต่ละฝ่ายแต่ละท่านจะประชุมปรึกษากันต่อไป แต่โดยหลักใหญ่ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันหรือการทำนุบำรุงควรจะมีถึงวิธีการสำคัญขั้นพื้นฐานประการหนึ่งว่าทุกคนที่ถือตัวว่าเป็นพุทธศาสนิกชน จะต้องศึกษาพุทธศาสนาตามภูมิปัญญาความสามารถ และโอกาสของตน ๆ ที่มีอยู่ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องกระจ่างชัดขึ้นในหลักธรรม เมื่อศึกษาเข้าใจแล้วเห็นประโยชน์แล้วก็น้อมนำมาปฏิบัติทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวันและการทำงานของตน เพื่อให้เกิดความสุข ตามจิตความประพฤติปฏิบัติของแต่ละคน ถ้าชาวพุทธรู้ธรรมะปฏิบัติธรรมะอย่างถูกต้องทั่วถึงกันมากขึ้น ปฏิบัติการเบียดเบียนพระศาสนาให้เศร้าหมองก็จะลดน้อยลง เพราะทุกวันนี้ที่เกิดความเสื่อมความเสียหายก็มีผู้ใดใครอื่นทำให้เป็นเรื่องที่ชาวพุทธไม่รู้ ไม่เข้าใจ และไม่ปฏิบัติตามธรรมะทำขึ้นเกือบทั้งนั้น”

3. การให้คำแนะนำชักชวนให้ผู้อื่นปฏิบัติตนให้สมกับความเป็นชาวพุทธ เยาวชนได้ให้ความเห็นโดยภาพรวม ชาวพุทธที่ดีควรทำบุญบำเพ็ญกุศล เข้าร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ในโอกาสต่าง ๆ ให้โอกาสแก่ตนเอง ในการฟังธรรม และปฏิบัติธรรม ปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา เคารพในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ไม่ดื่มสุรา เล่นการพนัน เว้นจากอบายมุขทั้งปวง ศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอย่างมีปัญญา และช่วยแนะนำเรื่องศาสนาแก่ผู้อื่นให้ปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ถูกต้อง หน้าที่ของชาวพุทธโดยตรง คือ เข้าวัด ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม บำเพ็ญบุญ และสนับสนุนงานพระศาสนา สอดคล้องกับความคิดเห็นของท่านพุทธทาสภิกขุ (2518 : 96) ที่ท่านได้กล่าวว่า “เยาวชนต้องรู้จักหน้าที่ชาวพุทธ และต้องเดินตามผู้ใหญ่ เคารพศาสนา

บิดามารดา ครูอาจารย์ บรรพบุรุษ ซึ่งหากวัยรุ่นเคารพศาสนา นับถือศาสนา เคารพบิดามารดา นับถือครูอาจารย์ก็จะไม่ทำสิ่งที่เป็นปัญหาของสังคม ขอให้เยาวชนทำหน้าที่ชาวพุทธที่ดีและเดินตามหลังผู้ใหญ่ เดินตามกฎระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด และต้องบังคับตัวเอง คือเยาวชนต้องเป็นคนตั้งอยู่ในความดี บังคับตัวเองให้ทำหน้าที่ให้ดี คือบังคับตัวเองให้เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติและเป็นสาวกที่ดีของศาสนา”

การประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม” ของวัดปัญญานันทาราม จังหวัดปทุมธานี ได้ผลการประเมินที่แสดงถึงผลสัมฤทธิ์ของโครงการว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ที่ท่านปัญญานันทภิกขุได้กำหนดในการดำเนินโครงการในด้านเพื่อให้เยาวชนรู้จักบังคับตนเอง ประพฤติดี ประพฤติชอบ มีหลักธรรมในหลักใจ และเพื่อให้เยาวชนตื่นตัวจากความลุ่มหลงจากสิ่งชั่วร้าย ว่องไวในการศึกษาธรรม และก้าวหน้าในหน้าที่ของตนเอง ทั้งในหน้าที่การงาน การศึกษา และการตามรอยบาทพระศาสนา นอกจากนี้ยังได้ผลสัมฤทธิ์ตามที่ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้กำหนดหลักแห่งการปลูกฝังอบรมไว้ 5 ประการ คือ 1) เพื่อให้เยาวชนเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ 2) เพื่อให้เยาวชนเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ 3) เพื่อให้เยาวชนเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน 4) เพื่อให้เยาวชนเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และ 5) เพื่อให้เยาวชนเป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนาและผลการประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรฝึกอบรม ทำให้รู้ว่าเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนา ที่เชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้เพราะความดีหรือความประเสริฐของมนุษย์อยู่ที่การฝึกฝนพัฒนาตน พระธรรมปิฎก (2530 : 46) นอกจากนี้การประเมินผลสัมฤทธิ์หลักสูตรฝึกอบรมในครั้งนี้ทำให้รู้แนวคิดในการสืบสานพระพุทธศาสนาของเยาวชนอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรเพิ่มเนื้อหาการอบรมด้านการเจริญภาวนา เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเห็นประโยชน์ และสามารถนำความเข้าใจที่ได้จากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
2. ควรจัดเนื้อหาหลักสูตรการฝึกอบรมคุณธรรมให้เหมาะสมกับระดับชั้นของเยาวชน เพื่อให้เรียนรู้ได้ง่าย สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ถูกต้อง
3. ควรสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้เข้ามาฝึกอบรมนำความรู้ความเข้าใจที่ได้จากการฝึกอบรมนำไปเผยแพร่ให้แก่ผู้อื่นให้มากยิ่งขึ้น โดยการพูดให้ฟัง ทำให้ดูเป็นตัวอย่างและนำทำจากการปฏิบัติให้ผู้อื่นเห็นให้เขาได้ปฏิบัติตาม ซึ่งสอดคล้องกับคำว่า พูดให้ฟัง ทำให้ดู อยู่ให้เขาเห็น เย็นให้เขาได้สัมผัส
4. ควรนำเทคโนโลยีมาใช้ร่วมกับการฝึกอบรมแบบบรรยายเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีความสนใจ และไม่เกิดความเบื่อหน่ายในขณะฝึกอบรม
5. รูปแบบการฝึกอบรมควรมีการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีส่วนร่วมในกิจกรรม แสดงความคิดเห็นร่วมกับการเลือกกิจกรรม โดยใช้หลักการของผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student Center) โดยให้ครูผู้ควบคุมมีส่วนร่วมด้วย
6. ควรมีการเผยแพร่หลักสูตรและแนวทางในการดำเนิน โครงการฝึกอบรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม ไปยังวัดต่างๆ ทั่วทุกภูมิภาค เพื่อเป็นแหล่งพัฒนาเยาวชนทางด้านจิตใจและพัฒนาตน เพื่อเป็นมนุษย์ นอกเหนือ จากสถาบันการศึกษาซึ่งเน้นให้ความรู้ทางด้านวิชาการ
7. ควรมีการสร้างเครือข่ายและสร้างความร่วมมือทางการฝึกอบรมเยาวชนด้านคุณธรรม กับวัดหรือศูนย์ฝึกอบรมสำหรับเยาวชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. วิจัยความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรมและผู้ปกครองค่ายพุทธบุตร วัดปัญญา-นันทาราม เพื่อนำมาปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการ
2. ควรมีการติดตามประเมินผลเยาวชนที่ผ่าน โครงการฝึกอบรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม จากผู้ปกครองและอาจารย์ประจำชั้น ทุก ๆ 5 ปี เพื่อติดตามผลที่ได้จากการฝึกอบรมและพัฒนา หลักสูตรการฝึกอบรม
3. วิจัยศึกษาหลักวิธีการสอนและเทคนิควิธีการถ่ายทอดพระพุทธศาสนาของพระวิทยากร ที่ได้รับการยอมรับจากสังคม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการฝึกอบรมเยาวชน
4. การประเมินหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับ ความต้องการของสังคม

บรรณานุกรม

- กริช อัม โภชน์. (2530). **มนุษย์พฤติกรรมในการฝึกอบรม**. กรุงเทพฯ : สำนักฝึกอบรม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- กรวีร์ ศรีกิจการ. (2543). **เทคนิคการประเมินผลโครงการ**. เอกสารประกอบคำสอนวิชาเทคนิคการประเมินผลโครงการ. (อัครา).
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2549). **พิธีเปิดการสัมมนาและมอบนโยบาย เรื่อง ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษา** : โรงแรมปรินซ์พาเลซ กรุงเทพฯ. (อัครา).
- เครือวัลย์ ลีอภิชาติ. (2531). **หลักและเทคนิคการจัดการฝึกอบรมและการพัฒนาแนวทางการวางแผนการเขียนโครงการ และการบริหารโครงการ**. กรุงเทพฯ : สยามศิลป์การพิมพ์.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สำนักงาน. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ : พรินทกราฟฟิค.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2543). **กรอบวิสัยทัศน์และแนวทางการพัฒนาของประชาชนในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 9**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- เจริญ เหล่าคำ. (2548). **ศึกษาความคาดหวังของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการอบรมคุณธรรมวัดปัญญาன்றาราม จังหวัดปทุมธานี**. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เจียบ ไทยยิ่ง. (2547). **เอกสารประกอบการสอน แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์**. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.(อัครา).
- ชูชัย สมितिไกร. (2548). **การฝึกอบรมบุคลากรในองค์กร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไชยศ เรื่องสุวรรณ. (2529). เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษ เรื่องการประเมินหลักสูตร
: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม. (อัครา).

ทวีป ศิริรัศมี. (2544). การวางแผนพัฒนาและประเมินโครงการ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

ทิสนา แชนนี และคณะ. (2536). หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีไทย.
กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เทียนสิน ทบศิลป์. (2538). การประเมินผลโครงการพัฒนาคุณธรรมข้าราชการชีวิตดีมีคุณค่า ของ
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. (2546). เมืองไทยในความใฝ่ฝันของพระธรรมปิฎก : มหาวิทยาลัย
พระพุทธศาสนาแห่งโลก.

ทิพย์ลาวัลย์ หลายไทย. (2545). ความคิดเห็นของนักเรียนต่อผลการเข้าค่ายพัฒนาจริยธรรมของ
โรงเรียนอำมาตย์พานิชนุกูล จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต,
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

รัชชัช เกื้อเกตุ. (2542). ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนต่อการเข้าร่วมโครงการอบรมคุณธรรม
ค่ายพุทธบุตรของวัดปัญญาบันฑิตาราม อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี :
วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชานินทร์ ศิลป์จารุ. (2548). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. กรุงเทพฯ :
วี. อินเตอร์พรีน.

นนทวัฒน์ สุขผล. (2544). เทคนิคการฝึกอบรมอย่างมีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ
: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.

นิตา ชูโต. (2536). การประเมินโครงการ. กรุงเทพฯ : เฟรมโปรดักชันส์.

- นุช รัตนวิบูลย์. (2542). การประเมินผลปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการตามหลักสูตรการศึกษา
นอกโรงเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ : กรณีศึกษาสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางอุบลราชธานี. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นรา ตรีธัญญา. (2543). การศึกษาการนำหลักธรรมวิชาพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ใน
สถานการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียน
มัธยมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- บันเทิง มาแสง. (2530). การติดตามประเมินผลโครงการ. เอกสารกองประเมินผลธันวาคม
(อัดสำเนา).
- ประทุม รอดประเสริฐ. (2535). การบริหารโครงการ. กรุงเทพฯ : เนติกุลการพิมพ์.
- ประจวบ ตรีภักดิ์. (2544). การติดตามผลเยาวชนที่ผ่านโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอลองหลวง จังหวัด
ปทุมธานี. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ผกามาศ อ่อนบรรจง. (2545). ความคิดเห็นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาต่อการอบรมจริยธรรม
ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พิสนุ พองศรี. (2549). เทคนิควิธีประเมินโครงการ. กรุงเทพฯ : พิมพ์งาม.
- พระครูศีลวัฒนาภิรม. (2550). ปรกาศแห่งปัญญา 9 “บุชาหลวงพ้อ”. นนทบุรี :
บริษัทเอสอาร์พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.
- พระมิ่งขวัญ บุญเยี่ยม. (2549). ศึกษาการประเมินโครงการค่ายพุทธบุตรของวัดปัญญานันทาราม
อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี : วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย
อีสเทิร์นเอเซีย.

พระอินทร์แปลง จิตต์สัวโร. (2552). ศึกษาพฤติกรรมนักเรียนโครงการค่ายพุทธบุตรของ
วัดปัญญาบันทาราม จังหวัดปทุมธานี : วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2539). ศาสนาและเยาวชน. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2530). พัฒนาตน. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (3536). จะพัฒนาคนได้อย่างไร. กรุงเทพฯ : สหธรรมมิก.

พระราชวรมนี (ประยูร ธรรมจิตโต). (2540). ขอบฟ้าแห่งความรู้. กรุงเทพฯ
: มูลนิธิพุทธธรรม.

ไพบุลย์ เทพจินดา. (2550). การประเมินโครงการฝึกอบรมการเป็นหัวหน้าระบบงานอุตสาหกรรม
ของบริษัทยูเนี่ยนอุตสาหกรรมสิ่งทอจำกัด. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต : สาขาการ
บริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา.

พุทธทาสภิกขุ. (2533). ค่ายธรรมบุตร. กรุงเทพฯ : ธรรมทานมูลนิธิ.

พระราชดำรัส พระราชธรรม พระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9. พิธีเปิดสัมมนาสภายูวพุทธิกสมาคมแห่งชาติ :
จัดพิมพ์โดย ธรรมสภา. (ม.ป.ป.).

เขาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี. (2542). การประเมินโครงการ แนวคิดและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัตนะ บัวสนธ์. (2540). การประเมินโครงการ การวิจัยเชิงประเมิน. กรุงเทพฯ :
บริษัทต้นอ่อนแกรมมี่ จำกัด.

เริงลักษณ์ โรจนพันธ์. (2529). เทคนิคการฝึกอบรมกรุงเทพมหานคร: ภาควิชาเทคโนโลยี
ทางการศึกษาคณะศาสตรมหาวิทาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ ประสานมิตร.

- วัดปัญญาบันฑิตาราม.(2549). เอกสารประกอบการเข้าค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม. ปทุมธานี.
- วัดปัญญาบันฑิตาราม. (2551). เอกสารสรุปสถิติการจูงค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม. ปทุมธานี.
- สมชาย นาถะพินธ์. (2536). การฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาสาธารณสุข. ขอนแก่น : ศิริชัยการพิมพ์.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ฐมฺมวโร). (2531). สากลศาสนา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมพงษ์ เกษมสิน. (2526). การบริหารบุคคลแผนใหม่. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สุวิมล ว่องวานิช และนางลักษณะ วิรัชชัย. (2543). ปัจจัยและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมระดับบุคคลเพื่อมุ่งความสำเร็จของส่วนรวมของนักศึกษา. มหาวิทยาลัยการศึกษาเชิงปริมาณและคุณภาพ กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2524). การประเมินโครงการประชุม หลักการและการประยุกต์ใช้. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สุวิมล ตีรกันันท์. (2543). การประเมินโครงการ แนวทางสู่การปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสน่ห์ ชัยโต. (2544). การฝึกอบรมเชิงระบบ. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุดาวดี คุณวัฒน์. (2541). ทักษะของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาต่อพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพัตรา สุภาพ. (2519). สังคมวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สมคิด พรหมจ้อย. (2542). เทคนิคการประเมินโครงการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2524). การประเมินผลโครงการประชุม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

สุทธินันท์ จันทนา. (2546). การติดตามผลเยาวชนที่ผ่านโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร
ของวัดปัญญาบันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี.
วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2547). ชุดฝึกอบรมหลักสูตรการจัดฝึกอบรม
คุณธรรม 2 คืน 3 วัน ค่ายพุทธบุตร (สำหรับผู้เรียนช่วงชั้นที่ 3)
ค่ายพุทธธรรม (สำหรับผู้เรียนช่วงชั้นที่ 4) วัดปัญญาบันทาราม. (พิมพ์ครั้งที่ 3).
กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่ 10. (พ.ศ.2550-2554). กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำราญ มีแจ้ง.(2544). การประเมินโครงการทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : นิชินแอดเวอร์ไทซิงกรุ๊ป.

อาชัญญา รัตนอุบล. (2540). กระบวนการฝึกอบรมสำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียน.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ประชาชน.

Harbison, Prederick A. And Myers. Charies A.(1964). Education Manpower and

Flippo, Edwin B.(1966). Management : a Behavioral Approach. Boston : Allyn and Bacon.

Kingsbury, J.B.Rersonnel. (1979). administration for thai students. Bangkok Institute of
Public Administration. Thammasart University.

Alkil,M.C. (1972). Evaluation theory and development. In H.W. Carol (Ed). Evaluating
Action programs. Boston : Ally and Bacon.

Kirkpatrick. D.L. (1978 September). Evaluating in - house training program. Training and
Development Journal. 32(9) 6 – 9

Provus. M.M. (1971). The discrepancy evaluation model. Iown : WMC. Brown.

Scriven. M. (1972). The methodology of evaluation. In Prespectives of curriculum
evaluation.Chicago : Rand McNally.

Stake, R.E. (1975). Evaluation the art in education responsive approach. Ohio: Merrill.

Stufflebeam, D.L. et al. (1971). Education evaluation and decision making. Itsca, Lilinois :
F.E. Peacock.

Tyler R.W. (1986) Evaluation acting program. Bostom Allin and Bacon.

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

1. พระปัญญาภันทมนี (สง่า สุภโร)

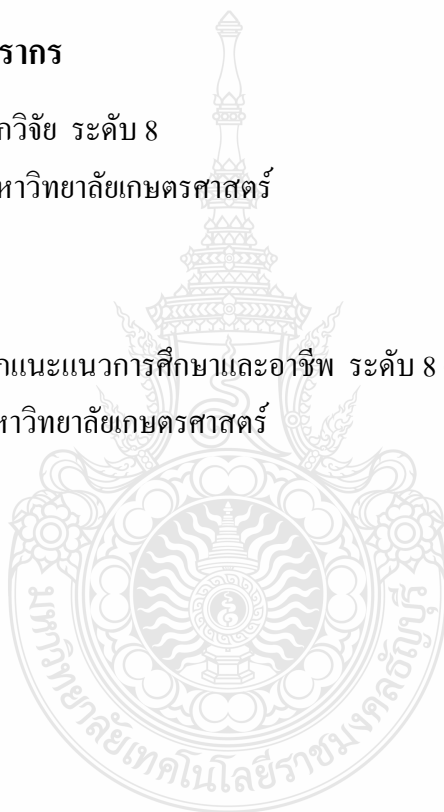
ตำแหน่ง	เจ้าอาวาสวัดปัญญาบันทาราม (พ.ศ. 2539)
	เจ้าคณะตำบลคลองหก (พ.ศ. 2546)
	พระอุปัชฌาย์สามัญญ (พ.ศ. 2547)

2. ดร.วรรณดี สุทธิรินรากร

ตำแหน่ง	นักวิจัย ระดับ 8
	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3. ดร.กรรณิกา คำดี

ตำแหน่ง	นักแนะแนวการศึกษาและอาชีพ ระดับ 8 (ชำนาญการ)
	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถาม

เรื่องการประเมินผลโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม
วัดปัญญานันทาราม ต.คลองหก อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี

คำชี้แจง แบบสอบถามชุดนี้ มีทั้งหมด 6 ตอนคือ

- ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเยาวชนที่ผ่านโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร
ตอนที่ 2 แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของเยาวชนที่ผ่านโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร
ตอนที่ 4 ทักษะคติของเยาวชนที่ผ่านโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร
ตอนที่ 5 การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
ตอนที่ 6 การสืบสานพระพุทธศาสนาเผยแพร่ธรรม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในวงเล็บ หรือเติมข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง

1. เพศ

☐ ชาย	☐ หญิง
------------------------------	-------------------------------
2. เกรดเฉลี่ยสะสม (ปีการศึกษา 2551)

☐ 2.00 และต่ำกว่า	☐ 2.01-2.50	☐ 2.51-3.00	☐ 3.01-3.50	☐ 3.51 ขึ้นไป
--	------------------------------------	------------------------------------	------------------------------------	--------------------------------------
3. อาชีพของบิดา

☐ ค้าขาย	☐ เกษตรกร
☐ รับราชการ	☐ พนักงานรัฐวิสาหกิจ
☐ ประกอบธุรกิจส่วนตัว	☐ รับจ้างทั่วไป
☐ อื่นๆ.....	
4. อาชีพของมารดา

☐ ค้าขาย	☐ เกษตรกร
☐ รับราชการ	☐ พนักงานรัฐวิสาหกิจ
☐ ประกอบธุรกิจส่วนตัว	☐ รับจ้างทั่วไป
☐ อื่นๆ.....	
5. รายได้ต่อเดือนของผู้ปกครอง

☐ 5,000 บาทและต่ำกว่า	☐ 5,001 - 10,000 บาท
☐ 10,001 - 15,000 บาท	☐ 15,001 - 20,000 บาท
☐ 20,001 บาทขึ้นไป	
6. ก่อนเข้ารับการศึกษาที่วัดปัญญานันทาราม ท่านเคยเข้ารับการศึกษาในกิจกรรมแบบเดียวกันมาจากที่อื่นหรือไม่

☐ ไม่เคย	☐ เคย จำนวน.....ครั้ง สถานที่.....
---------------------------------	---

ตอนที่ 2 แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

คำชี้แจง จงเลือกกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องด้านขวาของคำถามที่ตรงกับความเห็นของท่าน

	ประเด็นคำถาม	ใช่	ไม่ใช่
1	ครอบครัวชาวพุทธเป็นครอบครัวที่ปฏิบัติตนตามคำสอนพระสัมมาสัมพุทธเจ้า		
2	เรามาวัดเพื่อแสวงหาความดีให้กับชีวิตไม่ใช่มาเพื่อหาของดี		
3	นักเรียนควรตั้งใจศึกษาเล่าเรียนธรรมะที่โรงเรียนก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเข้าวัดเพราะจะทำให้เสียเวลาเรียน		
4	แนวคิด “อยู่อย่างต่ำ” ของครอบครัวชาวพุทธวัดปัญญาบันทราชม มีหลักปฏิบัติ 4 ประการคือ กล้าจน ทนเสียดสี หนีสะสม นิยมสร้างสรรค์		
5	ตรงต่อเวลา วาจาไพเราะ สงเคราะห์ช่วยเหลือ ทำความเชื่อให้ตรง ดำรงตนให้น่ารัก รู้จักละวางเพื่ออนาคต เป็นหลักการ “กระทำอย่างสูง” สำหรับผู้มาสู่ครอบครัวชาวพุทธของวัดปัญญา		
6	องค์ประกอบของวัดที่จะขาดไม่ได้ ได้แก่ พระอุโบสถ และกุฏิ		
7	พระภิกษุ- สามเณรและหลักธรรมคำสอน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของวัดหากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะขาดความเป็นวัด		
8	วัดในพระพุทธศาสนามีอยู่ 4 คำคือ “วัด วัตร วัตนัน และ วัณฺณ” มีความหมายไม่เหมือนกันดังนั้นคำว่า “วัด” หมายถึงวงกลมหรือการเวียนว่ายตายเกิด		
9	ทำบุญตักบาตร ฟีกสมาธิและการเจริญภาวนา เป็นวัตนธรรมของชาวพุทธ		
10	การปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนสุภาษิตและคติธรรม ถือเป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธ		
11	การแสดงความเคารพอย่างถูกวิธีคือการแสดงตามมารยาทชาวพุทธที่ถูกต้อง		
12	เมื่อพบเจอผู้อื่น ควรแสดงความเคารพตามมารยาท แม้ว่าความรู้สึกส่วนตัวอาจจะไม่ชอบใจ		
13	ฝ่ามือ 2 แขน 2 และหน้าผาก 1 เป็นวิธีการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ที่ถูกต้อง		
14	การอาราธนาศีล คือการกล่าวคำขอร้องให้พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์		
15	เมื่อพระสงฆ์เดินผ่านขณะที่นักเรียนนั่งอยู่ ควรลุกขึ้นแล้วนั่งลงกราบ		
16	การบูชาพระรัตนตรัย ควรจุดธูปก่อนจุดเทียน		
17	การกรวดน้ำ เพื่ออุทิศส่วนกุศลนิยมทำให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วเท่านั้น		
18	การชักชวนเพื่อนไปเที่ยวยามกลางคืนเพื่อความสนุกสนานช่วยให้ผ่อนคลาย เป็นกำลังใจและส่งผลดีต่อการเรียน		
19	พูดสิ่งที่ดี เสริมกำลังใจ มีประโยชน์ต่อเพื่อน เป็นการแสดงถึงการพูดที่มีน้ำใจ ไพเราะอ่อนหวานต่อเพื่อนได้มากที่สุด		

	ประเด็นคำถาม	ใช่	ไม่ใช่
20	ให้เพื่อนลอกการบ้านเพื่อส่งครูอาจารย์เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนอย่างถูกต้อง		
21	เมื่อเพื่อนทำผิดพลาด ต้องช่วยแก้ไขและให้อภัย ถือว่ามีน้ำใจต่อเพื่อน		
22	การรู้จักคบเพื่อนที่ดี ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้ดีและสามารถอยู่ร่วมกันด้วยความสุข สวัสดิ์		
23	การรู้จักวิธีเลือกคบเพื่อนที่ดีและไม่ควรพิจารณาถึงเพื่อนที่มีลักษณะเป็นที่พึงแก่ตนเองและเป็นผู้ร่วมสุขร่วมทุกข์ได้		
24	เห็นลูกสุนัขที่หลงทางผ่านมาทางบ้าน แล้วนำมาเลี้ยงรอนกว่าเจ้าของจะมารับคืน การประพุดิเช่นนี้ถือเป็นคนที่มีเมตตาต่อสัตว์		
25	การประพุดิตนตามระเบียบของสังคมและไม่ทำให้พระสงฆ์เดือดร้อน ถือเป็นการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อพระสงฆ์		
26	การบำเพ็ญกุศลตามวาระหรือโอกาสต่าง ๆ คือทำเมื่อมีความพร้อม มีกำลังทรัพย์หรือกำลังใจที่พร้อมในโอกาสนั้น ๆ		
27	การปฏิบัติตนอยู่ในศีล 5 ถือเป็นวิธีการปกป้องคุ้มครองรักษาพระพุทธศาสนา		
2	การเป็นผู้สนใจในการศึกษาปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนอย่างเคร่งครัด จะช่วยให้รู้ในญาณพิเศษ และบรรลุพระอรหันต์ในที่สุด		
29	การไหว้พระสวดมนต์แปลและฝึกนั่งสมาธิทุกวันสามารถนำมาบริหารจัดการ และเจริญปัญญาในชีวิตประจำวันได้		
30	ลักษณะที่จิตเป็นสมาธิคือจิตที่มีความเข้มแข็งและมีพลัง		
31	การคิดอย่างรอบคอบโดยคิดถึงข้อดีและข้อเสีย ก่อให้เกิดแต่ประโยชน์ ทำให้การทำการงานบรรลุตามเป้าหมาย		
32	การนั่งสมาธิและการเดินจงกรมถือเป็นความหมายของสมาธิอย่างถูกต้อง		
33	การทำสมาธิช่วยสร้างเสริมสุขภาพและรักษาโรคได้ เพราะจิตมีความเข้มแข็งไม่หวั่นไหว เมื่อจิตเข้มแข็งร่างกายจะแข็งแรง		
34	ถ้าเยาวชนรู้จักหลีกเลี่ยงจากอบายมุข รู้ในแนวทางการปฏิบัติตาม ธรรมแล้ว จะส่งผลให้เป็นผู้ที่สังคมยอมรับว่าเป็นคนดี		
35	ดื่มน้ำเมา ที่ยวกลางคืน ที่ยวดูการละเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่ว เกียรติร้านการทำงาน หมายถึงอบายมุข (เหตุแห่งความเสื่อม)		
36	นักเรียนชักชวนเพื่อนไปเที่ยว ดื่มเหล้า เสพยาบ้า และในที่สุดยกพวก ชกต่อยกัน เป็นธรรมชาติของวัยรุ่นซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เหมาะสม		
37	การปฏิบัติตามหลักธรรมกุศลกรรมบถ 10 เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพุดิผิดในกาม ไม่พุดปิด เป็นต้น เรียกว่าทางแห่งความดี		

	ประเด็นคำถาม	ใช่	ไม่ใช่
38	องค์ประกอบที่สำคัญของพระรัตนตรัยคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้		
39	การบูชาเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการพึ่งตนเอง ถือเป็นการเข้าถึงพระรัตนตรัยที่ถูกต้อง		
40	พระสงฆ์หมายถึงผู้ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า		
41	คำว่า “พ่อแม่เลี้ยงดูเรามาแล้ว เราต้องเลี้ยงท่านตอบ” มีความหมายตรงกับคำว่า “การสำนึกในพระคุณและรู้จักตอบแทนพระคุณพ่อแม่”		
42	สมชายกวาดบ้านเฉพาะเวลาที่ว่าง ถือว่าเป็นลูกที่ดี ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านอย่างถูกต้อง		
43	ลูกที่ทำความดีโดยประกาศให้สื่อรับรู้ถึงความดีที่ตนได้ปฏิบัติ ถือว่าเป็นการรักษาเกียรติยศและชื่อเสียงให้แก่วงศ์ตระกูล		
44	ประโยคที่ว่า “เชื่อฟังคำสั่งสอน ประพฤติตนเป็นคนดี” หมายถึงการรับฟังสิ่งดี ๆ จากผู้ใหญ่แล้วเดินตามหลังผู้ใหญ่ด้วยการถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ		
45	คำว่า “เอาใจใส่ดูแลพ่อแม่ยามที่ท่านไม่สบาย” หมายถึงการคอยดูแลเอาใจพ่อแม่เพื่อหวังรับมรดกจากท่าน		
46	การเคารพและเชื่อฟังครูอาจารย์หมายความว่าการทำงานเคารพและให้เกียรติครูอาจารย์และปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่าน		
47	การตั้งใจฟังครูอาจารย์สอนด้วยความอดทน เพื่อคอยจับผิดและหาข้อบกพร่องของท่าน		
48	การเสนอตัวเข้าไปช่วยงานครูอาจารย์ด้วยความเต็มใจ ถือเป็นการปรนนิบัติ ช่วยเหลือบริการงานของครูอาจารย์		
49	เรียนอย่างตั้งใจเอาใจใส่และทบทวนค้นคว้าบทเรียนอยู่เสมอ เมื่อมีปัญหา ก็ถามครูอาจารย์ทุกครั้ง พฤติกรรมแบบนี้ถือว่าเรียนด้วยความเคารพ		
50	เยาวชนที่ดีต้องใช้เหตุผลทางกฎหมายมากกว่าทางศีลธรรมประกอบการคิดอย่างมีเหตุผลก่อนคิดจะทำทุกสิ่งเสมอ		
51	การมีสติจะไม่พูด โทกหกเพื่อหวังผลประโยชน์จากผู้อื่น ถือเป็นแบบอย่างที่เป็นลักษณะที่ดีของเยาวชน		
52	คนที่ทำตามอารมณ์มากกว่าเหตุผล ทำอะไรโดยไม่คิด จะมีแต่ความเดือดร้อนเกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่นเสมอ		
53	รักชาติ เคารพพระศาสนา เทิดทูนพระมหากษัตริย์และซื่อสัตย์สุจริต เป็นหน้าที่สำคัญของเยาวชน		

	ประเด็นคำถาม	ใช่	ไม่ใช่
54	คนหนุ่ม คนสาว ที่พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรม เป็นความหมายของคำว่า “เยาวชน”		
55	พุทธบุตรจักไม่กระทำสิ่งที่ต่ำทราม พุทธบุตรจักกระทำแต่สิ่งที่ดีงามพุทธบุตร จักช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ เป็นคำปฎิญาณตนในพิธีสู่ความเป็นพุทธบุตร		
56	พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างในการแสวงหาความหลุดพ้นจากอาสวะกิเลส เครื่องเศร้าหมอง ซึ่งเปรียบเสมือนผู้ออกจากความมืดแล้วพบแสงสว่าง		
57	พุทธบุตร หมายถึงบุตรของพระภิกษุสงฆ์ที่นำหลักธรรมคำสั่งสอน ใให้กับพุทธศาสนิกชน		
58	การอ่อนวอนขอร้องจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ช่วยให้เป็นกำลังใจต่อการทำงาน และจะส่งผลให้ประสบความสำเร็จในอนาคต		
59	อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่สำคัญที่สุดสำหรับนักเรียนนักศึกษา เพราะเป็นหลักธรรมที่นำสู่ความสำเร็จ		
60	การมีเงินมากและมีครอบครัว มีงานทำ ถือเป็นความสำเร็จสูงสุด สำหรับชีวิต		
61	ผู้เข้าร่วมพิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ ทำให้เกิดจิตสำนึกในพระคุณ ของพ่อแม่และครูอาจารย์ ช่วยให้ลูกรักและเคารพพ่อแม่มากขึ้น		
62	การเกิดจิตสำนึกในความผิดที่ตนเองได้กระทำแล้วปรับปรุงตัวเอง ชื่อว่าเป็นการอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่		
63	การตั้งเป้าหมายที่จะไปสู่ความฝันของตนเอง นับว่าเป็นการตั้งอธิษฐานจิต เพื่อชีวิตใหม่		
64	สัมมนาหมายถึงการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นเพื่อ หาข้อสรุปในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง		
65	การสัมมนาพระพุทธานุศาสนากับการแก้ไขปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 นั้น เป็นกิจของสงฆ์ ชาวบ้านไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้อง		
66	ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับพระพุทธานุศาสนาคณะสงฆ์ต้องแสดงตนรับผิดชอบ แก้ไขปัญหานั้น ๆ ไม่ควรให้เป็นภาระของสังคม		
67	เมื่อการสัมมนาพระพุทธานุศาสนาสิ้นสุดลง ทำให้มีแนวทางในการแก้ปัญหา โดยใช้หลักการแก้ปัญหาด้วย อริยสัจ 4 ได้อย่างถูกต้อง		
68	การสัมมนาพระพุทธานุศาสนาเพื่อแก้ไขปัญหา เป็นการประจานชาวพุทธเอง ที่ออกมาชี้ข้อบกพร่องให้คนอื่นรู้และทำให้หมดศรัทธาในพระพุทธานุศาสนา		

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของเยาวชนที่ผ่านโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับ

ความรู้สึกลงใจของนักเรียนมากที่สุด ลงในช่องระดับความพึงพอใจ

จากที่นักเรียนได้เข้าฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรมาแล้ว นั้น นักเรียนมีความพึงพอใจต่อโครงการอบรมคุณธรรมอย่างไร	ระดับความคิดเห็น				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
1. รู้หลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และสามารถนำไป แก้ปัญหาได้					
2. เข้าใจความหมาย องค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของวัด					
3. รู้จักมารยาทชาวพุทธและวิธีการกราบไหว้ที่ถูกต้อง สามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างชาวพุทธที่ดี					
4. รู้จักเลือกคบหาสมาคมกับบุคคลที่ส่งเสริมให้กระทำ สิ่งดีงามเป็นประโยชน์แก่สังคม					
5. เข้าใจในหน้าที่ของศาสนิกชนที่ดี เป็นชาวพุทธ ที่ปฏิบัติตามหลักศีล 5 หรือหลักธรรมคำสอน					
6. รู้และเข้าใจขั้นตอนการเจริญภาวนาเห็นประโยชน์ที่จะฝึกฝน สติและสมาธิพบสิ่งประเสริฐสูงสุดในชีวิตคือความสงบเย็น					
7. รู้แนวทางการปฏิบัติตนเป็นคนดีไม่หลงผิด มีความ เชื่อมั่นในตนเอง มีสติ ไม่ประมาท					
8. มีความรู้ความเข้าใจความหมายของพระรัตนตรัย สามารถวิเคราะห์ได้ว่าสิ่งใดเป็นที่พึ่งอันประเสริฐ					
9. เกิดความซาบซึ้งในพระคุณของพ่อแม่ ตระหนักถึง บทบาทหน้าที่ของบุตรที่ดี					
10. เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของพระคุณครู มีความเข้าใจใน บทบาทหน้าที่และคุณธรรมที่ศิษย์พึงมี					
11. เข้าใจหน้าที่และปฏิบัติตนเป็นเยาวชนที่ดีของชาติ รู้จักทำตนให้เป็นประโยชน์พัฒนาประเทศชาติ					
12. กิจกรรมจุดเทียนในพิธีสู่ความเป็นพุทธบุตรช่วยกระตุ้น ความกตัญญูกตเวทีให้เกิดขึ้นแก่นักเรียน					
13. เกิดความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงการมีอิทธิบาทธรรม ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม					
14. กิจกรรมปิดค่ายในพิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ช่วยให้ มีความมุ่งมั่นในการมุ่งมั่นทำความดีต่อไปอย่างต่อเนื่อง					

จากที่นักเรียนได้เข้าฝึกรอบมณฑลธรรมค้ำยพุทธบรมมาแล้ว นั้น นักเรียนมีความพึงพอใจต่อโครงการอบรมธรรมอย่างไร	ระดับความคิดเห็น				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
15. สามารถนำกระบวนการแก้ปัญหาตามแนวทางอริยสัจ 4 ไปประยุกต์ใช้ ในการพัฒนาตนและสังคม					
16. เนื้อหาสาระทั้งหมดที่ใช้ฝึกรอบมรรณรู้ และ มีความเข้าใจง่าย					
17. เนื้อหาสาระทั้งหมดที่ใช้ฝึกรอบมมีความเหมาะสมกับ วัยของผู้เข้ารับการอบรม					
18. เนื้อหาสาระทั้งหมดที่ใช้ฝึกรอบมสอดคล้องกับ การดำเนินชีวิต					
19. เนื้อหาสาระทั้งหมดที่ใช้ในการฝึกรอบมมีความสอดคล้อง กับปัญหาในสังคมปัจจุบัน					
20. พระวิทยากรมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดีในหัวข้อ ที่ทำการสอน					
21. พระวิทยากรสามารถสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอน ที่มีความเป็นกันเองง่ายต่อการเรียนรู้หลักธรรม					
22. พระวิทยากรสามารถตอบปัญหาข้อข้องใจได้อย่างชัดเจน					
23. พระวิทยากร มีเทคนิควิธีในการสอนที่ดีไม่ทำให้เกิดความ เบื่อหน่าย					
24. พระวิทยากรมีความสามารถในการบรรยายธรรม ให้เข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง					
25. พระวิทยากรมีเทคนิคการสอนและสร้างบรรยากาศ ในการสอนธรรมที่ไม่เคร่งเครียด					
26. พระวิทยากรมีเทคนิคการนำปฏิบัติที่เป็นรูปแบบ ปฏิบัติตามได้ง่าย					
27. การใช้ภาษาในการสอนที่ง่าย มีน้ำเสียงที่ดังฟังชัด ช่วยให้การเรียนธรรมะเข้าใจได้ง่าย					
28. พระอาจารย์สอนธรรมะด้วยการใช้ภาษาที่เหมาะสม ร่วมสมัยทำให้เรียนรู้ได้ง่าย					
29. พระอาจารย์ฝึกให้ท่านทำอะไรอย่างมีสติด้วยการ กระทำอย่างช้า ๆ ทำให้เกิดประโยชน์มากที่สุด					

จากที่นักเรียนได้เข้าฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรมาแล้ว นั้น นักเรียนมีความพึงพอใจต่อโครงการอบรมคุณธรรมอย่างไร	ระดับความคิดเห็น				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
30. วิธีการสอนธรรมะของพระอาจารย์เป็นวิธีการสอน ที่น่าสนใจ					
31. พระวิทยากรมีความตั้งใจและเอาใจใส่ในการฝึกอบรม					
32. พระวิทยากร เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้ซักถาม แสดงความคิดเห็น					
33. ความร่มรื่นภายในวัดที่มีต้นไม้ร่มรื่นมีส่วนทำให้ นักเรียนมีความสุขกับการฝึกอบรม					
34. การแบ่งเขตของวัดระหว่างเขตพุทธาวาสเขตสังฆาวาส และเขตภavanaที่เป็นสัดส่วนสร้างความประทับใจ					
35. การจัดสภาพแวดล้อมภายในวัดทำให้เกิดความประทับใจ					
36. สถานที่ฝึกอบรม มีความร่มรื่น มีบรรยากาศที่เอื้อ ต่อการฝึกอบรม					
37. สถานที่ในการทำวัตรสวดมนต์ ฟังธรรมสนทนาธรรม มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น					
38. มีสถานที่ที่เหมาะสมในการแบ่งฐานการเรียนรู้ในแต่ละฐาน					
39. สถานที่รับประทานอาหาร และน้ำดื่ม มีความสะอาด					
40. ห้องน้ำ และห้องส้วมมีความสะอาดถูกสุขลักษณะ					
41. พระภิกษุสามเณรภายในวัดปฏิบัติตนน่าเลื่อมใส					
42. การเรียนการสอนธรรมในขณะอยู่ค่ายฝึกอบรม ที่ผ่อนคลาย ไม่เคร่งครัดจนเกินไป					
43. การมีระเบียบปฏิบัติที่ไม่เคร่งครัดจนเกินไป					
44. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ยามเช้า ฝึกให้นักเรียนได้รู้จัก ชีวิตอย่างมีคุณค่า					
45. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ยามเช้า ฝึกให้นักเรียนทำงาน ร่วมกับผู้อื่นได้					
46. กิจกรรมเดินจงกรมในวิถีแห่งสติ ช่วยให้เกิดความสงบ และมีสติมากขึ้น					
47. กิจกรรมการสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น ช่วยให้ เข้าใจ ในศาสนพิธีมากยิ่งขึ้น					
48. บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ภายในวัดคอยให้บริการและ ความสะอาด					

จากที่นักเรียนได้เข้าฝึกอบรบคุณธรรมค่ายพุทธบุตรมาแล้ว นั้น นักเรียนมีความพึงพอใจต่อโครงการอบรมคุณธรรมอย่างไร	ระดับความคิดเห็น				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
49. ห้องน้ำ ห้องส้วม มีเพียงพอแก่คณะผู้เข้ารับการอบรม					
50. อุปกรณ์การนอน หมอน เสื้อ ผ้าห่มมีความสะอาด					
51. หนังสือในห้องสมุด มีความเพียงพอ					
52. มีความสะดวกเมื่อเจ็บป่วย เพราะมีห้อง ปฐมพยาบาลเบื้องต้น					
53. ระยะเวลาในการฝึกอบรม กับเนื้อหาในการฝึกอบรม เหมาะสมกัน					
54. จำนวนหัวข้อและเนื้อหาสาระเหมาะสมกับ ระยะเวลาที่ใช้ ในการฝึกอบรม					
55. จำนวนวันในการจัดการอบรม 2 คืน 3 วันมีความเหมาะสม					
56. ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม ในแต่ละกิจกรรม มีความเหมาะสม					
57. การจัดตารางเวลาเข้าค่ายอบรมในแต่ละวัน ได้กำหนดเวลา ได้อย่างเหมาะสม					

ตอนที่ 4 ทักษะของเยาวชนที่ผ่านโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับ

ความรู้สึกรักของนักเรียนมากที่สุด ลงในช่องระดับความพึงพอใจ

จากที่นักเรียนได้เข้าฝึกอบรบคุณธรรมค่ายพุทธบุตรมาแล้ว นั้น นักเรียนมีทักษะต่อโครงการอบรมคุณธรรมอย่างไร	ระดับความคิดเห็น				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
1. การเข้าค่ายช่วยให้มีสมาธิ และความมีระเบียบดีขึ้น					
2. การมีสมาธิดีขึ้นจะเป็นประโยชน์ต่อผลการเรียน					
3. การเรียนธรรมะในค่ายพุทธบุตรช่วยขัดเกลาทำให้นิสัยดี					
4. ในการเข้าค่ายได้เรียนรู้ธรรมะ ได้ฝึกปฏิบัติสมาธิ ทำให้มีผลกับการแก้ปัญหาด้วยเหตุผล					
5. การฝึกปฏิบัติสมาธิ การเรียนรู้ธรรมะช่วยให้ เป็นคนมีน้ำใจ					
6. การเข้าค่ายช่วยให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์					
7. สาระความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้					

จากที่นักเรียนได้เข้าฝึกรอบบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรมาแล้ว นั้น นักเรียนมีทัศนคติต่อโครงการบรมคุณธรรมอย่างไร	ระดับความคิดเห็น				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
8. ช่วยให้ผู้รู้จักใช้ชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี					
9. ช่วยให้ผู้รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และสังคม					
10. ช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรม ในพระพุทธศาสนา					

ตอนที่ 5 การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับระดับ

การปฏิบัติตามความเป็นจริงมากที่สุด

จากที่นักเรียนได้เข้าฝึกรอบบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรมาแล้ว นั้น ได้นำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ได้รับจากการ ฝึกรอบบรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันมากน้อยเพียงใด	ระดับความคิดเห็น				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
1. ได้เป็นกำลังใจให้กับพ่อแม่ยามที่ท่านมีความทุกข์					
2. ได้ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านในวันหยุดหรือหลังเลิกเรียน					
3. ได้เคยทำให้พ่อแม่หรือญาติพี่น้องผิดหวังในความ ประพฤติที่ไม่ดี					
4. เมื่อออกจากบ้าน ได้ขออนุญาตพ่อแม่ทุกครั้ง					
5. เมื่อพ่อแม่ไม่สบายทุกครั้งได้คอยดูแลช่วยเหลือ					
6. ได้แสดงความเคารพต่อครูอาจารย์เมื่อพบเจอ					
7. เมื่อมีปัญหาได้ปรึกษาขอรับฟังคำแนะนำจากครู					
8. เวลาเรียนตั้งใจเรียนและสอบถามครูอาจารย์					
9. ได้ช่วยเหลือ ช่วยบริการงานของครูอาจารย์					
10. การเรียนถือเป็นหน้าที่หลักและได้ทุ่มเทให้กับการเรียน					
11. ได้มีส่วนดูแลทรัพย์สินสมบัติของสถาบัน					
12. เมื่อครูมอบหมายงาน ถือเป็นหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ					
13. ได้แต่งกายสุภาพเรียบร้อยถูกต้องตามกฎระเบียบ ของโรงเรียน					
14. ได้ตื่นนอนแต่เช้า และไปโรงเรียนได้ทันเวลา					
15. เคยได้เอื้อเฟื้อแบ่งปันสิ่งของให้กับเพื่อน					

จากที่นักเรียนได้เข้าฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรมาแล้ว นั้น ได้นำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ได้รับจากการ ฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันมากน้อยเพียงใด	ระดับความคิดเห็น				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
16. เมื่อคุยกับเพื่อน พุดจามีน้ำใจไพเราะอ่อนหวานกับเพื่อน					
17. เคยช่วยเหลือหรือตักเตือนเพื่อน ไม่ให้ทำผิด					
18. เพื่อนทำผิดได้ให้กำลังใจและอภัยต่อเพื่อน					
19. เก็บรักษาความลับระหว่างเพื่อนไว้ได้					
20. ไม่โกหกแต่มีความซื่อสัตย์จริงใจต่อเพื่อน					
21. ชอบคิดอย่างมีเหตุผลก่อนตัดสินใจทำทุกสิ่ง					
22. เคยกล่าวร้ายหรือโกหกผู้อื่นจนทำให้เขาเสียหาย					
23. เป็นคนชอบทำอะไรตามใจตนเองจนทำให้ คนอื่นเดือดร้อน					
24. เชื่อว่าสามารถทำหน้าที่ในการเป็นผู้นำและผู้ตามได้ดี					
25. โดยปกติมีความเสียสละ และสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม					
26. ได้มีโอกาสไปศึกษาปฏิบัติธรรมตามสถานที่ต่างๆ					
27. โดยปกติได้แสดงความเคารพและอุปถัมภ์บำรุง พระภิกษุสงฆ์					
28. เมื่อมีโอกาสมักจะร่วมทำบุญตามสถานที่ต่างๆ					
29. ได้มีส่วนในการช่วยคุ้มครองปกป้องรักษาศาสนา					
30. เมื่อมีโอกาสได้ชักชวนให้เพื่อนๆ ไปปฏิบัติธรรม					
31. มีความสนใจศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนา					
32. ผลการฝึกอบรมสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้					
33. ผลการฝึกอบรมทำให้รักบ้านมากขึ้น					
34. การปฏิบัติธรรมด้วยการตื่นเช้ามีประโยชน์ต่อ การดำเนินชีวิต					
35. จากการเข้ารับการฝึกอบรม ส่งผลให้มีกำลังใจ ในการศึกษา					

ตอนที่ 6 การสืบสานพระพุทธศาสนาด้วยเผยแพร่ธรรม

คำชี้แจง ให้นักเรียนเขียนวิธีในการสืบสานพุทธศาสนาและการเผยแพร่หลักธรรมคำสอน

ตามความรู้สึกรของท่านดังนี้

1. นักเรียนจะทำหน้าที่ในการสืบสานพระพุทธศาสนาโดยคิดว่าทำอะไร โดยวิธีใด เพื่อให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ตลอดไป ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ในฐานะที่นักเรียนเป็นชาวพุทธ เมื่อเกิดเหตุเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจะช่วยปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. นักเรียนที่เป็นชาวพุทธมีหน้าที่อย่างหนึ่งคือแนะนำชักชวนให้ผู้อื่นปฏิบัติตนให้สมกับความเป็นชาวพุทธ จงบอกหน้าที่ชาวพุทธมา 3 ประการ ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค
ค่าความเชื่อมั่น (Reliability)

ค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถาม

เรื่องการประเมินผลโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

วัดปัญญานันทาราม ต.คลองหก อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของเยาวชนที่ผ่านโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

จากที่นักเรียนได้เข้าฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรมาแล้วนั้น นักเรียนมีความพึงพอใจต่อโครงการอบรมคุณธรรมอย่างไร	ค่าความสัมพันธ์รายข้อ	ค่าความเชื่อมั่นเมื่อตัดรายข้อ
1. รู้หลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และสามารถนำไปแก้ปัญหาได้	.4538	.9391
2. เข้าใจความหมาย องค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของวัด	.5241	.9387
3. รู้จักมารยาทชาวพุทธและวิธีการกราบไหว้ที่ถูกต้องสามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างชาวพุทธที่ดี	.5944	.9386
4. รู้จักเลือกคบหาสมาคมกับบุคคลที่ส่งเสริมให้กระทำความดีเป็นสิ่งดีงามเป็นประโยชน์แก่สังคม	.4658	.9390
5. เข้าใจในหน้าที่ของศาสนิกชนที่ดี เป็นชาวพุทธที่ปฏิบัติตามหลักศีล 5 หรือหลักธรรมคำสอน	.5102	.9387
6. รู้และเข้าใจขั้นตอนการเจริญภาวนาเห็นประโยชน์ที่จะฝึกฝนสติและสมาธิพบสิ่งประเสริฐสูงสุดในชีวิตคือความสงบเย็น	.5231	.9387
7. รู้แนวทางการปฏิบัติตนเป็นคนดีไม่หลงผิด มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีสติ ไม่ประมาท	.3313	.9399
8. มีความรู้ความเข้าใจความหมายของพระรัตนตรัย สามารถวิเคราะห์ได้ว่าสิ่งใดเป็นที่พึ่งอันประเสริฐ	.4869	.9389
9. เกิดความซาบซึ้งในพระคุณของพ่อแม่ ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของบุตรที่ดี	.2222	.9401
10. เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของพระคุณครู มีความเข้าใจบทบาทหน้าที่และคุณธรรมที่ศิษย์พึงมี	.4610	.9390
11. เข้าใจหน้าที่และปฏิบัติตนเป็นเยาวชนที่ดีของชาติ รู้จักทำตนให้เป็นประโยชน์พัฒนาประเทศชาติ	.5125	.9387
12. กิจกรรมจุดเทียนในพิธีสู่ความเป็นพุทธบุตรช่วยกระตุ้น ความกตัญญู กตเวทิตาให้เกิดขึ้นแก่นักเรียน	.3790	.9395
13. เกิดความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงการมีอิทธิบาทธรรม ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม	.3779	.9396
14. กิจกรรมปิดค่ายในพิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่ช่วยให้มีความมั่นคงในการมุ่งมั่นทำความดีต่อไปอย่างต่อเนื่อง	.4489	.9391
15. สามารถนำกระบวนการแก้ปัญหาตามแนวทางอริยสัจ 4 ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนและสังคม	.4839	.9389

จากที่นักเรียนได้เข้าฝึกอบรบคุณธรรมค่ายพุทธบุตรมาแล้วนั้น นักเรียนมีความพึงพอใจต่อโครงการอบรมคุณธรรมอย่างไร	ค่าความสัมพันธ์ รายข้อ	ค่าความเชื่อมั่น เมื่อตัดรายข้อ
16. เนื้อหาสาระทั้งหมดที่ใช้ฝึกอบรบเรียนรู้ และมีความเข้าใจง่าย	.4412	.9391
17. เนื้อหาสาระทั้งหมดที่ใช้ฝึกอบรบมีความเหมาะสมกับวัยของผู้เข้ารับการอบรม	.4256	.9393
18. เนื้อหาสาระทั้งหมดที่ใช้ฝึกอบรบสอดคล้องกับการดำเนินชีวิต	.4923	.9389
19. เนื้อหาสาระทั้งหมดที่ใช้ในการฝึกอบรบมีความสอดคล้องกับปัญหาในสังคมปัจจุบัน	.4376	.9392
20. พระวิทยากรมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดีในหัวข้อที่ทำการสอน	.4287	.9393
21. พระวิทยากรสามารถสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนที่มีความเป็นกันเองง่ายต่อการเรียนรู้หลักธรรม	.1340	.9406
22. พระวิทยากรสามารถตอบปัญหาข้อข้องใจได้อย่างชัดเจน	.3873	.9394
23. พระวิทยากร มีเทคนิควิธีในการสอนที่ดีไม่ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย	.3027	.9398
24. พระวิทยากรมีความสามารถในการบรรยายธรรมให้เข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง	.4117	.9394
25. พระวิทยากรมีเทคนิคการสอนและสร้างบรรยากาศในการสอนธรรมที่ไม่เคร่งเครียด	.4443	.9392
26. พระวิทยากรมีเทคนิคการนำปฏิบัติที่เป็นรูปแบบปฏิบัติตามได้ง่าย	.3367	.9397
27. การใช้ภาษาในการสอนที่ง่าย มีน้ำเสียงที่ดังฟังชัดช่วยให้การเรียนรู้ธรรมะเข้าใจได้ง่าย	.3370	.9397
28. พระอาจารย์สอนธรรมะด้วยการใช้ภาษาที่เหมาะสม ร่วมสมัยทำให้เรียนรู้ได้ง่าย	.4806	.9389
29. พระอาจารย์ฝึกให้ท่านทำอะไรอย่างมีสติด้วยการกระทำอย่างช้า ๆ ทำให้เกิดประโยชน์มากที่สุด	.5923	.9383
30. วิธีการสอนธรรมะของพระอาจารย์เป็นวิธีการสอนที่น่าสนใจ	.4284	.9393
31. พระวิทยากรมีความตั้งใจและเอาใจใส่ในการฝึกอบรบ	.1440	.9404
32. พระวิทยากร เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรบได้ซักถาม แสดงความคิดเห็น	.3993	.9394
33. ความร่มรื่นภายในวัดที่มีต้นไม้ร่มรื่นมีส่วนทำให้นักเรียนมีความสุขกับการฝึกอบรบ	.5503	.9385
34. การแบ่งเขตของวัดระหว่างเขตพุทธาวาสเขตสังฆาวาส และเขตภavana ที่เป็นสัดส่วนสร้างความประทับใจ	.5479	.9385
35. การจัดสภาพแวดล้อมภายในวัดทำให้เกิดความประทับใจ	.2550	.9400
36. สถานที่ฝึกอบรบ มีความร่มรื่น มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการฝึกอบรบ	.3557	.9396

จากที่นักเรียนได้เข้าฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรมาแล้วนั้น นักเรียนมีความพึงพอใจต่อโครงการอบรมคุณธรรมอย่างไร	ค่าความสัมพัทธ์รายข้อ	ค่าความเชื่อมั่นเมื่อตัดรายข้อ
37. สถานที่ในการทำวัตรสวดมนต์ ฟังธรรมสนทนาธรรมมีความสะอาดสงบ ร่มรื่น	.5114	.9387
38. มีสถานที่ที่เหมาะสมในการแบ่งฐานการเรียนรู้ในแต่ละฐาน	.4726	.9390
39. สถานที่รับประทานอาหาร และน้ำดื่ม มีความสะอาด	.5449	.9386
40. ห้องน้ำ และห้องส้วมมีความสะอาดถูกสุขลักษณะ	.5561	.9385
41. พระภิกษุสามเณรภายในวัดปฏิบัติตนน่าเลื่อมใส	.6043	.9381
42. การเรียนการสอนธรรมในขณะที่อยู่ค่ายฝึกอบรมที่ผ่อนคลาย ไม่เครียดจนเกินไป	.5358	.9386
43. การมีระเบียบปฏิบัติที่ไม่เคร่งครัดจนเกินไป	.5196	.9387
44. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ยามเช้า ฝึกให้นักเรียนได้รู้จักชีวิตอย่างมีคุณค่า	.6680	.9380
45. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ยามเช้า ฝึกให้นักเรียนทำงานร่วมกับผู้อื่นได้	.4668	.9390
46. กิจกรรมเดินจงกรมในวิถีแห่งสติ ช่วยให้เกิดความสงบ และมีสติมากขึ้น	.5746	.9383
47. กิจกรรมการสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น ช่วยให้เข้าใจในศาสนพิธีมากยิ่งขึ้น	.5517	.9385
48. บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ภายในวัดคอยให้บริการและความสะอาด	.3634	.9401
49. ห้องน้ำ ห้องส้วม มีเพียงพอแก่คณะผู้เข้ารับการอบรม	.4837	.9391
50. อุปกรณ์การนอน หมอน เสื้อ ผ้าห่มมีความสะอาด	.4186	.9393
51. หนังสือในห้องสมุด มีความเพียงพอ	.4655	.9309
52. มีความสะดวกเมื่อเจ็บป่วย เพราะมีห้องปฐมพยาบาลเบื้องต้น	.4696	.9391
53. ระยะเวลาในการฝึกอบรม กับเนื้อหาในการฝึกอบรมเหมาะสมกัน	.5282	.9386
54. จำนวนหัวข้อและเนื้อหาสาระเหมาะสมกับ ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม	.4897	.9386
55. จำนวนวันในการจัดการอบรม 2 คืน 3 วันมีความเหมาะสม	.5592	.9384
56. ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม ในแต่ละกิจกรรมมีความเหมาะสม	.3234	.9401
57. การจัดตารางเวลาเข้าค่ายอบรมในแต่ละวัน ได้กำหนดเวลาได้อย่างเหมาะสม	.5339	.9386

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 30 คน
จำนวนข้อ 57 ข้อ
ค่าความเชื่อมั่นแอลฟา .9401

ตอนที่ 4 ทักษะของเยาวชนที่ผ่านโครงการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม

จากที่นักเรียนได้เข้าฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรมาแล้วนั้น นักเรียนมีทักษะต่อโครงการอบรมคุณธรรมอย่างไร	ค่าความสัมพัทธ์ รายชื่อ	ค่าความเชื่อมั่น เมื่อตัดรายชื่อ
1. การเข้าค่ายช่วยให้มีสมาธิ และความมีระเบียบดีขึ้น	.5495	.8509
2. การมีสมาธิดีขึ้นจะเป็นประโยชน์ต่อผลการเรียน	.4848	.8569
3. การเรียนธรรมะในค่ายพุทธบุตรช่วยขัดเกลาทำให้นิสัยดี	.6859	.8381
4. ในการเข้าค่ายได้เรียนรู้ธรรมะ ได้ฝึกปฏิบัติสมาธิ ทำให้มีผลกับการแก้ปัญหาด้วยเหตุผล	.6813	.8385
5. การฝึกปฏิบัติสมาธิ การเรียนธรรมะช่วยให้เป็นคนมีน้ำใจ	.6072	.8459
6. การเข้าค่ายช่วยให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์	.4865	.8554
7. สาระความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	.3675	.8627
8. ช่วยให้รู้จักใช้ชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี	.6175	.8448
9. ช่วยให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม	.6603	.8407
10. ช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนา	.5766	.8480

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 30 คน

จำนวนข้อ 10 ข้อ

ค่าความเชื่อมั่นแอลฟา .8616

ตอนที่ 5 การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

จากที่นักเรียนได้เข้าฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรมาแล้วนั้น ได้นำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันมากน้อยเพียงใด	ค่าความสัมพัทธ์ รายชื่อ	ค่าความเชื่อมั่น เมื่อตัดรายชื่อ
1. ได้เป็นกำลังใจให้กับพ่อแม่ยามที่ท่านมีความทุกข์	.1506	.8975
2. ได้ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านในวันหยุดหรือหลังเลิกเรียน	.3088	.8959
3. ได้เคยทำให้พ่อแม่หรือญาติพี่น้องผิดหวังในความประพฤติที่ไม่ดี	.4176	.8955
4. เมื่อออกจากบ้าน ได้ขออนุญาตพ่อแม่ทุกครั้ง	.1502	.8977
5. เมื่อพ่อแม่ไม่สบายทุกครั้งได้คอยดูแลช่วยเหลือ	.3538	.8961
6. ได้แสดงความเคารพต่อครูอาจารย์เมื่อพบเจอ	.6582	.8911
7. เมื่อมีปัญหาได้ปรึกษาขอรับฟังคำแนะนำจากครู	.5994	.8907
8. เวลาเรียนตั้งใจเรียนและสอบถามครูอาจารย์	.6946	.8905
9. ได้ช่วยเหลือ ช่วยบริการงานของครูอาจารย์	.8741	.8871
10. การเรียนถือเป็นหน้าที่หลักและได้ทุ่มเทให้กับการเรียน	.2270	.8967

จากที่นักเรียนได้เข้าฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรมาแล้วนั้น ได้นำเอา หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันมากน้อยเพียงใด	ค่าความสัมพันธ รายชื่อ	ค่าความเชื่อมั่น เมื่อตัดรายชื่อ
11. ได้มีส่วนดูแลทรัพย์สินสมบัติของสถาบัน	.5737	.8914
12. เมื่อครูมอบหมายงาน ถือเป็นหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ	.5693	.8925
13. ได้แต่งกายสุภาพเรียบร้อยถูกต้องตามกฎระเบียบของโรงเรียน	.1510	.8977
14. ได้ตื่นนอนแต่เช้า และไปโรงเรียนได้ทันเวลา	.3070	.8960
15. เคยได้เอื้อเฟื้อแบ่งปันสิ่งของให้กับเพื่อน	.6798	.8920
16. เมื่อคุยกับเพื่อน พุดจามีน้ำใจไพเราะอ่อนหวานกับเพื่อน	.3515	.8953
17. เคยช่วยเหลือหรือตักเตือนเพื่อนไม่ให้ทำผิด	.4945	.8933
18. เพื่อนทำผิดได้ให้กำลังใจและอภัยต่อเพื่อน	.0011	.9007
19. เก็บรักษาความลับระหว่างเพื่อนไว้ได้	.3629	.8953
20. ไม่โกหกแต่มีความซื่อสัตย์จริงใจต่อเพื่อน	.4653	.8937
21. ชอบคิดอย่างมีเหตุผลก่อนตัดสินใจทำทุกสิ่ง	.5898	.8917
22. เคยกล่าวร้ายหรือโกหกผู้อื่นจนทำให้เขาเสียหาย	.2658	.8992
23. เป็นคนชอบทำอะไรตามใจตนเองจนทำให้คนอื่นเดือดร้อน	.1749	.8996
24. เชื่อว่าสามารถทำหน้าที่ในการเป็นผู้นำและผู้ตามได้ดี	.5059	.8932
25. โดยปกติมีความเสียสละ และสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม	.7633	.8889
26. ได้มีโอกาสไปศึกษาปฏิบัติธรรมตามสถานที่ต่างๆ	.4026	.8949
27. โดยปกติได้แสดงความเคารพและอุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุสงฆ์	.6291	.8904
28. เมื่อมีโอกาสมักจะร่วมทำบุญตามสถานที่ต่างๆ	.4847	.8932
29. ได้มีส่วนในการช่วยคุ้มครองปกป้องรักษาศาสนา	.5177	.8929
30. เมื่อมีโอกาสได้ชักชวนให้เพื่อนๆ ไปปฏิบัติธรรม	.6134	.8904
31. มีความสนใจศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนา	.6375	.8900
32. ผลการฝึกอบรมสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้	.3302	.8957
33. ผลการฝึกอบรมทำให้รักบ้านมากขึ้น	.0375	.8994
34. การปฏิบัติธรรมด้วยการตื่นเช้ามีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต	.3102	.8959
35. จากการเข้ารับการฝึกอบรม ส่งผลให้มีกำลังใจในการศึกษา	.4295	.8943

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 30 คน

จำนวนข้อ 35 ข้อ

ค่าความเชื่อมั่นแอลฟา .8970

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งหมด รวมได้ 0.9532 เป็นแบบสอบถามที่มีความเชื่อมั่นสูง
แสดงว่าเป็นแบบสอบถามที่มีความเชื่อถือได้ สามารถนำแบบสอบถามไปใช้ได้

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – ชื่อสกุล	พระสรชัย ฉายา วรปญฺโญ นามสกุล ว่างคำ
วัน เดือน ปีเกิด	23 กันยายน 2523
ที่อยู่เดิม	15 หมู่ที่ 4 บ้านหนองก้งคา ตำบลหนองเดิน อำเภอบึงคล้า จังหวัดหนองคาย 43140
ที่อยู่ปัจจุบัน	1 หมู่ที่ 10 วัดปัญญาบันฑิตาราม ตำบลคลองหก อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12120
ประสบการณ์การทำงาน	พ.ศ. 2548 – ปัจจุบัน พระสอนศีลธรรมในสถาบันการศึกษา พระวิทยากรฝึกอบรมคุณธรรม ก่ายพุทธบุตร – พุทธธรรม ประจำวัดปัญญาบันฑิตาราม โทรศัพท์ 087-058-0206 , 087-2862633 vsonchai@hotmail.com
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2536	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านห้วยเล็บมือ ตำบลหนองเดิน อำเภอบึงคล้า จังหวัดหนองคาย
พ.ศ. 2539	ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดศรีมงคล ตำบลบึงคล้า อำเภอบึงคล้า จังหวัดหนองคาย
พ.ศ. 2539	นักธรรมชั้นเอก
พ.ศ. 2543	ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระปริยัติธรรมพุทธศาสตร์วิทยา ตำบลบ้านช่างหล่อ อำเภอบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2548	ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย